ADALET BAKANLIĞI TARAFINDAN ÇIKARILIR

Na. 10

ADALET DERGİSİ

MİLLÎ KÜTÜPHANE
ANKARA

YIL: 42 SAYI: 7

ANKARA
Yeni Cezaevi Matbaası
1 9 5 1

Sayısı 100, yıllık abonesi 1000 kuruştur.

Adalet Bakanlığı tarafından bastırılan veya satın alınan ve mevcudu bulunan kitapların adları, fiyatları, aşağıda : Elde etme yolu da kapağın içinde gösterilmiştir.

Adı	Fiyatı Kr.	Adı	Fiyatı Kr.
Avukatlık Kanunu	50	Deniz Ticaret Kanunu	50
Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu	175	Devletler umumî hukuku	300
		Deniz ticaret hukuku	300
Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (1951)	300	Hâkimler Kanunu	50
		1950 yılına ait İçtihadı Birleştirme Kararları Ceza ve Hukuk kısımları broşürleri	100
Adalet Mantığı	300		
Aynî Haklar 1 inci kısım ...	600		
Aynî Haklar 2 nci kısım	750	Meşhut Suçlar Kanunu	15
Bağlamlar Kanunu Şerhi (H. Oser)	150	Meşhut Suçlar Kanunu Talimatı	15
Ceza Kanunu üzerinde bir inceleme	75	Madrid Konferansı	100
		Noter Kanunu	50
Cezalı kanunlar ve bunları tatbik eden merciler kanunu mülâhazalar	40	Tamimler Mec. (1928-1937) ..	175
		Tamimler Mec. (1938)	100
		Tamimler Mec. (1939-1940) ..	100
Ceza Muhakemeleri Kanununun esbabı mucibesi	50	Varşova Konferansı	75
		Z. Ş. Aile Hukuku (1949) ...	300
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu üzerinde bazı izahlar ...	50	Zürih Şerhi Borçlar Hukuku C. 1	300
		942-949 Tamimler Mecmuası..	300
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu alfabetik fihristi	25	Zürih Şerhi Borçlar Hukuku C. 2.	300
(1941 - 1942) yılları Yargıtay Ceza Kararları	300	Z. Ş. Giriş ve Kişinin Hukuku C. 2.	300
(1941 - 1942) yılları giriş ve kişinin hukuku	300	Z. Ş. Zilyedlik ve Tapu Sicilli	300

Dergiye konulmak üzere gönderilen yazılar yeni Türkçe terimlerle yazılmış olmalıdır.

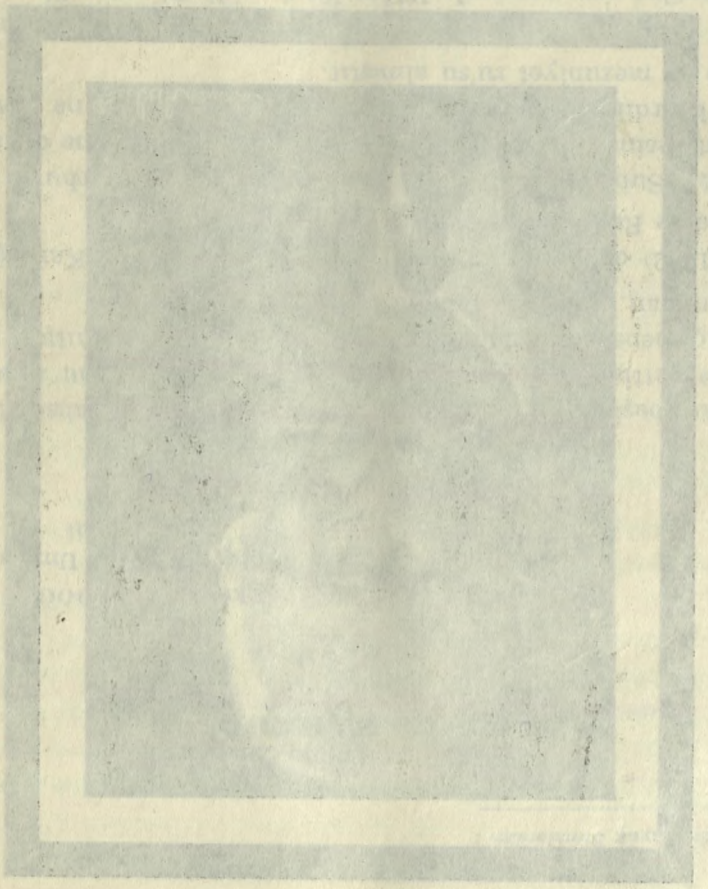

Adalet Tarihinde Büyük Simalardan :

FAHRETTİN KARAOĞLAN

Hikmet MURADOĞLU
Ceza ve Tevkif Evleri Umum Müdür Başmuavini

Vefatının beşinci yıldönümünde meslek'n en büyük şahsiyetlerinden biri olan Fahrettin Karaoğlan'ı rahmetle yâdetmeyi ve onu Adalet mesleğinin genç mensupları ile müstakbel müntesiplerine tanıtmayı, ihmali asla caiz olmıyan bir vazife telâkki ettim.

1298 (1882) de Manastır'da tevellüt eden Fahrettin Karaoğlan Manastır Belediye Reisi Asaf Beyin oğludur.

Manastır Subyan mektebinde ilk tahsilini yapan merhum, aynı yer Askerî Rüştiyesini 1312 de ikmal ederek Manastır İdadisine devam etmiş ve burayı bitirdikten sonra İstanbul (Mektebi Hukuku) na devamla 21 Nisan 1325 de mezuniyet ru'su almıştır.

Resmî tahsili dışında hususî olarak Arapça tahsil etmiş bulunan Fahrettin Karaoğlan aynı zamanda Hâfızı Kur'an idi. Bizzat refikası ile ailesi efradı ve yakın dostları tarafından kendisine (Hâfız Bey) diye hitap olunurdu.

30 Eylûl 314 de Üçüncü Ordu Erkânı Harbiye Dairesine mülâzimeten intisap etmiş bulunan merhum Fahrettin Karaoğlan 316 da İkinci Şube mülâzımlığına tâyin edilmiş, 1 Haziran 319 da da aynı daire dördüncü sınıf kitabetine terfi ettirilmiş, 9 Şubat 1319 senesinde istifa ederek ayrılmıştır.

Bundan sonra 3 Mayıs 320 de İstanbul Bidayet Mahkemesi İkinci Ceza Dairesine mülâzimeten tâyini icra kılınan merhum müşarünileyhin adlî hayatına bu tarih başlangıç olmuş ve; 4 Ağustos 1320 de İstinafı Cünha Mahkemesi beşinci sınıf kâtipliğine, 15 Mayıs 322 de Temyiz Mahkemesi Ceza Dairesi beşinci ve 21 Temmuz 325 tarihinde de dördüncü sınıf kâtipliğine tâyin edilmiş bulunmaktadır.

müfettişliğine tâyin olunmuş ve kısa bir müddet sonra, 5 Kasım 340 da Yargıtay üyeliğine seçilmiştir.

16 Mart 927 de Yargıtay Üçüncü Ceza Dairesi Başkanlığına terfi ettirilen ve 22 Nisan 933 de İkinci Ceza Dairesi Başkanlığı uhdesine tevdi olunan Fahrettin Karaoğlan 13 Temmuz 943 de Cumhuriyet Başsavcılığına tâyin edilmiş, daha doğrusu adliye meslekinin şâhikasına nuranî ve ebedî bir adalet âbidesi olarak dikilmiştir.

15 Haziran 1946 Pazar günü Tarım Bakanlığının Baraj Gazinosundaki ziyafetine davetli olarak giden müşarünileyh, o zamanki Adalet Bakanlığı Müsteşarı Bedri Köker ve Yargıtay Başkanlarından Şemsettin Temizer ile birlikte gece saat 22 buçuk sıralarında avdet ederken kahkahalarla karşılanan espirili bir sözünü müteakip başını Bedri Köker'in omuzuna dayamış ve bunu bir dinlenme ihtiyacından doğmuş hareket gibi telâkki eden Bedri Köker, müşarünileyhi rahatsız etmemek için vaziyetini bozmıyarak Ziraat Enstitüsü önlerine kadar bu şekilde gelmişler fakat kendisinin konuşmadığını ve hattâ cevaplandırması icabeden sözlere karşı da sakit kaldığını gören Bedri Köker, müşarünileyhin başını ve yüzünü okşamasına rağmen bir harekette bulunmadığını görünce meş'um hâdiseyi sezen bir ruh hâleti içinde şoföre sür'atle Nümune Hastahanesine doğru gitmesini emretmiş ve hastahaneye geldikleri zaman Hâfız Fahrettin'in çoktan Allahın rahmetine kavuştuğunu görerek son ânın memnun ve mesut ifadesini mütebessim bir şekilde muhafaza etmekte olan yanaklarını göz yaşları içinde öperek yanından ayrılmışlardır.

1882 — 1946

Munzam vazifeleri:

Tire kazası Bidayet Mahkemesi Reisi iken 13 Ekim 325 den 14 Ocak 325 tarihine kadar Ödemiş'te teşekkül eden Divanı Harp Heyeti Tahkikiye Riyasetini ifa etmiş, 1 Ağustos 332 de (Ceridei Adliye) nin mütekâmil şekilde intişarını temin için teşkil olunan Daimî Tahrir Heyeti âzalığı uhdesine verilmiş, İstanbul İstinaf Mahkemeis Reisi Evveli iken memurini adliyeyi tasfiye maksadiyle merkezde teşkil olunan komisyona memur edilmiş, 6 Kasım 338 de Müsteşar vekâletine tâyin olunmuş, Ceza Kanununu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununu, Matbuat Kanununu, 1310 numaralı Kaçakçılık Kanununu, Mahkemeler Teşkilât Kanununu ihzar eden ilmî komisyonlara riyaset etmiş, Bakanlıkça yapılacak ıslahatta ve ihzar olunacak kanun lâyihalarında fikir ve mütalâalarından istifade edilmek üzere 933 ve 934 yıllarında Ankara'ya davet olunarak uzun zaman verimli şekilde çalışmıştır.

nesillik zaman geçince kendisini gösterir; iktisadiyatı bozuksa, millet uzun seneler süren bir sefalet içinde sürüklenir gider. Amma bir memlekette adalet bozulursa, halk inanmamaya başlarsa anarşi hemen kendisini gösterir, herkes hakkını kendi aramaya kalkar. O insan cemiyeti derhal dağılmaya, batmaya mahkûmdur.)

diyen ve adaletsizliğe hiç bir suretle tahammülü olmıyan Fahrettin Karaoğlan'ın bu satırlarında; mevzua afâkî olarak temas ederken dahi feverana müheyya bir hâleti ruhiyenin kaynayışları kolayca sezilebilir.

Güzel sanatlara karşı bilhassa meclûbiyeti bulunan merhum son derece kuvvetli bir tabiatı şiiriyeye sahip bulunmakta, musikiye karşı olan meclûbiyeti; tesiri altında kaldığı parçaları dinlerken âdeta eriyerek gözlerinden akmakta idi.

Son derece hassas ve başkalarının ıztırabına hiç tahammülü olmıyan merhumun bu hali bilhassa çok sevdiği beş evlâdından üçünü kısa fâsılalarla kaybettikten sonra büsbütün artmış ve ve bu sebeple vakitsiz gelen fakat ona çok yakışan ve tamamen nuranî bir hüviyet veren ihtiyarlığı; kendisini fazilet, tevazu, şefkat, his ve ıztıraptan müteşekkil insan üstü ve bambaşka bir varlık haline getirmişti.

Son zamanlarda geçirdiği mühim bir krizden sonra doktorlar tarafından sıkı bir rejime tâbi tutulan merhum bu tedbirlere zaman zaman fakat çok sevimli bir çocuk masumiyetiyle isyan ediyordu. Oldukça iyileştiği ve rejimlerin kısmen tadil edildiği bir gündü; hiç hoşlanmadığı bu perhizlerin gevşetilmesinden mütevellit memnuniyetini sevimli bir gülüşlê ve sık sık tekrarlamak itiyadında bulunduğu (efendim) leri ile anlatırken; vaktiyle Afyonkarahisarlı Şair Abdi Beyin aynı hisler atlında yazmış olduğu şu kıtasını okudum :

Men'edersin kahveden, çaydan, tütünden, bâdeden
Ey tabip hiç lezzet almam ben hayatı sadeden
Bir kuru ekmekle bir sudan ibaretse hayat
Geçtim artık böyle tahsisatı fevkalâdeden..

Pek hoşuna gitti ve (aman ne güzel, hay Allah razı olsun, tam benim halimi ve hissimi tasvir etmiş) diyerek kıt'ayı bana tekrarlattı ve sevdiği parçaları kaydettiği defterine bizzat yazdı..

Uzun yılların heyecan ve ıztırabı ile yıpranmış bulunan kalbinden hasta olduğu için kendisine daima ihtimam ediliyor, hafif yemesi ve hassaten et yemeklerine karşı imsâk etmsei tavsiye olunuyordu. Halbuki merhumun da bunlara karşı aksine olarak zâfı vardı. Yine bir gün sofrada ikinci defa et tabağına doğru uzanırken refikası büyük bir şefkat

ÇOCUK MALLARI

Yazan : Müfit Erkuyumcu
Balıkesir Milletvekili

İsviçre Medeni Kanunundan aynı tercüme suretile kabul ve tedvin edilmiş olan Medeni Kanunumuzun 7 nci babının 6 ncı faslı çocuğun mallarına ait hükümleri ihtiva etmektedir.

Bu hükümlere göre ana ve baba velâyetleri devam ettiği müddetçe çocuğun mallarını idare ederler. Hesap ve teminat vermekle mükellef değildirler.

Kanunumuzun ana ve babanın küçüğün mallarını idare edebileceklerine mütedair olan hükümleri tabiatile yerindedir.

Küçüğün velisi ve yakini olan, tahsil ve terbiyesi meşgul bulunan ana, babanın çocuğun mallarını idare etmelerinden daha doğru bir şey olamaz. Ancak hesap ve teminat vermiyeceklerine müteallik olan hükmü kanaatime göre asla yerinde değildir. Ve tatbikatta suiistimalleri mucip olmaktadır. Bu itibarla çocuğun mallarını elinden gitmesini, yok edilmesini önleyebilmek için ebebeynin muntazaman yargıca hesap vermeye mecbur tutulmaları ve tasarruf ettikleri malların elden çıkması ihtimali mevcutsa teminat vermeleri lâzımdır. Esasen kanunumuzda ana ve babanın çocuğun mallarını idare hususunda kendilerine düşen vazifeleri yapmamaları halinde hâkimin müdahelesi esaslı bir prensip olarak kabul edilmiş oluğundan ve hükümle mütenazır olarak ana ve babadan hesap ve teminat istemek hakkı hâkime behemehal tanınmalı ve Medeni Kanunumuzun bu mevzua müteallik hükümleri değiştirilmelidir.

Kanunumuzun 279 uncu maddesi evlilik nihayet bulduktan sonra velâyeti haiz olan karı ve kocayı hâkime çocuğun malî vaziyetini gösterir bir müfredat defteri vermeye ve servetinde ehemmiyetli bir değişiklik husule geldiği takidrde onu da bildirmeye mecbur tutmaktadır. Mücerret Medeni Kanunun bu hükümde çocuğun mallarını idare eden karı ve kocanın hesap vermeye mecbur tutulmalarını gerektirir. Çünkü vazii kanun bu konuda esas itibarile hâkimin murakabesini kabul etmiştir.

Medeni Kanunun 280 inci maddesi hükmüne göre ana ve babanın çocuğun rüştünün ikmal etmesine yani 18 yaşını bitirmesine kadar emvaliden intifa hakları vardır. Bu hak velâyet hakları kusurları hasebile hâkim taarfından nez edilinceye kadar devam eder. Kanunumuzun bu hük-

mü esas itibarile yerindedir. Fakat buradaki intifa hakkını da makul bir halde takyid etmek küçüğün servetinin muhafazası ve artırılması bakımından daha doğru olacaktır.

Diğer taraftan çocuğun gelirinin evvelemirde kendi infak ve iaşesini ve terbiyesine sarfı lâzımdır. Bu gelirin fazlası karı ve kocadan hangisi aile masraflarını yapmakla mükellef tutulmuş ise ona ait olacaktır. Kanunumuzda fazla gelir hiç bir kayda tabi tutulmaksızın doğrudan doğruya karı ve kocaya terkedilmiştir ki fikrimce bu da doğru değildir. küçüğün gelirinin hakim tarafından murakabe edilmesi ve ihtiyaçtan fazlasının servetinin artırılmasını ve işletilmesini sağlamak için bir bankaya veya münasip görülecek başka bir müesseseye tevdi olunması küçüğün kanun vazının himayesinde bulunan malların çoğaltılması bakımından daha uygun olur.

Kanunumuz sevkettiği 283 üncü madde ile çocuğun kazancını yanlarında yaşadığı müddetçe ana ve babaya terketmiştir. Maddede bunların rızasile aile haricinde yaşıyan çocuğun ana ve babasına karşı olan borçlarına helal gelmemek üzere kazancını dilediği gibi sarf ve tasarruf etmek hakkı tanınmışsa da kanaatımca bu hükümde muhtacı tadildir. Çünki ana ve babanın rızasile aile harcinde yaşayan çocuk reşit olmadığından tasarruf ehliyeti tam değildir. İyi ve kötüyü tefrik edememesi bakımından velâyet altına alınan bir küçüğe bahusus ki aile haricinde ve ebeveynin murakabesinden uzak bir halde yaşadığı sırada kazancını dilediği gibi sarfetmek hakkının tanınması onu israfa, safahata ve fena yollara sevkedebilir.

Bunun çocuğun hayat ve istikbali bakımından tehlikeli bir şey olduğu şüphesizdir. Diğer ahvalde olduğu gibi vâzıı kanunun burada da müdahale etmesi gerek çocuğun terbiye ve istikbali bakımından ve gerekse mallarının korunması noktasından elzem ve zaruridir. Bu itibarla küçüğün kazancı da hâkimin teftiş ve murakabasına tâbi tutulmalıdır.

Medeni Kanunumuzda kabul edilen diğer hükümler ana ve babanın küçüğün mallarını idare ve intifa haklarının kendilerine yüklediği vazifeleri yapmamaları halinde çocuğun menfaatini korumak için hâkime lüzumlu tedbirleri almak hakkını tanımıştır. Bu hüküm çok yerindedir. Ve iyi tatbik edildiği takdirde muhakkak ki küçük lehine müsbet neticeler verecektir. Bu tedbirler neler olabilir.

Kanunumuzun 285 inci maddesinin 3 üncü fıkrası bu soruya cevap teşkil etmektedir. Bu fıkraya göre küçüğün mallarını tehlikeye düşmesi halinde hâkime vasiler hakkında haiz olduğu hakkı murakabeyi ana ve

baba hakkında da tatbik ve onların teminat talep edebileceği gibi çocuğun menfaatlarini korumak için ayrıca bir kayyım da tâyin edebilir.

Ana ve babanın velâyeti ifadan aciz veya mahçur olmamalrı ve velâyet haklarını fâhiş bir surette ihmal ve suiistimal etmiş bulunması gibi hallerde yargıç doğrudan doğruya velâyeti nez ve çocuğa bir vasi de tâyin edebilir. Bu takdirde küçüğün emvali vasi tarafından hâkimin murakabesi altında idare edilir. Velâyet hakları nez edilen ana ve baba çocuğun mallarından eskisi gibi intifa ve istifade edemezler. Ancak velâyetn nez'i ana babanın kusurları yüzünden ileri gelmemiş ise çocuğun infak ve terbiyesine yetecek miktardan fazla gelirinden ebebeynin eskisi gibi istifade hakları vardır.

Çocuk 18 yaşını bitirdikten yani rüştünü ikmal ettikten sonra ana ve babanın mallarını idare etmek hakları kalmaz. Bu mallar reşit olan çocuğa ve ana babanın velâyetler nez edilerek çocuğa bir vasi edilmiş ise çocuğun vasisine hesap görülerek tesilim edilir. Kanunun 288 inci maddesi gereğince ana ve baba çocuğa mallarını iade ederken mallarından onun menfaati için yaptıkları masrafları tazmin etmezler.

Ancak hüsnüniyetle sattıkları malların bedellerini ödemeleri lâzımdır. Bu maddeden ana ve babaya küçüğe ait malları satmak hakkının tanındığı anlaşılmaktadır. Kanunda kabul edilen bu hüküm çok sakattır. ve tatbikatta suiistimallerde ve çocuğun mallarının elinden gitmesine sebebiyet vermektedir. Meselâ ölen kocasından çocuğu ile birlikte ehemmiyetli bir miras tevarüs eden kadın çocuğuna babasından kalan malları birer birer satarak ikinci kocası ve ondan doğan çocukları ile birlikte sarf veisraf ederse vaziyet ne olacaktır? Bu vaziyette çocuk ikmali rüşt ettikten sonra öz annesinden mânevi mülâhazalarla satılan mallarının bedellerini talep edemiyeceği gibi farzımahal olarak talep etse bile elden çıkarılan malların bedellerini tediye kabiliyeti bulunmayan anası esasen bunların bedellerini çocuğa ödeyemiyecektir.

Küçüğe ölü validesinden irsen menkul ve gayrımenkul malların intikal etmesi halinde de vaziyet aynıdır. Bu vaziyette de babanın ikinci karısı ve çocukları ile birlikte küçüğün mallarını yok etmesi ve mali durumunun bozukluğu yüzünden bedelini bilahare rüştünü ikmal ettikten sonra çocuğa ödeyememesi ihtimali haklı olarak düşünülebilir. Netekim tatbikat sahasındahâkimlerimizin karşısına verilen bu misallerdeki hakikatlar acı birer olay olarak çıkmaktadır. Ekseriya serveti ebebeyni tarafından yok edilen çocuklar ikmali rüşt ettiklerinde maddi imkansızlık karşısında mallarını istirdada imkân bulamamaktadırlar. Bundan gerek çocuk ve gerekse bilvasıta cemiyet mütessir olmaktadır. Bu

itibarla Kanunumuzun bu hükmüde behemahal değiştirilmeli ve ana babadan çocouğun mallarını doğrudan doğruya satmak hakkı nez edilmelidir. Bunlar küçüğün mallarını zaruret halinde vesayet müessesesinde kabul edildiği gibi ancak mahallî hâkim'n izni ile ve onun murakabesi altında satabilmelidir.

İsviçrenin mütekâmil hukuk dairelerini ihtiva eden Maden Kanunumuz heyeti umumiyesi itibarile kuvvetli bir hukuk abidesidr.

Umumiyetle sevk ve kabul ettiği hükümler esaslı hukuk prensiplerine dayanan güzel hükümlerdir. Bu itibarla Medeni Kanunumuza İsviçre Medeni Kanunu mehaz olarak alınması çok yerinde bir hareket olmuştur. Ancak kanunun aynen ve hiç bir değişiklik yapılmadan alınmış olması yüzünden bazı hükümleri bizim içtimai bünyemize ve millî geleneklerimize uymamakda ve tatbikatta aksaklıklar müşahede olunmakdadır.

27 sene'ik tatbikat göstermiştir ki Medeni Kanunumuzun bünyemize uymayan bazı hükümleri muhtacı tad ldir. Bu durumu göz önünde bulunduran hükümet kanunun aksayan hükümlerinin değiştirilmesi için tetkikat yapmak üzere ilim adamlarından ve tatbikatcılardan müteşekkil ilmi bir komisyon teşk'l etmiştir. Bu komisyon halen faaliyettedir.

İlk iş olarak kanunumuzdaki tercüme hatalarının düzeltilmesine karar veren komisyonunun bunu takip edecek müsbet ve verimli çalışmallarından sonra hazırlayacağı tadil tasarısı ile Medeni Kanunumuzdaki aksayan bu hükümlerle bunlara benzer diğer sakat hükümlerin tadil ve ıslahı yoluna gidileceğine şüphe yoktur.

———o———

YENİ ANAYASA VE BASIN HÜRRİYETİ TEMİNATI

Yazan:

Dr. Abdullah Pulat GÖZÜBÜYÜK

Adalet Bakanlığında Yargıç

Paris Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Cemiyeti Üyesi

Medenî bir ruhla mücehhez ve mes'uliyetini hakkiyle müdrik bir basın hürriyetinin mevcudiyeti madern damokrasinin ana ve başlıca meselesidir.

Anayasamızın tadili veya yeni başdan modern demokrotik bir Anayasa tasarısının hazırlanmasının bah's mevzu olduğu bir sırada Times başyazarı Wickhom Steed tâbiriyle modern demokrasinin temeli olan basın hürriyetin'n Anayasa ile teminatı meselesini mukayeseli hukuk ilmi yönünden incelemeyi faideli buluyoruz.

Esası, kanun hâkimiyetini gerçekleştirmekten ibaret olan her hukuk devleti anayasasında basın hürriyeti teminat altına alınmıştır.

— I —

Basın hürriyeti, Fransız Akademisi lûğatına göre matbua vasıtasiyle ve hususiyle gazetelerle düşüncesini ifade etmek hakkıdır.

Basın hürriytei seçim hürriyetinin temelidir. Seçim hürriyeti diğer hürriyetlerin en iyi teminatıdır. Böylece basın hürriytei bütün diğer hürriyetlerin esasını teşkil etmektedir. Umumi seçimle meydana gelen ve seçmenlerin ekseriyetinin iradesini ifade eden parlamen münhasıran ekseriyet'n kanunu ile idare edildiği takdirde istipdada düşebilir. Şimali Amerika Birleşik Devletleri parlamanın yetkisini kötüye kullanmasını önlemek için, esaslı bir müesseseye maliktirler. Bu, yüksek esas teşkilât divanıdır. Yüksek divan kanunların anayasaya uygun olup olmadığını inceleyerek karar altına albilmektedir. Yüksek divan kararlarına parlaman sayğı göster'r. Böyle bir esas teşkilât divanı mürakabasının kabulü, ekseriyetin iradesi üstünde, yüksek bir hukukun mevcudiyetinin tanınması demktir (1).

Anayasa ferdi hürriyetleri sarahaten teminat altına almalı ve bu

(1) J. Bourquin, La Libertè de la Presse, Lausanne, 1950. Titre. I.

suretle teminat altına alınan bu haklar Meclisin ve Hükümetin ihtiraslarından masun kalmalıdır. Bu masuniyeti temin için esas teşkilât yüksek divanı kurulmalıdır (2).

— II —

Matbuat Hürriyeti tarih yönünden türlü safhalar geçirmiştir. Eski Yunanistanda basın hürriyeti diye bir şey yoktu. Çünkü basın hürriyetinin dine, devlete (cité) veya ahlâka zarar vereceği kabul olunuyordu.

Romada imparatorluk devrinde, basın hürriyeti din, ahlâk sahasında en iyi müsamaha ile karşılandı. Hayrete şayandırki, Tibére iktidare geçdigi zaman **«Hür bir devlette söz ve fikir hür olmalıdır»** ın **civitate libara linguam mentemque liberas esse debere»** diyen ilk devlet adamı olmuştur.

Orta çağda ve yeni zamanlarda basın hürriyetine yer verilmiyordu. Çünkü, din ve devlet kuvvetlerini tenkit etmek Tanrının isteklerini hor görmek sayılıyordu. Matbaanın 1436 da keşif ve kâğıdın kullanılması matbuat hürriyeti için yeni bir çığır açtı. Bununla beraber XVII inci asrın ortasına kadar basın hürriyeti yeter derecede açıklamaya kavuşamadı. 1644 de ilk defa İngiltere'de Milton basın hürriyetini esaslı tarzda ele aldı. Milton'un fikirleri İngiltere'de haylı rağbet kazandı. Basın hürriyeti prensibi İngiltere'den Şimalî Amerika'ya geçti. Kuzey Amerika'da ilk defa Virginie Devletinin 12 Haziran 1776 tarihli Anayasası ile basın hürriyeti teminat altına alındı.

Amerika Birleşik Devletleri Anayasasında 1791 de yapılan ilk tadil ile Fedaral Hükümetin haberleşme vasıtalarının tahdit veya murakabe etmesi yasak edilmiştir.

Avrupa'da hususile Fransada basın hürriyeti (insan ve vatandaş hakları beyanname) lerinde yer almıştır(3).

1789 tarihli insan ve vatandaş hakları beyannamesinin 11 inci maddesi şöyle demektedir.:(Fikirlerin ve düşüncelerin hür olarak yayılması insanın en üstün haklarından biridir; bundan dolayı her vatandaş, kanu-

(2) Memleketimizde dilin türkçeleştirilmesi dolayisile bazıları tarafından esas teşkilât hukuku ve esas Teşkilât Kanunu mefhumları için aynı anayasa hukuku ve anayasa tabirleri kullanılmak suretile büyük bir dil hatası yapılmaktadır. Anayasa- Loi constitutionnelle, esas Teşkilât Kanunu karşılığıdır. Bu itibarla anayasa hukuku yani esas teşkilât Kanunu hukuku terkibi temamen yanlıştır. Ya ana (constitutionnel) hukuk demeli veya esas teşkilât hukuku demelidir. Anayasa münhasıran esas Teşkilât Kanunu karşılığıdır. (Bu düşünce için bak. Başgil, Ana Hukuk Dersleri, İstanbul, 1948).

(3) Le Poittevin, La Liberté de la Presse sous la révolution, Paris.

nun tâyin ettiği hudutlar içinde bu hürriyetin kötüye kullanılmasından dolayı mes'ul olması müstesna, serbestce konuşabilir, yazabilir ve basabilir.

Fransada uzun süren tarihi gelişmelerden sonra 29 Temmuz 1881 tarihli Basın Kanunu ile matbuat hürriyeti tam olarak tesis olunmuştur.

— III —

İkinci Dünya Harbi ertesinde basın ve haberleşme hürriyetinin diğer insan hakları gibi bir kere daha milletlerarası alanda ilânı ve milletlerarası bir andlaşma ile teminat altına alınması fikri doğmuştur. Böylece San-Francisco'da 26 Haziran 1945 tarihinde imza edilen Birleşmiş Milletler Anayasasının giriş kısmında ve birinci maddesinde Birleşmiş Milletler Teşkilâtının gayelerinden birinin insan haklarına ve esas hürriyetlere saygı olduğu açıklanmış ve 85 inci maddesinde de (Birleşmiş Milletler teşkilâtı insan hakları ve esas hürriyetlerine ırk, cinsiyet, dil veya din farkı yapılmaksızın herkes için fiilen ve umumî olarak saygı sağlamağa çalışacaktır.) denilmiştir.

Paris'te 10 Şubat 1947 tarihinde İtalya (madde 15), Romanya (madde: 3), Bulgaristan (madde : 2), Macaristan (madde : 2) ve Finlândiya (madde: 6) ile imzalanan barış andlaşmalarına insan haklarına ve hususiyle basın ve yayın hürriyetine dair esaslı hükümler konulmuştur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Pariste 1948 yılı sonbaharında üçüncü dönem genel kurul toplantısında insan hakları umumî beyannamesinin 19 uncu maddesini tasvip etmiştir. «Her fert, hudut bahse mevzu olmaksızın, herhangi bir ifade vasıtasiyle fikirleri ve haberleri araştırmak, almak ve yaymak ve düşüncelerinden dolayı endişeye düşmemek hakkını ihtiva eden düşünme ve ifade haklarına maliktir.» Beyannamenin bu 19 uncu maddesi sulh zamanında sansürü veya Devletin başka tarzdaki müdahalelerini kaldırmış bulunmaktadır.

IV

Basın hürriyeti vatandaşın esas hakkıdır. Bu hak Anayasada yer alır. Bu haktan faydalanacaklar (Sujetsactifs) bu hak kendilerine tanınmış olanlardır. Bu hak kendisine karşı kullanılacak olan (Sujet passif) tek şahıs Devlettir .(5)

(4) E. Faqust, Discussions Politiques; Paris, 1909.
(5) Ernest Roguin,La Régle du Droit; p. 76.

V

Bütün ferdî hürriyetlerin ve hususiyle basın hürriyetinin meclis ve hükümet müdahalelerinden masun kalması için esas teşkilât yüksek mahkemesinin kurulması zaruridir. Zira kanunların ve hükümetçe veya meclisce alınan kararların Anayasaya uygun olup olmadığının böyle bir yüksek divan tarafından incelenmesi ferd için ' ferdi haklar için en kıymetli bir teminattır ve Anayasaya saygıyı sağlayacak biricik vasıtadır.

Bugün İsviçre'de Federal Anayasanın bu yönden tadili üzerindeki çalışmalar neticesinde, kanunların fedaral meclis veya hükümet tarafından alınan kararların Anayasaya uygun olup olmadığını inceleme yetkisinin Federal mahkemeye verilmesi istenmektedir.

Bir hukuk devleti anayasasının ihtiva ettiği basın ve haberleşme hürriyteinin gerçek teminatı, esas teşkilât ve Yüksek mahkemesinin tanınması ve kurulmasiyle tahakkuk edebilir. Yürürlükte olan Anayasamızda, hiçbir kanunun Anayasaya aykırı olmayacağı prensibi kabul edilmişse de gerçek teminatını sağlayan bir müessese meydana getirilmemiştir. (Anayasa madde : 103).

Bugünkü dünya görüşü karşısında, klâsik basın hürriyeti mefhumunun haberleşme hürriyetini de içine almak suretiyle tamamlanması ve genişlemesi gerekmektedir. Nitekim Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 948 sonbaharındaki Paris toplantısında haberleşme hürriyetine mütaallik İnsan Hakları Beyannamesinin 19 uncu mdaedsinin tasvip ile basın hürriyetinin yeni bir şümulde (her ferdin her hangi bir vasıta ile haberleri ve fikirleri aramak, almak ve yaymak hakkına malik olduğu) kabul edilmiştir. Halbuki Anayasamızın 70 ve 77 nci maddelerinde dar mânada klâsik düşünme ve basın hürriyetlerine yer vermiştir. Bu itibarla yeni yapılacak anayasada basın hürriyetinin haberleşme hürriyetiyle tamamlanmış olarak yer alması zaruridir.

Yeni Anayasada basın ve haberleşme hürriyetlerini teminat altına alacak metnin nasıl olması icap edeceği çok önemli olup başka bir incelemenin konusunu teşkil edecektir.

———o———

KÜÇÜKLERİ SUÇA SEVK EDEN ÂMİLLER

Türkçeye çeviren : **Dr. Reşat D. Tesal**

(Geçen senenin Eylûl ayında Paris'te toplanan İkinci Milletlerarası Kriminoloji Kongresinin çalışmaları ve kongre şubelerince varılarak delegelerin genel heyetinin tasvibine iktiran eden kararlar hakkında Adalet dergisinin bundan evvelki sayısında okuyucularımıza bazı malûmat vermiş ve kongrede görüşülen ve her biri başlı başına birer tetkik mevzuu teşkil eyleyecek şümulde olan raporlar içinde en ehemmiyetlilerinin de müteakip yazılarda tetkike tâbi tutulacağını arzeylemiştik. Bugün bu raporlardan (küçükleri suça sevkeden âmiller) başlıklı olup İsviçre'nin Bâle şehri Çocuk Yargıcı Doktor Erwin Frey tarafından kaleme alınmış bulunanını, mevzuun memleketimiz bakımından arzettiği günlük ve hayati hususiyete binaen peşinen ve aynen okuyuculara nakletmeyi muvafık bulduk) :

İkinci Milletlerarası Kriminoloji Kongresinin takip ettiği gayelerin başlıcaları, kriminolojide tatbik edilecek metodu tetkike tâbi tutup inkişaf ettirmek, suç doğurucu âmillerin teşhis ve tefehhüsüne has usuller yardımiyle elde edilebilen ve edilebilecek olan neticeleri açıklamak ve kriminolojik araştırma mevzuunda başvurulması zarurî müşterek beynelmilel çalışma plânını hazırlamaktan ibarettir.

Bu gayelerin tahakkuku mevzuunda çocuk kriminolôjisinin ne gibi bir hissesi olabilir? Yaşlı suçluların şahsiyetini anlayabilmek için genç suçluları mebde ittihaz etmek lâzım geldiğini ve binnetice küçük yaşta suçluluğa sevkeden âmillerin sistemli araştırılmasının her türlü kriminolojik etüde zemin teşkil ettiğini izaha muvaffak olduğumuz takdirde, bu hissenin önemini tebaruz ettirmiş oluruz zannındayız. İsminden de anlaşılacağı üzere, bu raporda münhasıran çocuk suçluluğunu intaç eden âmillerin tetkiki hedef tutulmamaktadır. Asıl maksadımız çocuk suçluluğunun, müstakil bir sosyal vâkıa olarak değil, fakat yaşlı suçluluğuna ve hassaten mükerrerliğe hazırlayan bir safha olarak telâkki edilmesine imkân olup olmadığını ve aynı kriminojen faktörlere tab'an tâyin ve tesbitinin ne dereceye kadar kabil bulunduğunu araştırmaktır.

Muayyen bir saha üzerinde ve belli bir zaman içinde suç addedilen hareketlerde bulunan bütün çocukları kasteden mânasiyle çocuk suçluluğu, şahsiyetleri bakımından tamamen farklı iki suçlu grupundan müteşekkildir.

Çocuk suçluluğunun % 85 ini ihtiva eden birinci grup, suçlulukları inkişaflarının geçici bir safhasını teşkil eyleyen ve içtimaî ve ruhî menşeli esbab ve ârazdan mütevellit küçüklerden müteşekkildir. Küçüklük yaşı geçer geçmez bu gibiler artık hemen de hiç bir yeni suç işlemezler.

Bakiye % 15, erkenden inkişaf etmiş suçlular tâbir edeceğimiz kısmı teşkil eylerler. Bunlar daha ilk çocukluk devresinden itibaren ahlâkı sukutun her türlü arazını gösterirler. Bu gibilerin işlediği suçlar, genel kaide olarak kendi bünyelerinin de imkân sağladığı hakikî suçluluğun erkenden tezahür eden işaretleridir.

Çocuk suçluluğunun, suçluların bu iki grubdaki tarzı tavsife göre sistemli bir tahliline girişmek, diğer bir tâbirle, genç suçlulardan bir kısmının mükerrir olmasını intaç eden sebepleri metodlu bir şekilde araştırmaya tâbi tutmak, genel mânada suçluluğun sebepleri üzerinde girişilecek her türlü tetkikin hareket noktası ve temeli işte bu olmalıdır.

Bu münasebetlerin tetkiki sayesinde elde edilen en mühim neticeleri arzetmeden evvel bu sahada kullanılan araştırma metodu hakkında bazı izahlarda bulunmamız muvafık olur.

Metodolôji bakımından şu hususları bir birinden iyice tefrik etmek lâzımdır:

İlmî araştırmaya en müsait temel malzemeyi temine yarayan metodlar,

Bu malzeminin kullanılma usulleri,

İlmî temel malzemeyi temine yarayan metodlar içinde araştırmalarımıza en uygun malzemeyi en iyi şekilde temine hâdim olarak şunları zikretmek mümkündür:

Suçluluk hareketinin heyeti mecmuası içinde çocuk suçluluğunun hudud derecesini tâyin edebilmek maksadile sıhhatli suçluluk istatistiklerinin tanzimi ve bu istatistiklerde gösterilen suçluların mübtedi veya mükerrir olduklarını anlamak maksadiyle, çocuk suçluluğunun cins, yaş, ahlâkî sukut derecesi, işlediği suçun nev'i ve mükerrirlik bakımlarından terekküp ettiği çeşitli kategorilerin birbirinden tefriki metodları,

İlâve edelim ki bu istatistikler içinde de bir tefrik yaparak bir memleketin tamamına şâmil (millî istatistikler) le istatistiği kullanacakların

daha esaslı surette tanıyabilecekleri mahdut bir sahaya inhisar eden (mevziî istatistikleri) ayırdetmek lâzımdır.

İyi kullanılan bir istatistik, değil yalnız sosyoloji kriminel bakımından fakat biyolôji kriminel noktasından da çok kıymetli malumat sağlayabilir. Suç doğurucu âmiller içinde en müessir rolü oynayanların ne istikamette aranmaları lâzımgeldiğine dair değerli malûmatı bize bilhassa temin eden mesai, çocuk suçluluğunun, oldukça uzun bir devre, meselâ bir harbin devam müddeti içindeki seyrine taallûk eyleyen ve (dinamik statistik) tâbir olunan metod dairesindeki araştırmalardır. Filhakika bu nevi araştırmalar, tetkike tâbi tutulan devre içinde tezahür eden her hangi bir içtimaî mahiyette gerginliğe karşı beliren reaksiyonların, küçüklerin şahsiyetlerindeki tenevvü dairesinde derin farklar göstersiğini ve bu itibarla içtimaî faktörlerin başlı başına suç doğurucu bir rol oynayamıyadan, fakat biyoloji kriminel noktasından da çok kıymetli malûmat sağlayabilir. Suç doğurucu âmiller içinde en müessir rolü oynayanların ne cağını mükemmelen ortaya çıkarırlar.

Bu tezi ispat ve takviye maksadiyle istatistiklerin tevsik eyledikleri şu vâkıayı da zikredelim:

Harp dolayısiyle büyük bir mânevî ihmal içinde yaşamış bulunan genç suçlular içinde rastlanan mükerrirlerin sayısı zannedildiği gibi yüksek değil, bilâkis pek düşüktür.

İtina ile hazırlanmış mevziî istatistikler kriminolojik araştırmalar için millî istatistiklerden umumiyetle daha faydalıdırlar. Esasen bütün bir memleket sahasına şâmil olup fiş sistemine müsteniden sıhhatle hazırlanmış resmî suçluluk istatistikleri henüz her yerde mevcut değildir.

Umumiyetle mahkûmiyete uğrayanların mutlak miktarını vermekle iktifa ederek suçluluk tesbitini, yani suçlu çocukların miktariyle umum nüfus içinde bu çocuklar yaşında olanların sayısı arasındaki münasebeti tebarüz ettirmemeleri, resmî istatistiklerin başlıca kusurlarından birini teşkil eder. Filhakika çocuk suçluluğunun temevvücatına dair sadece bu gibi mutlak rakamlara dayanan ve zikri geçen münasebeti tebarüz ettirmeksizin girişilen istatistikî araştırmalar, nüfusun heyeti mecmuası içinde vukubulan ve memleketin suçlu adedine tamamen zıd bir istikamette seyreden temevvücatı hesaba katmadan yapılmış olacakları cihetle, ilmî faide ve tatbik kabiliyetinden mahrum kalırlar.

Ekseri resmî suç istatistiklerinin, suçun saikleri hakkında girişilen tetkiklere esas teşkil edemiyeceği noktası üzerinde ısrarla durmak lâzımdır.

Beynelmilel şümul ve mahiyette istatistiklere gelince, bunlar ilmî

her hangi bir değer arzetmekten tamamen uzaktırlar. Çünkü her memleketin kendine has mevzuatının zarurî bir tâbi'i olan resmî ve millî istatistikleri yekdiğeriyle mukayeseye tâbi tutmak imkânsızdır. Filhakika millî mevzuat yekdiğerinden, hukuk ve ceza ehliyeti ve yaş hadleri bakımından olduğu kadar, suç teşkil eden vâkıaların tarifi, tatbik edilecek cezalar ve sair noktalardan da derin farklar göstermekte ve bu ayrılıkların, hattâ uzak bir istikbalde dahi önüne geçilebileceği zannedilmemektedir. Bu iftirak noktalarına çeşitli millî istatistiklerin yekdiğerinden çok ayrı sistemlere göre bazılarının, maznun adedine, bazılarının da suçlu sayısına dayanılarak hazırlanmakta olması keyfiyetini de ilâve edersek ayrı kıstaslara göre hazırlanmış bu gibi raporlara istinaden çocuk suçluluğunun terekküp ve temevvücatını Milletlerarası sahaya intikal ettirmeğe kalkışmanın ilmî mahzurları daha kuvvetle anlaşılmış olur.

Millî istatistiklerin aralarında mukayese edilebilir hale gelmeleri için beynelmilel bir etüd dairesinin onları müşterek bir ölçüye bağlaması lâzımdır. Bu ise kanaatimizce kriminoloji sahasında henüz acelesi olmıyan çok karışık bir iştir.

Temel ilmî malzemeyi temine yarayan metodlar içinde bir tanesi vardır ki, meselenin ancak kaba dönüm noktalarını kavrayabilen suçluluk istatistiklerinden daha büyük önemi haizdir. Bu da, genç suçluların şahsiyeti hakkında sistematik anket yapma metodudur. Böyle bir anketin gayesi açıktır: Bir küçüğün suçluluğu zımnında her ne saikle olursa olsun nazara alınması gereken bütün faktörleri müşahedeye tâbi tutmak, Bu, suçlunun şahsiyetinin tam bir tetkik ve müşahedesini gerektirmekle bio - psikolojik faktörlerin (meselâ : Ana ve baba tarafından mevrus illetler ile karakterin, psikopatlık gibi velâdî ve irsî gayri tabiiliklerinin, zekâ düşüklüğü, psikojen aksaklıklar ve muhtemelen iç ifraz guddeleri bozuklukları ve saire gibi âmillerin) heyeti mecmuasiyle ve kemali dikkatle aydınlığa çıkarılmasını icabettirir :

İçtimaî faktörlerin bütünü hakkında da durum aynıdır (meselâ: Terbiye ve aile muhiti, uzak kalmış muhitler, mektep durumu, çalışma şartları, boş zamanlar ve saire).

İlâveten şahsiyetin inkişafının her devresindeki cemiylt içi gidişi de sistemli bir surette ve zabıtta tesbit etmek lâzımdır. (Meselâ : Okuma çağından evvelki ve okuma yaşı içindeki terbiye arasında rastlanan güçlüklerin derece ve mahiyeti, erken yaşta başlayan suçluluğun nev'i ve başlangıcı, tekerrür, tesbit ve şiddeti ve saire).

Genç suçluların şahsiyetinin sistemli ve tam bir araştırmaya tâbi tutulması zarureti bugün müttefikan kabul edilmektedir. Bu hususta ilmî bir heyet önünde daha fazla teferruata girmeği zait addediyoruz.

Kaldı ki, böyle bir anketin tatbik olunacağı vâkıaların sadece sayılmasına kalkışmak bile raporumuzu okumak üzere tahsis edilen zamandan fazla zamana tevakkuf etmektedir.

Bütün elemanları sıhhat ve sarahatle meydana çıkarmak için çocuk yargıcı ile sosyal yardımcılar, psişiyatrler, psikoloğlar ve hattâ bazı müstesna hallerde, psikanalistlerin sıkıca işbirliği etmlleri zarureti vardır. Bu sebepledir ki, iyi teşkilâtlanmış çocuk mahkemelerine malik bulunan memleketlerde bu şekilde çalışan medikopedagojik ekiplerin lüzumu artık münakaşa edilmeden kabul edilmektedir.

Fransız çocuk komisyonu verdiği dikkate değer raporda bize bir (istatistik karnesi) projesi takdim etmektedir. Bu karne, Mediko-Pedagojik ekip üyeleri tarafından adlî dosyaların tetkiki suretiyle tesis edilecek olup şahsiyetin takdirinde mühim mvlkii bulunan bütün elemanları saymaktadır.

Kongrenin çocuk şubesi, (istatistik karneleri) hakkındaki bu Fransız projesini, başka memleketlerde daha şimdiden tatbik edilen benzeri anket metodlariyle karşılaştıracağı cihetle, bu mevzuda fazla durmıyacağız. Ancak, bu karnede kullanılmak suretiyle kriminolojik araştırmanın esas malzemesini teşkil eyleyecek olan vesaikin suçlu çocuklara müteallik adlî dosyalar olduğunu, metodoloji bakımından peşinen arzı muvafık görmekteyiz. (Bu cihet Fransız raporunun şu sözlerinden anlaşılmaktadır: «Kanunen suçlu vasfını alan küçüklere müteallik dosyaları hareket mebdei ittihaz ederek bu suçlululğun âmil olması muhtemel her nev'i faktörlerin izlerini bunlardan istihraç etmek usulü Fransız grubunca en makul hal çaresi olarak görülmüştür.») Bir adım daha ileri giderek diyeceğizki, genç suçluların şahsiyetinin tetkiki, her adlî takibin daha bidayeten ağırlık merkezini teşkil eden bir husustur. Diğer bir tabirle, manen terk edilmiş olup suç işleyen her küçüğün şahsiyeti hakkında, takibin daha bidayetinde her türlü ilmî ihtiyacı karşılayacak bir şümul ve önemle araştırmalarda bulunulması lâzımdır. Her kovuşturmanın şahsiyete müteallik bütün neticelerini şahsî bir dosyada toplamak icabeder. Bu gibi şahsî dosyalar, adlî dosyalardan ayrı olarak ve sistemli bir şekilde tanzim edilerek tekerrür vesilesile veyahut failin içtimaî gidişine müteallik olarak zaman zaman yapılacak kontrol münasebetiyle gözden geçirilmelidir. Bu dosyalar suçluların doğumundan başlıyarak rüşt yaşına, veya daha iyisi 24 yaşına kadar devam etmek üzere, şahsiyetlerinin tam bir tahlilini ihtiva etmeli ve ayrıca hayatlarının muhtelif devirlerini, derinliğine zabt ve tesbit eylemelidir. Biğer bir tâbirle, bu dosyalar suçluların hayatının, tulâni bir

maktaa tevfikan ve arzani maktalar dairesinde yapılacak tahlilini ihtiva etmek gerektir.

Bu nazım prensipler dairesinde tutulacak şahsi dosyalar, kriminolôji ilmi için en iyi temel malzeme ve tükenmez bir araştırma menbaı teşkil ederler. Çeşitli kriminojen faktörler arasındaki dinamik münasebetlere dair raporun ikinci kısmında arzedilecek olan neticelerin büyük bir kısmı, Bâle'de hemen de on iki senedenberi tesis edilmiş olup mânen metruk suçlu çocuklardan her biri hakkında tutulmakda olan bu gibi şahsi dosyaların sistematik tahlilinden elde edilmiştir.

Gerçi umumî mânada çocuk suçluluğunun terekkübüne ve temevvücatına müteallik noksansız istatistikler, şahsiyete dair tutulacak yüksek mıkdarda kriminolôjik dosyalarla irtibat halinde mütalâa olunmak suretile, suçlu çocuklar hakkında girişilen kriminolôjik araştırmalar için lüzumlu temel mutaları bol bol temin edebilirler. Fakat o kadar. Kriminolôjik araştırma ancak bütün bu temel malzemenin mutalarının sistemli bir işleme tabi tutulmuş ise başlıyabilir. Anlattıklarımız sadece hazırlık çalışmalarıdır. Genç suçluların şahsiyetine mütedair olarak devamlı surette kiriminolôjik dosyalar ihdası ve bunların suçluluk istatistiklerinden elde edilen riyazî mütalâalarla mürtebit olarak aralarında sistemli bir mukayeseye tabi tutulmaları, olsa olsa şu suale cevap temin edebilir. Çocuk suçluluğunun saikinde müessir rolü oynayan kriminojen faktörler hangileridir? temel malzemenin sistemli işlemesini sağlamak hususunda takibi lâzımgelip az sonra tafsil edilecek olan metoda gelince bu, umumî manasile suçluluğun en müessir âmillerini tebarüz ettirmenin en emin yolunun, her türlü terbiye tedbirlerine karşı gelmiş genç suçlulardan imkân dairesindeki en yüksek miktarının derin bir tahlile tabi tutulmasında mündemiç olduğu fikrinden mülhem olmaktadır. Bu münasebeterin hakikaten sistemli bir şekilde tetkikine ne kadar az gidildiğini ve buna mukabil çocuk suçluluğu ile büyüklerin suçluluğunu yekdiğerinden tamamen müstakil iki içtimaî hâdise şeklinde kabul etmeğe ne derece alışıldığını görmekle insan hayrette kalmaktadır.

Saydığımız bu münasebetlerin, istidlâli bir araştırma metodunun nazım prensibine tevfikan tetkike tabi tutulması hususunda iki usul hatıra gelmektedir :

Suç işlemiş fakat mükerrirliğe düşmemiş küçüklerin sosyal inkişafının sistemli kontrolü (buna Katammestique = hatıraları unutturucu kontrol diyebiliriz).

Islah olmaz mükerrir gençlerin içtimaî inkişafının sistemli kontrolü. Suçluluktan sorna yapılan ve fakat geriye müteveccih bulunan bu iki

mevcudiyetini bize gösteriyorsa, bu kaidelerin diğer bir dimağ malûlleri gurubunun içtimaî inkişafının kontrolü ile karşılaştırılması şarttır.

Bu itibarla, bazı faktörlerin manasını anlamak üzere sadece bir tek seri araştırmalardan elde edilen neticelere dayanarak hükümler çıkarmaya hiç bir suretle salâhiyetimiz olmıyacaktır. Şunu kabul edelim ki metodolojinin bu temel kaidesine kriminolojik monografilerde ekseriya riayet edilmemektedir. Mahdut miktarda vakıalar üzerinde muhtasar bir çalışma sonunda elde edilen neticelerin, başka kontrollerle mizana tâbi tutulmasına lüzum görülmeden neşredildiği çoktur.

Bu çok zaman alan ve fakat emin ilmî neticelere ulaştırmaya yegâne imkân sağlayan muğlak araştırma metodları sistemini daha fazla tafsile gitmektense uzun araştırma yılları esnasında bu metodu kullanmk sayesinde ulaştığımız sentetik neticeleri arzetmeyi tercih eylemekteyiz (1). Muhtelif kriminojen faktörler arasındaki dinamik münasebetlerin tetkikine ve erken yaşta suç işleme inhimakin'n teşhisi meselesine müessir yardımı dokunacağını ümit ettiğimiz ve istihraçlarına yarayan dökumantasyon rakamların arz ve izahını başka zamana bırakmak zaruretinde kaldığımız bu neticeler aşağıya nakledilen şekilde tezler haline getirilmiştir:

1 — Erken yaşda suçluluk ile mükerrirlik arasında zaruri bir münasebet vardır: Her ikisi de, şahsiyetin farklı inkişaf devrelerinde olmak üzere ayni tabiî istidadı ifade ederler. Erken yaşda suç işleyenlerin % 20 ilâ 25 i zamanla ıslah olmaz mükerrirler haline gelirler. Bu gibiler tarafından gençlikleri zamanında işlenen suçlar, belki de bütün hayatları boyunca uzayıp gidecek, bir zencirin ilk halkalarından başka bir şey değildir.

(1) Buna benzer araştırmaların kısa bir zamandanberi Paris'te yapıldığını ve elde edilen neticelerin kriminoloji kongresini hemen takiben toplanacak olan Milletlerarası Psişiyatri Kongresinde açıklanacağını rapor muharriri kaydetmektedir. Çocuk suçluluğu ile mücadele mevzuundaki tetkiklerimize Fransa'da devam ettiğimiz sırada bu araştırmaların yapıldığı büroyu gezmek imkânını biz de bulmuştuk.

Büro mensuplarından bir mütehassısın tanzim edilen fişler üzerinde verdiği izahata göre adlî sicilden sabıkaları tesbit olunan ve gelişi güzel ayrılan bir miktar suçlu ele alınarak haklarındaki tedbir veya cezaların infazından tetkik gününe kadar geçen hayatları üzerinde durulmakta ve cemiyet içindeki durumları ve ıslahı hal etme dereceleri ölçüye vurularak ve şahsiyetleri tebarüz ettirilerek kriminojonez bakımından bir takım kaideler istihracına çalışılmaktadır. Tetkiklerimizin Eylûl 1950 ortasında sona ermesi yüzünden kriminoloji kongresini takiben toplanan psişiyatri kongresi çalışmalarını takibe imkân hâsıl olamamış ve bu sebeple bu kongrede mezkûr çalışmalar hakkında yapılan komünikasyonları elde etmemiz kabil olamamıştır. (R. T.)

2 — Miktarı mahdut cinsiyet suçluları gurubu müstesna, her mükerririn cinaî mesleğindeki suçluluk mebdei, çocukluğa veya gençlik çağına dayanır. Diğer bir tâbirle, her mükerrir mutlaka erken yaşda suç işlemiş bir kimsedir.

3 — Mükerrirlik beklenmedik bir şekilde tezahür etmez. Bu inkişaf daha ilk gençlikden, hattâ ilk çocukluk devresinden itibaren kendini, asosyal, daha doğrusu antisosyal bir gidişin erken ve özel ârazı ile gösterir. Asosyal ve suça münhemik safha ne kadar erken tezahür ederse, ferdin sonunda bir mükerrir olması ihtimali de o kadar kuvvetlenir.

Mamafi, çocuk suçluluğunu ve mânevî ve ahlâkî metrukiyeti, mutlak surette ve başlı başına mükerrirliğe götüren erken araz olarak kabul etmemek lâzımdır. Ancak asosyal gidişi gösteren muayyen bir araz zümresidir ki, erken baş gösteren suçlulukla mürtebit olarak mütalâa edilmek suretiyle, istikblade böyle bir gelişmenin vukubulacağına delil teşkil edebilir.

4 — Erken suç işlemeğe ve dolayısiyle mükerrirliğe müessir olan faktörler, psikopatinin irsi bazı özel şekilleri ve bunların kombinezonlarıdır. Tatbikatta felâh bulmaz mükerrirlerden hiç biri yoktur ki aynı zamanda psikopat ve erken yaşda suça düşmüş olmasın.

Ancak, psikopatinin muayyen ve hususi bazı şekillerinin mühim birer kriminojen faktör olduklarını kabul etmekle beraber, kül halinde psikopati mefhumunu, ilmî araştırmalara esas teşkil edemez düşüncesiyle bir tarafa bırakmak lâzımdır. Çünkü bu mefhum içine klinik bakımdan olduğu kadar, kriminolojik cepheden de çok büyük farklar gösteren araz şekilleri girmektedir.

5 — Sade veya muhtelit olsun her psikopati şekline, başka psikopati nevilerinde rastlanmıyan bir hal ve hareket kompleksi ile mevsuf asosyal gidiş tekabul etmektedir. Muayyen bir karakter yapılışının tezahürü olmak itibariyle, asosyal hal ve gidişin muhtelif ifade şekilleri arasında muayyen bir münasebet bulunduğunu görmek kabildir. Bu münasebet, şahsiyetin bütün inkişafı müddetince, mezkûr ifade şekillerinden her birinin diğerlerinin tâbi olduğunu ifade eder. (Netekim fevri bir kimsenin hal ve gidişi, hislerine dayanarak hareket iktidarında olmayan bir psikopatınkinden daha ilk çocukluktan itibaren fark gösterir). Psikopatik şekillerin muhtelif kombinezonlarının ve asosyal gidişin bunları ifade eden erken tezahürlerinin sistemli tetkiki kriminolôjik araştırmanın mühim görevlerinden biridir.

6 — Aklî malûliyet yalnız başına kaldıkça mükerrirliğin kriminoje-

nezinde ehemmiyetsiz bir rol oynar. Lâkin psikopatinin bazı nevilerine ilâve edilmekle bu malûliyetin, mezkûr nevilere göre, kriminojen kesafeti arttıracak veya eksiltecek bir suç doğurucu emsal haline gelmesi mümkündür.

7 — Tesadüfi çocuk suçluluğu sahasında psikojen bozukluklar bilhassa bünyevî bir psikopati esası dairesinde inkişaf ettikleri takdirde, cinaî kesafetin emsali ve müsebbib faktörü rolu oynayabilirler. Buna mukabil mükerrirliğin teşhisi bakımından bunların önemi yoktur.

8 — Psikozlar, kriminojen faktör olarak, tatbikatta hiç bir önem arzetmezler.

9 — Mutlaka suça sevkeden münferit ve otarşik mahiyette kriminojen faktörler yoktur. Ancak bir kaçı bir araya geldiği takdirdedir ki bu faktörler kriminojen olabilirler. Bu birleşmenin şekli tesadüfe bağlı olmayıp tecrübe, yalnız aralarında yakınlık tesisine imkân bulunan faktörlerin kombinezonlarına rastlandığını göstermektedir.

10 — Sosyal âmiller hiç bir zaman müstakil bir kriminojen tesire malik değildirler. Bunların nüfuzu üzerinde tesir yaptıkları kimsenin tipine bağlıdır. Muhite karşı olan hassasiyetin derecesini tâyin eden şahsiyetin terekküp tarzıdır. Bu itibarla, muhitin her tesirinde, sahne arkasında gizlenmiş olması muhtemel tabiî âmillerin iştirakini aramak lâzımdır (meselâ: aile muhitindeki fena terbiye şartları veya had fakirlik, ancak ahlâk veya fikir bakımlarından zaafı olan fertler üzerinde suç âmili olmakda, normal kimseler üstünde ise böyle bir tesir yapmamaktadır). Diğer bir tâbirle, muhitin kriminojen tesiri, şahsiyetin bünyevi terekküp tarzına bağlı bulunmaktadır.

11 — Muhitin biyolojik tâbiliği kanunu kriminojen faktörler arasındaki dinamik münasebetlerin takdiri bakımından büyük önemi haizdir. Genel kaide olarak bu kanunun tesiri, kriminojen faktörlerin birleştirilmesine müteveccihtir. Bunu irsî vahamet derecesiyle aile muhitinin vasfı arasındaki zaruri münasebetlerde müşahede etmek mümkündür.

12 — Baba evindeki terbiye şartlarının evsafı başlıbaşına birer âmil olmayıp tesir kabiliyetlerini küçüğün ve ebebeynin şahsiyetlerini tâyin eden müşterek faktörlerden alırlar. Bu itibarla, biyolôjik irsi âmillerin tesiriyle bünyevî malûliyet ve terbiye güçlüğü arzeden çocuklara atalet halinde mevcut suç istidadı tezahürlerinin münhasıran muhit tesiri ile düzeltilebileceğine inanmamak, bilâkis bu tezahürlerin her hangi bir inkişafına intizar etmek doğru olur. Çünkü bazı muhtelit psikopatilerin

muhtelit psikopati şekillerine taallûk eden gayri tabiilikler ile spesifik suçluluk arasında zarurî bir münasebet bulunduğu hakikati anlaşılmaktadır. Mezkûr münasebet suçun bünyesini tâyin eden hususun, müsebbip psikopatik marazın şeklinden ibaret bulunduğunu ifade eyler.

16 — Suçun fa'li ile bizzat suç dinamik bir vahdet teşkil ederler. Bu sebeple, failden hareketle suç fiiline ulaşacak bir münasebet kurmak mümkün olduğu kadar, fiilden faile doğru istihraçlarda bulunmak da kabildir. (Meselâ, psikastenik bir kimsenin suçluluğu ile fevri birisinin suçluluğu arasında fark vardır). Muhit şartları bu durumda hiç bir değişiklik yapamazlar. Bu imkânsızlık, biyolojik tâbiiyet kanununa rağmen tesirini ifa eder.

17 — Fıtrî temayüller, muhit, fail ve suç arasında dinamik bir vahdet bulunduğu kaidesinin kriminoloji'nin ana kanununu teşkil eylediği kabul edildikten sonra yapılacak iş, suç politikası bakımından çok büyük önemi olan suçluluğun erken teşhisi meselesinin halline çalışmaktır. Bu ise, yukarda arz ve izah olunan hususların yani:

1 — Çocuk suçluluğu ile mükerrirlik arasındaki münasebetlerin bir kanuna tâbi olduğu,

2 — Ferdi suçluluğa sevkeden kriminojen faktörlerin mevcudiyeti,

3 — Bu faktörlerin irsiliği ve,

4 — Asosyal gidişin, zatî ârazın yardımı ile daha çocukluktan itibaren muntazaman meydana çıkarmalarına imkân bulunduğu,

Noktalarının kabulüne vâbestedir.

18 — Kendilerini küçük yaşta suça kaptırmış mükerrirler arasından seçileceklerin şahsiyetleri üzerinde yapılacak sistemli araştırmalar ve sosyal gelişme bakımından girişilecek muahhar kontroller sayesinde bu gibilerin aynı kriminojen faktörler kompleksine tab'an hareket ettikleri neticesi bir kere çıkarılıp maziye tevcih edilen araştırmalar ve ilk çocukluk devresi inkişafının tetkiki neticesinde aynı komplekslere yaşlı mükerrirlerin pek çoğunda rastlanmasının mümkün bulunduğu da tebarüz ettirildiği zaman, tâbir yerinde ise, deliller zincirinin bütün halkaları tamamlanmış olacaktır. Ve o zaman kendisinde, muayyen bir şekilde kombine edilmiş halde bu âraza rastlanan genç bir suçlunun mükerrirliğe düşeceğine çok büyük bir ihtimalle hükmetmek kabil olacağı gibi, böyle bir kimsenin gelecekte işleyeceği suçların evsafını keşfetmeğe veya hiç olmazsa başlıca suçluluk temayülünü anlamaya da bu takdirde imkân bulunabilecektir.

istikşafta bulunulan saha daha pek geniş olup milletlerarası bir işbirliğine açele ihtiyaç hissettirmektedir.

Sırası gelmişken bu konuda, milletlerarası sahada tatbik edilebilecek muvakkat etüd plânının genel hatlarını çizmeğe çalışalım :

Çocuk suçluluğu ile mükerrirlik arasındaki münasebetlerin araştırılmasına bu sahada da devam edilmesini uygun bulmaktayız. Hiç şüphesiz verimli olan ve henüz mebdeinde bulunulan dinamik metoda tevfikan her istikamette yapılacak bu gibi araştırmaların, kriminojen faktörlerin oynadığı rol ve aralarındaki münasebetler hakkındaki bilgimizi büyük mikyasta arttıracağı muhakkaktır.

Şunu tebarüz ettirelim ki, beynelmilel araştırmalardan bahsederken Birleşmiş Milletler ve Unesko gibi Milletlerarası Teşkilât tarafından doğrudan doğruya tanzimi gereken ve geniş mikyasta hazırlanmakta olan istatistikleri asla kastetmiyoruz. Bu gibi araştırmaların ilmî değeri, gerektirdikleri masrafa kıyasen maalesef çok zayıf kalmaktadır. Ve başlarken kendimize bunlara benzer çok uzak hedefler vaad ve tâyin etmekten çekinmenin daha muvafık olacağını düşünüyoruz. Miktarı mahdut, fakat hudutları vâzıhan çizilmiş meselelerin tetkiki ile iktifa etmek, kriminolojik araştırma sahasında Milletlerarası iştirakin şartını teşkil eylemelidir. Bu araştırmaları başarmak üzere müşterek bir çalışma genel plânı hazırlanmalı, bunu takiben de her memlekette ilim adamları ve mevzu üzerinde mütehassıs kriminoloklardan müteşekkil ekipler tarafından işbu plân dairesinde ve nisbeten küçük sahalar içinde araştırmalara başlanmalıdır. Bu mütehassısların tetkikine sunulacak temel malzemenin kendi çalışma sahalarından alınmış olmasına ve onlara yabancı bulunmamasına çok dikkat etmek lâzımdır. Çünkü, yabancı bir malzemenin (ve bilhassa yabancı suçluluk istatistiklerinin) ilmî tetkikinin çok büyük tehlikeler arzettiği ve ekseriya hatalı neticelere ulaştırdığı muhakkaktır.

Bu mevziî çalışmalar yanında uzun vâdeli mesai plânı hazırlamak, mahallî araştırmaların başlıca neticelerini incelemek ve milletlerarası bir program üzerinde mukayeselere girişmek vazifelerini görecek beynelmilel bir kriminolôjik etüd dairesinin kurulması da muvafıktır.

Milletlerarası bir müessesenin, mahallî kriminolojik araştırmaları finanse etmesi veya muayyen bir malî yardımla desteklemesi temenniye şâyandır.

Nihayet, genç suçluların şahsiyetine mütaallik dosyalarda mevcut temel malzemenin mukayesesini sağlayacak Milletlerarası kriminolojik bir müşterek fişin hazırlanması işi de keza özel bir etüd merkezine tevdi

edilmelidir. Bu hususta Fransız delegasyonunun, vâkıaları tasfiye edilmemiş olarak millî terminoloji dairesinde tebarüz ettirecek (istatistik karne) lerle fikren üzerinde daha çok çalışılmış bir vesika teşkil eyliyecek olan (Global istatistik fişler) in tanzimini ve bunların mukayesesi suretiyle milletlerarası istatistikler tesisini derpiş eden raporundaki bu mütalâalara aynen iştirak etmekle beraber, (istatistik karne) veya (Milletlerarası istatistik fişi) tâbirlerini hataya sevkedecek mahiyette görmekte, bunların (kriimnolojik dosya) ve (Beynelmilel kriminolojik fiş) tâbirleriyle değiştirilmelerini muvafık mütalâa eylemekteyiz.

Kabul etmek lâzımdır ki, ilmî bakımdan temenniye şâyan olmasına rağmen, bu milletlerarası fiş birleştirme ameliyesi büyük mânilerle karşılaşmaktadır. Başlıca güçlüklerden biri, kriminojen bakımdan çok önemli olan biyo-psikolojik faktörler sahasında henüz müşterek ve dünyaca kabul edilmiş bir terminolojinin tesis edilememiş olması keyfiyetinde mündemiçtir. Muhtelif memleketler tarafından, meselâ psikopatinin çeşitli şekillerini ifade etmek üzere kullanılan ibareler aynı mealde olmalarına rağmen, memleketine göre çok farklı mânalar almaktadır. Bu itibarla, istatistik karneler hakkında Fransız projesinin kabul ettiği psikolojik ve psişiyatrik tâbirler listesinin, hattâ İsviçre'nin Fransızca konuşulan kısmında dahi kullanılması mümkün olamıyacaktır. Mamafih bu listenin tahdit ve tevhidi, bazan beynelmilel kongrelerde iddia edildiği gibi, pek te kolay değildir. Tevhidin milletlerarası bir müessese tarafından kabul ve ilânı kâfi gelmez. Çünkü, terminoloji farkını meydana getiren umumiyetle muhtelif psişiyatri mektepleri arasında temel telâkkiler üzerinde mevcut ayrılıklardır. Bu akide ayrılıklarını değiştirmeğe çalışmak beyhude olduğu gibi, zararlıdır da. Çünkü ilmî münakaşayı verimli bir hale sokan ve bilgi ufkunun genişlemesini kolaylaştıran bu gibi teferrüt ve tecerrütlerdir. Fikir ve kanaatlerin aynı istikamet ve ahenge sevki ilmî fakirliğe götüren tehlikeli bir gayrettir.

Çocuk suçluluğu sahasındaki araştırmalar için milletlerarası bir çalışma plânı imkânlarını tafsilen tetkik etmek yetkili şubenin vazifesi olacaktır.

Mütalâalarımıza son verirken suç mefhumunun kriminolojik bir tarifinin bugüne kadar yapılmadığını ve bundan sonra da yapılamıyacağını kaydetmek isteriz. Hakikaten, kriminolojik bakımdan kısaca (suç) tâbir edilecek her hangi bir hâdiseye rastlamak mümkün olmayıp fail ve fiilin vahdeti kanununa göre her suç aynı zamanda şahsiyetin bir ifadesidir. Ruh ve terbiye mütehassıslarının falan ferdin ne sebeple âdaba mugayir suçlar işlediğini ve filân şahsın neden daha ziyade cinsiyet aleyhin-

de suçlara mütemayil bulunduğunu izaha kalkışmaları mümkündür. Ancak işlenilen hareketlerden hangisinin suç olduğunu bu mütehassıslardan öğrenmemize imkân yoktur. Bu ciheti ancak kanun vâzı, müeyyide altına alınmış bir hüküm vazetmek suretiyle, ifade edebilir. Bu itibarla suç, her memleketin mevzuatına tâbi hukukî bir mefhumdur ve öyle kalacaktır. (Fransız raporunun şu ifade tarzı çok yerindedir: «Tahkikatın yürütülmesinde kullanılabilecek en birinci vasıta hukukî kaide ve hükümlerdir. Suçluyu olduğu gibi tetkik etmesine rağmen, kriminolojinin ancak kanunen suçlu olan varlık üzerinde temerküzüne imkân vardır. Bu itibarla, bu esas dairesindeki tetkikatın, henüz kanunen suçluluğu tanınmamış bir çocuğun gelecekteki kötü harekâtını ihbar eden âraznın meydana çıkarılmasını sağlayacak nirengi noktalarının tâyinine bilhassa imkân vermesi lâzımdır«).

Kriminolojinin metodlarını ve hassaten çocuklara taallûk edenlerini izah ederken gördük ki, psişiyatri, psikoloji, psikanaliz, biyoloji, sosyoloji ve mümasil bilgilerden her biri, kendine has araştırma metodlariyle suçlunun şahsiyetini veya daha iyisi, suçluluğa mütemayil çeşitli tipleri keşfe yardım etmektedir. Bu bakımdan, bu ilimleri kriminolôjinin yardımcısı bilgiler mahiyetinde telâkki etmek icabeder. Ancak, kriminolojik meselenin bütününü, bu bilgilerden sadece birisinin zaviyesinden mütalâaya teşebbüs etmek boşuna bir gayret olur. Netekim, fert psikolojisine veya psikanalize dayanan bir araştırma metodu bize yalnız bazı suçluluk hallerinin kriminojenezini izah edebilir. Doktorlardan, pedagoglardan, yargıçlardan, sosyal yardımcılardan, idarecilerden ve psikoloğlardan her biri kriminolojide ancak kendisini alâkadar eden cepheyi görür. Bunlar, Mösyö Jean Pinattel'in, (Cahier de Souvegarde) 'ın 1947 yılı birinci sayısında isabetle kaydettiği gibi, meselenin heyeti umumiyesini ihmal ederek ve müşterek eserin verimli olmasını ve ilerlemesini sağlamak maksadiyle kendi özelliklerinden tecerrüt ederek zatî gayretlerinin aşılması lâzımgeldiğini anlayamamaktayız.

Filhakika, kriminooljik meselenin bütünü bakımından, yardımcı bilgilerin, ilmî araştırma imkânları sahasını daraltacak mahiyetteki her türlü totaliter iddiasını mutlak surette bertaraf etmek lâzımdır. Sadece psikanaliz metodlarına teveccüh etmiş bir kriminolôji münhasıran biyotipolojik, psikopatolojik, sosyolojik ve sair neviden bilgiler zaviyesinden hareket eden bir kriminoloji kadar tek taraflıdır.

Kriminoloji bu yardımcı bilgilerden hiç birinin inhisar sahasına gi-

remez. O daha ziyade, üzerinde komşuların müşterek bir gayeye birlikte bir çalışma ile varmak üzere el sıkışacakları bir müşterek ilmî hudut sahasıdır. Varılması kastedilen gaye, suçlunun şahsiyetinin araştırılmasına mütedair metodların devamlı ıslahı sayesinde, suçluluğa karşı daha makul ve binaenaleyh daha müessir bir mücadelenin temellerini kurmaktan başka bir şey değildir.

———o———

HİZMET AKDİ, ÇIRAKLIK MUKAVELESİ VE İSTİSNA AKDİ

Ankara Hukuk Fakültesi
Doçent. Dr. Şakir Berki

Bu yazıda, sözü geçen üç mukavele arasındaki farklarla her birini idare eden ana kaideleri ve bunların tatbikatta zuhur edecek olan bazı neticelerini tetkik edeceğiz.

Çıraklık mukavelesine dair kanun hükümleri dağınık bulunduğu cihetle bu mukaveleyi yakından alâkadar eden, doğrudan doğruya idare eyliyen kaideleri havi kanun maddelerini bir araya topladıktan sonra daha sistemli bir tetkike tâbi tutmaya çalışacağız.

§ Hizmet akdi (1)

I — Hizmet akdinin tarifi

Bir şahsın muayyen bir ücret mukabilinde diğer bir şahıs lehine muayyen veya gayri muayyen bir zaman için hizmet görmeyi, bir iş yapmayı taahhüt etmesidir.

Lehine hizmet görülecek olana iş veren, hizmeti taahhüt edene de işçi denir (2).

II — Hizmet akdinin şekli

Hilâfına mukavele olmadıkça hizmet akdi şekle tâbi akitlerden değildir (mad : 314). İlerde de görüleceği gibi, çıraklık mukavelesi de kaideten hizmet akdi hükümlerine tâbidir. Fakat çıraklık mukavelesi reşit olmıyanla yapılacak olduğu takdirde yazılı şekilde olmak icabeder.

III — Hizmet akdinde ücret ve tâyini

1 — Hizmet akdinde ücret.

Yapılan iş mukabilinde ücret talep edilmediği ispat edilmedikçe iş-

(1) Lat : Locatio Operarum; Fran: Contrat de travail.

(2) İşçi tâbiri çok şâmil olup bir müesseseye bağlı müdürü, doktoru, kimyageri, mühendisi, hizmetçiyi, ameleyi, çobanı ilh...ifade eder. Borçlar hukuku bakımından işçi ameleyi değil bütün bunları tedai ettirir. Halk arasında işçinin ameleyi hatırlatmasının tek sebebi, amele işçiler adedinin diğerlerinden çok fazla olmsaından ibarettir.

MİLLÎ KÜTÜPH...
ANKARA

çiye, emek sarfedene iş sahibinin takdir edilecek bir meblâğı ücret olarak vermesi icabeder. Ücretsiz hizmet, tâbiri münasip ise, emek hibesidir, hizmet teberruudur.

Taraflar verilecek ücret miktarını tâyin etmemiş olsalar bile hale göre tâyin ettirilir. Ücret mukabilinde yapılması âdet olan hizmetlerde ekseriya taraflar ücret miktarını mukavele ile tâyin etmezler. Bu halde dahi hizmet akdi ücretlidir. Ücret hakkında sükût etmiş olmak, hükümsüzlüğünü tevlit etmez.

2 — Hizmet akdinde ücretin tâyini.

Taraflar mukavele ile ücret miktarını tâyin edebilirler. Hususî mukavelede ücret tâyin edilmemişse, ihtilâf halinde umumî mukaveleye göre tâyin olunur. Mamafih işçi iş sahibi ile umumî mukavele yapmış olan işçi birlik veya cemiyetlerine, sendikalara dahil işçilerden değil ise, hizmet akdindeki ücrete dair ihtilâf umumî mukaveleye göre değil, yapılan işin takdir edilecek kıymetine göre halledilmek lâzımdır.

IV — Hizmet akdinin benzer akitlerden farkı

1) Vekâletten farkı :

Vekâlet akdinde vekil bazan müekkil için bir iş dahi taahhüt edebilir. Bu takdirde vekâlet akdinin hizmet akdinden tefriki pek güç bir mahiyet arzeder. Fakat buna rağmen vekâletle hizmet akdini ayıracak kriteryumlar zikredilebilir ki, bunlar şunlardır :

A) Vekâlet akdi, bahsinde tetkik edileceği gibi, kaideten ücretsizdir. Halbuki hizmet akdi, beyan edildiği üzere, behemehal, mutlaka ücretlidir; aksi halde yapılan akit hizmet akdi değil, belki bir hizmet teberruudur, emek hibesidir.

B) En mühim kriteryum, vekâlet akdinde vekilin müvekkil nam veya hesabına maddî bir iş değil, hukukî bir tasarruf veya muamele yapmayı taahhüt etmiş olmasına mukabil, hizmet akdinde işçinin maddî bir işi taahhüt etmiş olmasıdır. Meselâ, A, B ye bana bir ev yaptır dese, bu vekâlet akdi olur; fakat B nin kendisine bir ev yapmasını teklif ve B de kabul etse, bu hizmet (istisna) akdi olur.

Fikrimizce iki akdi tefrik eden en münasip kıstas budur.

V — Hizmet akdinin nevileri

Parça veya götürü iş arasında fark yoktur. Ancak gerek parça gerek götürü iş işçinin nezareti altında yapılmıyorsa bu takdirde hizmet akdi işin icrasına mütaallik mesuliyet ve işlenecek madde bakımından istisna

40

akdi kaidelerine tâbi olur; yani Borçlar Kanununun 357 ve 358 inci maddeler tatbik olunur. Eğer iş iş verenin nezareti altında yapılıyorsa 320, 321, 328 inci maddeler uygulanır.

VI — Umumî mukavele

Borçlar Kanununun 316 ve 317 nci maddeleri umumî mukaveleden bahseder.. Bu, iş sahipleriyle işçi cemiyetleri veya sendikaları arasında yapılan, ücret ve iş şeraitini tesbit eden bir mukaveledir, ki mahiyeti hâlen halledilmiş olmıyan münakaşalara sebep olmuştur. Bu münakaşalardan sarfınazarla kanunun umumî mukavelenin kıymetini belirten hükümlerini zikr ve izah ile iktifa edeceğiz.

Umumî mukavele tahrirî yapılmadıkça muteber değildir. Mukavelenin müddetinde ihtilâf varsa, alâkadarlar 6 aylık ihbar müddetine riayet etmek şartiyle umumî mukaveleyi feshedebilirler.

Hususî mukavelenin umumî mukaveleye aykırı ahkâmı bâtıldır. Bu hükümler yerine, umumî mukaveledeki hükümler tatbik edilir. Fakat umumî mukavelede mevcut bulunmıyan bir meseleye dair hususî mukavelede hüküm varsa bu hüküm bâtıl olmayıp kabili tatbiktir (3).

VI — Hizmet akdinin hüküm ve neticeleri

1. İşçinin borçları:

A —İşçi kaideten işi bizzat yapmakla mükelleftir. Filhakika bir müesseseye alınan işçi (müdür, mühendis, doktor, amele ilh...) şahsî kabiliyetleri, bilgi ve iş kapasiteleri nazara alınarak ve hattâ şahsî terbiye ve dürüstlük gibi vasıfları gözönünde tutularak kabul edilmişlerdir. Bu hale nazaran kaide bu, yani işin bizzat işçi tarafından görülmesi olmak lâzımdır.

Mamafih bu kaide âmme intizamından olmayıp hilâfına mukavele caizdir.

İş sahibi de hakkını üçüncü bir şahsa terk edebilmek için aynı kaideler nazara alınmak lâzımdır; binaenaleyh, mukavelede sarahat olmadıkça iş sahibi teşebbüsünü başka birine devrederse, işçinin akdi feshe ve ücreti talebe hakkı olur. İş sahibinin yeni patron emrinde çalışmak mecburiyetindede kalabilmesi için, ilk iş sahibi ile yaptığı mukavelede iş sahibinin

(3) Umumî mukavele hususiden evvel veya sonra yapılmış olsun mütalâa aynı olmak icabeder. Yeter ki bilâhara yapılmış olan umumî mukavelede hususî mukavelenin mevzuubahis etmiş olduğu mesele mevzuubahis edilerek ayrı bir hükümle teyidedilmemiş bulunsun.

hakkını başkasına devredeceği şartını kabul etmiş olması icabeder. Filhakika işçi dahi bir müessesenin, veya bir iş sahibinin meziyet, kabiliyet ilh... vasıflarını nazara alarak taahhüde girişmiş farzolunmak icabeder. Bu itibarladır ki, kanun 320 nci maddenin son fıkrasında bu mülâhazayı teyit eder bir hüküm vazetmiş bulunmaktadır.

B — İşe ihtimam borcu.

İşçi işi bütün ihtimam ve hüsnüniyetle ifa etmelidir. Kasden veya ihmal ile yaptığı zararlardan iş sahibine karşı mesuldür (4).

C — İşçi, iş sahibinin iş ile alâkalı emirlerine riayetle mükelleftir.

İş sahibi işciye alâkalı emirler verebilir. Bu bakımdan işci iş sahibinin metbuudur, iş sahibine tâbidir. Binaenaleyh, bu gibi emirlere karşı serkeşlik etmek, bu emirleri dinlememek, iş sahibine 344 üncü madde mucibince akdi feshetmek hakkını verir (5).

D — Rekabet memnuiyeti.

İşçinin dördüncü ve fakat istisnaî ve mukaveleden doğan vazifesi, iş sahibiyle muayyen bir müddet rekabet edememesidir.

İşçi iş sahibinin meslekî sırlarını ve müşterisini öğrenecek ve tanıyacak bir işte çalışırsa, iş sahibi hizmet akdinin sonunda veya devamında işçinin aynı işle uğraşmamasını, veya bu işle müştagil bir müessese veya şirkete hissedar olmamasını şart edebilir. Bu mukavelenin muteber olabilmesi için şu şartlar lâzımdır: 1) Mukavelenin tahrirî olması lâzımdır. Hizmet akdi şifahî olsa bile rekabet memnuiyetine dair olan mukavele yazılı olacaktır. 2) Memnuiyet iş sahibine hissolunur derecede zarar verecek hal için şart edilmiş olmalıdır. Meselâ, Şekerci Hacı Bekir yanında çalışan ve onun müşterilerini de tanımış olan bir tezgâhtarın İstanbul'da aynı semtte bir şekerci açmış olmasının ehemmiyeti olamaz. Zira Hacı Bekir Mısırda dahi şubesi olan bir müessese olup tezgâhtarın İstanbulda şekercilik yapması ile bu müessese hissedilir bir zarara düçar olamaz. 3) İşçi akit yapıldığı zaman reşit olmalıdır.

Memnuiyet şartı hususî bir etüd mevzuu olacak kadar ehemmiyetlidir.

---

(4) Bu mesuliyetin hududunu hâkim, iş sahibinin işçiyi alırken kabiliyet, dikkat vesair vasıflarını bilip bilmediği cihetini nazara alarak tâyin eder. İş sahibi işçinin dikkatsiz bir kimse olduğunu az dikkatli olduğunu ilh... vasıflarını biliyor idi ise tazminatın miktarı ona göre tâyin edilir.

(5) İş parça üzerine veya götürü ise, ekseriya iş sahibinin emri altında değildir. Bu itibarla bu gibi hallerde istisna akdi hükümleri cereyan eder ve binnetice, işçi müteahhit gibi müstakil, iş veren emrinde olmıyan bir şahıs muamelesi görür.

Memnuiyete rağmen aksine hareket eden işçi iş sahibinin bu yüzden uğradığı zararları tazmin eder. Meselâ bir kazada nalbant yanında çıraklık eden reşit çırakla rekabet memnuiyetine dair mukavele yapılmış olsa, çırak buna rağmen aynı kazada bir nalbant dükkânı açsa ve ustasının müşterilerini celbetse, usta bundan ne zarar etmiş ise çırak ona mahkûm edilir.

Cezaî şart derpiş edilmiş ise, memnuiyet mürtefi olur. Mukavelede cezaî şartla beraber memnuiyetin devamı hassaten kaydedilmemiş ise kaide budur. Cezaî şart verilen zarardan az ise geri kalan zarar tazmin ettirilir.

Rekabet memnuiyeti şu suretle son bulur: 1) Mukavele işçinin kusuru yok iken feshedilmiş ise veya iş sahibinin kusurundan dolayı akdi işçi feshetmiş ise. 2) Memnuiyetin iş sahibi için lüzumu kalmamış ise. 3) Memnuiyet müddeti bitmiş ise.

İkinci sebep üzerinde biraz durmak lâzımdır. Memnuiyetin devamı iş sahibine bir zarar verecek safhada değil ise memnuiyet müddeti bitmemiş olsa bile işçi iş sahibinin iştigal ettiği işle iştigal edebilir. Meselâ, şekerci misalinde şekerc sanatını değştirip, camcılıkla uğraşsa, veya iflâs edip icrayı faaliyet edemese hal böyledir.

2. İş verenin borçları. (Mad: 323)

A — Ücretin tediyesi:

Ücret ya mukavele ile veya âdetle veya umumî mukavele ile tâyin edilmiş olabilir. İşçi mukavele bitmeden evvel işe âmade bulunmuş olduğunu ispat etmiş olmak şartiyle, mukavele müddetinde hiç bir iş görmemiş olsa, iş sahibi ona hiç bir iş vermemiş olsa bile, ücrete müstahaktır. Hizmet akdinde zamanın ehemmiyeti olduğu kaidesinin tatbikî neticesi bu suretle izah edilmek lâzımdır.

İşçi kısa müddetli hizmete (askere) çağrıldığından dolayı iş görememiş olsa dahi ücret lâzım gelir. Kendi kusuru haricinde olarak kısa bir müddet için hastalanmış olduğu halde dahi hüküm böyledir. Hastalık kusurundan ileri gelmiş ise ücrete müstahak değildir. Meselâ bir işçi fazlasiyle içmiş olmaktan dolayı hastalansa 2 gün işe gelemese, iş sahibi bunu ispat etmak şartiyle bu 2 günlük ücreti vermekle mükellef tutulamaz; zira işe gelememek işçinin içki kullanarak kendi kusuriyle hastalanmış olması sebebiyledir.

B — İşçiye iş vermek, veya zararı tazmin etmek borcu.

İşçi hizmet akdi devamınca iş verenden iş talep etmeye haklıdır. İş veren işçiye parça üzerine, götürü veya saat hesabiyle bir iş tedarikine

mecburdur. Fakat iş veren iş vermekte hiç bir kusuru olmadığını ispat ederse tazminat itasından kurtulur. Bifarz, bir kudret hamamının menbaı kurmuş olmakla müstahdemlere iş verememek halinde hüküm böyle olur.

Yine meselâ harb halinde otomobiller istimvale tâbi tutulmuş ise, hüküm aynıdır.

C — İş veren mütemerrid olmamalıdır.

İş veren işçiyi mukavelede yazılı andan itibaren çalıştırmakla, aksi halde işçinin ücretini ita ile mükeleftir. A, B ile hizmet akdi yapsa, B nin mukaveleden bir ay sonra işe başlıyacağı kararlaştırılsa, fakat iş sahibi (A) B ye mukavele tarihinden 3 ay sonra iş vermeye başlasa, B iki aylık ücreti talebe haklı olur.

Ancak iş sahibinin aleyhine gibi görünen bu kaide şu kayıtlarla tahfif edilmiştir :

1) İşçi bu müddet içinde ne kazanmış ise, tazminattan bu kazanç tenzil edilir. Meselâ; işçi iki aylık müddet içinde bir muvakkat iş bularak iki aylık ücrete tekabül eden bir meblâğ elde etmiş ise, iş sahibi hiç bir tazminat ile mükellef tutulamaz. Kazanç, müstahak olacağı kazançtan az ise tenzilât yapılarak hükmedilir. Meselâ, işçi 2 aylık müddet içinde 100 kazanmış olsa iş sahibinden 2 aylık alacağı 150 lira bulunsa, iş sahibi işçiyi geç işe başlattığından dolayı 50 lira ödemeye mecbur tutabilir.

2) İş sahibi, işçinin temerrüt müddeti içinde kazanç fırsatını kaçırmış ise, kaçırmasa idi ne kazanacak idi ise onun dahi tazminat miktarından tenzilini istemeğe haklıdır. Meselâ temerrüt müddeti içinde işçiye bir iş teklif edildiğini, fakat işçinin bu işi kasten kabul etmediği ispat edilirse, iş sahibi bu fırsatın temin edeceği meblâğın dahi mükellef olduğu tazminattan tenzil ettirebilir.

D — Avans mecburiyeti :

327 nci madde iş sahibinin işçiye avans vermesi mükellefiyetini hükme bağlar. Avans mecburiyeti şartlara bağlıdır:

1) İş sahibinin iktidarının mütehammil olması.

Bir fabrikatörden mevcut ve avansa muhtaç işçilerin hepsi birden avans talep ederse, fabrikatör bu talebi redde haklı olur.

2) Avans miktarı işçinin yaptığı iş miktarı ile tâyin edilir.

Binaenaleyh, iş sahibi henüz sebketmiş hizmeti olmıyan bir işçiye avans vermek mecburiyetinde değildir. Şu halden anlaşılıyor ki, avans, işlemiş ücret mevcudiyeti ile mümkündür.

3) Avans için işçinin talebi lâzımdır.

Avansın iş sahibine mecburiyet tahmil eden bir borç şeklinde kabul edilebilmesi için avansı işçinin talep etmesi icabedeceği tabiidir. İş sahibi talep vâki olmaksızın da işçilerine iyilik ve yardım olsun düşüncesiyle kendiliğinden avans verebilir. Bu halde avans alan bir işçinin mütaakip avans talebi reddedilemez. Zira, iş sahibi işçinin talebi olmaksızın avans vermiş olmakla avans borcunu eda etmiş sayılamaz. İş sahibinin kendiliğinden avans vermek lûtfuna mazhar olan işçi, avans talep etmek durumunda bulunursa yine avans lâzım gelir. İş sahibi lûtuf makamında verdiği avansı borç mahiyetinde olan avans makamına sayamaz.

E — Alât ve edevat.

Hilâfına mukavele veya âdet yoksa, alât ve edevatı iş sahibinin temin etmesi lâzımdır. İşçi iş sahibinin rızası ile alât ve edevat temin etmiş ise, bunların masraflarını iş sahibinin ödemesi icabeder.

F — İşçinin sıhhatini vikaye borcu:

İş sahibi çalışılacak yeri sıhhate uygun şekilde tanzim etmeye ve böyle idameye mecburdur. İşçi iş sahibi ile birlikte bulunuyorsa, yatacak yer hakkında da hüküm böyledir.

H — Mahsup memnuiyeti: (333)

Ücret, işçinin şahıs ve ailesinin nafakasına yeter derecede olmadıkça, ancak nafakayı karşılar bir meblâğ oldukça, iş sahibi işçiden olan alacağını ücretten mahsup edemez. Mamafih, işçinin kasden verdiği zararlardan mütevellit alacaklar bu kaideye tâbi değildir.

VII — Hizmet akdinin son bulması

Hizmet akdinin hitamî müddetli ve müddetsiz olduğuna göre tetkik edilmelidir:

1) Müddetli ise, akit müddetin geçmesi ile son bulur. Bu takdirde ihbara lüzum yoktur. Mamafih, taraflar bu suretle hitam bulmuş olan akdi zımnen temdit etmiş olabilirler, bu zımnî temdit âzamî bir sene için muteberdir.

Akit, bir seneden fazla müddetli ise, akdin infisahı için müddet sonunda yapılacak ihbardan sonra ikinci hafta sonuna kadar beklemek icabeder, bu iki haftalık müddet mürur etmeden akit feshedilemez, devam eder.

2) Müddet tâyin edilmemiş ise, feshin ihbarı icabeder.

340 ncı madde çeşitli işçilere göre feshin ihbarına dair kaideler koy-

muştur: amle için akit ihbarı takip eden hafta sonunda, müstahdemler için ikinci hafta sonunda hitam bulmuş olur.

Bu müddetler değiştirilemez (6).

Hizmet akdi kaydı hayat ile yapılmış veya 10 seneyi mütecaviz bir müddet için akdedilmiş ise, işci tazminat vermeye mecbur olmaksızın 10 senenin bitiminde bir aylık ihbar müddetine riayet etmek şartiyle akdi her zaman tek taraflı olarak bozabilir. Zira 343 ncü maddenin bu hükmü dahi âmme intizamından olup, bilhassa işcileri, bunların hürriyetlerini himaye maksadiyle vaz eldilmiştir.

Buraya kadar müddetli ve müddetsiz hizmet akitlerinin hitamına dair kaidelere temas ettik. Şimdi de gerek müddetli gerek müddetsiz hizmet akitlerini sona erdiren müşterek sebeplere hâkim kaideleri ve bunların mühim neticelerini zikredeceğiz.

Müşterek hitam sebepleri şunlardır:

1) Muhik sebepler.

Gerek işci gerek iş veren hizmet akdinin devamına mani olacak muhik sebeplere binaen akdi tek taraflı olarak bozabilirler. Meselâ işcinin iş verenin hizmete müteallik emirlerini manasız yere dinlememesi, beyhude ve fuzuli serkeşlikler yapması, buna mukabil iş verenin, işciyi manasız ve haksız yere tâzip etmesi, iş haricinde de emirler vermesi, veya işci ile iş verenin birbirine hasım hale gelmesi, bilfarz işcinin iş vereni öldürmeye teşebbüs etmesi veya namus ve haysiyetlerini ihlâl edici suçlar ika etmesi, veya iş verenin bütün bu halleri işçi aleyhine tevessül etmiş olması ilh.. hep muhik sebepler arasındadır.

Kaydedilecek mühim kaide şudur ki, iş veren işcinin kısa bir müddet için askeri hizmete alınmış olması dolayısiyle çalışmamış olmasını, veya işcinin kusuru haricinde hastalanarak kısa bir müddet çalışmamış olmasını muhik sebep olarak dermeyenin edemez (7).

---

(6) Bu müddetlerin değiştirilememesi azaltılamaması ve çoğaltılamıyacağı mânasına gelir. Filhakika, bu hükmü koyarken kanun vâzıı yalnız işçinin değil iş verenin de menfaatini himaye etmek istediğinden bu hüküm âmme intizamındandır.

(7) İşçinin hastalığı kendi kusurundan ise, fikrimizce, hizmet akdi yine münfesih değildir, ancak bu takdirde çalışılmamış günler için ücret itası lâzım değildir. Meselâ, işçi içip hastalansa, 2 gün çalışamasa, iş veren bunu bahane ederek, akdi feshedemez, ancak 2 günlük ücreti vermez. Halbuki hastalık içki dolayısiyle olmasa idi, iş veren hem akdi feshedemiyecek hem de 2 günlük ücreti tediyeye mecbur kalacaktı.

2) Ücretin tehlikeye düşmesi.

Akit ister müddetli, ister müddetsiz olsun işçi iş verenin ücreti ödemekten âciz hale gelmesi dolayisiyle akdi feshe haklıdır. İş verenin iflâs halinde işçi akdi feshe hak kazanır. Fakat işveren işciye teminat verirse işcinin bu hakkı mevzubahis degildir(8).

3) Ölüm.

347 nci madde ölüm ile hizmet akdinin son bulmasını hükme bağlar.

Akdin ölüm ile nasıl son bulacağı meselesini iki şıkda tetkik etmek icap eder.

A — İşcinin ölümü; B — İş verenin ölümü.

A — İşçinin ölümü: İşçinin ölümü ile akit son bulur. Zira hizmet akdinde işin nev'i ne olursa olsun işçinin şahsi maharet ve kabiliyetinin ehemmiyeti vardır. Bu itibarla işçinin ölümü ile aktin hitamı kaidesi münasiptir. İleride görüleceği gibi, istisna akdinde ise müteahhidin ölümü ile akit her zaman hitam bulmaz, iş müteahhidin şahsî maharetine bağlı işlerden ise hitam bulur.

B — İş sahibinin ölümü: de

İş sahibinin ölümünün de hizmet akdinin hitamı bakımından iki tefriki nazara alarak tetkiki icap eder:

a) İş, iş verenin şahsı ile alâkalı değil ise akid devam eder.

b) İş, iş verenin şahsı ile alâkalı ise, akit son bulur. Meselâ, bir çocuğun mürebbiyesi, çocuk öldükten sonra akdin icrasını veya tazminatı talep edemez. Yine meselâ; bir hocadan ders alan ölünce hüküm aynıdır.

2. Çıraklık mukavelesi.

(313/3 — 318 — 330 — 342/2)

... **I — Tarifi : Çıraklık** mukavelesi ile reşit veya gayrı reşit bir şahsa usta bir san'atı öğretmeyi taahhüt eder, ve çırak da ustanın göstereceği işleri yapmayı üzerine alır.

II — Hizmet akdinden farkı :

Çıraklık mukavelesi hizmet akdinden üç bakımdan ayrılır :

1) Şekil : Hizmet akdi şekle tabi olmadığı halde, küçüklerle yapı-

(8) Müflis iş sahibinin vereceği teminatın ekseriya kefalet olabileceği düşünülebilir.

lan çıraklık mukavelesi daima yazılı olmak lâzımdır. Çırak reşid olduğu takdirde çıraklık mukavelesi dahi hizmet akdi gibi şekle tâbi olmaz (9).

2) Mevzu bakımından fark :

Usta çırağa iş, san'at öğretmekle mükelleftir. Zira çıraklık mukavelesinin asıl gayesi de budur. Hizmet akdinde ise, iş verenin işci lehine böyle bir mükellefiyeti yoktur, iş verenin tek mükellefiyeti işciye müstahak olacağı ücreti vermekten ibarettir.

3) Ücret bakımından :

Hizmet akdi behamal ücretlidir. Beyan edildiği üzere, ücretsiz hizmet taahhüdü, tâbiri caiz ise, emek hibesinden, emek teberruundan ibarettir. Hülâsa, hizmet aktinde iş veren işçiye mutlaka ücret vermekle mükelleftir. Buna mukabil işçinin tek maddî mükellefiyeti mukavele şartlarına uygun olarak işi görmekten ibarettir.

Halbuki çıraklık mukavelesinde ücret bilâkis çırak tarafından ustaya verilebilir de. Görülüyor ki çıraklık mukavelesinde ivaz kaidesi aksine dönebilir, hizmet akdinde ise buna imkân yoktur.

III — Çıraklık mukavelesinin hükmü :

Bu bahisde ustanın ve çırağın borçları tetkik edilecektir.

1) Ustanın borçları :

Bu çeşitli borçları sırasiyle tâdat ve tetkik edeceğiz :

A) Usta mukavelede tesbit edilmiş olan işin ve çıraklığın nev'ine ve günde çalışılacak saate ve buna mümasil cihetlere riayetle mükelleftir.

318 inci maddenin 2 nci fıkrası bilhassa küçüklerle yapılan çıraklık mukavelesinin iktiza etmesi icap eden şartları yazmaktadır.

B) Çırağa işi ihtimamla öğretmek :

Çıraklık mukavelesinin esas gayesi çırağın talimi olduğuna göre, usta taahhüt ettiği işi, san'atı çırağa öğretmekle mükelleftir. Mad 330/1.

C) Çırağın öğreneceği san'atla ilgili konferans, kurslara gitmesine müsaade etmek. Bu borç bundan evvelkine bağlı bir borçtur.

D) Çırağa pazar ve geceleri iş tevdi etmemek. Bu, bir kaideden ibarettir. Binaenaleyh, bu zamanlarda çırağın talimi ile alâkalı bir iş yapmakta olan usta çırağı bu anlarda da yanında çalıştırabilir.

(9) Küçükler veya mahcurlarla yapılacak olan çıraklık mukavelesi, usta ve velâyeti haiz kimse yahut sulh hâkiminin muvafakati ile vasi tarafından imza edilmiş olmak lâzımdır: Mad. 218/1.

2) Çırağın borçları :

Hususi hükümler arasında çırağın borçlarına ait kayıt ve hüküm yoktur.

Binaen aleyh, 313 üncü maddenin 3 üncü fıkrası delâletiyle hükmetmek, yani bu hususta da işcinin mesuliyetine ait kaideleri uygulamak icap eder. Ancak, şüphe yok ki, çıraklık mukavelesinin işcinin borçlarına muhalif olan hükümleri muvacehesinde çırağın borçlarını işcininkine kıyas etmek yoluna gidilemez. Çıraklık mukavelesi yazılı olması dahi hüküm böyle olmak icap eder. Binnetice, reşit bir çırak, kendisinin işcinin borçları ile mükellef olamıyacağını, ve çünkü usta ile akdettiği sözlü mukavelede tahammul etmesi icap eden borçların hassaten görüşüldüğünü iddia edebilir. Bu iddianın ispatı kendisine ait olur.

III — Çıraklık mukavelesinin sonu :

Hüküm yoktur, binaenaleyh hizmet akdine kıyasen halletmek icap eder.

Ancak, çıraklık mukavelesinin feshi ile alâkadar hususi bir hükme 342 nci maddenin 2 nci bendinde tesadüf olunmaktadır ki, bu da tecrübe müddetine tabi çıraklık mukavelelerine münhasırdır. Bu fıkraya göre, mukavelelerinde hilâfına bir hüküm yoksa hizmete duhulden itibaren ilk iki hafta tecrübe müddeti sayılır ve bu müddet zarfında iki taraftan her biri bir gün evvel ihbar etmek şartiyle akdi fesihde serbestir.

İki hafta geçmiş olmasına rağmen taraflardan hiç biri akdi feshetmez ise, aralarında zımnen çıraklık mukavelesi yapılmış farzolunur, ve bu mukavelenin hitamı da müddetsiz akitlerinin hitamı kaidelerine tâbi olur.

Çırak ile usta arasında rekabet meselesi ehemmiyetlidir. Her ne kadar, çıraklık mukavelesine münhasır kanun hükümleri arasında buna dair hüküm yoksa da 313 üncü maddenin 3 üncü bendi delâletiyle usta ile çırak arasındaki rekabet memnuiyeti meselesine de işci ile iş veren arasındaki rekabet memnuiyetini tanzim eden hükümler tatbik edilecektir : (Mad : - 352).

Hizmet akdine son verirken, kanunun iki madde halinde ayrı ayrı hükme bağladığı nihai iki halden bahsetmek lâzımdır.

Hizmet akdine taallük eden kaideler prensip itibariyle mukavele ile teşekkül eden hizmet akitlerine uygulanacağı gibi, hususi bir mukavele olmadığı takdirde serbest mesleklerdeki işler için de tatbik olunur. Meselâ vekâlet akdi kaideten ücretsiz olduğundan mahiyet itibariyle hizmet akdi değildir,zira hizmet akdinin esalı unsurlarından olan ücret unsurun-

vekâlet akdine dahil etmek, mantıkî değil ise de kanunidir (10). Zira kanunun vekâlete ait 386 ncı maddesinin 2 nci fıkrası sarahatine göre diğer akit tiplerine dahil olmıyan bütün akitlerin vekâlet akdi hükümlerine tâbi olacağı musarrahtır (11).

Şu izahat karşısında, bir dişçinin bir şahsa kron taahhüdünü, takma diş imali taahhüdünü, bir operatörün bir hastayı ameliyatını ve buna benzer taahhütleri hep vekâlet akdi hükümlerine tâbi tutmak icabedecektir. Fakat bu mecburiyet ,ilimden değil, 386 ncı maddenin 2 nci bendi sarahatinden hâsıl olmaktadır.

III — İstisna akdinin benzer akitlerden farkı:

İstisna akdini bilhassa hizmet akdi ile, malzeme de müteahhit tarafından verilecekse, beyi akdinden tefrik etmek icabeder. Filhakika her iki halde hizmet ve beyi akdi ile istisna akdi arasında benzerlik vardır.

1 — İstisna' akdinin hizmet akdinden farkı:

İstisna' da bir mamulün yapılması, vücude getirilmesi mevzubahistir. Halbuki hizmet akdinde müstakil bir mamulün taahhüdü mevzu bahis değildir. Bir ev inşaatını taahhüt etmek istisna' akiddir, fakat bu evin duvarlarını yapmak, pencerelerini takmak, sıvasını yapmak, kiremitlerini döşemek, ilh.. istisna akdinin değil, hizmet akdinin mevzuudur. Yine meselâ, bir heykeltraşın heykel taahhüdü istisna akdidir, fakat bu heykelin çamurunu kardırması, veya heykel yaparken yanında yardımcı birini çalıştırması hizmet akdina mevzu teşkil eder.

Hizmet akdiyle istisna akdi arasındaki tatbiki faydası bâriz bir fark da hizmet akdnide zamanın ehemmiyetli olması, istisnada ise zamanın ehemmiyetinin bulunmamasıdır. Bu şu demektir ki, hizmet akdinde işci akdin hitamına kadar hizmete âmâde bulunduğunu ispat etmek şartiyle hiç bir iş görmemiş olsa, iş veren lehine hiç bir emeği sebketmemiş bulunsa bile ücrete müstahak olur. Bu cihete temas edilmişti. İstisna akdinde ise madem ki müteahhit bir mamulü, bir eseri taahhüt etmiştir, isterse senelerce o eser için çalışdığını ispat etsin, mamul meydana gelmemiş oldukça emeğine ve sarfettiği zamana tekabül etmek üzere hiç bir bedel talep edemez.

(10) Filhakika kanunî olan her şey mantıkî değildir. Bunun misalleri çoktur: Müruruzamana uğramış borçların talep edilememesi, 50 liradan fazla alacaklar hakkında şahit dinlenmemesi, miras hukukumuzda ana babaya hisse ayrılmaması ilh... Halbuki bunların aksini kabul etmek mantıkîdir.

(11) Bu maddenin bu fıkrası olmasa idi biz, her iki misaldeki cam gözlük taahhüdünü istisna akdine dahil ederdik.

İstisna' akdinde müteahhidin işi bizzat yapması borcu ancak işin müteahhidin şahsi maharetine bağlı olması haline münhasırdır: taahhüt edilen iş bir heykel imâli ise, müteahhit heykeli bizzat kendi yapmakla mükeleftir. Taahhüt edilen mamul bir evden ibaretse, müteahhit evi başkalarına da yaptırabilir. Fakat kaydedelim ki, akitte hilâfına sarahat mevcut ise, müteahhit şahsi maharetinin rolü olan işleri dahi ahara devren yaptırabilir.

B — Malzemeyi tedarik borcu.

Mukavele veya âdet malzeme tedariki borcunu münhasıran iş verene veya bir kısmını iş veren bir kısmını müteahhide tahmil etmiyorsa malzemenin tamamını müteahhit tedarik ile mükelleftir. Halbuki hizmet akdinde kaide aksine, yani alât ve edavatın iş veren tarafından tedarik ve temin edilmesi zaruretinden ibaret idi. (madde: 331. F: 1, 2)

Müteahhit kullandığı malzemenin eyi cinsten olmamasından dolayı satıcı gibi mesuldür. Binaenalyh iş veren ayba karşı tekeffül kaidelerinden müstefit olabilecektir. Malzemeyi iş sahibi vermiş ise müteahhit malzemenin ayıplı olduğunu iş verene bildirmelidir. Aksi halde müteahhit malzemenin ayıplı ve tehlikeli olmasının neticelerinden mesuldür.

D — Akitde muayyen olan zamanda işe başlamak:

Müteahhidin işe zamanında başlaması, veya zamanında başlayıp da tehir etmemesi lâzımdır. Aksi halde iş sahibi teslim için gerekli zamanı beklemeye mecbur olmaksızın akdi feshe selâhiyetli olur. 358 nci maddenin 1 nci fıkrasından murat olunan mana budur.

Müteahhit işi ayıpsız ve mukaveleye uygun bir şekilde yapmakla mükelleftir. Aksi halde, iş sahibi müteahhide bir mehil vererek işin icabına göre yapılmasını müteahhidden talep eder. Bu mehil zarfında, bu mehil bitinceye kadar müteahhit yine kusurundan dolayı mamulü ayıplı yapar veya zamanında ikmâline imkân vermezse, müteahhit işi başkasına yaptırmaya ve bu takdirde masrafları müteahhidden almaya hak kazanır. Ancak iş sahibinin bu haktan istifade edebilmesi için bu keyfiyeti müteahhide ihbaretmesi şattır. Aksi halde müteahhide müspet zarar ziyanı ödemekle mükellef olur.

İş sahibi tesellüm ettiği işi vakit bulur bumaz muayeneye ve ayıpları varsa müteahhide derhal bildirmeye mecburdur. Aksi halde şeyi ayıpsız olarak kabul etmiş, veya ayıplarına rağmen kabul eylemiş sayılır.

Kayde değer cihet şudur: mamuldeki kusur mamulün kullanılmama-

sı için bir sebep teşkil etmiyecek kadar ehemmiyetsiz ise, iş sahibi bu kusuru bahane derek akdi feshedemez, ancak bedelin tenzilini talep edebilir. Meselâ taahhüt edilen üç oda bir holden ibaret evi müteahhit odalar dan birini yarım metre kadar ensiz yaparak, veya mutbaha iki çamaşır küveti yerine bir küvet yapmış, veya merdivenleri keşif plânına rağmen biraz dik yapmış ise, iş sahibi bu kusurlardan dolayı akdi feshe haklı olamaz. Böyle halde dahi müteahhit bu kusurların iş sahibinin emir ve talimatından ileri geldiğini ispat ederse bedelin tenzili cihetine gidilemez (12).

Müteahhit mamulün kusurunu hile ve hud'a ile iş verenden gizlemiş ise, iş sahibi bu kusuru görmemiş olsa bile bir senelik zamanaşımından istifade eder. Binnetice, hile ve hud'a ile kendisinden bu ayıpların gizlendiğine vâkıf olduğu andan itibaren 1 sene içinde akdi fesih veya bedelden tenzilât talebinde bulunabilir. Binaenaleyh, bu gibi ahvalde 363 nci madde hükmü (F: 2) iş sahibi aleyhine tatbik olunamaz.

Gayrımemkul inşaatına müteallik kusurlardan dolayı iş sahibinin müteahhide ve inşaata iştirâk eyleyen mimar ve mühendise karşı mütalebesi teselüm zamanından itibaren 5 senelik müruruzamana tabidir. Kaydedilmek lâzımdır ki, bu halde dahi gayrimenkulün aybı ve kusuru hile ve hud'a ile gizlenmiş ise iş sahibi gerek müteahide, gerek mimar ve mühendise karşı 207 nci maddeden istifade etmek suretiyle dâva hakkını muhafaza eder. Ancak, bu maddede yardımıyle aleyhine dâva ikame edilmek istenilen şahsın hile ve hud'a kullanmış olması şarttır. Aksi halde iş veren müteahhid, mimar ve muhendisi müteselsilen tâkip edemez. Meselâ, hileyi yalınız mühendis yapmış ise, diğerleri hakkında beş senelik zamanaşımı mürur etmiş olmakla, iş veren 207 nci maddeden yalınız mühendis hakkında istifade edebilir (13).

2 — İş sahibinin borçları:

İş sahibinin borçlarını sıra ile tadat ve izah edeceğiz:

A — Bedeli ödemek:

İstisna akdi daima bedellidir. Binaenaleyh lehine iş yapılan şahsın

(12) Müteahhit bunu ispat edebilmek için evvelâ bu emir ve talimatın yanlış olduğunu riayet edilirse mahsulün kusurlu olacağını iş verene bildirmiş olduğunu da ispat etmek lâzımdır.

(13) İş verenin dâva ikamesi hakkını müteselsilen kullanabilmesi için iki şart lâzımdır: 1) Mütaahhit ve mimarın da hilede hemfiil olduklarının sabit olması. 2) Veya bunların hilede zimedhal bulunmalarının ispatı. Her ne kadar borçlar hukukunda bu cihetler mukayyet değil ise de, 207 nci madde meseleyi âmme intizamından addetmiş bulunmakla, bu mülâhazaya mahal vermiştir.

ilk borcu bu bedeli müteahhide ödemektir. Bedelsiz istisna' akdini san'at ibrasına, hibesine teşbih etmekte hata yoktur.

a) Bedelin tediyesi zamanı:

Kaide bedelin mamulün teslimi anında ödenmesidir. Fakat mukavelede taraflar bedelin imalden evvel dahi ödenmesini şart edebilirler. Bu takdirde ödenen bedel mamul ikmal edilmemiş ise, akit fesholunmuş olacağından haksız ve sebepsiz iktisap kaidesince iade edilmek lâzımdır. Tatbikatta bedel ekseriya mamulün tesliminde ödenir.

Yapılan iş parça parça teslim edilecekse, bedel her parçanın tesliminde tediye edilir. Bu takdirde ödenecek bedelin teslim edilen mamule tekabül eden bedel olacağını kayde hacet yoktur.

b) Bedelin miktarı :

365 nci madde bundan bahistir. Bedel mukavele ile tâyin ve tesbit edilebileceği gibi, yapılan işin ehlivukuf (bilirkişi) marifetiylede takdiri suretiyle takdir ve tâyin de edilebilir.

Mukavele ile tesbit edilen bedel bilâhare artırılamaz. Yani kaideten müteahhit mamulü fazla masrafla ikmal ettiğini ispat etse bile bedelin artırılmasını istemeye hak kazanamaz. Fakat işin iktiza ettiği fevkalâde masraf evvelce kestirilemiyen, mukavele yapılırken tahmin edilemiyen sebeplerden ileri gelmiş ise, hâkim bedeli tenzil edebileceği gibi, mukavelenin feshine dahi karar verebilir. Bu hallerde müteahhidin dâva ikame etmeye hakkı vardır.

Mamul kararlaştırılan bedelden çok az masrafla ikmal edilirse, iş sahibi de bunu bahane ederek bedelin tenzili talebinde bulunamaz. Müteahhit, bir işin masrafını 20 bin lira olarak tahmin etse ve iş veren de buna razı olup akdi yapmış olsa, iş için 15 bin lira sarfedildiğini iddia ile iş sahibi 5 bin liranın müteahhitten iadesini istemeye haklı olamaz. Fakat eğer iş sahibi bu farka müteahhidin hilesinin sebep olduğunu ispat ederse hüküm başkadır, iş verene geri kalan masraf fazlasının iade edileceği merkezindedir. Mamafih, müteahhit lehine konan ve biraz evvel işaret edilmiş olan halleri iş veren lehine de tatbik etmek icabeder.

Mamul tahmin olunan emekten çok az emekle ikmal edilmiş ise, iş sahibi emeğe tekabül eden ve evvelce tâyin ve tesbit edilmiş olan (mukavele ile) bedeli hiç bir bahane ile tenzil ettiremez. Filhakika bir müteahhit, evvelce 1 ayda biteceğini tahmin ettiği bir işi, deruhte ettikten sonra, sanatını ve maharetini kullanarak 10 günde ikmal edebilecek bir usul ve teknik kullanabilir. 365 inci maddenin 3 üncü bendindeki hüküm bu suretle anlaşılmak icabeder.

2. İstisna akdinin kendiliğinden hitamı :

A — Mamulün telef olması : B — Müteahhidin ölümü :

A : Mamulün telef olması :

Yapılan şey teslimden evvel kazara telef olursa, müteahhit sarfettiği emeğe mukabil hiç bir bedel talep edemiyeceği gibi, malzemeyi kendi tedarik etmiş ise onun bedelini dahi isteyemez. Hasar müteahhide aittir. Malzemeyi iş sahibi vermiş ise hasar da iş sahibine aittir, yani iş sahibi müteahhitten verdiği malzeme bedelini talebe haklı değildir. Bu hüküm mantıkidir, zira malzeme satılmak için müteahhide verilmiş değildir. İş sahibi satıcı, müteahhit müşteri hükmünde değildir. Şu halde, iş sahibi malzeme kendisinde dursa idi hasar vâki olmıyacağını ispata dahi kıyam edemez. Bu kaide beyideki nefi hasar nazariyesinde carî olup istisna akdine kabili tatbik değildir. Bunun sebebi biraz evvel izah edildi.

Kazara telef halinde hasarın müteahhide ait olacağı kaidesini işaret etmiştik. Bu bir kaide olup kanunen istisnası mevcuttur : Müteahhit telefin iş sahibinin verdiği malzemenin bozukluğundan olduğunu ispat ederse, veya iş sahibinin yanlış emirlerinden tevellüt ettiğini ispat ederse, yapılan işin masraflarını ve emeğe tekabül eden bedeli istemeye haklı olur. Fakat bu neticeden faydalanabilmek için müteahhidin malzemenin tehlikeli olduğunu, emirlerin tehlike doğurabileceğini iş sahibine ihtar etmiş bulunduğunu ispat etmesi asıldır. Şu izahata bir misal iktiza eder : Müteahhit bir ev taahhüt etse, malzemeyi iş sahibi tedarik etse, temel taşlarının mukavim taşlardan olmadığını iş sahibine bildirse, fakat iş sahibi buna rağmen temelin bu taşlarla kurulmasında ısrar etse, yapılan ev bilâhare yıkılsa, iş sahibi müteahhide mukarrer, veya tâyin edilecek olan emek bedelini, işçilere müteahhidin ödediği ücretleri ve sair inşaatla alâkalı masraflara tekabül eden meblâğı ödemekle mükellef olur.

B — Müteahhidin ölümü veya kusuru haricinde aczi :

İstisna akdi müteahhidin şahsı nazara alınarak yapılmış ise, müteahhidin ölümü ile münfesihtir. İstisna akdinin müteahhidin şahsı nazara alınarak yapılıp yapılmamış olduğu iki suretle tâyin olunur : Mukavele, işin mahiyeti. Mukavelede işi, isterse şahsî maharet ve kabiliyete vâbeste olmıyan işlerden olsun, müteahhidin bizzat yapacağı kararlaştırılmış ise, müteahhidin ölümü ile akit münfesihtir. Mukavelede bir sarahat yoksa, işin müteahhidin şahsî maharetine bağlı olup olmadığı işin mahiyetinden ve müteahhidin meslek ve sanatından anlaşılır. Meselâ bir heykeltraşla heykel yapması kararlaştırılmış ise, bu, işin mahiyeti icabından olarak

ESKİ VE YENİ KANUN MUVACEHESİNDE MEVKUTELERDE VE GAYRİ MEVKUTLARDAKİ MESUL ŞAHISLARA VE MESULİYET BAKIMINDAN MATBUAT HÜRRİYETİNE UMUMÎ BİR BAKIŞ

Yazan : **Remzi BALKANLI**
Ankara C. Savcı Y.

P L Â N

1 — Giriş.

2 — Eski kanunumuz bakımından mesuliyet sistemi.

3 — Yeni kanunumuz bakımından mesuliyet sistemi.

A — Gazete sahipleri, gazete sahiplerinin hakları ve borçları ve mesuliyetleri. Gazete sahipleri hakkında kanunun boşlukları. Gazete sahiplerinin kanuna göre üstün ve imtiyazlı durumları.

B — Neşriyatı fiilen idare eden mesul müdürler. Birden ziyade olan mesul müdürlerin durumları ve mesuliyetleri. Birden ziyade mesul müdürlüklerin ihdası maksadının tenkitleri. Mesul müdürlük için lâzım gelen şartlar. Mesul müdürler hakkında kanunun boşlukları. Devlet memurlarının, askerlerin, komünistlerin, milletvekillerinin sahip ve mesul müdür olup olamıyacakları.

C — Muharrirler ve muhabirler ve kanuna göre muharririn şümulü. Cezaî ehliyet bakımından muhabirlerin yaş şartlarının tenkidi. Muhabirlerde hiç bir vasıf aranmamasının tenkidi. Gizli muhbir ve muhabir kullanılması imkânları.

C — Mesuliyet sistemleri ve gazete sahiplerinin ve mesul müdürlerle muharrir ve muhabirlerin cezaî ve hukukî mesuliyetleri ve müruruzaman meselesi.

1 — Gazete sahiplerinin cezaî mesuliyeti.

2 — Mesul müdürlerin, muharrir ve muhabirlerin cezaî mesuliyetleri ve bu yolda kanunun boşlukları ve noksanları.

Üçlü mesuliyet gazete veya mecmua ile yani mevkut risalelerle vâki neşriyattan tevellüt edecek suçlar için kabili tatbikti. Kitap, broşür gibi gayrı mevkut risalelerle ika olunan suçlardan dolayı ise Ceza Kanununda ki umumî mesuliyet esasları dairesinde takibat ve tatbikat yapılması lâzım geliyordu. Bununla beraber mevkutelerde aslî fâil sıfatile mes'ûl olacaklar; gazete sahiplerile neşriyatı fiilen idare eden şahıslar, fer'i fâil sıfatile de muharrirlerdi.

Eğer bir yazı her hangi bir muharrire ait ise bu yazının altında ister imzası bulunsun, isterse bulunmasın, ister remizli bir imza atsın, yazdığı yazıdan dolayı gazete sahibiyle ve neşriyatı fiilen idare eden şahısla birlikte Türk Ceza Kanununun 64 üncü maddesinin birinci fıkrası mucibince şerik sayılırdı. Binaenaleyh, fer'î fail sıfatiyle takip olunmaları lâzımdı.

Yine aynı kanunun 27 nci maddesinin son fıkrasına göre muhbir, muhabir ve muharrirler verdikleri haberlerin neşrinden doğacak suçlardan dolayı mesul olup gazete veya mecmuanın sahibi ile yazı işlerini fiilen idare eden kimse de onlarla birlikte Türk Ceza Kanununun 65 inci maddesi mucibince şerik sayılarak mesul olurlar ve binaenaleyh fer'i fail sıfatiyle takip edilmeleri gerekirdi.

Muharrirlerin ve muhabirlerin buradaki mesuliyeti, aslî fail sıfatı ile olup tasni ettikleri veya asılsız olduğunu bildikleri haberlerin neşrinden doğacak suçlardan dolayı idi. Bunlar da Türk Ceza Kanununun 161 ve 358 ve Matbuat Kanununun 33 ve 34 üncü maddelerinde gösterilmiş bulunuyordu.

1881 sayılı kanunun 27 nci maddesinin son fıkrası gereğince gazete sahibi ile ve neşriyatı fiilen idare edenin, fer'î fail sıfatiyle ve ikinci fıkrası gereğince aslî fail sıfatiyle olan mesuliyeti, yani muharrirlerle beraber üç şahsın meydana getirdiği bu üçlü mesuliyet evvelâ matbuat hürriyeti prensiplerine muhaliftir. Herkes hür bir şekilde söyler, yazar, resmeder, bunları tab ve neşreder; buna kimse mâni olamaz. Matbuat hürriyetinde esas ve prensip budur. Fakat bunlar söylendikden, yazıldıkdan ve tabedildikden ve neşrolundukdan sonra suç mahiyeti görünürse, diğer bir ifade ile, hür olarak yazılan, tabedilen ve neşredilen yazılarla hürriyetler suiistimal edilmişse, burada artık matbuat hürriyeti mevzubahis olamaz. Zira matbuat hürriyeti mesuliyet ve cezadan masuniyet demek değildir.

O halde bir gazete sahibinin ve neşriyatı fiilen idare edenin; bir muharririn yazısından dolayı mesuliyeti kabul edilirse, bu gazete sahibinin bu yazıyı mukaddema matbuat hüriyetine muhalif olarak tetkik, tahk k etmesi ve yazının suç mevzuu olup olmadığını araştırması lâzımgelecektir ki; gazete sahibinin ve neşriyatı fiilen idare edenin veya mesul

müdürün bu hareketi yukarda izah eylediğimiz matbuat hürriyetine külliyen muhalif olacaktır.

Biraz aşağıda izah edeceğimiz veçhile, bazı memleketlerin matbuat kanunları, yazı işleri müdürü sıfatını haiz kimselerin bir muharririn yazısından dolayı mesul olacaklarını kabul etmektedirler ki yeni Matbuat Kanunumuz da bu sistemi kabul etmiştir. Bu ise yazı işlerini fiilen idare edenin de veyahut mesul müdürün de muharririn yazısını evvelden tetkik etmesi ve mukaddem bir sansürden geçirilmesi demektir ki, bence bu mukaddem tetkik de, yukarda arz ve izah eylediğim matbuat hürriyeti prensiplerine muhaliftir. Mademki matbuat hürriyeti vardır, o halde muharririn yazısı neşredilmelidir. İşte bu neşirden sonradır ki muharririn yazısı matbuat hürriyetini kanunların tâyin eylediği şekilde suiistimal ettiği ve bu yazının bir suç mevzuu olduğu anlaşılırsa, yalnız muharrir cezalandırılmalıdır.

Matbuat hürriyetinde prensip bu olduğuna göre ve keza bizzat matbuat hürriyetinin temin ve muhafazası için de, yalnız muharririn mesul olması ve gazete sahibiyle, neşriyat müdürünün muharririn yazısından dolayı mesuliyetten istisna edilmesi lâzımgelir. Bir az aşağıda izah edileceği veçhile Avrupa matbuat kanunlarının hemen, hemen ekserisinde durum budur.

1881 sayılı Matbuat Kanununun 27 nci maddesinin son fıkrası; muhbir ve muhabirin verdikleri haberlerin asılsız olmalarından ve tasni edilmiş bulunmalarından dolayı de gazete sahibiyle, neşriyatı fiilen idare edeni Türk Ceza Kanununun 65 nci maddesi mucibince şerik sayarak mesul tutmuştu. Halbuki; hiç bir suç işlemek kasdi olmıyan ve hiç bir şeyden haberi bulunmıyan kimseleri mesul tutan ve kuru yanısıra yaş da yanar kabilinden olan bu hüküm adalet ve hukuk prensiplerine ve mesuliyet telâkkilerine külliyen muhalifti.

Yanlış ve asılsız havadis gönderenin, havadisi tasni ederek gönderen ve bildirenin bu fiillerinden dolayı gazete sahibinin ve neşriyatı fiilen idare edenin mesuliyeti malen olsaydı belki bir dereceye kadar tecviz edilebilirdi. Fakat cezaî mesuliyet asla..

İşte bunun içindir ki; 5680 sayılı yeni Matbuat Kanunumuz bu yolda bir adım daha ileri atarak mevkutelerde işlenen suçlarda yazıyı yazan ve resmi çizenle birlikte mevkutenin yazı işlerini fiilen idare eden mesul müdürü faili asli sıfatiyle mesul tutmuştur. Gayri mevkutlarda İsviçre sistemini kabul etmiştir. (Responsabilité par cascade).

1881 sayılı eski kanundaki üçlü mesuliyete mukabil, yeni kanunumuzun bir az daha ileri sıçrayarak ikili mesuliyet esasını kabul etmesi

matbuat hürriyetlerine doğru atılmış ilk adımdır. ve bu itibarla şayanı şükrandır.

Şimdi yeni kanunumuzun esasını teşkil eden bu ikili mesuliyeti tetkik edelim ve 16 ncı madde üzerinde duralım.

3 — Yeni kanunumuz bakımından mesuliyet sistemi :

Yeni kanunumuz mevkuteler bakımından ve gayri mevkutlar bakımından ayrı ayrı mesuliyetler kabul etmiştir. Halbuki gayri mevkutlardan dolayı mesuliyet esası eski kanunda meskût geçilmişti.

Yeni kanunumuzda mesuliyet, cezaî ve hukukî olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Yeni kanunumuz suç teşkil eden bir yazıdan dolayı yazıyı yazanla birlikte, yazı işlerini fiilen idare eden mesul müdürü tecziye etmekte ve gazete sahibine hiçbir ceza vermemektedir. Mevkûtelerde cezaî mesuliyet bakımından vâzıı kanun ikili mesuliyet esasını kabul etmiştir. Hukukî mesuliyetde ise, mesul müdür ve yazı sahibi ile birlikte gazete sahibi de beraberdir. Yani gazete sahibi maddî ve mânevî zararları cezaen mesul olanlarla birlikte müteselsilen tazminle mükelleftir. Binaenaleyh, mevkutelerde hukukî mesuliyet bakımından vâzıı kanun üçlü mesuliyet esasını kabul etmiştir.

Yeni kanunumuzun kabul ettiği mesuliyet esaslarına göre; mevkutelerde müstear adla veya imzasız, yahut remizli imza ile neşredilen yazı veya resim sahiplerinin adlarını mesul müdürlerin mahallin en yüksek mülkiye âmirine veyahut C. savcılığına bildirmeğe mecburiyetleri yoktur. Yalnız suç teşkil eden yazı veya resim Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci faslında (1) yazılı cürümlere taallûk ediyorsa, mesul müdür bunların sahiplerinin sarih hüviyetlerini istek vukuunda 24 saat içinde C. Savcısına bildirmeğe mecburdur.

Halbuki; eski kanunda, takma adla veya imzasız veya remizli imza ile intişar eden yazı ve resimlerin muharrir ve ressamlarının hüviyetlerini, yazılarda ve resimlerde suç mevzubahis olsun olmasın mahallin en büyük mülkiye âmiri veya C. Savcısı her istediği zaman gazete veya mecmuanın sahiplerinden ve yazı işlerini fiilen idare edenlerden sorabilirdi. Eğer istenilen bu malumatı üç gün zarfında vermezler veya yanlış olarak verirlerse gazete veya mecmu'a intişar etmekde bulunduğu takdirde mahkemeden alınacak kararla kapatılır ve neşriyatın mahiyetine göre yapılacak kanunî takip hariç olarak bundan dolayı üç aydan eksik olmamak üzere hapis cezasile cezalandırılırlardı.

(1) Bunlar Devletin Arsulusal şahsiyetine karşı işlenen cürümler olup, Türk Ceza Kanununun 125 inci maddesinden başlar 145 inci maddesinde biter.

Mevkute çıkarılması izne tabi değildir. Fakat çıkaracak kimseler mevkutenin adını, neşir mevzuunu, ne vakitlerde çıkarılacağını, idare yerini, sahibinin ve ayrı mesul müdürü veya müdürleri veya kanunî temsilcileri varsa ad ve soyadlarını, tabiiyet ve ikametgâhlarını ihtiva eden bir beyannameyi mahallin en büyük mülkiye âmirine vermeğe mecburdurlar (3). (Madde 8, bent 1, 2).

Gazete sahipleri verdikleri beyanname muhteviyatında vukua gelecek değişiklikleri, mesul müdürün değişmesini beş gün içnide mahallin en büyük mülkiye âmirine bildirmekle mükelleftirler.

Gazete sahipleri, gazete üzerindeki haklarını başkalarına devredebilirler, veyahut ölüm halinde mirasçılar bu hakkı başkalarına satabilirler. Bu hususta, şüphesiz ki Medenî Kanun hükümleri carî olacaktır. Yeni sahip bir ay içinde yeniden beyanname vermeğe mecburdur (mad. 11).

Beyannamenin verildiği tarihten bir sene içinde mevkute neşrolunmaz veyahut neşrolunmaya başlandıktan sonra neşrine beş yıl müddetle ara verilirse beyanname hükümsüz kalır ve sağladığı haklar düşer. (Madde 14). Eski kanunda da aynı madde mevcuttur.

Yeni kanun, bir mevkutenin hususî fedakârlık ihtiyariyle elde edip yayınladığı haber, yazı ve resimleri mevkute sahibinden müsaade alınmadıkça neşirlerinden (24) saat geçmeden başka mevkuteler tarafından yayınlanamıyacağını âmirdir (madde 15). Eski kanunda da bu hükümler vardı. Fakat iki kanunun hükümleri arasında müeyyide bakımından

yor. Zira; (mevkute sahipleri mesul müdürden gayri olduğu takdirde) dendiği için, mesul müdürlerin mevkute sahiplerinden olduğunu esas tutulduğu mânası çıkar.

Aynı maddenin ikinci fıkrasında küçüklerin de sahip olabileceği kabul edildiğine göre; vâzıı kanunun maksadının mesul müdürlerin mevkute sahiplerinden olmadığı anlaşılır.

(3) Kanun, beyannamenin mahallin en büyük mülkiye âmirine verileceğini ve yabancı tâbiiyette bulunan gazete sahiplerinin de gazete çıkarmak için mahallin en büyük mülkiye âmirinden müsaade alacaklarını beyan eylemektedir. Fikrimce en büyük mülkiye âmiri yoksa, hasta ise, mezunsa, yeri münhalse; onun vekili olan en büyük mülkiye memuru da bu beyannameyi alabilir. Veyahut ecnebilere müsaadeyi verebilir. Maddede en büyük mülkiye âmiri denirken, bu âmir yoksa, ona vekâlet eden memur tâbiri kullanılsaydı daha doğru olurdu. Hattâ âmir veya memur yerine en büyük mülkiye makamı tâbiri kullanılsaydı; âmir yoksa yerine bakan vekil denmesine de lüzum kalmazdı. Eski kanunda da en büyük mülkiye âmiri tâbirleri kullanılmak suretiyle aynı hata işlenmiştir. Fikrimce (en büyük mülkiye makamı) ifadesi daha doğrudur. Çünkü, âmir her vakit makamında olmıyabilir. Fakat, makam hiç bir vakit boş kalamaz.

farklar vardır: Yeni kanun 15 inci madde hükmüne riayet etmiyenleri (200) liradan (500) liraya kadar ağır para cezasiyle cezalandırdığı halde, eski kanun, Telif Hakkı Kanunu hükümlerinin tatbikini emretmektedir. Fikrimce eski kanunun bu hükmü daha yerindedir.

Bunlara mukabil eski kanunun da, yeni kanundan bazı üstünlük vasıfları vardır. Meselâ; eski kanunun (11) inci maddesinin birinci fıkrası (sahibi vefat eden gazete veya mecmua umumî neşriyatını idare edenin cezaî mesuliyeti altında üç ay neşrolunabilir) tarzındadır. Bu fıkra esaslı bir düşünce ve muhakeme neticesinde meydana getirilmiştir. Gazete veya mecmuanın sahibi vefat edince derhal başka bir sahibin gazete veya mecmuanın başına geçmesine imkân yoktur. Gazete veya mecmuanın aralarından sahip olarak başına geçirilecek kimseler üzerinde mirasçılar ihtilâfa düşebileceği gibi, gazeteye sahip olmak hakkının başkalarına devredilmesi de, hem ihtilâflar ve hem de derhal devredilememekte imkânsızlıklar meydana getirebilir. Mirasçılar arasında kanunda yazılı evsaf ve şera'iti haiz kimseler bulunmıyabilir. Bu itibarla gazeteye sahip bulma işinin halli bir haylı zamana mütevakkıftır.

Bunun için vâzıı kanun bir çok ihtimalâtı gözönünde tutarak gazetenin; neşriyatı fiilen idare edenin cezaî mesuliyeti altında üç ay daha neşrolunabileceğini kabul etmiştir ki; bu çok yerinde bir hükümdür.

Halbuki, yeni kanunun 11 inci maddesinde mevkute sahibinin ölümü halinde, yeni sahibin bir ay içinde yeniden beyanname vermesini mecbur tutmuştur. Vâzıı kanun bu maddeyi beyanname verilmesi bakımından vazeylemiştir ve vefatı takip eden ilk günde gazetenin başına hemen bir sahibin geçebileceği imkânlarını kabul eylemiştir.

Fiiliyat ve tatbikat ve işlerin tabiî cereyanı ve aklıselim vefatı takip eden ilk günde gazeteye derhal bir sahip bulunacağını kabul edemez.

Yeni kanunda gazete sahibinin vefatı halinde neşriyatı fiilen idare eden mesul müdürün bir müddet daha gazeteyi sahipsiz olarak neşre devam etmesi kabul olunmalı idi. Bu hal, yeni kanunun mühim bir boşluğunu teşkil eder.

Eski kanunun 11 inci maddesinin son fıkrasında (Gazete veya mecmua sahibi ve umumî neşriyatı fiilen idare eden kimse 12 nci maddede yazılı vasıflardan birini kaybeder veya tevkif veya hapsolursa bir hafta içinde o madde hükmü tamamlanmak lâzım gelir) denmektedir. Bu hüküm de eski kanunun bir üstünlük vasfını ve yeni kanunun da bir boşluğunu teşkil eder.

12 nci maddedeki yazılı vasıfları bir tarafa bırakalım. (Zira, yeni kanun gazete sahibinden hiç bir vasıf ve meziyet aramamıştır). Fakat,

gazete sahibi ya tevkif veya hapsolunur veya hasta olursa gazete ne suretle neşriyata devam edecek? Bu hususlar yeni kanunda tamamiyle karanlıktır. (Gazete sahibi matbuat yoluyla işlediği bir suçtan veyahut doğrudan doğruya işlenilen bir suçtan dolayı her zaman için tevkif veya hapsolunabilir.)

Binaenaleyh; yeni kanunda, gazete sahibinin tevkifi, hastalığı veya hapsi halinde neşriyatı fiilen idare eden mesul müdürün mesuliyeti altında gazetenin sahipsiz olarak bir müddet daha neşrinin devamının kabulüne dair hüküm konması lâzımdır.

Yeni kanun gazete sahibinde keyfiyet bakımından (tahsil, ilim, ihtisas, bilgi, ahlâk ve saire) hiç bir vasıf ve meziyet aramamıştır. Hiç bir mektepten mezun olmıyan ve hattâ okumayı ve yazmayı dahi bilmiyen kimseler mevkute sahibi olabilirler. Küçük çocuk sabi ve sübyan olmaları ve ehliyetsizlikleri de buna mâni değildir.

Keza suç işlemekten ve hüküm almaktan beri olmak bakımından da yeni kanun gazete sahiplerine geniş imkânlar vermiştir. Gazete sahibi ağır hapis olmamak şartiyle 5 sene cezayı müstelzim olacak bir suç işlese bile bunun bir gazeteye sahip olamamak için zerrece tesiri yoktur. Gazete sahiplerinin sadece Türk vatandaşı olmaları kâfidir.

Halbuki, eski kanun bu hususta daha emniyetli ve teminatlı idi. Eski kanunun 12 nci maddesinde gazete sahiplerinden ve yazı işleri müdürlerinden aranan şu vasıflar gayet yerindedir.

Hükümetin müsaadesi haricinde ecnebî bir devlet hizmetinde bulunmuş olmamak veya bulunmamak, kısıtlı olmamak; devlet memuru ve asker ve ordu mensubu olmamak, vatan, millî mücadele, Cumhuriyet ve inkılâp aleyhinede bulunmaktan her hangi bir mahkeme veya yetkili bir kurul tarafından mahkûm olmamak, millî mücadelede işgal altında düşman emellerine hizmet edici neşriyat yapmamış olmak gibi vasıflardır.

Bunlardan maada eski kanun Türk Ceza Kanununun 192, 229, 278, 286, 415, 416, 419, 426, 427, 428, 430, 431, 587 nci maddelerinden hüküm giyenlerin de mevkute sahibi olamıyacaklarını şart kılmıştır.

Fikrimce bu maddelerin hepsi değilse de bazılarına muhalif hareketten hüküm giymiş olanların gazete sahibi olamıyacaklarını kabul etmek çok yerinde olurdu. Zira, matbuat hürriyeti demek, her türlü suçları ika ve irtikâp etmiş ve yaşadığı muhitte ve cemiyette her türlü rezaleti yapmış kimselerin şu veya bu siyasî emellerle bir partiyi desteklemek, şu veya bu siyasî cereyana tâbi olmak için rastgele kimselerin mevkute çıkarmaları demek değildir.

Binaenaleyh, mevkute sahipleri, bir az yukarıda arzettiğim veçhile yeni kanuna göre fevkalâde üstün ve imtiyazlı bir durumdadırlar. Onlar için pratik bakımdan münferiden cezaî ve hukukî bir mesuliyet bahis konusu değildir. Yalnız basın yoluyla işlenen suçlardan doğacak maddî ve mânevî zararlardan cezaen mesul olanlarla birlikte yani neşriyatı fiilen idare eden mesul müdürle ve yazıyı yazan ve resmi çizenle birlikte müteselsilen mesuldürler.

B — NEŞRİYATI FİİLEN İDARE EDEN MESUL MÜDÜRLER. BİRDEN ZİYADE OLAN MESUL MÜDÜRLERİN DURUMLARI VE MESULİYETLERİ. BİRDEN ZİYADE MESUL MÜDÜRLÜKLERİN İHDAS MAKSADININ TENKİTLERİ. MESUL MÜDÜRLÜK İÇİN LÂZIM GELEN ŞARTLAR. MESUL MÜDÜRLER HAKKINDA KANUNUN BOŞLUKLARI. DEVLET MEMURLARININ, ASKERLERİN, KOMÜNİSTLERİN, MİLLETVEKİLLERİNİN SAHİP VE MESUL MÜDÜR OLUP OLAMIYACAKLARI.

Yeni kanunda yalnız başına mesul müdür ibaresi kullanılmamış ve mesul müdüre, neşriyatı fiilen idare edene mesul müdür denmiştir.

Bir çok kanunlarda bu tâbir mesul müdür şeklindedir. İtalya, Avusturya Kanunu ile 29 Temmuz 1881 tarihli Fransız Matbuat Kanununda, (Tessin) Kantonu Kanununda ve Yakın Şark memleketleri Matbuat Kanunlarında da mesul müdür tâbirleri vardır (4).

Fransız Hukuku İdare Âlimi (Berthelmy) nin hukuku idare kitabındaki şu metinleri bize mesul müdür müessesesi hakkında bir fikir ver-

(4) Mesul müdür müessesesi bizde çok eski bir müessesedir. Bizde matbuata ait ilk vesika Matbuat Nizamnamesidir. Bu nizamnamede mesul müdür müessesesi yoktu. Nizamnamenin (7) nci maddesi, matbuat suçlarından dolayı mesuliyet maddesidir. Bu maddeye göre, mesul kimse; imzası varsa muharrir, muharririn imzası yoksa mesuliyet gazete sahibine aittir. Fakat şunu da ilâve edelim ki; suç teşkil eden bir yazıdan dolayı imzası varsa muharririn mesuliyeti, gazete sahibinin mesuliyetini bertaraf etmez. Gazete sahibi de fer'î fail sıfatiyle müştereken mesuldür.

Bizde mesul müdür müessesesi (1877) tarihli Matbuat Kanuniyle başlar. Mesul müdürler hakkındaki hükümler bu kanunun (15) inci maddesindedir. Bu maddeye göre suç teşkil eden bir yazıdan dolayı hem mesul müdür ve hem de imzası varsa muharrir mesuldür. Bundan sonra (1909) tarihli Matbuat Kanunu geliyor. Bu kanunun mesuliyete mütaallik (11) inci maddesi (1881) tarihli Fransız Matbuat Kanunundan alınmıştır. Bu maddeye göre mevkutelerde mesuliyet evvelâ, mesul müdüre veya mümessile, saniyen imzası bulunan muharrire, salisen matbaacıya, rabian bâyi ve müvezzilere aittir.

meğe kâfidir : (Mesul müdür «le gerant» kanunî bir mümessildir. İrtikâp edilen cürümlerin mesuliyetini o kendi üstüne alır. Bu elîm bir vaziyettir. Fakat bizim matbuat hakkındaki teşriiyatımızın ananatındandır. Hakikî mesuliyet müellife ve tâbie, muharrire isabet eder. İşte bunun hakkında hüküm vaz'ı icabederdi. Fakat eski kanunlar mesul müdürleri talep ediyor. Bu unvan için ekseriya gazetenin celbettiği aylarca hapis yatmağı sanat olarak deruhte eden Saman'dan adamlar alınıyordu. Hakikatte mesul müdürü tutmakta olan matbuattır ve bu mecburiyet, baskının şiddetini temine yarayan bir hüküm olacak yerde onun şümulünü tenkis ediyor. ilâh.)

Yeni Matbuat Kanununun beşinci maddesinin birinci fıkrası mesul müdür bulunması mecburiyetini ve mesul müdür olmak için gereken şartları vazeylemiştir.

Aynı maddenin 2 nci fıkrasında, neşriyatın muhtelif kısımlarını idare için ayrı mesul müdürler bulundurulması da kabul edilmiştir. Demek ki : Evvelâ gazetenin esas bir mesul müdürü olacaktır. Bundan maada neşriyatın muhtelif kısımlarını idare için de ayrı mesul müdürler bulundurulabilecektir. Bunlar arasındaki mesuliyet tabiatiyle müteselsil değildir. Herkes kendisinin idaresine düşen kısımlardan mesuldür.

Kanunun B. M. Meclisindeki müzakeresi esnasında Muğla Milletvekili Sayın Nadir Nadi Abalıoğlu tarafından, (bu maddede her kısmın mesul müdürü bulunabileceğine göre ayrıca gazete mesul müdürü de mesul müdür) diye komisyon sözcüsünden bir sual sorulmuştur. Bu suale her nasılsa cevap verilememiştir. Kanunda mesul müdürler arasında müteselsil mesuliyet esası kabul edildiğine göre, gazetenin esas mesul müdürünün mesul olmaması lâzımdır.

Saniyen, yeni kanunda mesuliyet için kıstas, alâkalı şahsın o mevkutede vazifeli olmasıdır.

Muharririn mesuliyeti yazdığı yazıdan dolayı, mesul müdürün mesuliyeti de yazılan yazıda suç bulunduğunu görmemesinden ve bu hususta hakkiyle dikkat ve itinada bulunmamasından dolayıdır. Çünkü, mesul müdürün vazifesi imzalı olsun, imzasız olsun bütün yazıları gözden geçirmek ve yazıların suç teşkil edip etmediğini aramaktır. Bu itibarla diğer bir mesul müdüre ayrı bir kısım için verilmiş vazifede, gazetenin esas masul müdürünün dikkat ve itinada bulunması ve o mesul müdürün işlerini gözden geçirmesi vazifesi olmadığından tabiatiyle kendisine mesuliyet teveccüh edemez.

Büyük Millet Meclisinde kanunun müzakeresi esnasında Çanakkale Milletvekili Sayın Kenan Akmanlar (neşriyatın muhtelif kısımlarını ida-

Mesul müdürlük için 2 numaralı bentte 21 yaşını bitirmiş olmak şartı kabul edilmiştir. Yaş haddi eski kanunda da böyle idi. Bunun sebebi vaz'ı cezaî ehliyettir (6).

Üçüncü şart ta Türkiye'de ikametgâh sahibi olmak ve oturmaktır. Eski kanunda Türkiye'de ikametgâh sahibi olmak ve oturmak kaydı yoktur. Bu fıkranın müzakeresi esnasında karma komisyon sözcüsü Edirne Milletvekili Mehmet Enginün Türkiye'de ikametgâhın Kanunu Medeniye göre nüfusta kayıtlı olan yer olmadığını, sadece Türkiye içinde oturulan bir yer olduğunu beyan eylemiştir. Demek ki vâzı kanunun maksadı Kanunu Medenide tarif edilen yerleşmek maksadiyle oturulan yerdir. Nüfusta kayıtlı bulunulan yer değildir.

Mesul müdür olmak için 4 üncü şart ta, devlet memuru, asker veya ordu mensubu olmamaktır. Eski kanunda da durum böyle idi. Fakat, eski kanun bir fıkra ile devlet memurlarının askerlerin ve ordu mensuplarının hususî kanunları mâni olmadıkça meslekî ve ilmî gazete ve mecmua çıkarabileceklerini kabul etmişti. Yeni kanunda böyle hükümler yoktur.

Binaenaleyh, yeni kanuna göre hiç bir devlet memuru ve asker ve ordu mensubu, ilmî, içtimaî, hukukî, edebî, meslekî bir gazete ve mecmuanın mesul müdürü olamaz. Fakat, sahibi ve muharriri olabilir. Bunun da şartı o mecmua ve gazetenin kâr ve kazanç temin etmemesi ve ancak sattığı mecmua ve gazetelerin bedeli, o mecmua ve gazeteyi çıkarmağa kâfi gelmesidir. Aksi takdirde ticaret gayesi güdülmüş ve Memurin Kanununun 8 inci maddesine muhalefet edilmiş olunur (7).

Bazı kimseler 7 nci maddenin 1 inci fıkrasından, devlet memurlarının, asker veya ordu mensuplarının mevkutelere sahip te olamıyacağı mânasını çıkarmaktadırlar. Yukarılarda da arzettiğim veçhile bu fıkra esasen sarih ve vâzıh değildir. Bu fıkraya göre mesul müdürlerin mevkute sahiplerinden olmaları esas tutulmuş gibi görünüyor. Zira (mevkute sa-

cü maddesinin birinci fıkrası mucibince şerik sayıldığından, neşriyat müdürünün durumu büyük bir ehemmiyet arzetmiyordu. Bu itibarla, gazete sahipleri yazıları ya bizzat tetkik edecek veyahut gazetenin başında kudretli bir neşriyat müdürü bulunduracaktı. Fakat, yeni kanunda gazete sahiplerine hiç bir cezaî mesuliyet terettüp etmediğinden mesuliyet bakımından mesul müdürün durumu büyük bir önem teşkil eder.

(6) Meselâ, memnu fiili işlediği zaman on bir yaşını bitirmemiş olanlar hakkında takibat yapılmaz. Memnu fiil işlediği zaman on bir yaşını bitirmiş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlar, memnu fiili işlediği zaman on beş yaşını bitirmiş olup da on sekiz yaşını bitirmemiş olanlar keza suçu işlediği zaman on sekiz yaşını bitirmiş olup da yirmi bir yaşını bitirmemiş olanlara verilecek cezalar tam değildir. «Türk Ceza Kanununun 53, 54, 55 ve 56 ncı maddelerine bakınız.»

72

Beşinci maddenin 7 nci bendi; neşir tehdidi ile para ve menfaat temini, hırsızlık, sahtecilik, dolandırıcılık, emniyeti suiistimâl ve hileli iflâs suçlarından biri ile hükümlü olmayı da mesul müdürlüğe mâni bulmuştur. Bu sayılan suçların Ceza Kanununda ayrı ayrı maddeleri vardır.

Eski kanunda da, neşir tehdidi altında para ve menfaat temin edenlerin hırsızlık, dolandırıcılık, emniyeti suiistimâl ve hileli iflâs suçlarını işliyenlerin neşriyatı fiilen idare eden kimseler olamıyacağı kabul edilmiş ise de; sahtecilik suçlarını işliyenler hakkında bir hüküm konmamıştı. Buna mukabil, yağmacılık ve fuhşa tahrik suçları ile Türk Ceza Kanununun 229, 278, 286, 415, 416, 419, 426, 427, 428, 430, 431 inci maddelerine giren suçları işliyenlerin neşriyatı fiilen idare eden kimseler olamıyacağı tasrih edilmiştir.

Görülüyor ki; eski kanunun mahkûmiyet bakımından, neşriyatı fiilen idare edenlerden aradığı şartlar çok fazladır ve eski kanun neşriyat müdürlerine karşı çok titiz ve çok müşkülpesenttir.

Şunu da ilâve edelim ki; komünistlikten sanık olanlar hapis cezasına mahkûm edilirlerse yine mesul müdür olabilirler. Çünkü komünistlik suçlarına Türk Ceza Kanununun 141, 142 ve 143 üncü maddelerinden biri tatbik olunur. Bunların ise hepsinde ve her fıkrasında ağır hapis cezası yoktur. Fakat suç yine komünistlik suçudur (10).

---

(10) Komünistlik ve komünistlikten mahkûm olmak meselelerine beni temas ettiren sebep; kanunun Meclisteki müzakeresi ve münakaşası esnasında Seyhan Milletvekili Sayın Cezmi Türk'ün takriri olmuştur.

Seyhan Milletvekili Sayın Cezmi Türk; 5 inci maddeye 9 uncu fıkra olarak «hükümlü komünist olmamak» kaydının konması hakkında bir takrir vermişti. Bu takrir Meclis münakaşaları arasında Başkan tarafından Meclisin reyine dahi arzolunmağa unutulmuştur. Yalnız takrir verilmeden evvel (hükümlü komünist olmamak) meselesi üzerinde bir hayli münakaşalar yapılmıştır.

Meclis Başkanı; Bay Cezmi Türk'e; (Ağır hapis) kaydının bulunduğundan bu kaydın komünistleri de içine aldığını imâ etmek istemiştir.

Karma komisyon sözcüsü Edirne Milletvekili Sayın Mehmet Engin'in de komünistlikten mahkûm olanların; ağır hapis cezasına mahkûm olduklarından ve kanun ağır hapis cezasına çarpılanların mesul müdür olamıyacaklarını kabul ettiğinden (hükümlü komünist olmamak) kaydının konmasına lüzum olmadığını beyan etmiş ve bu mesele hakkında Hükümetin noktai nazarı sorulmuştur.

Hükümetin noktai nazarını beyan etmek üzere kürsüye gelen o zamanki Adalet Bakanı Halil Özyörük de; «Efendim, benim başka bir sözüm yoktur. Komisyon sözcüsü meseleyi izah etti. Komünistlik yalnız şüphe ile bir kimseyi izafe edilen bir sıfat değildir. Mutlaka hükmen tebeyyün etmesi lâzımdır. Cezası da ağır hapistir. Ağır hapisle mukayyettir. Ağır hapisle mahpus oldu mu komünistliği sabit olmuş demektir. Velev bir gün olsun» demiştir.

Maddenin 8 inci bendine göre, muvakkaten âmme hizmetlerinden memnuiyet halinde (11) veya sürgün cezasına mahkûm olanların veya emniyet nezareti altında (12) kalanların bu cezaları ve tedbirleri infaz edilmişse mesul müdür olabilirler. Fıkra sarihtir. İzaha ve ikmale ve tavziha mahal yoktur (13).

Mesul müdür olmak şartlarından biri de 6 ncı maddede zikredilmiştir. O da milletvekili olmamaktır. Yani milletvekili olanlar mesul müdür olamazlar. Fakat mevkute sahibi olabilirler.

Yeni kanuna göre, milletvekillerinden mesul müdür tâyin edilmemesi yerinde bir hükümdür. Zira, milletvekillerinin masuniyeti teşriiyeleri (milletvekilliği dokunulmazlığı) vardır. Masuniyeti teşriiye ise mesul müdür hakkında doğrudan doğruya cezaî takibat yapmağa engeldir. Bu gibi ahvalde Meclisin ayrıca kararı lâzımdır. Bu ise uzun bir formalite işidir. Evvelâ masuniyeti teşriiyenin kaldırılması mahkemeden Adalet Bakanlığına bildirilecektir. Bakanlık esbabı mucibeli bir tezkere ile ve Başbakanlık yoliyle mahkemenin talebini Mecis Başkanlığına gönderecektir. Başkan bunu karma komisyona havale edecektir. Bu komisyon milletvekilini dinliyecektir. Sonra iş Meclise aksedecek orada milletve-

Gerek Adalet Bakanının, gerekse diğer milletvekillerinin bahsettiğim şu beyanlarından anlaşılıyor ki, mesele lâyıkiyle kavranmamıştır. Eğer bu milletvekillerinin «Komünistlikten mahkûm olanların ağır hapis cezasına mahkûm olduklarından hükümlü komünist olmamak kaydının konmasına lüzum olmadığı» ve hususiyle Halil Özyörük'ün «Komünistliğin cezası ağır hapistir. Ağır hapisle bir komünist mahkûm oldu mu onun komünistliği sabit olmuştur» şeklindeki mucip sebeplerine dayanıyorsa, Sayın Cezmi Türk takririndeki «hükümlü komünist olmamak» kaydının ayrı bir fıkra halinde 5 inci maddeye konmasını istemekte yerden göğe kadar haklıdır. Çünkü; ağır hapis cezasına mahkûm olmıyan ve sadece hapis cezasına mahkûm olan komünistler de vardır. Meselâ; Türk Ceza Kanununun komünistler hakkında vazedilmiş 142 nci maddesinin 1 inci ve 4 ve 5 inci fıkraları ile 143 üncü maddenin 1 inci, 2 nci, 3 üncü ve 4 üncü fıkralarındaki cezaların bazıları 5 sene, bazıları da beş seneden aşağı hapis cezalarıdır.

Binaenaleyh; komünistlik suçunu işliyenlerin behemehal ağır hapis cezasına mahkûm olması icabetmez.

Gerek milletvekillerinin, gerek karma komisyon sözcüsünün ve gerekse Adalet Bakanının ileri sürdüğü hatalı mucip sebepler bakımından Sayın Cezmi Türk'ün takriri yerindedir.

(Hükümlü komünist olmamak) fıkrasının ilâvesi talebi, bahsettiğim hatalı mucip sebepler bakımından değil, esas itibariyle veya doğrudan doğruya reddedilebilirdi.

(11) Türk Ceza Kanununun 20 ve 31 inci maddelerine bakınız.

(12) Türk Ceza Kanununun 28, 32, 42 ve 525 inci maddelerine bakınız.

(13) 5 inci maddenin 4, 5, 6, 7 ve 8 inci bentleri Seçim Kanununun 34 üncü maddesine uygun olarak yapılmıştır.

kili savunmasını yapacaktır. Bundan sonra Meclis leh veya aleyhte karar verecektir. Bütün bu uzun ve aylarca sürecek formalitelerden sonra milletvekilinin mahkemeye sevki matbuat dâvalarının en kısa zamanda görülmesi ve karara bağlanması hususundaki usul hükümlerini temelinden sarsacak ve adalet bundan müteessir olacaktır.

İşte bunun için kanun vazıı, gayet yerinde olarak neşriyatı fiilen idare eden mesul müdürlerin milletvekili olamıyacaklarını esas itibariyle kabul etmiştir. Eskiden milletvekillerinin neşriyatı fiilen idare eden kimseler olabilmesi hiç bir ehemmiyet arzetmiyordu. Zira, o kanunun yapıldığı ve tatbik edildiği zamanlarda muhalif partiler ve muhalif yazarlar yoktu.

Eski kanunun 16 ncı maddesinde milletvekillerinin neşriyatı fiilen idare eden kimseler olabileceği kabul edilmişti. Bu maddede yalnız bir mecmua veya gazetenin sahibi bir milletvekili, neşriyatı fiilen idare eden de diğer bir milletvekili olamazdı. Birisi milletvekili olursa diğeri behemehal ahadı nâstan bir kimse olacaktı.

2771 sayılı Dahilî Hizmet Kanununun 94 üncü maddesi gereğince hazırlanan talimatnamenin yani ordu, iç hizmet talimatnamesinin 136 ncı maddesi gereğince ordu mensupları da siyasî olan veya olmıyan hiç bir gazetenin veya risalenin mesul müdürü olamazlar. Keza, Türkiye'de yabancıların çıkardığı gazetelerin de mesul Müdürü yabancılardan olamaz. Mesul müdürün Türk vatandaşı olması ve mevkute hangi dilde çıkıyorsa o dili bilmesi lâzımdır (madde 7/3).

C — MUHARRİRLER VE MUHABİRLER VE KANUNA GÖRE MUHARRİRİN ŞUMULÜ. CEZAÎ EHLİYET BAKIMINDAN MUHABİRLERİN YAŞ ŞARTLARININ TENKİDİ MUHABİRLERDE HİÇ BİR VASIF ARANMAMASININ TENKİDİ. GİZLİ MUHBİR VE MUHABİR KULLANILMASI İMKÂNLARI.

Mevkutelerde, risalelerde ve gayri mevkutlarda mesuliyeti meydana getiren esas şahıslar muharrirler ve muhabirlerdir. Bununla beraber, yeni kanun hiç bir maddesinde muharrirlerden bahsetmemiş ve muharrirler hakkında ayrı hükümler vazeylemiştir.

13 üncü madde de mevkutelerde çalıştırılan muhbir ve muhabirlere aittir. Muharrirlere ait değildir. Yeni kanun, sahip ve mesul müdür imzalariyle mahallin en büyük mülkiye âmirine verilen beyannamede mu-

kimseler dahi muhbir ve muhabir olabilirler (15).

Muhbir ve muhabirlerin verdikleri havadislerden dolayı mesuliyetleri muharrirler gibi olduğu için bunların tam ehliyetli kimseler bulunmaları lâzımdı. Bu itibarla 21 yaşını ikma etmiş olmaları kabul edilmeli idi. Halbuki 18 yaş kâfi görülmüştür. 18 yaşını ikmal etmşi olunca kendilerine verilecek cezaların altıda birinin indirilmesi lâzım gelecektir.

Muhbir ve muhabirlerin yaşı meselesi her nedense Büyük Millet Meclisinde kanunun müzakeresi esnasında münakaşa edilmemiştir. Yalnız Bolu Milletvekili Sayın Mahmut Güçbilmez, muhabirlerin tahsilli ve okur - yazar olmaları lâzım geldiği konusu üzerinde durmuş, fakat kabul edilmemiştir. Sayın Mahmut Güçbilmez'in muhabirlerde âmmenin emniyeti, şahısların şeref ve müesseselerin itibarı ve teminatı bakımından ileri sürdüğü tahsil şartı tamamiyle yerindedir. Hattâ eski kanun daha ileri giderek, bunların da yazı işlerini fiilen idare edenler gibi kanunun 12 nci maddesindeki şartları hakkiyle haiz olmalarını istemişti. 12 nci maddedeki şartlar bu gün için ağırdır. Fakat; muhbir ve muhabirlerin hiç olmazsa Türk olmaları, okur - yazar olmaları 21 yaşını bitirmiş bulunmaları, mahcur olmamaları, devlet memuru olmamaları ve Türk Ceza Kanununun bazı maddelerini ihlâl etmiş bulunmamaları şartları aranmalı idi.

Muharrirler, muhbir ve muhabirler hakkındaki mütalâalarımı bitirirken bu münasebetle şu hususatı tebarüz ettirmek isterim.

Gazete sahibinin ve neşriyatı fiilen idare eden mesul müdürün imzasiyle mahallin en büyük mülkiye âmirine verilecek beyannamede; muhbir, muhabirlerin de isim ve soyadları ile tâbiiyetleri ve ikametgâhlarının bulunduğu yer, kanunda ayrı bir madde halinde tasrih edilmeli idi. Zira, beyannamede bunların adları, soyadları ve ikametgâhları bulunmadığı ve bunların keyfiyet ve kemmiyetleri kanunen tahdit edilmediği için, gazeteler istedikleri kadar ve istedikleri kimselerden gizli muhbir veya muhabir de çalıştırabileceklerdir.

Bir takım muhalif partilerin taazzuv etmek üzere bulunduğu ve muhtelif şekilde ve renkte gazete ve mecmuaların çıktığı muhtelif ideolojilerin birbiriyle çarpıştığı iddia edilen bu memlekette hükûmetin bir gazetenin muhbir ve muhabirlerini her an için bilmesi lâzımdır.

(15) İç Hizmet Talimatnamesinin 136 ncı maddesine göre, ordu mensupları siyasî olan veya olmıyan hiç bir gazetenin veya risalenin haber vericisi olamazlar. (Muhabir ve muhbir gibi).

Komisyon sözcüsü Mehmet Enginün'ün Meclis'te beyan eylediği veçhile, muhbir ve muhabirler yalnız neşriyat müdürünün mesuliyeti altında çalışan kimseler değildir. Bunların kendilerinin de mesul edilecekleri hakkında kanunda ayrıca hükümler vardır. Mesuliyet bahsinde bunları tafsil edeceğiz.

Suç teşkil eden bir haberi verenin kim olduğu mahkemeden sorulduğu zaman mesul müdür pek âlâ bu muhbirin ismini vermiyebilir ve gizli tutabilir veyahut onu kaybedebilir. Ondan sonra mesuliyetten kurtulmak için haberi bilmeden neşrettiğini iddia edebilir. (Madde 16/3). Veyahut asıl suç teşkil eden havadisi veren muhbirin yerine başka bir kimse ile anlaşarak onun ismini de verebilir ki, bu kimse hapiste yatmağı esasen göze almış ve kabul etmiştir.

Bu ve buna benzer türlü ihtimaller varidi hatırdır. Gerçi bugün için arzettiğim mahzurlar ve mülâhazalar mevzuubahis olamaz. Zira, bugün İstanbul matbuatı bir (information) matbuatı olmaktan ziyade bir (Opinion) matbuatı evsafını taşımaktadır.

(Opinion) matbuatı haberlere ve muhbirlere o kadar ehemmiyet atfetmez. Bu matbuat haber ticaretinden ziyade siyasiî içtimaî bir zümrenin elinde bir mücadele ve telkin vasıtasıdır. Çünkü; içtmaî ve siyasî teşekkül kendini mânevî cepheden kuvvetli tutmak için bir gazeteyi daima elinde bulundurmak mecburiyetindedir. Halbuki, Demokrat Parti bu bakımdan bir kaç gazete müstesna olmak üzere bütün İstanbul matbuatını az çok hizmetine sokmuş telâkki edilebilir.

Vaktiyle Halk Partsi iktidarını yıkmak için Demokrat Partiyi desketlemiş ve daha doğrusu Demokrat Parti ile beraber vaktiyle mücadeleye girmiş olan bu gazetelerin sahipleri Demokrat Parti tarafından Milletvekili çıkarılmışlar, çıkarılmıyanlar da evvelki açık mücadelelerinden sonra bir daha Demokrat Partiden ayrılamamak ve dönememek durumuna düşmüşlerdir. Bu suretle bir kaç gazete müstesna olmak üzere, İstanbul matbuatının Demokrat Parti lehinde bir (Opinion) matbuatı haline geldiği kabul edilebilir.

Fakat, Demokrat Parti lehinde siyasî sebeplere dayanan bu (Opinion) vahdeti ilânihaye devam edemez. Bu vahdet parçalanacak ve arzettiğim mahzurlar kendini gösterecektir.

Şimdi gazete sahiplerinin ve mesul müdürlerle muharrir ve muhabirlerin cezaî ve hukukî mesuliyetlerine gelelim ve usul itibariyle evvelâ cezaî, sonra da huhukî mesuliyetlerini tetkik edelim.

Ç — MESULİYET SİSTEMLERİ VE GAZETE SAHİPLERİNİN VE MESUL MÜDÜRLERLE MUHARRİR VE MUHABİRLERİN CEZAÎ VE HUKUKÎ MESULİYETLERİ VE MÜRURU ZAMAN MESELESİ.

1 — Mesuliyet sistemleri, 2 — Gazete sahiplerinin cezaî mesuliyetleri. 3 — Mesul müdürlerin, muharrir ve muhabirlerin cezaî mesuliyetleri. 4 — Cezaî mesuliyette müruruzaman. 5 — Gazete sahiplerinin ve mesul müdürlerle muharrir ve muhabirlerin hukukî mesuliyetleri. 6 — Hukukî mesuliyette müruruzaman

1 — Mesuliyet sistemleri :

Matbuat suçlarından dolayı mesulyet sistemleri başlıca üç noktada toplanır :

1 — Suç mevzuu olan bir yazıdan dolayı birden ziyade şahısların birlikte mesuliyeti sistemi, yahut müteselsil mesuliyet sistemi (Responsabilité Solidaire).

2 — Suç mevzuu olan bir yazıdan dolayı birbirini tâkip eden mesuliyet sistemi (Responsabilité par Cascade ou Responsabilité Successive).

3 — Suç teşkil eden bir yazıdan dolayı bir tek şahsın mesuliyeti sistemi yahut ihmal cezaları sistemi (Responsabilité des peines de negligences).

Müteselsil mesuliyet sistemi, suç teşkil eden bir yazıdan dolayı birden ziyade şahısların ayni zamandaki mesuliyetidir.

Bu günkü Matbuat Kanunumuz ve bundan evvelki 1881 sayılı Matbuat Kanunumuz bu sistemi kabul etmiştir.

1881 sayılı kanuna göre, suç teşkil eden bir yazıdan dolayı, hem muharrir, hem yazı işleri müdürü ve hem de gazetenin sahibi müteselsilen mesul idiler.

Yeni kanuna göre de muharrirlerle mesul müdür müteselsilen mesuldürler.

Fransada 1881 tarihli Matbuat Kanununun neşrine kadar carî olan mesuliyet sistemile İtalyadaki bu günkü mesuliyet sistemi de müteselsil bir mesuliyet sistemidir.

Birbirini tâkip eden mesuliyet sisteminde ise esas, basın suçuna iştirak etmiş olanlar arasında bir sıra kabulüdür.

Bizim bu günkü Matbuat Kanununda, gayri mevkutlardaki mesuliyet bu sisteme dayanır. Yani eserin müellifi, muharriri, ressamı, mütercimi, nâşiri, tâbii, satanları ve dağıtanları kendisinden evvelkisinin her hangi bir sebeple yokluğunda tek başına mesuldür.

81

1881 tarihli Fransız Matbuat Kanununun 42 nci maddesine göre mevkutelerde evvelâ mesul müdürlerle nâşirler mesuldür. Bulunmadıkları takdirde müellifler veya muharrirler bunlar da bulunmadıkları takdirde tâbiler, bunlar da bulunmadıkları takdirde bâyiler, müvezziler ve ilânları divarlara ilsak edenler mesuldürler. Bu itibarla Fransada (Cascade) bir mesuliyet sistemi kabul edilmiştir.

Belçika'da ise (Successive), İsviçre'de de (Successive) bir mesuilyet sistemi kabul edilmiştir.

Yani esas itibariyle suç teşkil eden bir yazıdan dolayı muharrir mesuldür. Fakat, muharrir bulunamıyor veya bilinemiyorsa bu takdirde nâşir veyahut (Rédacteur signant comme résponsable) mesul olur.

1848 tarihli İtalyan Matbuat Nizamnamesinde yalnız bir tek şahsın, yani muharririn mesuliyeti yani (Successive) bir mesuliyet sistemi kabul edildiği halde, muharrir bulunmadığı veya bulunamadığı takdirde nâşir, o da yoksa tâbi, o da yoksa bâyi diye aşağı doğru inilmiş fakat 1931 Ceza Kanunu ile müteselsil bir mesuliyet sistemi kabul edilmiştir.

(Mesuliyet bakımından yabancı memleketlerin Matbuat Kanunları hakkında daha etraflı malümat almak isteyenler şu kitabımıza müracaat edebilirler. Remzi Balkanlı. Kanunlarımız Bakımından Matbuat Hürriyeti. 1951. Sahife : 103).

2 — Gazete sahiplerinin cezaî mesuliyeti :

Suç teşki eden bir yazıdan veya resimden dolayı mevkute sahibine hiç bir cezaî mesuliyet terettüp etmez (16).

---

(16) Burada mevkute sahiplerinin; matbuata mütaallik mevzuatın tâbi olduğu yalnız cezaî rejim bakımından mesuliyetlerini tetkik ediyoruz. Onların ayrıca idarî rejim bakımından bir sürü mesuliyetleri vardır. Meselâ; Basın Kanununun 34 üncü maddesinin emrettiği şekilde gazete sahipleri noterlikçe musaddak bir defter tutacaklardır. Bu defter tutulmadığı veya deftere noksan veya yanlış malûmat geçirildiği veyahut savcılıkça talep vukuunda defter ve ihtiva etmesi gereken hususlar gizlendiği takdirde mevkutenin sahibi üç aydan bir yıla kadar hapse ve 500 liradan 5000 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olur.

Basın Kanununun 4 üncü maddesine göre tâbiler, basılmış eserde o eserin neşir yeri ve yılı ve tâbiin varsa nâşirin adları; iş yerleri gösterilecektir. Mevkutelerde ayrıca basıldığı tarih ile sahibinin ve yazı işlerini fiilen idare eden mesul müdürün ve bunların müteaddit ise idare ettikleri kısım ile birlikte her birinin isimleri gösterilecektir. Bunları göstermeyen gazete sahipleri 25 liradan 100 liraya kadar hafif para cezasına çarpılırlar.

Mevkute sahipleri Basın Kanununun 8 ve 9 uncu maddelerine göre mahallin en büyük mülkiye âmirine mevkutenin adını; neşir mevzuunu ve ne vakit-

Gazete sahibinin mesuliyeti, mesul müdürün rızası hilâfına bir yazıyı veya resmi neşrettirmesi halindedir. (Madde 16. Bend: 3. Fıkra: 2).

Bir mevkute sahibinin mesul müdürün rızası hilâfına bir yazı veya resmi neşrettirmesi iki suretle olabilir.

1 — Yazının suç teşkil edip etmediğinde, gazete sahibiyle mesul müdür arasında tahaddüs edecek hukukî bir ictihat veya fikir ihtilâfı bakımından.

2 — Mevkute sahibinin bir yazının kasdî olarak neşredilmesini istemesi bakımından. Bu her iki bakımdan da mesul müdürün, rızası hilâfına neşredildiği için mesul olmaması lâzım gelecektir.

Fakat; mesul müdürün, mevkute sahibi tarafından verilen bir yazı veya resmi rızası hilâfına neşretmek zorunda kaldığını mahkeme huzurunda ispat etmesi delil bakımından muhal bir iştir. Zira; hâdise, gazete sahibiyle mesul müdür arasında cereyan etmiştir. Buna üçüncü şahıslar muttali değildir.

Saniyen bu gibi ahvalde mesul müdür suç teşkil eden yazıyı patronunun emriyle neşrettiğini ve bunda rızası olmadığını ve bu hususu şahitle ispat edeceğini mahkeme huzurunda beyan eylediği gün, mevkute sahibiyle arası açılmış ve bir müddet sonra vazifesine son verilmiş olur.

Mesul müdürle mevkute sahibi arasında bir takım ihtilâflara meydan verilmemek ve mesul müdürleri patronlarına karşı korumak için; İçişleri ve Adalet Komisyonlarından kurulan karma komisyon tasarısında kabul edilen 16 ncı maddenin 3 üncü bendinin 2 nci fıkrası şöyle idi: (Mesul müdür, yazılı vesika ibraz etmek şartiyle mevkutenin sahibi ta-

lerde çıkacağını, idare yerini, mesul müdürlerin ve kendi isminin ad ve soyadlarını, tâbiiyyet ve ikametgâhlarını gösterir beyanname vereceklerdir. Vermezlerse on beş günden üç aya kadar hapse veya 200 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilirler.

10 uncu maddeye göre beyanname muhteviyatında vukua gelecek değişiklikler, beş gün içinde mahallin en büyük mülkiye âmirine bildirilecektir. Zamanında bildirilmezse o mevkute sahibine 100 liradan 500 liraya kadar ağır para cezası hükmolunur.

11 inci maddeye göre, mevkute sahibinin ölümü halinde yeni sahip bir ay içinde yeniden beyanname vermeğe mecburdur. Vermezse 15 günden 3 aya kadar hapis veya 200 liradan 1000 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm olur.

Tâbiler, mevkutenin her nüshasından ikişer tanesini neşri takip eden çalışma gününde o yerin, Cumhuriyet savcısiyle, en büyük mülkiye âmirine tevdie mecburdur. Bunu yapmıyan tâbiler her nüsha için on liradan 25 liraya kadar hafif para cezası verirler.

Matbaalar Kanununun 4 üncü maddesi gereğince tâbiler bastıkları eserlerden (bunlar gayri mevkuttur) ikişer nüshasını basmanın sona erdiği günün ça-

rafından rızası hilâfına neşredilen yazı ve resimlerden mesul değildir. Bu takdirde cezaî mesuliyet yazı ve resimleri neşrettirene aittir (17).

Maateessür bu fıkra meclisin müzakeresi zamanında lehte ve aleyhte yapılan münakaşalar neticesinde kabul edilmemiş ve bu fıkaradan (yazılı vesika ibraz etmek şartiyle) kaydı kaldırılmıştır (18). Bu suretle mesul müdürlerin yazılı bir vesika istemeleri kanunî bir hak olmaktan çıkmış, mevkute sahiplerinin suç teşkil eden bir yazıyı mesul müdürün rızası hilâfına neşrettirdikleri zaman mesuliyetin kendilerine ait olacağını kabul etmeleri ahlâkî bir vazife haline gelmiştir. Kabul etmezlerse mesul müdürün bunu mahkemede ispat etmek için elinde ne bir delili ve ne de geçim endişesiyle bir cesareti vardır.

Mevkute sahiplerinin (yazılı vesika ibraz etmeleri) kaydının fıkradan çıkarılması mevkute sahiplerinin esasen kuvvetli olan durumlarını bir kere daha kuvvetlendirmiş ve mesul müdürler üzerinde nüfuz ve otoritelerini arttırmış, beri taraftan da mesul müdürlerin mesuliyetini bir kat daha ağırlaştırmıştır (19).

---

lışma saati içinde bulundukları yerin Cumhuriyet savcısiyle en büyük mülkiye âmirine vermeğe mecburdurlar. Vermezlerse Türk Ceza Kanununun 533 üncü maddesine göre teciye olunurlar.

İşte mevkute sahiplerinin bu ve bu gibi mesuliyetleri, matbuata mütaallik mevzuatın tâbi olduğu idarî rejim bakımından mesuliyetleridir.

(17) Mevkutenin sahibi, mesul müdüre, mevkuteye suç mahiyetinde bir yazı dercettirdiği takdirde, mesul müdür mevkute sahibinden yazılı bir beyan almakla mesuliyetten kurtulmuş olacaktır. Komisyonumuz, bu fıkrayı mesul müdürlerin gazete sahipleri karşısındaki vaziyetlerini kuvvetlendirmek bakımından tedvin etmeği lüzumlu ve faydalı bulmuştur.

(İçişleri ve Adalet Komisyonlarından kurulan Karma Komisyonun 13/7/1950 tarihli raporundan)

(18) Yazılı vesika ibraz etmek kaydının kaldırılması hakkında Konya Milletvekili Saffet Gürol'un uzun beyanatı ve ayrıca takriri ve İstanbul Milletvekili Bay Füruzan Tekil'in tekrirleri reye konmuş ve kabul edilmiştir.

(19) Erzurum Milletvekili Sayın Bahadır Dülger'in kanunun Mecliste müzakeresi esnasında (yazılı vesika ibraz edilmesi) kaydının fıkradan çıkarılmaması yolundaki şu beyanatı gayet yerindedir.

(Arkadaşlar, bugün bizim memleketimizde fikir işçilerini himaye eden bir kanun olmadığı için ve grev hakkı tanınmadığı için muharrirlerin yahut basın mensuplarının aralarında bir sendika kurmaları henüz yapılmamıştır. Bunun için şimdiye kadar basın mensuplarının istikballeri, çalıştıranlar, patronlar hariç olmak üzere, basında ecir olarak çalışanların istikballeri, hakikaten patronlarımızın iki dudağı arasında kalıyor.

Malûmuâliniz hürriyet rejiminde bir gazete çıkaran adam, muayyen bir fikrin adamıdır. Siyasî ve iktisadî bir fikrin adamıdır, veya bir zümrenin adamıdır, veya suçlu veyahut suçsuz takip edilmesi lâzım gelen bir fikrin adamı-

3 — MESUL MÜDÜRLERİN, MUHARRİR VE MUHABİRLERİN CEZAÎ MESULİYETLERİ VE BU YOLDA KANUNUN BOŞLUKLARI VE NOKSANLARI.

Mevkutelerde neşriyatı fiilen idare eden mesul müdürlerin mesuliyetleri, suç teşkil eden yazıyı yazan veya resmi yapan kimse ile beraberdir.

Mesul müdür, muharrir veya ressam ile beraber şerik sayılır. Muharrirler ve ressamlar asli fail ve mesul müdürler fer'î fail sıfatiyle ceza görürler.

Mesul müdürler, muharrirlerin suç teşkil eden yazılarından başka, haberlerin, vesikaların mahiyetini bilerek neşretmekten de mesuldürler. Fakat; bu cezaî mesuliyetin Matbuat Kanununda hiç bir müeyyidesi yok ise de, ceza kanununun (535) inci maddesinin son fıkrasında bir müeyyide bulmak mümkündür. Fakat bu da gayrı tamdır.

Haberleri gönderen muhbir ve muhabirlerdir. Acaba bunlar da mesul müdürlerle beraber suç teşkil eden haberlerinden ve gönderdikleri vesikalardan mesul müdürler? 16 ncı maddenin 3 üncü bendini okuyalım :

(Mesul müdür, suç teşkil eden haber, vesika veya yazıyı bu mahiyetini bilmeden neşretmiş ise bunların mesuliyeti yalnız haber; beyan vesikayı verene veya yazıyı yazana aittir). (20). Fakat, bu hususta da mesuliyet sahibine karşı kanunda hiç bir müeyyide yoktur (21).

dır. Yahut doğrudan doğruya memleketin bünyesinde bir değişiklik yapmak istiyen bir fikrin adamıdır.

Binaenaleyh; bu hallerde yanına bir tane mesul müdür alacaktır. Ve ona icabında suç olan bir yazıyı yaz, bunu koy gazeteye diyecektir. Binaenaleyh; ekmek kaygısı ile hiç bir teminatı olmiyan bu adamın hiç olmazsa bu kanuna dayanarak patronundan bir vesika istemesi ve bu vesikayı istedikten sonra dışarıya atılacak olursa, belki bir istisna yoluna giderek hukuk mahkemesinde hakkını araması imkânlarını hazırlamak için ve memleketimizde fikir işçilerini himaye eden bir kanun bulunmadığı için biz bu maddeyi buraya koymak istiyoruz. Bu suretle ecir arkadaşlarımızı himaye etmek dâvasında bulunduk. Maksadımız bundan ibarettir. Eğer yüksek Meclis bunu haşiv olarak gösterecekse ve Matbuat Kanununda yeni olmıyacak bir madde olarak görürse elbette kanunun metnine hâkimdir ve metinden çıkarılması suretiyle ki, bu şekilde bir önerge de verilmiştir, mesul müdüre daha geniş imkânlar verecek bir şekil bahşedilmesini temenni ederim.

Karma komisyon sözcüsü Edirne Milletvekili Sayın Mehmet Enginün de bu fıkranın aynen kalmasını istemiştir.

(20) 3 üncü bentte bahsi geçen haber, vesika, yazı, muhbir ve muhabirler tarafından gönderilecek şeylerdir. Bu bent yalnız muhbir ve muhabirlerle

Bent, gayet sarihtir. Mesul müdür suç teşkil eden haberlerin, vesikaların; veya yazıların mahiyetini bilmeden neşretmiş ise; bunlardan yalnız muhbir; muhabir; vesikayı gönderen veya veren veya yazıyı yazan mesuldür. Kendisi mesul değildir (22).

Burada bentte yine bir mübhemiyet vardır. O da; mesul müdür suç teşkil eden haberlerin; vesikaların mahiyetini bilmeden neşretmesi halidir. Tabiatiyle; mesul müdür muhabirin gönderdiği hâvadisin doğru olup olmadığını bilmiyebilir. Fakat, bentte bir de (yazıların) mahiyetini bilmemek hali vardır. Halbuki, mesul müdür muharrirlerin yazılarının suç teşkil edip etmediklerini bilmekle mükelleftir. Muharrirlerin yazılarının mahiyetini bilmemek, yani suç teşkil edip etmediklerini anlamamak diye bir şey olamaz (23).

Şu halde, muhbir ve muhabirlerin cezaî mesuliyetine ait kanunlarda ayrı bir madde tesbit edilmemiş olsa da bile yine mesuliyetleri vardır. Ve bu mesuliyet en ziyade hukuk sahasında yer alır. Binaenaleyh; komisyon sözcüsü, Edirne Milletvekili Sayın Mehmet Enginün'ün 16 ncı maddenin mecliste müzakeresi esnasında muhbirlerin ve muhabirlerin neşriyat müdürünün mesuliyeti altında çalışacaklarını ve mesul şahsın; neş-

mesul müdürlerin münasebetlerine taallûk etmez. Gerçi mesul müdürün, yazıyı yazan muharrirlerle, resmi yapan ressamlarla olan mesuliyetini kanunun 1 inci bendi sarahaten beyan eylemiştir. Fakat; fıkrada beyan vesika tâbirleri bulunduğuna göre burada muhbir veya muhabirlerden hariç kimseler de kasdolunmuştur.

(21) Basın Kanununun 16 ncı maddesinin 3 numaralı bendinde her ne kadar muhbir ve muhabirlerin mesuliyetinden bahsolunmuş ise de; tatbikat bakımından bunun da bir kıymeti yoktur. Gerçi, 3 numaralı bentte (mesul müdür suç teşkil eden haberin, vesikanın veya yazının bu mahiyetini bilmeden neşretmiş ise bunların mesuliyeti muhbir ve muhabirlere ve yazıyı yazana aittir) deniyor. Fakat, muhbir ve muhabirleri Ceza Kanununda ve Basın Kanununda tecziye edecek müstakil bir madde yoktur. O halde muhbir ve muhabirler, mesul müdürlerin tecziyesi hususunda tatbik edilen maddelerle mi cezalandırılacaktır?

Meselâ; Türk Ceza Kanununun 535 inci maddesinin son fıkrasını ele alalım. Bu fıkra yanlış ve uydurma havadis neşredenlere dairdir. Neşredilen havadisi ise veren veya gönderen muhbir veya muhabirdir. Bu havadis uydurma veya yanlış ise bunun mesuliyeti doğrudan doğruya neşredene yani mesul müdüre aittir. Ceza Kanununun yalan havadis neşri hususundaki 401 inci maddesi de yine mesul müdürleri tecziye etmektedir. Acaba, bu maddeler vâzıı kanunun maksadına muhalif olarak muhbir ve muhabirlerin tecziyelerine nasıl tatbik olunacaktır?

(22) Eski kanunda neşriyatı fiilen idare eden kimseler haberlerin, vesikaların veya yazıların suç teşkil ettiğini bilsin bilmesin muhbir veya muhabirle birlikte mesuldü. (Madde: 27).

(23) Yüksek Yargıtay 4 üncü Ceza Dairesi 29 esas ve 29 karar sayılı ve 9/1/1951 tarihli bir bozma ilâmında sübjektif olan (bilmemek) kaydını tahdit

riyatı fiilen idare eden kimse olduğunu ileri sürmesi tamamiyle esassızdır (24). (Muhbir ve muhabirlerin hukukî mesuliyetleri hakkında bu yazımızın hukukî mesuliyet bahislerine bakınız). Burada muhbir ve muhabirlerin mesuliyetleri hususunda üzerinde durulacak bazı tereddütlü noktalar vardır.

Acaba, mesul müdür suç teşkil eden haberlerin, vesikaların veya yazı suretlerinin mahiyetini bilmeden değil de, bile bile neşretmişse bu takdirde kendisiyle beraber haberi, beyanı ve vesikayı veya sureti gönderen muhbir ve muhabir de mesul müdür?.

Bunda tereddüdümüz vardır. Burada iki fikir ileri sürülebilir.

1 — Mesul müdür, suç teşkil eden haberlerin ve vesikaların veya yazı suretlerinin mahiyetini bilmeden neşretmişse, mesuliyetin mesul müdüre teveccüh etmeyip muhbir ve muhabire ve yazana teveccüh edeceği fıkrada sarahaten beyan olunmuştur. (Bu bahsin 21. numaralı notuna bakınız).

Fakat, suç teşkil eden haberlerin, vesikaların ve sairenin mahiyetini biliyorsa ve bunları bile bile neşretmişse muhbir ve muhabirin mesul olmaması lâzım gelecektir; ve yalnız mesul müdür, mesul olacaktır. Üçüncü bendin yazılış tarzı ve muhbir ve muhabirlerin mesuliyetleri hakkında Basın Kanununda ve Ceza Kanununda ayrı bir madde bulunmaması bizi bu şekilde bir tefsire götürüyor. Bu bent üzerinde mecliste münakaşa yapılmadığı ve bent komisyondan gelen haliyle kabul edildiği için vazıı kanununun maksadını iyice bilemiyaruz.

---

ile objektif bir kriteryuma bağlamak istemiştir. Bu bozma ilâmını aynen veriyoruz :

Cumhurbaşkanına karşı edep ve hürmete münafi hareket teşkil edecek şekilde neşriyatta bulunmaktan sanık Ulus Gazetesinin Mesul Müdürü Ömer Cemal Sağlam ve Kudret Gazetesi Mesul Müdürü Hüsnü Zeki Söylemezoğlu'nun beraetlerine dair Ankara Toplu Ankara Asliye Ceza Mahkemesinden verilen 28/12/1950 günlü hükmün Yargıtayca incelenmesi o yer C. Savcılığı tarafından süresinde istida edilerek dâva evrakı onama isteyen tebliğname ile beraber gönderilmekle oluru düşünüldü.

1 — Sözleriyle hareketlerinin zıd olduğu ileri sürüldükten sonra (Cumhurbaşkanı ile Başbakanın vicdan ve zekâlarına hayran kaldığının) yazılması 158 inci maddenin son fıkrasındaki (edep ve hürmete münafi hareket) teşkil edeceğinin değil, bir gazetenin yazı işleri sorumluluğunu deruhte eden sanığın hattâ yazı hayatına yeni atılan herkesin takdir edebileceği kadar açık bir hakikat olduğu ve Basın Kanununun 16/3 üncü maddesindeki (bilmemek) kaydının bu gibi vâzıh hususları örtemiyeceği gözetilmeden beraet kararı verilmesi.

Bozmayı gereklendirmiş ve itirazlar bu bakımdan yerinde görülmüş olduğundan onama isteğinin reddiyle hükmün bozulmasına 9/1/1951 de oybirliğiyle karar verildi.

2 — İkinci fikir de; vazii kanun 16 ncı maddenin birinci bendinde; muharrirlerin suç teşkil eden yazılarından ve ressamların da resimlerinden dolayı mesul müdürle birlikte müştereken mesul olacağını kabul ettiğine göre, muhbir ve muhabirlerin de suç teşkil eden haberlerden onların bu mahiyetini bile bile neşreden mesul müdürle birlikte kıyasen mesul olmaları lâzım gelir (25).

Fakat, bu tarzda yaptığımız muhakeme bir nevi kıyas ve istidlâle müstenittir. Üçüncü bent vâzıh ve sarih değildir. Ben şahsan bu bendin yazılışından birinci fikir etrafında yaptığım tefsir tarzına göre, muhbir ve muhabirlerin mesul olamıyacaklarına taraftarım. Bakalım tatbikatta mahkemeler ve yüksek Yargıtay ne yapacak?

Şunu da ilâveten beyan edeyim ki; üçüncü bendin birinci fıkrasında haber kelimesinden başka (beyan) (vesikayı veren) veya (yazıyı yazan) tâbirleri vardır. Bu tâbirlerin bulunuşu, bizi muhbir ve muhabirlerin dışında kalan şahıslara kadar götürüyor. Meselâ; resmi dairelerin malûmat ve beyanat ve vesaik vermeğe salâhiyetli memurları ve hükümetçe haber vermeğe selâhiyetli tanınmış ajanları vardır. Gazetenin mesul müdürü bu kimselerden aldığı malûmat ve beyanatın ve vesaikin hakiki mahiyetini ve sıhhatını bilmediğinden suç teşkil ettiğini de bilmeyebilir ve bu itibarla da mesuliyet, beyanı ve vesikayı verene ve yazıyı yazana ait olabilir.

Mesul müdürlerin ve muharrirlerin diğer mesuliyetleri de 16 ncı maddenin 2 Numaralı bendindedir. Bu 2 nci bendi aynen okuyalım: «Mevkutelerde müstear adla veya imzasız yahut remizli imza ile neşredilen yazı veya resim sahiplerinin adlarını mesul müdür bildirmeğe mecbur değildir, ancak, suç teşkil eden yazı veya resim Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının, birinci babının birinci faslında yazılı cürümlere taallûk ediyorsa mesul müdür; bunların sahiplerinin sarih hüviyetlerini istek tarihinden itibaren 24 saat içinde Cumhuriyet Savcısına bildirmeğe mecburdur».

Şu halde mesul müdür, müstear adlı veya imzasız, yahut remizli imza ile neşredilen yazı veya resim sahiplerinin adlarını bildirmeğe mecbur olmadığına ve C. Savcılarının da bunların kimler olduklarını

(24) T. B. M. M. 14/7/1950 tarihli tutanak dergisi. Sahife 738, sütun 2.

(25) Eski kanuna göre; muhbir, muhabir ve muharrirler verdikleri haberlerin neşrinden doğacak suçlardan mesul idiler. Gazete veya mecmuanın sahibi ile yazı işlerini fiilen idare eden kimse de bunlarla birlikte Türk Ceza Kanununun 65 inci maddesi mucibince mesul olurlardı. (Madde 27, fıkra son).

Namı müstearla ve remizli imza ile veyahut imzasız yazı yazan ve resim yapan kimseler mesul müdürle anlaşarak; T. C. Kanununun ikinci kitabının birinci babının birinci faslında yazılı cürümlere temas etmemek şartiyle, Türk Ceza Kanununun diğer maddelerini ihlâl edici mahiyette istedikleri yazıları yazacaklar ve resimleri yapacaklardır. Bunlar mesuliyetini neşriyatı fiilen idare eden mesul müdüre yükleteceklerdir. Çünkü; bu gibi yazıları yazacak ve resimleri yapacak kimseler mesul müdürlerden para alacak kimseler değil; bilâkis para alacak mesul müdür arayan kimseler olabilirler.

4 — CEZAÎ MESULİYETTE MÜRURU ZAMAN GAYRİ VAZİH VE YANLIŞ FIKRALAR.

Dâva müruru zamanı, Basın Kanununda yazılı olan veya basın yoliyle işlenmiş bulunan suçlardan dolayı günlük mevkutelerde üç aydır. Diğer basılmış eserlerde ise altı aydır (30). Kanunun ibaresine göre bu müddetlerin hitamından evvel ve bu müddetler içinde dâva açılması lâzımdır. Yâni, dâva, müddetin hitam bulmasını takip eden son günde açılamaz. Fakat hitam gününden evvelki gün içinde açılabilir.

Basın Kanunu, Ceza Kanunnudaki hâdiselere tatbik edilen müruru zamana tâbi değildir.

Basın Kanunu çok kısa bir müruru zaman haddi kabûl etmiştir. Ceza Kanununda böyle kısa bir müruruzaman haddi yoktur. Ceza Kanununun en kısa müruru zamanı (108) ve (490) ıncı maddelerinde yazılı olup o da 6 aydır.

Basın Kanunu günlük mevkuteler için(3) aylık ve diğer basılmış eserler hakkında da altı aylık bir müruru zaman kabul etmiştir. Diğer basılmış eserlerden maksat da muayyen zamanlarda çıkan mecmualar, broşürler ve gayrı mevkutlardır. Müruru zaman suçun işlendiği tarihten itibaren cereyana başlar.

35 inci maddenin üçüncü fıkrasında; (âmme dâvasının açılması izin veya karar alınmasına bağlı olan suçlarda, izin veya kararın alınması için müracaat tarihi ile izin veya kararın verildiği tarih arasında geçen müddet dâva süresi hesabına katılmaz). denmekte ve bu müddetin de (üç ayı geç-

(28) Eski kanuna göre de mesuldürler.

(29) Bunlar Devletin arsulusal şahsiyetine karşı işlenen cürümler olup Türk Ceza Kanununun 125 inci maddesinden başlar 146 ncı maddesine kadar devam eder. Aynı kitabın ikinci faslındaki Devlet kuvvetleri aleyhinde işlenen cürümler de bu birinci fasıldaki cürümlerden daha aşağı bir önemi haiz olmadığı halde, vâzıı kanun bu ikinci faslı, ikinci bende ithal etmemiştir.

miyeceği) beyan olunmaktadır. Fakat, üç ayı geçerse durumun ne olacağı sarahaten beyan edilmemektedir. Acaba; üç ayı geçerse bu geçen üç ay veyahut üç aydan sonra geçen müddet dâva süresi hesabına katılacak mıdır? yoksa üç ayın geçmesiyle sanık lehinde izin veya karar verilmekten sarfınazar olunmuş mu sayılacaktır? Ve şayet üç ayın mürurundan sonra izin ve karar çıkarsa acaba bu dâva görülebilecek midir? Yoksa, dâva müruru zamamanından dolayı dâvanın düşmesine mi karar verilecektir? Gayri mevkutların dâva müruru zamanı altı ay olduğuna göre; üç ay zarfında izin verilmemişse müruru zaman müddetinin dolmasına 3 ay mı kalmış nazariyle bakılacaktır?

Bütün bunlar mechülümüzdür. Mahkemeleri yanlış tatbikata sevkeder. Bu itibarla 35 inci maddenin 3. üncü fıkrasına; maksada uygun bir şekilde vuzuh verilmesi lâzımdır.

Şimdi 35 inci maddede karışıklık çıkaran ve ceza nazariyelerine muhalif bulunan fıkrayı okuyalım: (Basın yoliyle işlenen ve takibi şikâyete bağlı olan suçlarda ilk fıkrada yazılı süre, suçun kanun ile belli zaman aşımı haddini geçmemek şartiyle işlendiğinin öğrenildiği tarihden başlar).

Buradaki karışıklık maddenin ikinci fıkrasile bu son fıkra arasındaki tenakuzdan ileri gelmektedir. İkinci fıkrada suçun işlendiği tarih müruru zamana başlangıç olarak kabul edildiği halde, son fıkrada işlendiğinin öğrenildiği yâni ıttılâ tarihi esas tutulmaktadır.

Son fıkrada kabûl edilen ittılâ tarihi ceza nazarıyatına muhaliftir. Zira, Ceza nazarıyatına göre, müruru zaman ıttılâ tarihinden itibaren değil, memnu fiilin veya suçun vukuu tarihinden itibaren cereyana başlar. Suçun vukuu tarihi ise o günkü gazetenin veyahut gayri mevkutun neşredildiği tarihtir. Velev ki suçun takibi şahsî şikâyete bağlı olsun.

Mecliste kanunun müstacelen müzakeresi esnasında son fıkradaki yanlışlık üzerinde durulmamış ve fıkra ayniyle kabûl edilmiştir.. Bunun da tashihi lâzımdır.

5 — GAZETE SAHİPLERİNİN VE MESUL MÜDÜRLERLE MUHARRİR VE MUHABİRLERİN VE MÜSTEAR ADLA VEYA İMZASIZ YAHUT REMİZLİ İMZA İLE YAZI YAZAN VE RESİM ÇİZENLERİN HUKUKÎ MESULİYETLERİ.

Gazete sahiplerinin cezai mesuliyetleri olmamasına mukabil, hukukî mesuliyetleri vardır. (31) Gazete sahipleri; mesul müdürün tek başına

(30) Eski kannuda, matbualar vasıtasiyle işlenilen suçlar aleyhinde 6 ay içinde açılmıyan dâvalar istima olunamazdı ve 3 aylık bir müruruzaman yoktu.

(31) Hukukî mesuliyet tâbiri çok kullanılacaktır. Bundan maksat maddî mânevî zarar ziyandır.

veyahut muharrirlerle, ressamla beraber cezaen ve hukuken mesul olduğu ahvalde yalnız hukuken mesuldürler. (32) Hukukî mesuliyet maddî ve manevî tazminatı icabettirir.

Gazete sahiplerinin mesuliyetlerine dair olan hüküm Borçlar Kanununun 100 üncü maddesine istinat eder.

Mesuliyetin esası müşterek; müteselsil bir mesuliyettir. Bu da Borçlar Kanununun 47, 49, 50 ve 51 inci maddelerine istinat eder.

Muharrirlerin, ressamların, muhbir ve muhabirlerin yukarda mesul müdürlerle birlikte ve tek başına olan cezaî mesuliyetlerini tetkik ettik. Bunlar gerek birlikte ve gerekse tek başına cezaen mesul oldukları bütün ahvalde hukuken de mesuldürler ve binaenaleyh; tazmin vecibesiyle mükelleftirler.

Muharririn veya ressamın suç teşkil eden yazı ve resminden dolayı hem gazete sahibi; hem mesul müdür ve hem de muharrir veya ressam hukuken mesuldür.

Mesul Müdür, mevkute sahibinin verdiği yazı veya resmi rızası hilâfına neşretmişse, bunlardan doğacak hukukî mesuliyet yalnız mevkute sahibine aittir.

Müstear adla veya imzasız, yahut remizli imza ile neşredilen yazı veya resim sahiplerinin adlarını mesul müdür bildirmeğe mecbur olmadığına göre; bu kimselerin yazıları suç teşkil ediyorsa bunlardan dolayı hukukî mesuliyet yalnız mesul müdürle gazete sahiplerine terettüp eder.

Mesul müdür büyük bir hukukî mesuliyet karşısında olduğu zaman, bunların da isimlerini verirse, bunlar aleyhine de müştereken dâva açılabilir ve hüküm alınabilir. Zira, bunların isimlerini bildirmemek mesul müdürlerin ihtiyarına ve takdirine kalmıştır.

Mesul Müdürler ve gazete sahipleri isterlerse bu yüzden aleyhlerine açılmış tazminat dâvasına muhatap olurlar. Ve aleyhlerine hüküm sadır olduktan sonra bu isimlerini bildirmedikleri kimselere müşterek mesuliyet bakımından rücu haklarını kullanabilirler. Buradaki rücu; Borçlar Kanununun 55 inci maddesinin son fıkrasına göre tazminatın tamamı hakkında değil, yalnız kendi hisselerine düşen kısma taallûk eder (33).

(32) Eski kanunda hukukî mesuliyet; cezaî mesuliyet içine giren kimselere ait bulunuyordu. Yani gazete sahibi, neşriyatı fiilen idare eden, muharrir, ressam veya muhabir, namı müstearla ve imzasız veya remizli imza ile yazı ya zanlar müteselsilen mesul idiler. Eski kanunda bunlardan başka sermaye koyanlar da müteselsil mesuliyete dahil edilmişlerdi.

(33) Hâkim bunların yekdiğeri aleyhine hakkı rücuları olup olmadığını takdir ve icabında bu rücuun derecei şümulünü tâyin eder.

92

Müstear adla veya imzasız yahut remizli imza ile yazı yazanların ve resim çizenlerin suçu, Türk Ceza Kanununun 2 inci kitabının 1 inci babının 1 inci faslında yazılı cürümlere taallûk ediyorsa mesul müdürler bunların sahiplerinin hüviyetlerini istek tarihinden itibaren 24 saat zarfında Cumhuriyet Savcılığına bildirmeğe mecbur olduğu için Devlet tarafından hem bunlar, hem de gazete sahibi ile, mesul müdürler aleyhine tazminat dâvası açılabilir. Ve hüküm alınabilir.

Devlet dilerse yalnız gazete sahibi ile mesul müdür aleyhine de tazminat dâvasını açabilir. Zira, ceza dâvasında istek mecburiyeti olduğu halde, Hukuk dâvasında istekte bulunmak bahis konusu değildir.

Muhbir ve muhabirler tarafından gönderilen haber, vesika veya yazıların suçluluk mahiyetini mesul müdürler bilmeden neşretmişlerse, bunlardan tevellüt edecek hukukî mesuliyet yalnız muhbir ve muhabirlere aittir. Gazete sahibi ile mesul müdür aleyhine bir tazminat dâvası açılmış ise, bu her iki şahıs bunların mahiyetlerini bilmediklerini ve bir zararın vuku bulmaması için hal ve maslahatın icabettiği bütün dikkat ve itinada bulunduklarını isbatla mükelleftirler.

Ordu mensuplarının yazdıkları yazılarda isimleri bulunmasa dahi Cezaen mesul olacakları 2771 sayılı dahilî Hizmet Kanununun 94 üncü maddesi gereğince hazırlanmış talimatnamenin 139 uncu maddesinde tasrih edildiğine göre; bu kimseler hukukan da mesuldürler, velev ki isimleri mesul müdür tarafından bildirilmemiş olsun.

6 — HUKUKÎ MESULİYETTE MÜRURU ZAMAN.

Yukarda hukuken mesul olacaklarını birer birer tadât ettiğimiz şahıslar aleyhine açılacak maddî ve manevî tazminat dâvalarında müruru zaman; mutazarrır olan tarafın zarara ıttılaî tarihinden itibaren bir sene ve zararı müstelzim fiilin vukuundan itibaren on senedir.

İdarî kazaca bakılan ve idarî bir fiil ve tasarruftan doğan tazminat dâvalarında müruru zaman müddeti doksan gündür. Eğer hadisedeki kusur; hizmet kusuru ise, dâva müruru zamanı yukarıda bahsettiğimiz veçhile bir sene ve on senedir.

Hukukî mesuliyetlerde bunlardan daha uzun bir dâva müruru zamanı bahis konusu olamaz. Zira, basın yoliyle işlenen suçlara ait ceza dâvalarında 3 veya 6 aydan fazla bir müruru zaman müddeti yoktur ki, hukuka da tesir etsin.

D — GAYRIMEVKUTLARDA CEZAÎ VE HUKUKÎ MESULİYET VE KANUN BOŞLUKLARI .

Evvelâ gayrı mevkut ne demektir? 16 ncı maddenin 4 numaralı ben-

dinde gayri mevkut, mevkute tarifine girmiyen basılmış eser diye tavsif olunmuştur. Mevkuteyi ise 3 üçncü madde gayet iyi bir surette tarif etmiştir. (Gazeteler, haber ajansları neşriyatına ve belli aralıklarla yayınlanan diğer bütün basılmış eserlere bu kanunda mevkute denir).

Bu itibarla günlük, haftalık, aylık, altı aylık ve bir senelik olan bütün risaleler, mecmualar, dergiler, broşürler mevkutedir. Bu tarife girmiyenler de gayri mevkuttur. İlmî, edebî eserler gibi.

1 — GAYRİ MEVKUTLARDA CEZAÎ MESULİYET.

Gayrı mevkutlarda cezaî mesuuliyet şu şekilde sıralanmaktadır:

Birinci sırada müellif, muharrir, mütercim veya tersim eden, ikinci sırada bunlar belli değilse veya bu kimseler aleyhine Türk Mahkemelerinden dâva açılmadığı veya kendisinin malûmatı veya muvafakatı dışında neşrolunduğu hallerde nâşir; 3 üncü sırada nâşir de belli değilse tâbi; 4. cü sırada tâbi de bilinmedi takdirde bilerek satan ve dağıtan kimseler mesuldür. Bu tarzdaki mesuliyet sistemine(Systhème de cascade) denir. İsviçreden alınmıştır. Şimdi bunlar üzerinde birer birer duralım:

a — MÜELLİF, MUHARRİR, MÜTERCİM, RESSAM — Bir matbuanın (basılmış eser) ya müellifi, eser telif derecesinde değilse ya muharriri, veyahut başka bir lisandan dilimize çevrilmişse, ya mütercimi ve sahifelerinde resimleri varsa ya ressamı vardır.

Eğer, suç mevzuu ise veyahut eserde suç unsurları varsa bu takdirde evvelâ kendilerine cezaî mesuliyet terettüp eden kimseler eserin müellifi ile ressamı veya muharriri ile ressamı veya mütercimiyle ressamıdır.

b — **NÂŞİRLER** — Fakat elimizde öyle bir eser var ki, bunun ne müellifi ne muharriri, ne ressamı ve ne de mütercimi bellidir. Veyahut bunların hepsi de bellidir. Fakat; malûmatları veya muvafakatleri dışında neşirolunmuştur. Veyahut bunarın hepsi bellidir; Lâkin hududlarımız haricindedirler ve adresleri de yoktur. Bunun için dâva açılamıyor. O halde kimler cezaen mesuldürler? İşte bütün bu ihtimalleri derpiş eden vazıı kanun nâşirin mesul olacağını söylemiştir(34).

c — **TÂBİLER** — Bazı ahvalde nâşir de belli değildir. Meselâ bizde ekseriya gayrı mevkutun ayrı bir nâşiri yoktur. Müellif, muharrir, mütercim aynı zaman da o eserin nâşiridir. Yukarıda müellif, muharrir ve müter-

(34) Nâşir, o gayri mevkutu neşreden yayınlıyan kimsedir. Bazan müellif te, muharrir de, mütercim de, telif, tahrir ve tercüme ettiği eserin nâşiri olabilir.

sul olan kimselerden olup nâşir de bunlarla birlikte müteselsilen mesuldür. Bu kimseler aynı zamanda nâşir vazyietinde iseler, yalnız müellif muharrir ve mütercim bulunmaları sıfatiyle mesul olacaklardır.

Tâbiler ve satanlar ve dağıtanlar sırada, nâşirden sonra geldikleri için, nâşir mevcut olduğu takdirde bunlar hukukan mesul değildirler. Şayet ortada ne bir müellif, ne bir muharrir, ne bir mütercim ve ne de bir nâşir yoksa bu takdirde acaba tâbiler hukukan mesul müdürler? Veyahut tâbi de yoksa satanlar ve dağıtanlar yani bâyiler ve müvezziler de hukukan mesul müdürler?

Bu hususta kanunun 17 nci maddesi tamamen meskûttur. Mecliste de bu nokta münakaşayı mucip olmamış lâyiha encümenden gelen haliyle kabul edilmiştir.

Fikrimce, burada yine cezadaki sırayı takip etmek doğru olur. Yani nâşirler de yoksa tâbilerin; bunlar da yoksa bilerek satan bâyilerin ve müvezzilerin hukukan mesul olmaları lâzımdır.

5 yaşındaki bir çocuk dağıtıyorsa, cezaî mesuliyeti olmıyan bir çocuk dağıtıyorsa, bu takdirde kim mesuldür? Bu ciheti tavzih etsinler, tenvir etsinler. Maksadımız tenevvür etmek ve reyimizi emniyetle izhar eylemektir.

Saffet Gürol (Konya) — Bâyii.

Bahadır Dülger (Erzurum) — Arkadaşlar; bendeniz iki noktaya cevap vermek için geldim. Bunlardan biri Mahmut Güçbilmez arkadaşımızın, diğeri de Saffet arkadaşımızın ileri sürdükleri noktalardır. Bunlardan bir tanesi 3 üncü fıkranın 2 nci bendine mütaallik, öbürüsü ise 4 üncü fıkraya mütaalliktir. Evvelâ Mahmut Güçbilmez arkadaşımıza arzı cevap edeceğim. Gayri mevkut neşriyatta kabul edilmiş olan mesuliyet sistemi İsviçre'den alınmıştır ve en ileri bir mesuliyet sistemidir. Malûmuâlinizdir ki; gayri mevkut neşriyat için mesul müdürlük yapmak için, neşriyatı sansüre tâbi tutmak, yahut neşriyat için beyannamelere bağlamak imkânı yoktur. Kitaplar, Broşürler, yani mevkut olmıyan neşriyat basılır ve çıkar. Daha evvel de Anayasanın hükümlerine göre, bunlar sansür edilmiyeceği için yapılacak başka bir şey yoktur. Binaenaleyh; böyle gayri mevkut neşriyattan dolayı bir suç işlenmiş olursa, sıra ile yazdığımız gibi, kitabı yazan, basan, neşreden, dağıtan, satanlara kadar aşağı doğru bir mesuliyet sistemi teşkil etmekten başka bir şey yoktur. Çünkü; gayri mevkut neşriyatın bünyesi böyle bir şey icabettirmektedir. 5 yaşında bir çocuk bunu dağıtacak olursa, elbette 5 yaşındaki çocuk bunları bir yerden almıştır, alacaktır. Hükümetin takip sistemi vardır. Takibat oradan yürüyecektir. Onu bilecektir. Denilecektir ki; işlenmiş bir suçun müsebbibinin bulunmaması ihtimali vardır. Ben de şunu söylerim ki, meselâ bir cinayet işleniyor, bir katil 5 adam, 100 adam öldürüyor. Hükümet bütün takip imkânlarına sahip olduğu halde onun failini bulamıyor. Binaenaleyh; bu da fevkalâde bir hal olarak, şaz olarak matbuat yoluyla işlenmiş bir suçun failinin bulunmaması haline inhisar ediyor. İlâ... (T. B. M. M. Tutanak Dergisi 14/7/1950. Sahife 741, 742).

İSBAT KÜLFETİ, KANUNÎ DELİLLER VE İKAMESİ

Muhsin TUĞSAVUL
Ankara Üçüncü Sulh Hukuk Yargıcı

I — İsbat külfeti
II — Delillerin iradı meselesi
III — Deliller

1 — Kanunî deliller
A — İkrar
a — Adlî merciler önünde ikrar
1 — Hukuk yargıcı huzurunda
2 — Ceza yargıcı önünde
3 — İcra mercii önünde
4 — C. Savcılığında
5 — Sorgu yargıcı huzurunda
6 — Hakemler önünde ikrar
b — Haricî ikrar
c — İkrar tecezzi eder mi?
d — İkrardan rücu caiz midir?

B — Yemin
a — Kat'î yemin
b — Resen teklif olunan yemin (takviye yemini, mütemmim yemin)
c — Yeminden nükûl
d — İki tarafın delil ikamesi halinde yemin
e — Yemin teklifi hakkını yargıç hatırlatabilir mi?
f — Yemini tahkikat yargıcı mı yoksa heyet mi verir?
g — Yemin edecek kimsenin ehliyetini kaybetmesi ve ölümü
h — Yalan yere yemin

Senetler.

C — Resmî senetler
D — Resmî siciller
E — Hususî senetler
F — Senedatın ibrazı mecburiyeti
G — Kaziyyei muhkeme

I — İsbat külfeti:

Bir hakkı sadece iddia etmek usul hukuku bakımından kifayet etmez. Çünkü bir hakkın talep ve iddia şeklinde tecelli etmesi mukabil tarafı ilzam bakımından kifayetli bir hukukî durum tevlit etmez. Dâvacının serdettiği iddiayı kanunun aradığı mertebe ve derecede isbat etmesi lâzımdır. Zira Mecellenin (8) inci maddesine göre (beraati zimmet asıldır). Aslolan beraati zimmetin hilâfını iddia eden isbata mecburdur. Bu düşünce tarzı, her hangi bir muamelenin veya br hakkı izhar, iskat, tadil ve ilga eden hâdisenin sübutu veya daha açık bir ifade ile vukuunu ifade için müracaat olunan vasıtaların, usulün tâyin ve tesbit ettiği mânada bir (beyyine) olup olmadığının tâyin edilmesinin zarurî olduğuna işaret eder.

Medenî Kanunumuzun 6. maddesine göre «Kanun, hilâfını emretmedikçe tarafeynden her biri müddeasını isbata mecburdur. Bu maddede isbat ve delil hukuku bakımından ana kaide vazedilmiştir. Ancak, bu kâfi midir? Kanun nelerin hilâfının isbat edilmesini dâvalı tarafa tahmil etmiştir. Maddenin vâzıh gibi görünen muhtevasına nazaran, herkes iddiasını isbatla mükelleftir. Ama kanun hilâfını emretmemiş ise. Şayet kanun hilâfını emrediyorsa, bu takdirde dâvacı iddiasını isbata mecbur değildir. İsbat külfeti mukabil tarafa aittir.

6. maddedeki (iddia) kelimesi hukuk nizamının himaye ettiği şâyanı istima bir talep olduğu şüphesizdir. Aksi halde, gayri ahlâkî bir maksat istihsali için diğer bir kimseye bir şey verdiğini iddia eden kimse, onun iddiası hakkındaki talebi şâyanı istima olmadığından bu iddianın dinlenmemesi lâzımdır. Dinlenmediğine göre de isbat külfeti böyle bir iddiada bulunana düşmez.

Filhakika kanunun, iddiada bulunan kimseye beyyine ibrazı ve ikamesi bakımından tahmil ettiği şey bir külfettir. Fakat bu külfet, bir nimet mukabilidir. Eğer dâvacı iddiasını isbat ederse o külfete mukabil dâvayı kazanacaktır. Dâvalı da bilfarz iddia ettiği tediye defini isbat ederse borçtan beri olacaktır.

Kaideten dâvacı, iddiasını isbat etmiye mecburdur. (Dâvacı iddiasını isbat etmezse müddeaaleyh mahkûmiyetten kurtulur) (1).

Mücerret dâva ikame etmek dâvalının haksızlığını ifade etmez. Dâvacı dâvasını teşahhus ve binnetice hakkı tecessüm ettirecek olan bütün hâdiseleri isbatla mükelleftir. Buna mukabil borcu kabul eden dâvalı da zamanaşımının mevcudiyetini, ibranın vukubulduğunu, hakkın şu veya

(1) Actere non probante reus absolvitur.

bu gibi hukukî sebeplerle düştüğünü keza isbatla mükelleftir. Şu halde her iki taraf birbirine zıt olan iddialarını isbata çalışacaktır.

İddiaya karşı dâvalının serdettiği defi (inkâr) demek değildir. Defi, iddia olunan hakkın, mahiyetinin değişik bulunduğunu, veya esasen o hakkın mevcut bulunmadığını, yahut kendisi tarafından vukubulan bir fiil ile sâkıt olduğunu iddia etmektir. Bu itibarla dâvalı defini serdederken diğer hâdiselere istinat eder. Ancak dâvalı istinat ettiği bu vâkıayı isbat etmek zaruretindedir.

Alacaklının iddiasını kabul eden borçlu, bu borcun ödenmekle bertaraf edildiğini dermeyan ederse beyyine külfeti otomatik olarak dâvalıya düşer. Çünkü dâvalı dâvacının iddiasını kabul etmiş, (evet benim dâvacıya böyle bir borcum vardı, fakat ödedim) demiştir. Artık borcun ödendiğini dâvalı isbat edecektir. Demek ki bu gibi hallerde dâvacının iddiası, dâvalının beyan ve kabuliyle sabit olmuş fakat (ödeme) iddia edilmesine göre bunun isbatı da dâvalıya yükletilmiştir.

Halbuki dâvanın inkârı halinde, dâvalının (inkâr) ı isbat etmesine imkân yoktur. İnkârın aksini yani borcun mevcudiyetini isbat, dâvacıya düşer. Çünkü inkâr bizzat hakkın veya bu hakkın istinat ettiği hâdiselerin mevcudiyetini daha bidayetten itibaren vârit olmadığını ifade yönünden serdedilmiş bir beyandır.

Medenî Kanunun 6. maddesinde zikrolunan (beyyine) yeminden maada bütün delillere şâmildir (2).

Yemin bahsinde ayrıca temas edileceği üzere bu hususta gerekli kaide Mecellenin 76. maddesinde vazedilmiştir. (Beyyine müddei yemin münkir üzerinedir). Bu kaide Medenî Kanunun 6. maddesi kadar vâzıh değildir. Mecellede müddei tâbirine mukabil Medenî Kanunun 6. maddesinde (tarafeyn) tâbiri kullanılmıştır.

Mecellenin 77. maddesinde veciz bir şekilde ifade edildiği gibi (beyyine zahir ve aslın hilâfını isbat içindir). Noter senedine merbut bir akdin tarafların serbest iradeleri ile yapıldığını kabul etmek zaruridir ve senedin doğru olduğunu kabul asıldır. Amma taraflardan biri bu zahir ve aslolan şeyin hilâfını meselâ akdin ikrâh veya cebirle kendisine yaptırıldığı isbat edebilir.

Fransız Medenî Kanununun 1315. maddesine göre (bir vecibenin ifasını talep eden kimse onu isbata mecburdur). İddiayı isbat, (delil - preuve) irae etmekle olur.

Keza aynı maddenin ikinci fıkrasında (karşılık olarak vecibesinden

(2) Hukuk mantığı ve tefsir, Ali Himmet Berki 1948 sahife 167.

kurtulmuş olduğunu iddia eden kimse tediyeyi yahut vecibeden kurtulmasını intaç eden fiili isbata mecburdur.

Görülüyor ki Fransız Medenî Kanunu bu noktada İsviçre Medenî Kanununa nazaran daha vâzıhtır.

Kanunumuzun 6. maddesi (kanun hilâfını emretmedikçe) tarafların iddialarını isbat etmeleri lüzumuna işaret etmiştir. Şu halde kanunun hilâfını sarahaten emrettiği ahvalde beyyine mukabil tarafa tahmil edilmiştir. Bu düşünce bizi, 6. madde ile vazedilmiş olan ana prensibin istisnalarını tetkike götürür :

A — Bazı ahvalde kanun, tarafların durumunu, iddianın sübut veya aksinin vârit olduğunu tâyin noktasında mevcut imkânları gözönüne alarak isbat külfetini dâvalıya yükleyebilir. Meselâ Medenî Kanunun 409. maddesine göre, vesayet altındaki kimse zarar gördüğünü iddia ederek vesayet uzuvlarından bir zararın tazminini talep eder vesayet uzuvları zararın kendi kusurlarından doğmadığını isbat etmedikçe o zararla sorumludur. Görülüyor ki vukubulan zararın mevcudiyeti vesayet altındaki kimseye dâva hususunda hak vermekte bu hak dâvalıya kendini tebriye etmek yönünden bir isbat külfeti tahmil etmektedir.

B — Kanunî karineler :

Borçlar Kanununun 88. maddesine göre muayyen zamanlarda ödenmesi icabeden bir alacak için ihtirazi kayıt dermeyan etmeksizin makbuz veren alacaklı ondan evvelki taksitleri de tahsil etmiş sayılır.

Bilfarz Ocak 1951 kira bedeline ait makbuzu ibraz eden kiracı mucirin bundan evvelki aylıklarını ödediği kabul edilmektedir. Artık bu aydan evvelki kira bedellerini almadığını iddia eden mucir, bu iddiasını isbat etmiye mecburdur.

C — Medenî Kanunun 241. maddesinde (nesebin sıhhatinde karine) evlilik esnasında veya zevalinden itibaren 300 gün içinde doğan çocuğun babasının koca olduğuna işaret edilmiştir. Bu hüküm, kadını ve çocuğu himaye için sevkedilmiş bir hükümdür. Evliliğin zevalinden itibaren 300 gün içinde doğan çocuğun babası olmadığını dermeyan eden koca bu defini isbata mecburdur. Mücerret çocuğun 300 gün içinde doğmuş olması kocanın (baba) lığı hususunda kanunen bir karine sayılmıştır.

Bu cümleden olarak borç senedinin dâvalı elinde bulunması muhteviyatının tediye edildiğine delildir. Senedin iadeden gayri fiilî bir sebeple veya haksızlıkla dâvalının eline geçtiğini isbat etmek dâvacıya düşer.

101

Bu misallerden anlaşıldığı veçhile dâvacı lehine tanınmış olan kanunî karine beyyine külfetinden muafiyetin bir ifadesidir (3).

II — Delillerin iradı meselesi :

Kanunen isbat külfeti kendisine tahmil edilen dâvacı veya dâvalı iddia veya defini her türlü beyyine ile isbat edemez. Beyyinenin şâyanı kabul olup olmadığını kanunlar tâyin ve takyit etmiştir. Bir hukuk veya ticaret dâvasında iddia ancak kanunun tâyin ettiği delillerle isbat olunabilir. Bu itibarla tatbikatta görüldüğü gibi dâva dilekçelerinin esbabı sübutiye hanesinde (her türlü delil) diye müphem ve mânasız bir ifade kullanmayı hukukçulukla izaha imkân yoktur. Herkes ve bu arada her vekil dâvasını ikame ederken kanunun istediği şekilde delillerini toplamıya ve bunu mahkemeye arzetmiye ve kendisinin toplamak ve mahkemeye arzetmek iktidarında olmadığı delilleri de bildirmeye mecburdur. Çünkü yargıç iddiasını isbat etmekle mükellef bulunan taraflar yerine kaim olarak delil araştırmak mecburiyetinde değildir.

Usulün 238. maddesine göre «delil dâvanın halline tesir edebilecek münazaalı hususları isbat için ikame olunur.

Mâruf ve meşhur olan veya ikrar olunan hususlar münazaalı sayılmaz.»

Bu madde hükmüne nazaran delil istenmesi için her şeyden evvel tarafların birleştikleri veya ihtilâf ettikleri hususların tesbit edilmesi lâzımdır. H. U. M. K. 216). Esasen yargıçlığın bütün hüneri ve muvaffakiyetin bütün sırrı buradadır. Tarafların ittifak ettikleri hususlar nelerdir? Münazaalı hususlar nelerdir? Münazaalı hususların çözülmesinde tarafların delilleri nelerdir? Şu halde yargıç taraflardan iddialarını isbat için delillerinin ne olduğunu soracaktır.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 18 Mart 1929 tarihli bir kararında «borç senedinin borçlu elinde bulunması muhteviyatının tediye edilmiş olduğuna delil olup bu senedin iadeden gayri bir suretle borçlu eline geçtiği hakkındaki iddianın alelûsul alacaklıya isbat ettirilmesi lâzım» geldiğine ve aynı daire 30/9/1939 tarih ve 1843 sayılı kararında da «borç senedi borçluya alacaklı tarafından iade edilmiş olmayıp üçüncü şahıs (A) tarafından iade edilimş olduğu ve senedin üçüncü şahıs tarafından borçluya iadesi keyfiyeti borcun ödenmiş olduğuna karine teşkil etmeyip borçlunun borcunu ödeyerek senedi geri aldığını usulen isbat ile mükellef bulunduğu nazara alınmadığına» işaret ederek her iki kararı da bozmuştur.

(3) Profesör Hüseyin Cahit Oğuzoğlu, Medeni Hukuk Dersleri C. 1 1940 S. 192.

Ahkâmı sabıkaya göre bir kadınla bir erkeğin karı koca olarak yaşadıklarının sübutu halinde evliliğin mevcudiyetine karar verilebilir (4). Bu da kanunî bir karinedir. Evliliğin mevcut olmadığını iddia eden onu isbata mecburdur. Yalnız bir arada yaşamak evlilik için kâfi bir karine sayılmıştır.

Kaideten deliller yargıç huzurunda istima ve tetkik olnuur. Mahkeme haricinde yapılan tetkik ve muameleler tafsilâtlı olarak zabıt varakasına yazılır (H. U. M. K. 241).

Yargıç ikame edilmek istenen delillerden hangisinin kabule şâyan olduğunu hangisinin olmadığını takdir ve tâyin ederek bu hususu mucip sebepleri ile karara rapteder (H. U. M. K. 218).

Delil ibraz ve ikamesinin bir hududu var mıdır?

Usulün 221. maddesine göre «ayrıca tahkikat icrasına karar verilmeyen hallerde hâkim muvafık görürse bu talebi kabul eder.»

Her nedense bu madde tatbikatta yanlış mâna verilmek suretiyle tatbik edilmiş bir maddedir. Maddenin sarahatine göre taraflar dâvanın bidayetinde mahkemeye arzedip tetkik ettirdikleri delillerin kifayet etmediğini gördükleri takdirde yeni delil ibraz ve ikame edebilirler. Yargıç bu talebi kabule mecburdur.

Fikrimizce bu kaidenin istisnası 274. maddede yazılıdır.

Profesör Mustafa Reşit Belgesay (Hukuk Usulü Muhakemeleri Şerhi) adlı eserinin 2. cildinin 71. sahifesinde «iddia ve müdafaanın isbatı için teklif olunmuş delillerin hepsi tetkik olunduktan sonra, bir taraf hasmın iddiasını veya delillerini zayıflatmak için veyahut evvelce ibrazına lüzum görmediği diğer delillerin de tetkikini isteyebiilr. Taraflar birbirlerinin delillerini öğrendikten ve ilk teklif ettikleri deliller hakkında daha iyi bir fikir aldıktan sonra yeni delillerle iddialarını isbatta fayda bulabilirler.

Yargıç, yeni delilleri evvelce teklif edilmemesinin sebeplerini gözönünde tutarak tetkikinde bir fayda mülâhaza ederse dinlemeye karar verir» diyor.

Şu halde taraflara (delil hasrı) diye usulî bir külfet tahmil edilmemiştir. Tatbikatta bir kısım mahkemelerimiz bazı ahvalde resen bazan da hasmın talebi ile mukabil tarafa delilleri hasrettirmekte ve bundan sonra da delil dinlenmemektedir. Bu salâhiyetin nereden doğduğunu anlamak cidden müşkül ve hattâ imkânsız gibidir. Her dâvanın kısa zamanda intaç edilmesi usul hukukunun ana prensiplerinden birisini teşkil et-

(4) Yargıtay 2. Hukuk Dairesi 12/4/1938 tarihli karar.

tiği münakaşa götürmez. Ancak şekil için hak feda edilemez. Tarafların şu veya bu mülâhaza ile veya meşru sebeplerle ibraz edemedikleri yahut dâvanın ikamesi şekline göre bidayette ibrazına lüzum görmedikleri delilleri ibrazdan menetmek usulün 244. maddesine aykırıdır. Ancak yargıç 244. maddenin sarahati veçhile sonradan ikame edilmiş olan bu gibi delillerin evvelce neden gösterilmemiş olduğunu tahkik ve kanunun kendisine tanıdığı hakkı kullanmak ve mucip sebeplerini göstermek suretiyle bu talebi kabul veya reddedebilir.

Bu kaidenin istisnası Usulün 274. maddesinde tesbit edilmiştir. Bu maddede şahit listesinde gösterilmeyen kimselerin ayrıca şahit olarak istima olunamıyacağı ve ikinci bir şahit listesinin verilemiyeceği tasrih edilmiştir.

Profesör Mustafa Reşit Belgesay'ın bu sarahat hilâfına vâki olan mütalâasına iştirak edemiyeceğiz. Yargıtayın müstekar içtihadı da maddenin kâfi derecede vâzıh bulunan mâna ve maksadına uygun şekildedir (5).

III — Deliller :

Deliller muhtelif cephelerden muhtelif şekilde tasnife tâbi tutulabilirler. Biz usul hukuku bakımından en doğru olduğuna kani bulunduğumuz tasnife sadık kalarak incelememize devam edeceğiz.

Usul hukuku yönünden delilleri :

1 — Kanunî deliller,

2 — Takdirî deliller,

olmak üzere iki esaslı grupa ayırmak mümkündür.

1 — Kanunî deliller :

Kanunî deliller, mahiyet ve değerleri kanun tarafından tâyin edilmiş olan delillerdir. Bu bakımdan kanun muayyen bazı hususalrın muayyen delillerle kabili isbat olduğunu hasren tâyin ve tesbit etmiştir. Bu delillerin hilâfının ne ile isbat edileceği veya hangi hallerde hilâfının isbatına cevaz verildiği keza kanun ile tesbit edilmiştir. Bu gibi delillerde yargıcın takdir hakkına yer verilmemiştir. Fakat sadece kanunî delil sisteminin kabulü halinde bir takım mahzurlar doğabilir. Mahkeme şeklen kanuna uygun olan ve fakat aslında hakikate tetabuk etmiyen mürettep delillerle hüküm vermiye mecbur kalır. Bu itibarla kanunî delil sistemine dayanılarak daima adalet ve hakikate vâsıl olunduğu hakkında bir id-

(5) 4. HD. 1/931, 3. H. 19/3/931, 2. H. 17/2/930 tarihli kararlar.

diada bulunmak asla mümkün değildir. Tatbikatta ekseriya görüldüğü üzere, fâhiş faiz talebini meşru göstermek veya her ne suretle olursa olsun akdi ifaya icbar için zahiren tediye edilmiş gibi gösterildiği halde hakikatte kısmen bedelsiz bulunan ve fakat noter huzurunda tanzim edilmiş olan bir senet kanunî delil kıymetini haiz olup aksini iddia eden borçlu bunu ancak yazılı delil ile isbat edebilecektir. Aksi halde senedin bedelsiz olmadığı hakkında dâvacıya teklif ettiği yemini dâvacı eda ederse dâvalı bu senet muhtevasını ödemiye mecbur kalacaktır.

Görülüyor ki kanunun muayyen kayıt ve şartlarla muteberiyet izafe ettiği delillerin ancak kanunla tâyin edilmiş olan diğer delillerle hüküm ve kuvvetinden iskatı mümkündür. Bu delili tedarik iktidarının imkânsızlığı halinde hak ziyaa uğrar, binnetice haksızlık tervicedilmiş olur. Bu meselenin cemiyeti teşkil eden fertlerin vicdan, ahlâk ve haysiyet telâkkileriyle sıkı sıkıya alâkadar olduğu şüphesizdir. Biz tatbikatta, bu kabil senetlerin kısmen veyatamamen bedelsizliğine muhakeme sırasında muttali olduğumuz karine ve ifadelerle veya tarafların mahkemedeki hal ve tavırlariyle vicdanen kani olmamıza rağmen haksız olan taraf lehine hüküm vermek mecburiyetinde kaldığımızı burada belirtmek isteriz. İşte kanunî delil sisteminin asıl mahzuru da budur. Bundan daha büyük mahzur aramıya da lüzum yoktur. Sayın Hocamız Mustafa Reşit Belgesay'ın işaret ettikleri gibi «iddiaların kanunun şartlarını tâyin ettiği delillerle isbatı mecburî addolunursa bu şartları haiz delil tedarikine imkân bulunmayan hallerde dâvanın isbatı imkânsız bir hale gelir, hakları gaybolur. Hukuki netice husule getiren maddi vakıaların tesadüfen bulunan delilerle isbatına içtimai bir zaruret vardır. Dâvacı çok kerre hakkına esas olan maddi vakıaları temamı temamına isbat edemez, o yalnız hakkının varlığını büyük bir ihtimal içinde gösterecek vakıaları isbat edebilir. Binaenaleyh hiç bir kanun takdiri delil sisteminden büsbütün vazgeçemez.» (6).

Şimdi kanuni delilleri sırasile gözden geçirelim.

A — İkrar

İkrar bir şahsın, hasmı tarafından iddia olunan vakıanın sabit farzedilmesi için yaptığı beyandır. Mecellenin 79. maddesinde zikredildiği üzere (kişi ikrarile muaheze olunur). Esasen ikrar, hasım tarafın iddiasını kabul ve onun doğruluğunu ifade etmesi itibarile binnetice bu ikrarile, ikrarı yapan kimsenin mesul olması ve ikrarın sabit farzedildiği vakıaya tereddüp eden hukuki neticeye mahkûm olacağını da gözönünde tutması

(6) Hukuk Usulü Muhakemeleri Şerhi II. C. 2. tabı 1939 S. 15.

icabeder. Daha doğrusu ikrai yapanın bu beyanının (ikrar kasdı) ile vuku bulması da şarttır.

Bu sebebledirki Usulün 236. maddesinin 3. fıkrası, sulh müzakeresi esnasında sebkeden ikrarın muteber olmadığına işaret etmiştir. Çünkü, sulh müzakeresi sırasında mukırrin sulh olmak arzusu vardır. ikrar kasdi yoktur(7).

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 10/10/1940 tarihli kararına göre«bir kimseden sadır olan bir sözün ikrar addedilebilmesi için o kimsenin bir başkasına borç ikrarı kasdile hareket etmiş olması şarttır. Aksi taktirde bu söz delail ve emaratı saire ile teeyyüd etmedikce kendi aleyhine delil teşkil» etmiyeceğine işaret etmiş bulunmaktadır.

Ancak taraflardan birinin kendi iddia veya müdafaasını teyid ve takviye sadedinde bir şeyden bahsetmesi ikrar değilidr. Yani mukir olan kimse hasmin iddia ettiği vakiayı bilerek ve kabul ederek bu ikrarı yapmış olmalıdır.

Bu bakımdan (ikrar hasmın iddiasının doğruluğunu tastik) mahiyetindedir(8).

İkrar açık olmalı, şartsız olmalıdır. Açık olmayan, bir takım şartlara bağlı bulunan ikrar kanuni delil olarak kabul edilemez. İkrara karşı hasmın kabul veya ademi kabulü de araştırılmaz. Çünkü ikrar hasmın lehine olarak vaki bir beyandır.

Yargıcın taktiri ile kabili hal bulunan meselelerde ikrar yargıcı bağlıyan kati bir delil vasfını haiz değildir.

Sayın Ali Himmet Berki Hukuk Mantığı ve Tefsir adlı eserinin 176. sahifesinde (ikrar, bir kimsenin diğerinin kendisinde bir hakkı olduğunu haber vermektir) diyor. Biz bu tarife iştirâk edemiyoruz. Zira, ikrar hukuki mahiyeti bakımından maddi hadiselere, hakkı tevlit etmesi mümkün ve muhtemel olan vakıalara taallûk eder. Fakat bu, muhakkak ikrar edenin, lehine ikrar olunana borcu olduğu veya hasmın (kendisinde bir hakkı bulunduğunu) ifade etmez. Sayın hocam Mustafa Reşit Belgesay'ın haklı olarak tesbit ve ifade ettikleri gibi (ikrar, diğer deliller gibi ancak maddi meseleleri isbat hususunda delil olabilir. Hukuki meselelerde ikrar kati delil olmaz. Yargıç Türk kanunlarını resen yani tarafların işaret edip etmediklerine tabi olmaksızın tatbik eder. Yargıcın taktirine bağlı meselelerde ikrar kati delil olmaz). Yargıç sabit oaln ve mukır tarafından kabul edilen fiil ve hareketin bir hakka mevzu teşkil edip etmediğini kendi hukuki müktesebat ve kanaatile hal edecektir.

(7) Temyiz Ticaret Dairesi 27/12/1930 tarihli karar.
(8) Hukuk Usulü Muhakemeleri 30. sahife.

Her zaman ikrar hasım aleyhine delili kati teşkil etmez. İkrar, tarafların kabul ve ittifakile halli mümkün mesailde kati ve kanuni bir delil mahiyetini haizdir. Aksi halde delil olarak telakki edilemez. Meselâ Medeni Kanunun 150. maddesinin 3. bendine göre boşanma dâvası sırasında (tarafeynin sebkedecek her türlü ikrarları yargıcı takyit etmez). Çünkü kanunen tesaduku tarafeyn ile boşanma kabul edilmemiştir. Bu itibarla da taraflardan birinin dâvayı ikrar etmesi boşanmaya hükmedilmesini mucip kâfi bir sebep değildir.

Vekile müvekkil tarafından selahiyet verimemiş ise ikrarda bulunması dâvayı kabule müntehi olması itibarile muteber olmamak lâzımdır. Vekilin ikrarı da muteberdir. Fakat bu ikrarın selâhiyete istinad ettirilmesi doğru olur. Profesör Mustafa Reşid bu fikirde olmakla beraber Temyiz Mahkemesi bunun aksini içtihad etmiştir(9).

a — Adli merciler önünde ikrar,

Her şeyden evvel ikrarın muteber olması için ikrarı yapan kimsenin yaptığı hukuki tasarrufların kanunen muteber olması lâzımdır. Bu itibarla Temyiz kudretini haiz olmıyanlar, küçükler, ve mahcurlar ikrara ehil değilidrler. Ezcümle anadan doğma belahat ve ruhi zafile malûl bir kimsenin yaptığı ikrar muteber değilidr 10).

Veli ve vasilerin ikrarı hükümsüzdür. Ancak veli ve vasilerin bizzat yaptıkları muamelelere taallûk eden ikrarları muteberdir.

I — Hukuk mahkemeleri önünde ikrar:

Kaideten ikrarın muteber olması adliyenin selâhiyetli mercileri önünde yapılması şartına bağlıdır. Usulün 236. maddesinde dâva evrakında veya hâkimin huzurunda) demek suretile ikrarın bu gibi hallerde vuku bulması halinde muteber olduğuna işaret edilmektedir.

Kaide olarak sulh veya asliye hukuk mahkemelerindeki celselerde yargıç huzurunda veya bu dâvalara ait olarak mahkemeye tevdi olunan evrak üzerinde sebkeden ikrar muteberdir.

2 — Ceza mahkemesi huzurunda vaki olan ikrar muteber olup hukuk mahkemesindeki ikrarın kanuni neticelerini tevlid eder(11).

3 — İcra mercii huzurunda yapılan ikrarların Usulün 236. maddesine uygun bir ikrar olduğunda şüphe etmeye mahal yoktur. Çünkü merci

(9) Usulün 69. maddesine bakınız. 1. H. 5/3/931, 4. H. 2/3/930, H. H. U. 1/6/938.

(10) Emsal içtihatlar: Muhsin Tuğsavul, Dr. Abdülkadir Özoğuz S. 10, 4. H. D. 6/2/947.

(11) Yargıtay Hukuk Heyeti Umumiyesi 11/9/1940 3/93.

Halbuki Ticaret Kanununa göre ikrar taksim edilemez. Bir taraf diğer tarafın ikrarı tazammun eden beyanatını olduğu gibi kabul veya red etmek mecburiyetindedir. Çünkü âdi hukukta muayyen bir miktar veya kıymeti olan iddiaların senet veya ikrarla isbat edilmesi mecburî olup takdirî delil ile isbatı caiz olmadığından bu işlerde ikrarın taksimine de cevaz bulunmamak lâzımgelir.

d — İkrardan rücu caiz midir?

İkrar, lehine ikrar edilen taraf için bir hak doğurur. İkrar ile bir tarafın iddiasına taallûk eden husus kısmen veya tamamen sabit olmuş sayılır. Yani ikrar, mukir olan taraf aleyhine delil teşkil eder. Şu halde kaide olarak mukır, ikrarından rücu edemez. Aksi noktai nazarın kabulü, ikrarın hukukî bir değeri olmamasını ve taraflar için müsbet veya menfi mânada bir hak veya borcun doğumuna sebebiyet vermediğini kabule müntehi olur.

Ancak her insan hata yapabilir. Bunun için ikrarda bulunan kimsede mahkemede yanlışlıkla ve ikrar ikrar niyetinde olmadığı ve maksadını başka türlü ifade etmek istediği halde şeklî olarak bir ikrarda bulunabilir. Bu ikrar hukukan muteber bir ikrar değildir. Filhakika Usulün 236. maddesinin 2. fıkrası (maddî bir hatadan neşet ettiği sabit olmadıkça ikrardan rücu olunamaz) demektedir. Dikkat edilirse kanun sadece (maddî hatadan) bahsetmektedir. Halbuki ikrarın hukukî netayici hakkında hataya düşen kimse de ikrarından rücu edebilmektedir. Profesör Mustafa Reşit Belgesay da bu fikirdedir. Kanundaki (hata) tâbirini hasren maddî hata şeklinde anlamak doğru değildir.

Fransız Medenî Kanununun 1356. maddesine göre (ikrardan ancak fiilî bir hata neticesinde rücu olunabilir. Hukukî bir hatadan dolayı ikrardan rücu caiz değildir) demek suretiyle daha sarih ve fakat dar mahiyette bir hüküm sevkedilmiştir (15).

Bundan başka hasım tarafın hilesiyle ikrarda bulunmuş olan kimsenin de bu ikrarından rücua hakkı bulunduğunu kabul icabeder. Çünkü kaide olarak hile hukukî muamelelere (itibarsızlık) izafe eden fiilî bir haldir.

B — Yemin:

Yemin, kendisine yemin teklif edilen mevzudaki sözlerinin doğruluğunu Allahı ve vicdanı veya namusunu teminat göstermek suretiyle teyidden ibaret bir beyandır.

(15) Adalet Mantığı ve Hüküm Verme Sanatı, Faber Guettes, Adalet Bakanlığı tercümesi, 1945, S. 83.

Yeminin hakikata vusul bakımından doğru olarak icra edilip edilmemesi o şahsın din, ahlâk ve namus telâkkilerine, hak ve insanlık duygusunun mükemmeliyet derecesine bağlıdır. Bu sebeple yeminin itibarî doğruluğu, hakikate intibak veya derecesine, o şahsın ahlâk kaidelerine hürmetkâr ve riayetkâr olup olmamasına hülâsa kelimenin tam ve kâmil mânasiyle (insan) olup olmamasına bağlıdır.

Yıllarca dinî bakımdan her türlü ibadet şartlarını yerine getiren bir kimsenin hasım tarafın hukukunu çiğneyerek, hilâfı hakikat yemin etmesi onun ahlâkî redaetinin hudutsuzluğunu göstermesi itibariyle dikkate şâyandır. Ve bu maalesef tatbikatta görülen ve şahit olunan hallerdendir. Onun içindir ki hak her şeyden evvel insanların vicdanında yerleşmelidir. Hakkı izhara vesile olan ve mahiyeti cezaî ve hukukî müeyyidelerle takviye edilmiş bulunan kaideler, vicdan ve ahlâk bakımından kıymet hükümleri iflâs etmiş insanlar için gülünç bir takım külfetlerden ileri geçemez.

Lâyık devletlerde yemin, Allah üzerine verilmez. Halbuki Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda yemin (Allah ve vicdan) üzerine verilir. Bu şekildeki yemini din ve devlet işlerini ayıran bir devletin anayasası bakımından hukukî vasıf ve mahiyeti haiz bir yemin olmadığı muhakkaktır.

Hakikî şeref ve haysiyete sahip insanlar, hakikat hilâfına yemin etmezler. Her ne kadar yemin şekli bir beyan gibi gözükürse de haddi zatında insanlık şeref ve itibarını belirten bir beyan olmak itibarile namuslu kimselerin haksız olarak yapabileceği bir şey değildir.

İster Allah ister vicdan isterse mücerret söylediği sözlerin doğruluğunu tevsik sadedinde her hangi bir beyan mahiyetinde olsun yeminin hukukî bakımdan muteber bir delil olabilmesi o cemiyetin kültür, ahlâk, şeref, namus telâkkileri ve hak duygusu ile sıkı sıkıya ilgilidir. Vicdanî telâkkilerini hasis düşünceler üstünde tutan kimselerin kolay kolay her türlü ahlâkî esasları çiğneyerek iğrenç bir redaetle ve mücerret hasmın haklarını istismar etmek için yemin etmeleri ise çok müşküldür. Fakat bu ısrarla üzerinde durduğumuz gibi her şeyden evvel bir seviye ve seciye meselesidir.

Pothier 40 senelik meslek hayatında kendisine yemin teklif edilen kimsenin yemini eda etmediğini iki kere gördüğünü söylüyor (16). Biz ona nisbetle çok kısa olan yargıçlık hayatımızda teklif edilen yeminin eda edilmemesine üç kere şahit olduğumuza şükrediyoruz.

(16) Hukuk Mantığı ve Tefsir, S.84.

Anayasanın 2. maddesine göre devletin umumî ve temel prensipleri arasında bir de lâyiklik vardır. Ancak lâyikliğe ait prensip Anayasaya 928 de girmiştir. Halbuki 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 5/10/927 de meriyet mevkiine girmiştir. Usulün 399. maddesine göre yemin edecek kimse (Allahı ve namusu) üzerine yemini eda eder. Dikkat edilirse Usul Kanununun bu hükmü mevcut iken henüz lâyikilk prensip olarak Anayasaya girmemişti. Sonradan lâyikliğin kabulüne rağmen (Allah) üzerine yemin şekli Usulde kalmış tatbikatta da bu yolda yemin ettirilmekte devam edilmiştir.

Halbuki 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 20/8/929 tarihinde yani lâyiklik prensibinin kabulünden sonra meriyete girdiği için bu kanunun 57. maddesinde (namus ve vicdan) üzerine yemin edileceği tasrih olunmuştur. Her iki usul kanunundaki yemin şekillerindeki farkı Anayasanın lâiyklik prensipine göre değiştirmek ve birleştirmek lâzımdır.

Esas itibariyle iki türlü yemin vardır :

1 — Yargıç huzurunda icra edilmeyen yemin
2 — Yargıç huzurunda icra edilen yemin

1 — Yargıç husurunda icra edilmeyen yemin:

Usul Kanunumuz mahkemeler huzurunda icra edilecek olan yemin üzerinde durmuştur. Yargıç huzurunda olmaksızın yani mahkeme haricinde taraflar aralarındaki ihhtilâfın hallini birinin yemin etmesine tâlik edebilirler. Profesör Mustafa Reşit'e göre, (muhakeme dışı yeminin hüküm ve neticeleri umumî kaidelere göre tâyin edilmek lâzımdır. Taraflar, kanunen yasak olmadıkça ve umumî intizamı bozmadıkça her türlü mukavele akdinde serbsettirler. Usulü Muhakeme Kanununun 287. maddesinde isbat sebeplerinin tâyinine dair tarafların yazılı mukavelelerini muteber saymıştır. Şu halde, taraflar, muayyen bir meselenin birinin yemini ile halledilmesini yazı ile mukavele etmişlerse her biri bu mukavele mucibince ötekinin yemin etmesini isteyebilir. Taraflar mukavele ile üçüncü bir şahsın mukavele ile tâyin edilen şekilde yemin edildiği takdirde yemin eden lehine, bu şekilde yeminden kaçınma tesbit edilirse diğeri lehine katiyen hükmedilir) (17) diyor.

Biz şahsan bu fikirde değiliz. Yemin kanunî bir delildir. Yeminin sureti icrası ve kaç türlü olduğunu Usul Kanunu tahdidî olarak tasrih etmiştir.

Usulün 287. maddesi kanunun tâyin ettiği delillerin haricinde ve fakat kanunun tâyin ettiği delil tiplerine halel gelmeden, her hangi bir hu-

(17) Mustafa Reşit Belgesay, Hukuk Usulü Muhakemeleri Şerhi, S. 352.

susun hallini teminen tarafların bidayeten bir delilin iradı hususunda anlaşabileceklerini tesbit etmiştir. Diğer taraftan Usul Kanunu yeminin hangi hallerde ve ne şekilde verileceğini de tesbit etmiştir. Bunun haricinde, mahkeme dışında yemin bahis mevzuu olmamak lâzımgelir. Ancak, taraflar aralarındaki ihtilâfın hallini teminen başka hiç bir delile istinat etmiyeceklerini sadece bir tarafın diğer tarafa yemin verebileceğini mukavele edebilirler. Fakat bu yemin yargıç huzurunda ve muhakeme sırasında icra edilecektir .Bu türlü sözleşme yapılmasının, Usulün yemine ait 337. ve müteakip maddeleri ile tearuz teşkil ettiği de iddia edilemez. Çünkü her türlü beyyineden mahrum olan veya iddiasını isbat edemiyen tarfaın hasma bir yemin teklifine hakkı vardır. Bu gibi ahvalde yeminin reddi de bahis mevzuu olamaz.

Taraflar bidayetten itibaren ihtilâflı mevzuda mevcut diğer delillerini irat ve ikameden sarfınazar edebilirler. Bu, taraflara ait bir haktır. Bir hakkın hak sahibi tarafından kullanılmamasının hukuk ve usule aykırı ciheti olamaz.

Fransız Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 1357. ve müteakip maddelerinde mahkeme haricinde yeminden bahsedilmemesine rağmen tatbikatta Fransız mahkemelerinde bu şekilde yeminin müstamel olduğu görülmektedir (18).

2 — Yargıç huzurunda icra edilen yemine gelince,

Bu kat'î ve resen yemin olmak üzere iki türlüdür.

a — Kat'î yemin :

Her hangi bir nizaın taraflarından olan kimseler ihtilâfa mevzu olan meslenin çözülmesini mukabil tarafın yemin etmesine tâlik edebilirler. Bu gibi ahvalde hasma tevcih edilen yemine (kat'i yemin) derler. Çünkü bu yeminle ihtilâf kat'î olarak halledilecektir. Kendisine yemin teklif edilen şahıs yemini eda ederse dâva, yemini eda eden lehine halledilir. Bu takdirde dâvacı iddiasını isbat etmemiş sayılır. Aksi halde kendisine yemin teklif edilen taraf, yemini hasmına reddedecek veya sadece yemini eda etmiyeceğini mahkemeye bildirecektir. Meselâ, B ye senetsiz olarak 1000 lira verdiğini iddia ediyor. B bunu inkâr ediyor. A yazılı delil olmadığından dolayı B ye 1000 lirayı almadığı veya kendisine 1000 lira borcu olmadığı hakkında yemin teklif ediyor. B ise, (aramızda bir çok defalar para aldık verdik. Ben hatırlamıyorum. Eğer dâvacı bana 1000 lira vermişse kendisi yemin etsin diyor. Bu hal yemini hasma reddetmek demektir. Hasım, yani dâvacı dâvalıdan bin lira alacağı olduğu hakkın-

(18) Hukuk Mantığı ve Tefsir, S. 84.

da yemini eda ederse dâvalı artık 1000 lirayı ödemekle mükellef olur. Teklif edilen yemini eda etmezse dâva reddedilir. Bir kimsenin iddiasını isbat sadedinde hiçbir delil ikame etmeden hasmına yemin teklifine hakkı vardır. Bundan başka iddiasını isbat hususunda delilleri kâfi gelmezse keza ya mahkemenin hatırlatması veya doğrudan doğruya kendisi yine yemin hakkını kullanır ve mukabil tarafa yemin teklif edebilir. Ancak delillerin takdiri yargıca ait olmasına göre yargıç iddiasını diğer delillerle isbat edemiyen tarafa bu hakkını hatırlatmalıdır. Yani mahkeme (mevcut deliller mahkemece iddianızı isbata kifayet eder derecede görülmemiştir. Bu sebeple hasma bir yemin teklifine hakkınız vardır) demelidir. Hasım taraf bu hakkı ister kullanır, isterse mevcut delillerin iddiasının sübutuna kâfi olduğuna kani ise, yemin teklif etmez. Bu takdirde hüküm aleyhine olarak tecelli eder (Usul Kanunu 347 ve 354).

Görülüyor ki kat'î yemin, dâvanın veya müdafaanın kat'î olarak hallini temin eden bir yemindir. Yemin teklif edilmesine rağmen yemini eda etmiyen veya hasmına reddetmiyen taraf ihtilâfa mevzu olan hakkı ikrar ve kabul etmiş sayılır (Usul Kanunu 347).

Yemin ancak yemini icra ve teklif eden kimseler için lehe veya aleyhe bir delil teşkil eder.

Yemin hangi hallerde tevcih olunur?

Usulün 345. maddesine göre yemin bir kimseye ancak zatından sâdır olan fiil hakkında teklif edilir. Bir kimsenin bir şeyi bilmesi zatından sâdır olan fiil nevinden addolunur. Maddeye dikkat edilirse (fiil) denmektedir. Şu halde yemin maddî meselenin halline müessir olacaktır. Keza yemin, maddî bir meselenin vukubulup bulmadığını tesbit edecektir. Buna terettüp eden hukukî neticeyi daima yargıç tâyin ve tesbit eder. Bu itibarla hukukî ihtilâfın hallini istihdaf etmek maksadiyle verilen yemin usul bakımından kanunun aradığı mânada yemin değildir. Bu sebeple bu gibi yeminleri eda edenler yalan yere yemin hakkındaki cezaî takibata mâruz bırakılmamak lâzımdır.

Demek oluyor ki bir kimseye yeminin teveccüh edebilmesi için, o kimsenin doğrudan doğruya şahsından sadır olan bir fiil mevcut bulunmalıdır. Hasım taraf, o şahsın zatındna sudur etmiş bulunan bir fiilin vukubulup bulmadığını tesbit için mukabil tarafa yemin teklif eder. Parayı almıyan kimseye kaide olarak yemin tevcih edilemez. Ancak bir kimsenin bir hususu bilmesi zatından sâdır olan fiil nevinden addedileceğinden bu gibi ahvalde de o hususu bilen kimseye de yemin teklif ve icra ettirilebilir. O kimse yemin teklif edilen hâdiseyi bilmiyorsa bilmediğini yani ademi ilme yemin edecektir.

Meselâ parayı alan kimse ölmüş. Alacaklı vereseden dâva ediyor. Varisler murisin bu parayı alıp almadığını bilmediklerine ve ölüm ile alacak ve borçlara halef bulunduklarına göre, murisin dâvacıya borcu olmadığına değil, böyle bir borçtan haberleri bulunmadığına ve böyle bir borcu bilmediklerine dair yemini eda edeceklerdir.

Kaide olarak yemin aynen, ikrarın tevlit ettiği hukukî ve kanunî neticeleri meydana getirir. Âmme intizamı mülâhazasiyle kanunların vaz ettiği kaidelerin hukukî bakımdan ihdas ettiği neticeleri ortadan kaldırmak gayesiyle yemin tevcih edilmez. Meselâ müruruzaman ile bir hak sâkıt olsa ve dâvalı taraf zamanaşımı definde bulunsa artık dâvacının yemin teklifine hakkı yoktur.

Yine bu cümleden olarak boşanma sebeplerini isbat bakımından eşler birbirlerine yemin teklif edemezler. Çünkü boşanma hususunda tarafların muvafakati kâfi değildir. Mevzuatımızda rızayı tarafeyn ile boşanma yoktur. Bu gibi ahvalde de taraflar birbirlerine yemin teklif edemezler (M. K. 150/2).

Bundan başka bir muamelenin tamam olması resmî bir senedin tanzimine bağlı ise ve ortada böyle bir resmî senet yoksa artık yemin bahis mevzuu olmaz.

Meselâ Medenî Kanunun 256. maddesine göre evlât edinme yargıcın müsaadesi sonunda yapılan resmî bir senetle olur. Asliye yargıcının evlât edinmeye müsaade kararı vermesine rağmen resmî senet tanzim edilmemişse artık evlât edinmenin hukukan muteber olup olmadığını tesbit için yemin tevcihine imkân yoktur. Bu nokta çok mühimdir. Tatbikatta bir çok ahvelde, akdin âm me itizamı mülâhazasıyile tekevvünü için kanunî şartlar mevcut olmadıkça artık akdin tamamiyeti bahis mevzuu olamıyacağından yemin tevcihine de mahal yoktur.

Usulün 346. maddesi (bir muamelenin tamamiyeti için iki tarafın muvafakatleri kâfi görülmiyen hallerde yemin teklif) olunamıyacağını açıkça ifade etmiş bulunmaktadır. Bundan başka yemin ancak yemini edecek kimsenin namus ve haysiyetine müessir veya müstelzimi ceza olmıyan hallerde tevcih olunur (U. K. 352). Bu kaide insanı, yalan söylemesi muhtemel olan ahvalde yemine icbar etmemek gibi insanî ve hukukî bir düşüncenin mahsulüdür.

Bir kimsenin neticesi itibariyle kendi namus ve haysiyetine müessir olan veya kendisinin cezaî mesuliyetini mucip olan bir fiili ikrar edeceğini düşünmek fert psikolojisi bakımından realitelere uygun düşmez. Suçlu veya fena hareketi yapan kimse bunu gizler. Bu onun hakkı olmasa bile, o fiil veya hareketin her insan üstünde yaptığı tesirin tabiî neti-

cesidir. Bu itibarladır ki ceza usulüne göre suçluya doğru söylemesini temin bakımından yemin tevcih edilmez. Çünkü, suçlu, şahit gibi, doğru söylemiye mecbur değildir. Suçu işlemek bahtsızlığına uğrayan kimseyi, bir de yalan yere yemin sebebiyle mahkûm etmiye, ceza hukukunun mesuliyet esasları müsait değildir. Adlî zabıta mekanizması, bütün vasıtaları ile suçu ve suçluyu meydana çıkarmaya mecburdur.

Bu cümleden olarak bir dâvanın halli, neticesi, şeref ve haysiyete müessir olan veya kendi ailesinin namus ve şerefine müteallik bir hususun ifşasına müncer olacak meselenin isbatına bağlı bulunsa bu mevzuda alâkalı şahsa yemin tevcih etmiye imkân yoktur. Aksi düşüncenin kabulü, kanun yoluyla taraflardan birinin tabiî haklarını çiğnemek ve onun üzerinde bir mânada mânevî cebir yapmak olur ki buna hiç bir veçhile modern hukuk nizamı cevaz vermemiştir.

Bilfarz «mecurda tahribat ikaı ve mecurun bazı teferruatını söküp götürdüğü hakkında müstecire yemin teveccüh etmez. Çünkü bu fiil suç teşkil eder» (19).

Keza «senedin sahteliği hakkındaki iddiasını isbat edemiyen taraf hasmına yemin teklif edemez. Zira sahtelik cezayı müstelzim bir fiildir» (20).

b — Resen teklif olunan yemin.

Bazı hallerde iddiaya mevzu teşkil eden ihtilâf kat'î delillerle isbat edilememiş olur. Yahut iddia olunan şeyi isbat sadedinde gösterilen deliller hüküm verecek derece ve kuvvette olmazsa mahkeme vereceği karar veya hükmü iki taraftan birinin yemin etmesine tâlik edebilir (H. U. 356).

Bir iddianın kat'î delillerle isbat edilmemiş olmasiyle mevcut delillerin hüküm verecek kuvvette kanaat hâsıl etmemesi arasında fark vardır.

Dâvasını kat'î mahiyette olan delillerle isbat eden meselâ imzası inkâr edilmemiş bir noter senedi ibraz eden dâvacıya yemin teklif edilmez. Ancak kat'î vasfı haiz olmıyan deliller dâvanın isbatına kifayet edememeleri itibariyle mütemmim yemin resen teklif edilen yeminle takviye edilir. Bundan başka mevcut deliller yargıca hüküm vermek hususunda kâfi bir kanaat vermezse, daha açık bir ifade ile deliller kifayetsiz ise yine mütemmim yemin verilir.

Bu yemin hâkim tarafından taraflara bizzat verilir. Muhakeme bit-

(19) H. H. U. 26/4/1939.
(20) 4. H. D. 9/9/1939.

117

tikten (H. U. 359) ve mevcut delillerin muhteva, şümul ve kıymetleri yargıç tarafından takdir edildikten sonra yine tahkikatın devamı mahiyetinde olmak üzere taraflardan doğru söylemesi mümkün olan, hüsnü niyetli görünen tarafa verilir.

Deliller müsavi derecede biribirini cerhedecek kuvvette ise ve taraflar aynı derecede hüsnüniyetli görünüyorsa artık yemin teklif edilmez. Yargıç bu kabil ahvalde dâvacının iddiasını isbat edememiş olması sebebiyle dâvayı redde mecburdur.

Serdolunan deliller müsavi değilse yargıç delilleri daha ziyade kanaatbahş gibi görünen tarafa bu delillerin itmam ve takviyesi bakımından resen yemin teklif eder.

Bu yemin başlı başına kat'i yemin gibi delil teşkil etmez. Ancak kifayetsiz olan diğer delilleri itmam ve takviye ettiği nisbette delil hüküm ve kuvvetini haizdir.

Demek oluyor ki mütemmim veya resen teklif olunan yemin ile mahkeme, vereceği hükmü teklif ettiği yeminin edasına talik etmiştir. (H. U. 355).

Bu yemin de kati yemin gibi maddî meselelerin hallini teminen verilir. Hukukî ihtilâfın hallini teminen tevcih edilmez.

Bundan başka dâvaya mevzu teşkil eden şeyin değeri bilirkişi marifetile veya sair delillerle tâyin edilebildiği surette (kıymet) hakkında yemin teklif edilemez (H. U. 357). Zira kıymet tarafların zatından sadır olmuş bir fiil olmadığı gibi onunla da ilgili değildir. Nihayet kıymet nisbi bir mefhumdur.

Ancak değerin takdiri imkânsız olan ahvalde, tahkikattan tahassul eden hale göre müddeabihin yargıç tarafından tâyin olunan değerden fazla veya az olup, olmadığı hakkında yemin teklif edilebilir. «Mahkeme kıymeti tâyin için edilen yemin ile bağlı değildir. Yemin edilse de, edilmese de yargıç Borçlar Kanununun 42. maddesine göre ve (ahvalin mutad cereyanını) nazarı dikkate alarak adalete uygun karar vermekte serbestir» (21).

c — Yeminden nükûl :

İddia veya müdafaasını mevcut delillerle isbat edemiyen veya delili bulunmıyan kimse hasmına yemin teklif eder. Hasım taraf yemini kabul ve icra ederse mesele yoktur. Bu takdirde yemin teklif edenin iddia veya müdafaası sabit olmamış sayılır. Ancak yemin teklif edilen bazı kimseler yemini hasma reddetmedikleri gibi yemini eda da etmezler. Ya-

(21) Hukuk Usulü Muhakemeleri Şerhi, S. 277.

ni hukukî tâbiriyle (yeminden nükûl ederler. Bu takdirde hüküm yine yeminden nükûl eden taraf aleyhine verilmek icabeder.

Gıyabi olan ahvalde ise Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 337. maddesi tatbik edilir. Bu maddeye göre yemin edecek kimse makbul bir sebeb olmaksızın yemin için tâyin edilen günde gelmezse yeminden kaçınmış ve yemin edeceği vakıaların sabit olmuş sayılmasına karar verilir.

Muhakeme gıyabında devam eden tarafa bu karar tebliğ edilir. Alâkadar kimse sekiz gün içinde dilekçe ile mahkemeye müracaat ederek yemini eda edeceğini söyler ve muayyen günde gelerek yemini eda eder.

Kendisine ilk yemin davetiyesi tebliğ edilmesine rağmen yemin için muayyen olan celseye gelmiyen kimseye tâyin edilecek diğer celsede gelmediği takdirde (yeminden kaçınmış ve yemin edeceği vakıaların sabit olmuş sayılacağına) dair meşruhatı ihtiva etmek suretile ikinci yemin davetiyesi çıkarılır. Alâkadar taraf gelmezse iddia edilen vakıaları kabul etmiş sayılacağından aleyhine hüküm verilir. Nitekim Yargıtay Hukuk Heyeti Umumiyesi 4/6/1941 tarih ve 84 sayılı kararında açıklandığı üzere (Müddeialeyhe gönderilen yemin davetiye varakasında yemin için mahkemeye gelmesi ve aksi takdirde yeminden kaçınmış addedileceği gösterilmek lâzımdır. Aksi takdirde davete icabet etmemiş olan müddeialeyhin yeminden kaçınmış olduğuna karar verilemez.)

Keza Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 9/7/1939 tarihli kararında, (Usulün 337. maddesi mucibince yemin için davet olunan müddialeyhin gelmediği takdirde yeminden kaçınmış ve yemin edeceği vakıaların sabit olmuş sayılmasına karar verilerek kendisine usulen tebliğ olunmak ve tebliğ tarihinden itibaren 8 gün içinde itiraz etmediği surette esas hakkında karar verilmek lâzım) odluğuna işaret etmiştir.

Gıyabında dâva cereyan eden taraf, yemin dolayısile mahkemeye gelebilir. Bu takdirde yalnız yemini kabul ve icra eder. Veya yemini kabul etmediğini veya reddettiğini beyan eder. Başkaca defi dermeyen edemez (337 son fıkra).

Usulün 63. maddesine göre vekil marifetile takip edilen ahvalde müvekkilin vekâletname ile yemin teklif veya yemini kabul hususunda vekiline salâhiyet vermedikçe vekil yemini kabul veya hasma reddedemez.

d — İki tarafın delil ikamesi halinde yemin :

İki taraf iddia ve müdafalarını isbat sadedinde şahit dinletir veya senet ibraz ederse bu gibi hallerde de taraflardan birisine yemin tevecüh eder mi? Meseleyi evvelâ kati yemin sonra da re'sen verilen yemin yönünden inceliyelim :

Kaide olarak yargıç iki tarafın delil ikame etmesi halinde taraflara yemin hakkı olduğunu hatırlatmaz ve re'sen yemin teklif etmez. İki tarafın delil ibraz ve ikame ettiği hallerde yargıç delilleri takdir ederek ya iddia ve müdafaanın sabit olduğuna karar verecek veya dâvayı reddedecektir.

Ancak tarafların serdettiği deliller birbirine müsavi olduğu ve bu itibarla yargıca tam ve kâmil olarak iddia veya müdafaanın sübutu bakımından kanaat gelmediği takdirde dâvacının iddiasını isbat asloldüğuna ve dâvalının da dâvacı karşısına aynı kuvvette delil ile çıkmış bulunmasına göre dâvacının dâvalıya bir yemin teklifine hakkı bulunduğuna karar verebilir.

Re'sen teklif olunan yemin kısmında izah ettiğimiz üzere deliller birbirini cerh edecek kuvvette ise ve taraflar da aynı derecede hüsnüniyetli ise artık bir tarafa re'sen yemin tevcih edilmez. Bu gibi hallerde dâvacının dâvasını isbat edememiş olması itibarile dâvanın reddi icap eder.

e — Yemin teklifi hakkını yargıç hatırlatabilir mi?

Kati yemin, bir kimsenin esas dâvasının halline müessir olan bir fiilin isbatı için diğerin teklif ettiği yemindir. Maddenin muhtevasına göre kati yemini taraflardan biri diğerine verdirecektir. Yargıç, dâvacının ikame ettiği delilleri takdir ederek (dâvacının dâvalıya bir yemin teklifine hakkı olduğuna) şeklinde karar vermesi reyini ihsas mahiyetinde olduğu şüphesizdir. Hatta bazı mahkemelerimiz daha ileri giderek (Mevcut şahadete göre iddia sabit olmadığından dâvacının dâvalıya bile yemin teklifine hakkı bulunduğuna karar verildi) demek suretile kararın tecelli istikametini daha evvel taraflara ihsas etmektedirler.

1944 senesinde Devrek'de hukuk yargıçlığı yaptığımız sırada hazine ile eşhas arasındaki bir dâvada hazine vekiline başka delilleriniz varmı diye sorulmuş, hazine vekili de başka delilimiz yok dedikten sonra hazine aleyhine olmak üzere ticarî olan bir dâvanın reddine karar vermiştik. Hazine vekili yemin haklarının hatırlatılmadığından ve bu itibarla bu haklarının kullandırılmasına imkân verilmediğinden bahsile kararımızı temyiz etmiş ise de Temyiz Ticaret Dairesi bu sebebin varit olmadığından bahsile hükmü tasdik etmiştir.

Halbuki Yargıtayın diğer dairelerinde, yemin hakkının hatırlatılması bozma sebebi sayılmamaktadır.

Bizim şahsî kanaatımıza göre katî yemin hakkını taraflara hatırlatmak için kanunî bir mecburiyet yargıca tahmil edilmemiştir. Yemin,

Usul Kanununun tesbit ettiği bir delildir. Kanunu bilmemek ise mazeret sayılmaz. Taraflar yemin teklif etmek niyetinde iseler bu haklarını kullanırlar. Yargıc ise bitaraflığını muhafaza ederek yemin lâzımgelip gelmiyeceğini tesbit eder. Kanaatımızce Usulün 344. maddesi her türlü tereddüde mahal ve meydan vermiyecek derecede vazıhdır. Bu itibarla yargıcın hatırlatmasına lüzum yoktur. 355. maddede yazılı resen yemine gelince, bunun yargıc tarafından verileceği 355. maddenin sarahatından anlaşılmaktadır.

Yemini tahkikat yargıcımı, yoksa heyetmi verir?

Gerek kâti yemin, gerekse resen teklif edilen yemin hüküm vermeyi teshil bakımından esas dâvanın halini teminen verilir.

Ancak yemini kim verecektir? Tahkikat yargıcımı yoksa heyetmi verir. Yemin genel olarak tahkikatın sonunda verilir. Bu gün Ankara İstanbul, İzmir gibi vilayetlerimizde asliye ticaret mahkemelerinde heyet halinde vazife görülmektedir. Ancak daha evel tahkikatı müstelzim ahvalde heyet tarafından dâva dosyası tahkikat yargıcı olarak tensibedilen aza ve aza muavinine verilir.

Bu yargıc tahkikat yapar. Tahkikat tekemmül edipde iş yemin safhasında geldimi dosyayı heyete tevdi eder. Dâvanın esasını alakadar eden yemin kaide olarak heyetce tevcih ve eda ettirilir.

Tek yargıcla idare edilen asliye mahkemelerinde tahkikat yargıcı ile heyet tefriki mevzu bahs olmıyacağından asliye hukuk veya sulh hukuk yargıcı yemini eda ettirir. Ve ihtilâfı karara bağlar. Usul Kanunumuzun 361. maddesinde mahkeme yemini tahkikat veya sulh hakimi huzurunda da icra ettirilebilir. Demek oluyor ki anakaide heyetçe yapılan yargılamalarda yeminin heyet tarafından tevcihidir. Fakat mahkeme işlerir çokluğu ve dâvanın daha kısa zamanda intacını nazara alarak tahkikat yargıcına kararla hususî bir salâhiyet vermek suretiyle ve onun delâletiyle yemini icra ettirebilir.

Bu cümleden olarak yemin edecek kimse heyetin idarei kazaiyesine uzak olursa bu taktirde o şahsa bir kolaylık olmak üzere en yakın sulh mahkemesine yetki vermek suretile de o yargıcın huzurunda yemini eda ettirebilir. Esasen Usulün 343. maddesine göre de mahkemenin kaza dairesi haricinde ikamet eden kimse yemin için o mahkemeye gelmek mecburiyetinde değildir. Bulunduğu mahal mahkemesinde veya ecnebi memlekette ise mahallinin usulüne tevfikân o memleketin selahiyettar memuru huzurunda yemini icra edeceğini mahkemeye bildirebilir. Ve bu talep muhik olması itibarile kabul edilmek lâzımdır.

g — Yemin edecek kimsenin ehliyetini kaybetmesi veya ölümü :

Yemin edecek kimse yeminden evvel vefat ederse veya ehliyeti ziyaa uğrarsa bu taktirde artık o şahsın yemin etmesi imkânsız olduğundan yemin teklifinden evelki durum avdet eder. Mahkeme veya karşı taraf yeminin mutlak surette varislere tevcihi hususunda israr edemez. Yemin teklifinden evelki hukukî durum ne ise o hal avdet eder. Yâni yemin teklifi ortadan kalkar ve «dâvayı isbat ile mükellef olan taraf yemine güvenerek mahkemeye arzetmediği delillerini gösterebilir».

h — Yalan yere yemin :

Menfaat hırsı, iltizam endişesiyle hareket eden bazı insanların mahkemelerde hak ve adalete hizmet düşüncesini bir tarafa atarak çok kere yalan yere yemin ettiklerine rastlanmaktadır. Bir senedin kısmen veya tamamen yersizliği mevzuunda kendisine teklif edilen yemini Allahı ve namusu ile teyid etmek suretile eda eden ve bedelini ödediğini iddia eden kimseler ya borçlunun iztırar halinden istifade etmek veya fahiş faiz talebini borç şeklinde göstererek senedi büyük rakamlar üzerinde tanzim ettirdikleri halde vicdan ve haysiyet endişesini bir tarafa atarak yemin ettiklerine rastlamak mümkündür. Bu insanlığın fıtratında olan hodbinliğin ve menfaat perestliğin hukuk sahasında görülen tecellilerinden biridir. Hukuk nizamı bunu düşündüğü içindir ki yalan yere yeminin neticeleri hakkında yargıç tarafından yemin edecek şahsın nazarı dikkatinin yeminden evvel çekilmesini hal ve vaziyetin ehemmiyetinin izahını emretmiştir. Yargıç bundan sonradır ki (Size sorulan sualler hakkında hakikate muvafık cevap vereceğinize ve hiç bir şey saklamıyacağınıza Allahınız ve namusunuz üzerine yemin eder misiniz?) diye yemini eda ettirir.

Yalan yere yemin ilk müeyyedesini ferdlerin vicdan ve namusunda, cemiyetin umumî ahlâk ve kültür anlayış ve davranışında ondan sonra da Ceza Kanunu bakımından karşı tarafa tanınmış olan bir takım haklarda bulur.

Burada şu mühim noktaya temas etmek zarureti vardır. Yemin maddî meselenin halline mütedair olarak tevcih olunur. O halde hâdisede hukukî meselenin, hukukî ihtilâfın hallini derpiş edecek şekilde yemin tevcih edilirse bu yalan yere yemin suçunun unsurlarını ihtiva etmez. Keza karabeti dolayısile esasen yemin tevcih edilmiyecek kimseye yeminin eda ettirilmesi yalan yere yemin suçunu tevlit etmez. Türk Ceza Kanunun 287. maddesine göre (bir kimse hukuk dâvalarında müddei veyahut müddeialeyh sıfatını haiz olduğu halde yalan yere yemin ederse altı aydan 3 seneye kadar hapsolunur ve otuz liradan yüz liraya kadar

ağır cezayı nakdi alınır. Ve muvakkaten hidematı âmmeden memnuiyet cezasile cezalandırılır. Eğer fail bu dâva hakkında bir karar verilmezden evvel yeminden dönerse hapis cezası bir aydan altı aya kadar) dır.

Görülüyorki kanunun tâyin ettiği ceza küçümsenecek derecede ehemmiyetsiz bir ceza değildir. Kanaatımca hukuk yargıcı bu cezayı yemin edecek kimseye anlatmalıdır. Usul Kanununun hukuk yargıcının (vaziyetin ehemmiyetini) anlatması icap ettiğini gösteren tenbihi bu cezanın vasıf ve mahiyetini izah için olsa gerektir.

5/4/1941 tarih 19/12 sayılı içtihad birleştirme kararına göre «tahriri vesaikle isbatı lâzım gelen meselede hukuk mahkemelerinde yalan yere yemin etmekle maznunualeyh olan kimselerin ceza mahkemelerindeki duruşmalarında ceza hâkimlerinin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunun 287, 288, 289, 290. maddeleri hükmile mukayyet olarak yazılı delil arayıp ona göre hüküm vermeleri lâzımgelir». Bu çok mühim bir içtihaddır. Demek oluyorki ceza mahkemesi yalan yere yeminin isbatını Hukuk Usulü Mahkemelerindeki şekli mahsusa mütenazır olarak hususi şekle tabi tutmuştur. Hukukda şahid dinlenmesine cevaz olmıyan ve senedle isbatı ica peden bir meselede dâvalı veya dâvacı yemin etmiş ... Hasım taraf, yalan yere yeminden cezaya müracaat etmiştir. Dâva açan taraf, bu iddianın isbatı Hukuk Usulü Mahkemeleri Kanununda senedle mümkün ise yalan yere yeminde de subut vasıtası olarak sened aranacaktır. Meselâ, alacaklı, alacağını aldığı halde borçluyu tekrar dâva etmiş ve alacağını alamadığından bahisle teklif edilen yemini eda etmiş, hukuk yargıcı da borçlu aleyhine tahsile karar vermiştir. Borçlu sonradan cezaya müracaatla onun parayı aldığını ikrar veya beyan eden bir yazısını, bir senedini hulâsa yazılı bir beyyineyi ibraz ederse hasım taraf mahkûm olur. Aksi halde Hukuk Usulündeki hükümlere kıyasen cezada da şahit dinlenmez.

Saniyen yemin, usule göre hasım tarafa hakikaten müteveccih olmak lâzımdır. Zira usulen yemin tevcih edilmemesi lâzımgeldiği halde bir tarafın yemin ettirilmesi kanuna aykırıdır. Kanun yalan yere yeminden, kanunen yemin tevcihi icap eden halleri kastadmiştir (Y.4 C. D. 1/2/1948, 1085/1363).

Türk Ceza Kanununun 287. maddesini takip eden maddelerinde hangi ahvalde bu cezalardan muaf bulunduğu ve hangi hallerde bir nisbet üzre indirileceği tesbit edilmiştir.

C — Resmi senedler

1 — Resmi senedlerin mahiyeti:

İki taraf arasında hak ve vecibe ihdasını tazammun eden veya sadece

1231

bir tarafa mükellefiyet tahmil eden hukuki bir muameleyi tevsik maksadile bir kimsenin yazılı olarak diğer bir kimseye imzası altında verdiği vesikaya senet denir.

Bu senedin umumi tarifidir. Profesör Mustafa Reşit Belgesay Usul Hukuku adlı kitabının ikinci cildinin 148. sahifesinde «senet bir muameleyi tesbit ve tevsik için bir kimsenin yazıp veya yazdırıp imzaladığı yazıdır» diyor.

Yargıtay Birinci Hukuk Dairesi 27/9/1930 tarihli kararile (Usulün 295. maddesinde zikredilen senet tabiri paraya ait borç senedine mahsus olmayıp bir tarafa vecibe tahmil ve diğer taraf için hak ihdas eden) vesikaları şümulü içine aldığını belirtikten sonra (... ölünceye kadar bakma mukavelesi gibi kâffei ukud ve mukavelatı tesbit eden vesikaya şümulü bulunduğu tafsil edilmektedir.

Biz şahsen yukardaki tariflerden ilk tarifle Temyizin izahının daha umumi ve şümullü olduğuna kani bulunmakdayız.

Bir senedin resmi mahiyet iktisap edebilmesi usule göre bir takım şartların tahakkukuna bağlıdır.

Usulün 295. maddesi bu şartları tesbit etmiş bulunmaktadır.

Resmî senetler resmî memurlar tarafından tanzim veya tasdik edilmelidir.

Bu memurların hem yer hem de madde itibarile vazifeli ve selahiyetli olan bir memur olması lazımdır. Kanunen kendisine vazife verilmediği halde bu hususta kendisini vazifeli sayarak resmî senet tanzim eden memur veya noterin yaptığı muamele muteber olmadığı gibi, yer itibarile kendi vazife ve salâhiyet sahasının dışında veya tarafları alâkadar eden bir hususda sened tanzim edemezler.

Bundan başka resmi senedin tanzimine mani bir hali olmaması lazımdır. Meselâ noterler kendi usul ve furularına, kardeş ve karılarına veya kocalarına aid mukavelelerle kendilerini uzakdan veya yakından menfaat bakımından alâkalandıran senedleri tanzim etmekten memnudurlar. (Noter Kanunu M. 65)

Fransız Medeni Kanununun 1317. maddesine göre (resmi sened, senedin tanzim edildiği yerde sened tanzimine selahiyetli resmi sıfatı haiz kimseler tarafından, icap eden şekil ve merasimle yapılan seneddir.) Aynı Kanunun 1318. maddesine nazaran resmi senedi tanzim eden kimsenin selahiyetsiz ve ehliyetsizliği veya bir şekil noksanı sebebile resmi mahiyeti haiz olmıyan sened, taraflarca imzalanmiş ise hususi sened hükmündedir.

2 — Resmi senedlerin isbat kuvveti :

Usulün 295. maddesine göre resmi senedler (hilafı isbat edilinciye kadar delil teşkil ederler).

Bu senedlerin isbat kuvveti, şekilleri görünüş itibarile kanunun aradığı şartlara uygun bulunduğu takdirde (şekil ve vüsuk) bakımından kati delil oldukları gibi hilafı sabit oluncıya kadar münderecatlarının doğruluğu bakımından da delili kati teşkil ederler.

Resmi senedlerin şekle uygun olabilmesi için senedi tanzim eden kimsenin memuriyet ve selahiyeti, tanzim yeri, senedin tarihi, tarafların sıfatları, tarafların beyanlarını havi olması ve ayrıca o hukuki tasarruf için gerekli diğer kanuni merasimin icra olunduğunun senede dercedilmesi ve en sonra da memurun ve tarafların imzasını muhtevi olması lâzımdır.

Resmi senedlerde tasarruflar doğrudan doğruya alâkalı hususlar hakkında delili kati mahiyetinde olmakla beraber tasarruflar dolayısile alâkalı beyanlar olsa olsa bir mukaddemei beyyine mahiyet ve vasfını haizdirler.

Resmi senedlerin hilafı ya sahtelik dâvası ikame etmekle veya sahtelik iddia edilmeksizin mücerred aksinin diğer delillerle isbatı suretile mümkün olur.

Sahtelikde mesela tanzim eden şahsın selahiyetli memur olmadığı halde bir tarafla beraber hareket ederek senedi tanzim ettiği veya başkasına imzalattırıldığı iddia edilebilir.

Sahtelik hukuka ve Kanuna aykırı bir fiil olduğundan bunun isbatı şekli mahsusa tabi değildir.

Bu sebebledirki her türlü beyyine ile isbat edilebilir. Senedin yazılı olması sahtelik hakkındaki iddiada Usulü 288 - 290. maddelerindeki şartlara göre sahtelik iddia edene isbat külfeti tahmil etmez.

Ancak burada ehemmiyetle nazarı dikkate alınması icap eden bir husus vardır. Bir akdin mevzuunun veya mıktarının muvazaya müstenid olduğunu taraflardan birisi her türlü delil ile isbat edemez. Zira muvazaa dahi taraflar için bir akittir. Muvazaada taraflar iradelerini bilerek ve kasden gizlemişlerdir. Bu itibarla her dürlü beyyine ile bunun hilafını isbat edemezler. Senede karşı yazılı delil ibraz etmeleri şarttır. Keza bu cümleden olarak hata da sahtelik mahiyetinde bir sebeb değildir. Ancak rıza fesadı hallerinden madud olan hata ve ikrahın isbatı bir şekli mahsusa tabi değildir. Her dürlü beyyine ile isbat edilebilir. (Usul 293/5)

Şüphesiz üçüncü şahıslar durumunda olan herkes muhteviyatı kendi hukukuna müessir olan herkes ister resmi ister hususi sened olsun

hilafını her dürlü delil ile isbat etmek hakkına maliktir. Yüsek Yargıtayın müstekar içtihadı bu merkezdedir. Usul Kanununun 295/2 maddesine göre, mahkeme, resmi memurlar veya noterler tarafından tanzim edilen evrak üzerinde sahtelik bakımından şüpheyi dâvet eden haller görürse bunları tanzim ve tasdik eden daireden izahat ister. Hakim bu izahatı ne için talep edecektir? Kanaatımızca resmi senedlerin tanzimi bir bakımdan intizamı amme mesailinden maduddur. Yargıc resen yaptığı tetkikat sonunda sahdeliği mucip bir halin sübutu neticesine varırsa tarafların idddia ve müdafaası yoktur diye o senede göre hüküm vermek zaruretindemidir? Bize göre hayır. Aksi noktai nazarın kabulü halinde yargıca bu hususda resen tetkik salâhiyetini tanımanın illet ve sebebini izah etmek mümkün olmaz.

Türk Ceza Kanununun 343. maddesi resmi vesikaların tanzimi sırasında sahtecilik yapmayı ceza tehdidi altına almıştır. Bu maddeye göre, (her kim resmi bir varaka tanzimi esnasında kendisinin veya başkasının hüviyet veya sıfatı yahud mezkûr varaka ile sıhhati isbat olunacak sair ahval hakkında memurine karşı yalan beyanatta bulunursa bundan dolayı umumi veya hususi bir zarar husule geldiği taktirde üç aydan bir seneye kadar hapis cezasile cezalandırılır.

Eğer mezkûr varaka tevellüdat, münakehat, veya vefiyata yahut adlî işlere müteallik bulunursa fail iki seneye kadar hapsolunur.)

D — Resmi siciller :

Medeni Kanunun 7. maddesine göre (resmi sicil ve senedlerin doğru olmadığı sabit oluncıya kadar münderecatı ile amel olunur. Bu münderecatın doğru olmadığını isbat bir şekli mahsusa tabi değildir.) Bu kaide Usulün 295. maddesile vazedilmek istenen kaideden daha vazıhdır.

Binaanaleyh bir devlet memuru olan tapu memuru huzurunda takrir alınıp verilmek suretile yapılan tescilin binetice malike verilen tapunun aksi sabit oluncıya kadar muteber vesaikden sayılması lazımdır. Bunların münderecatı ile mahkemeler hüküm verir. Buna göre satış yapılır.

Ancak bu senetlerin münderecatının doğru olmadığı her türlü delillerle isbat olunabilir.

Bu maddedeki sicil kuyudundan maksad,

«Devlet tarafından kendilerine sicil tutmak hak ve vazifesi tevcih edilmiş olan salâhiyettar memurlar ve umumî vazifedarlar tarafından sırf medenî veya hususî kanunlarda tarif ve tasrih edilenlere münhasır olmak üzere tutulan sicillerdir. «Meselâ tapu, nüfus, ticaret, evlenme si-

cilleri, mirasın sulh hâkimi tarafından tanzim edilmesine mütedair sicillerdir...

(İbraz olunan tapu senedi resmi şekli haiz olup sahteliği iddia ve isbat edilmemiş olan tapu senedinin, kadostro müdürlüğünce kayıdlı olmaması senedin hükümsüz ve sahte olduğuna kanuni delil teşkiletmez. 1. H. D. 13/6/936 203/15).

E — Hususi senetler :

1 — Tarafların arzu ve iradelerini ifade etmek üzere hususi olarak yazdıkları veya yazdırmak suretile imzaladıkları vesikalara hususi senet denir.

Neticesi itibarile bir hakkın ihdas, nakil, tahvil, ikrar, itfa, ve iskatı maksadını istihdaf eden her türlü tasarrufların miktarı (5000) kuruşu tecavüz ettiği surette isbat bakımından senete raptedilmesi usulün 288. maddesi gereğince şartedilmiştir. Burada izahı icabeden bir noktaya temas etmek zaruretindeyiz. Bir akdin veya bir hakkın vukuu kaideten şekli mahsusa tabi olmasa bile usul bakımından isbatı ancak senetle olacaktır.

Fransız Medeni Kanununun 1322. maddesine göre "kendisine karşı dermiyan edilen kimse tarafından kabul edilen veya kanunun nazarında kabul edilmiş sayılan hususi senet şeklinde tanzim edilebilirler. Onu imzalıyanlarla mirascıları hukuken haleflerine karşı resmi senet kuvvetini ve vüsukunu haizdir" (22).

Bu gibi senetlerin mühtevasının sahteliği sabit oluncaya kadar münderacatı ile âmel edilir.

İki taraflı hususî senetlerin vüsuku ve mevcudiyeti için iki tarafın imzası şarttır. Senet, matbu veya yazı makinasi ile yazılabileceği gibi kurşun kalem ile de yazılabilir. Yalnız rakamla gösterilmiş olabilir. Tarih koymak zaruri değil. Zira 388. madde (yazılı) olmayı şart görmüş fakat senetin şekli ve muhtevaı hakkında herhangi bir şart koymamıştır.

Acaba Usul Kanunumuzun 50 lirayı tecavüz eden ahvalin yazılı delil ile isbat edilmesi icabettiğine işaret eden 288. maddesinin sebebi vazı nedir?

Birinci sebeb miktarın ehemmiyetine göre yalan şahadetle bir hakkın iskat veya mevcud olmıyan bir alacağın ihdasını önlemektir.

İkincisi, bu şekilde bir kaidenin kabulü usul bakımından ve âmme intizamı mülâhazasiyle isbatın bir disipline alınmasını mucip olur ve mahkemelerin işlerini azaltır. Ve tarafların da haklarını senete raptetmek suretiyle teminat altına almış olur. Çünkü alacağın veya hakkın doğduğunu veya sakıt olduğunu gören kimseler zamanla ölebilir veya

(22) Hukuk Mantığı ve Tefsir S.

adresleri malûm olmıyabilir. Bu takdirde hak sahibi, iddiasını isbat edecek olan delillerinden mahrum kalır.

Bu günkü para değeri ve yalan şahadetin fazlalığı göz önüne alınarak bu miktarın 250 liraya çıkarılması muvafık olur. Bu itibarla yeni Usul Kanunu projesinde bu noktanın nazara alındığını zannediyoruz.

Bir hukuki muamelenin senetle isbatı lâzım olup olmadığını tâyin için onun yapıldığı günkü kıymetini nazara almak lâzımdır. Yapıldığı günkü kıymeti 50 liradan çok olan bir muamele sonradan kıymetçe bu miktarın eksiğine düşerse şahitle isbat olunamaz (23).

Bu miktarın tâyin ve tesbitinde (borcun hem aslını ve hem de mukaveleye bağlı olan teferruatiyle birlikte) mecmuunu nazara almak lâzımdır.

2 — Senete merbut olan alacaklara karşı olan defiler;

Bir hakkı ihdas eden alacağın miktarı 50 lirayı tecavüz ettiği surette senetle isbatı lâzımgeldiği Usulün 289. maddesiyle tasrih edilmiştir. Bu maddeye göre (senetle isbatı iktiza eden tasarrufların miktar ve kıymeti istifa gibi her hangi bir sebeple muayyen haddin dununa düşse) bile yine senetsiz isbat edilemez. 290. madde hükmüne göre de (senete merbut olan her nevi iddialara karşı dermeyan olunacak müdafaalar ile senetin tanziminden evvel veya tanzimi sırasında veya sonra bunun hüküm ve kuvvetini tenkis edebilecek tasarrufat ve beyanat beş bin kuruştan az bir meblağa taalluk etse) bile yine şahitle isbat olunamaz.

Demekki bir alacak senete müstenit ise, ona ait her her türlü tediye defi, miktarı 50 liradan az olsun çok olsun senetle isbat edilmesi lâzımdır.

Yahut bir alacağın aslı 50 liradan yukarı olduğu halde ibra ile bunun miktarının 50 liranın dununa düştüğünden bahsile şahit ikamesine cevaz yoktur. Yine yazılı delil ile isbat edilmesi lâzımdır. Meselâ asıl borç 80 lira ise dâvacı 80 lira hakkında seneti olmadığı halde (35 lirası tediye edilmiştir bunu kabul ediyor) mütebaki alacağım ise 50 liradan dundur bu hususta şahit dinleteceğim) diyemez. Aslı 50 lirayı aşan bir alcağın mütebaki miktarı olan 45 lira hakkında da yazılı beyyine ibrazına mecburdur. Bu hususta Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 12 Nisan 933 tarih 31/7 sayılı kararile (Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 290. maddesi mucibince senete müstenit olan her nevi iddialara karşı dermeyan olunacak müdafaaların şahitle isbatına cevaz olmamasına ve ibarei kanuniye mutlak bulunmasına binaen, senetle isbatı lâzım gelmiyen ve fakat senete raptedilen her nevi alacağa karşı vaki teslimat

(23) 3. H. 3/9/931.

iddiasının şahitle isbatına mesağı kanuni olmadığı) tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Müstekar temyiz içtihadlarına göre tapu kaydına göre adi şira hakkında şahit dinlenmez (24).

Keza tapu senetine karşı, bir yerin köy merası olduğu hakkındaki iddiada da şahit dinlenmesine imkân yoktur (25).

Tapuda A namına kayıtlı tarlanın (B) ye ait olduğu hakkında şahit istimaına keza kanunen imkân yoktur (26).

Senete karşı takas, mahsup, tediye, sulh, ibra iskat.. gibi bütün hususlarda şahit istimaına cevaz yoktur. (Mecurun mükemmel olduğu kira mukavelesinde tasrih edilmiş) olduğu takdirde bunun hilâfının şahitle isbatına imkân yoktur (27) (28).

F — Senedatın ibrazı mecburiyeti (U. 326). :

Usul Kanunumuza göre kaide olarak herkes delillerini mahkemeye arz ve ibraz etmiye mecburdur. Ancak Usulün 326. maddesinin başlığında (senedatın ibrazı mecburiyeti) adı altında bir tarafın, hasım taraf veya üçüncü şahıslar elinde olup dâvanın isbatına yarayacak olan senet, telgraf ve mektup gibi yazılı beyyineleri ibraz ettirmek hususunda haklı olduğu tasrih ve tesbit edilmiştir.

Kaide olarak Medenî ve Ticaret Kanunu hükümlerince herkes yedinde bulunan ve dâva ile alakalı olan vesikaları ibraza mecburdur. Bundan başka 326. maddenin 1, 2, 3. bendlerinde tesbit edildiği gibi (bir tarafın diğer taraftan dâvaya müteallik aldığı mektup ve telgraflarla, taraflar için müşterek olan muamele ve menfaatlara müteallik tanzim edilen vesikalar, ve telgrafların müstakillen veya müştereken malik oldukları) vesikaları mahkemenin kararı üzerine ibaraza mecburdur. Keza bir taraf yargıcın tensibile kendisinde mevcut ve ortaklığa veya şahsına aid olup hasım tarafı alakalandıran defter suretini de ibraza mecburdur(H. U. M. K. 327.) mahkeme taraflardan birinin ibrazını talep ettiği vesika veya senetin dâvanın isbatiyle alakalı olduğuna kanaat getirdiği takdirde ibraz edilmesini o vesika veya seneti elinde tutan tarafa emreder.

---

(24) H. H. U. 27/11/940.

(25) H. H. U. 11/3/930, 3/130.

(26) T. H. U. 24/5/933.

(27) Bu kısımla birlikte Usulün 290 - 293 ve müteakip maddeleri ayrıca gelecek takdirî deliller bahsinde (senede karşı şahit) bahsinde tafsil olunacaktır.

(28) Bu hususta diğer içtihatlar için (Emsal içtihatlar 949 Muhsin Tuğsavul) Dr. Abdülkadir Özoğuz, S. 366 ve müteakip.

Hasım taraf ya bu vesikaları ibraz eder yahut bu vesikaları 1 — kaybettiğini, 2 — imha ettiğini, 3 —esasen mevcut olmadığını, 4 — senetin nerede ve kimin yanında olduğunu ... bilmediğini iddia eder.

Bu gibi hallerde hâkim kanunun 331. maddesine göre bu beyan veya inkârının doğruluğu hakkında hasmın talebile bu hususda yemin teklif eder. Alâkadar yeminide eda ederse ibraz mükellefiyeti de ortadan kalkmış olur.

Görülüyorki, hukuk yargıcının senedatı ibraz hususundandaki selâhiyeti geniş değildir. Pratikte netice bir yemine bağlanması itibariyle müsbet bir şey elde etmiye hemen hemen imkân yok gibidir.

Yargıc istenen vesikalar üçüncü şahıs yedinde ise onu mahkemeye şahit sıfatiyle davet ve mevcudiyeti iddia edilen senet ve yazılı vesikaları ibraz etmesini emreder. Şehadetten imtina hakkı olmıyan üçüncü şahısların bu karara uymaları mecburidir. Aksi halde şahidler hakkındaki Usul hükümleri bunlar hakkında da tatbik edilir (U. U. M. K. 336-.

C — Kaziyyei muhkeme :

Kanuni delillerin en mühimlerinden birisi de kaziyyei muhkemedir. Kaziyyei muhkeme — kesin kaziyye;«kaza mercileri ile yargıcların niza üzerine verecekleri ve nizaın hallini tazammun eden kararlara münferit hâdiselerin hukukî neticeleri üzerindeki tesir noktasından kanunun atfettiği nüfuzu ifade eder ki, mevzuunu teşkil eden husus hakkında kat'î bir karine ve delil mahiyetini haizdir» (29).

Bu itibarla kaziyyei muhkeme, artık o ihtilaf üzerinde tarafların yeniden dâva ikamesine ve mevzuunu teşkil eden niza hakkında münakaşa icrasına mani olur.

Muhkem kaziyye hukuki neticeleri itibarile allakası derecesinde hükmünü her sahada icra eder. infazı lâzım ve zaruridir. Hükmünün infaz ve icarsına hiç bir kimse ve hiç bir otorite hatta Büyük Millet Meclisi dahi muhalefet veya icrasına mümanaat hak ve salâhiyetini haiz değilidr.(30) Bu sebepledir ki kaziyyei muhkeme aksinin isbatı caiz olmıyan kat'î bir delil vasıf ve mahiyetini haizdir.

Demek oluyorki ister temyiz edilmek ve yargıtayca tastik edilmek suretileolsun isterse temyiz edilmeksizin temyiz süresi geçmek suretile olsun kesinleşen kararlarla (mutlak kaziyyei muhkeme) denir. Henuz kesinleşmemiş kararlara ise sadece kaziyyei muhkeme demek doğru olur.

(29) Türk Hukuk Lûgatı S. 196.
(30) Anayasa M. 54, Medeni Kanun.

Ancak kaziyyei muhkeme o dâva ve mahkme kararile tesbit edilmiş olan mevzuunu teşkil eden hususlar hakkında muteberdir. (H. U. M. K. 237)

Kaziyyei muhkemenin mevcut olabilmesi bir takım şartların vucuduna bağlıdır,

1— Tarafların,

2 — Dâva ve ihtilafın müddeabihinin,

3 — Dâvada istinat olunan sebebin müttehid olması lâzımgelir. (H. U. 237)

Demek oluyorki bir dâvada kaziyyei muhakeme sebebine istinat eden kimse evvelce, halen rüiyyet edilmekte olan dâvanın yanının yani tarafları müddeabihi ve sebebini dâvası müttehit olarak aynı ihtilafın kaza mercilerince hal ve hükme raptedildiğini isbat etmesi icabeder. Bu taktirde ikinci dâva rüiyyet edilmez ve redolunur. Bu itibarla kaziyyei muhkemenin mevcudiyeti için (mevzuda, sebebde, mutabakat ve taraflarda ayniyat) olmak lâzımgelir.

Ancak mevcut tatbikata göre, kaziyyei muhkeme itirazı dermeyan edilmedikce mahkemece resen nazara alınmamaktadır.

«Kaziyyei muhkeme itirazlarının resen nazara alınmaması onun mürurzamana benzetilmesinden ileri gelmektedir. Mürurzamanda âmme intizamı icabı olarak kabul edilmiş ise de tarafların bu müdafaaya istinat etmek mecburiyetleri yoktur. Borçlar Kanununun 140. maddesine göore yargıç resen mürurzamanı nazara alamaz. Bundan başka bir tarafınhükmile iktisap ettiği hukuki bir vaziyetten vazgeçmesi hakkıdır»(31).

Kaziyyei muhkeme defi dâvanın rüiyyet edilmemesini ve derhal reddolunmasını istihdaf ettiği halde evelce tetkiki ettiğimiz ikrar ve yemin ihtilafı hal gayesini güder. Kaziyyei muhkeme de mahiyeti itibarile şekli ve kanuni delildir.

Ciceron kaziyyei muhkeme için (cumhuriyetin en sağlam istinat noktasıdır) diyor. Meşhur vecizesile kaziyyei muhkeme hakikattir diye telakki olunur.

(Status enim republicae maxim judicata pro veritate habetur).

İçtimai menfaat adalet mercilerinden verilen kararların kesin bir mahiyette hüküm icrasını zaruri kılmaktadır. Her türlü kanun yolları kapandıktan sonra (iktisabı katiyet etmiş olan karara karşı itiraz sesinin yükselmesi lâzımdır) (32). Burada işaret edilmesi icabeden bir noktaya

(31) Mustafa Reşit, Usul Hukuku Şerhi, birinci cilt, S. 54.

(32) Adalet Mantığı ve hüküm verme sanatı, Adalet Bakanlığı neşriyatı 945, S. 62.

t emas etmek lâzımgelir. Kaziyyei muhkeme, hükmün esbabı mucibesini kül halindeiçine almaz. Aksine olarak kaziyyei muhkeme hüküm fıkrasına şamildir. Mahkeme kararları kısmen halettikleri hususlarda da kaziyyei muhkeme teşkil ederler. Yalnız hüküm fıkrasını ihtiva etmiyen bir nevi mütalaa ve fikir b eyanından ibaret olan ve ihtilafın kesin olarak hallini tazammuun etmiyen kararlar nihai dahi olsa kaziyyei muhkeme teşkil edemezler. Mahkeme şartla karar vermiş ise ortada yine bir kaziyyei muhkeme vardır. Ancak bu kaziyyei muhkeme şartın tahakkuk veya ademi tahakkuku halinde değişebilir. Meselâ sulh yargıcı karı koca arasındaki nafaka dâvasında dâvalı erkeğin müstakil ev tedarik etmemesi itibarile (dâvalının müstakil ev tedarik ettiği surette taktir edilen nafakayı kaldırmak hususunda dâva açmada muhtar olmak üzere aylık 50 lira nafakanın dâvalıdan tahsilile dâvacıya verilmesine) seklinde karar verebilir. Esasen bütün nafaka kararları mahiyetleri itibarile mutlak kaziyyei muhkeme vasfını haiz değildirler. Şartların, tarafların mali durumlarının değişmesile her iki tarafın da nafakanın tenzil ve katı hususunda dâva açmak hakları vardır. Bu hakclavsula rebus sic statibus kaidesinin tabii bir neticesidir (33).

Kaziyyei muhkeme dâvanın taraflarına şamil olduğuna göre, üçüncü şahıslar her zaman kazaiyyei muhkeme mevzuuna giren hususlarda dâva açmak hakkını muhafaza ederler. (H. H. U. 21/4/937). Meselâ mirascılardan birinin açtığı meni müdahale dâvasının reddedilmesi üzerine diğer mirascının aynı dâvalı aleyhine meni müdahale dâvası açması halinde kaziyyei muhkem e sebebile dâva reddedilemez. Çünkü ikinci mirasçı birinci mirascının ne vekili ve ne de miras şirketinin mümessili olarak dâva ikame etmiş değildir (Tem. 1. H. D. 26/9/940 — 2066).

Yine bu cümleden olmak üzere evvelce boşanma dâvası açan kimsenin bu dâvanın reddi dolayisile terk sebebile boşanma dâvası ikamesine hakkı vardır. (2. H. D. 7/9/939 — 2693). Burada da sebebler ayrıdır(34).

Her hangi bir kaza merciinin verdiği kararın diğer mercilerde kaziyyei muhkeme bakımından hukuken nasıl telakki edileceği keyfiyeti de tamik ve tetkike değer bir cihet olduğunda şüphe yoktur.

Ceza mahkemesinde hakkı şahsî talep eden kimsenin bu talebi hakkında ceza mahkemesi müsbet veya menfi bir karar verdiği takdirde artık bu hususta muhkeme kaziyye vardır. Hukuk mahkemesinde aynı talep dermeyan edilemez.

(33) B. K. madde 46/2 ye bakınız.
(34) Bu hususlaki kararlar için İmran Öktem, Usul Kanunu, S. 243-260.

Aynı mevzuda idarî kazanın verdiği kararın adalet mahkemeleri, adalet mahkemelerince verilen kararın da idarî kaza tarafından kaziyyei muhkeme telâkki edilerek ikinci defa rüiyet edilmemesi icap eder. Meselâ Danıştyadan idarî tasarrufun iptali ve onun zımnında tazminat talep eden kimse ve bu hususta Danıştayca idarî tasarrufun iptali tazminatın da red veya kabulüne dair karar alan kimse artık adalet mahkemesinden hiç bir veçhile tazminat isteyemez. Çünkü mevzu ve taraflar aynıdır. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 24/1/947 tarih 58/180 sayılı kararına göre hukuk yargıcı takip hukukuna müteallik kesin kaziyye ile bağlı değildir. Yani icra yargıçlığınca verilen kararlarla mukayyet olmaksızın ihtilâf mahkemesinin vazifesine girdiği takdirde dâvayı hal ve rüiyet edebilir.

Usulün 314. maddesinin son fıkrasının sarahatine göre, hukuk mahkemesine bir senedin sahteliği hakkında karar verilmiş ise bu karar ceza mahkemesi için de kaziyyei muhkeme teşkil eder.

Ancak Borçlar Kanununun 53. maddesi sarahatına göre ceza mahkemesinden bir suçlu hakkında verilen beraat kararı mağdurun hukuk mahkemesinde tazminat istemesine mâni olmaz. Çünkü ceza mahkemesindeki dâvada tazminat talebi dahil değildir. Bu itibarla mevzu ayrıdır.

—o—

133

İSRAİL DEVLETİNİN ANAYASASI

M. Nevzat Toplamacıoğlu
İlâhiyat Fakültesinde Asistan

Milletlerarası durum :

İsrail Devleti Birleşmiş Milletler Asamblesinin 29 Kasım 1947 tarihli kararile tavsiyedilen sınırlar dahilinde 14 Mayıs 1948 tarihinde bağımsız bir Cümhuriyet olarak ilân edilmiştir. Aynı zamanda, kurulan muvakkat hükûmeti, Birleşik Amerika yeni devletin fiilî hükûmeti olarak hemen tanıdı. Muvakkat hükûmet bir çok hükûmetler tarafından da tanınmıştır. İsrail Devletinin Birleşmiş Milletlere girmek için yaptığı talep Güvenlik Konseyinin 18 Aralık 1948 de yaptığı 368 inci Birleşimde Arjantin, Kolombiya, Ukranya, Sovyet Rusya ve Birleşik Amerika tarafından desteklenmiştir. Suriye aleyhte oy vermiş, Belçika, Fransa, Kanada, Çin ve İngiltere çekimser kalmıştır. Talep Güvenlik Konseyinin 4 Mart 1949 tarihli oturumunda yeniden tetkik ve tasvip olunmuştur. Karar Mısır'ın muhalefeti ve İngiltere'nin çekimserliği ile 1 e karşı 9 oyla verilmiştir. Asamblenin yaptığı 11 Mayıs 1949 tarihli oturumda İsrail Devleti 12 ye karşı 37 oyla üyeliğe kabul edilmiştir.

1947 tarihinde Birleşik Kırallık Hükûmeti, Sevres Muahedesi ve Milletler Cemiyeti Konseyince alınan 24 Temmuz 1922 tarihil karar gereğince Milletler Cemiyeti namına icra edilmekte olduğu Filistin mandasını bırakmak niyetinde olduğunu bildirmiş idi. Filistin'in Araplarla Yahudiler arasında taksimi ve Birleşmiş Milletlere sunulan bir veya birden fazla vesayet tesisi hakkındaki plânların tetkiki İsrail'in bağımsız bir Devlet olarak ilân edilmesi üzerine kat'edilmişti.

İsrail Devleti ile bazı Arap Devletleri kuvvetleri arasında vukua gelen çarpışmalar neticesi meydana gelen durum, Güvenlik Konseyince (Milletlerarası Barışı tehdit eden bir durum olarak ilân edilmiştir. Birleşmiş Milletler tarafından arabulucu olarak tâyin edilen Kont Bernadotte'un 17 Eylül 1948 tarihinde katledilmesi üzerine Uzlaştırma faaliyetine bunun yerine gelen Hon. Ralph Bunche devam etti. 1 Mart 1949 tarihinde Mısırla İsrail arasında bir mütareke yapıldı. 1897 tarihinde İsviçre'nin Nal şehrinde akdedilen Dünya Siyonisleri Kongresinde müşahhas bir gaye olarak Siyonist Yahudilerin Filistin'i İsrail Yurdu (Lond of İsrael) nu yeniden kurmak arzusunu dermeyan etmişlerdi. Teklif Lort Balfour'un

2 Kasım 1917 tarihinde Lort Rothschild'e gönderdiği mektuptaki beyanatla desteklenmiş ve bu beyanatta derhal peşin olarak) Başkan Wilson tarafından tasvibedilmişti.

Millî Hükûmetin şekli

İsrail'de ilk olarak tatbik edilen anayasa 17 Şubat 1949 tarihinde kurucular meclisince kabul edilen küçük anayasadır. (Small Constitution) Bu küçük anayasa KNESSET adı verilen bir teşriî meclis ile bu meclisin gerek meclis üyeleri arasından ve gerekse bunun dışından seçtiği Bakanlar ve Başbakandan mürekkep bir hükümeti derpiş etmektedir.

Ocak 1949 tarihinde seçilen kurucular meclisi kendini ilk KNESSET olarak göstermektedir. Böylece bu geçici teşkilât muvakkat hükümetin yerine geçmiştir. Belki de bu teşkilât yeni anayasanın kabulüne kadar devam edecektir.

İsrail Devleti Kurucular Meclisinin tetkikine sunulmak için hazırlanan anayasa tasarısının ikinci maddesine göre Egemen, Bağımsız ve Demokrat bir Cumhuriyettir.

Egemenliğin Kaynağı:

Anayasa taslağında İsrail Milleti egemenliğin kaynağı olarak gösterilmiştir. Bu cihet sözü geçen taslağın önsöz kısmında belirtilmiştir.

Milletin Hakları:

Tasarı halindeki anayasa, devletin, insan hayatının masuniyetini sağlayacağını insan şeref ve haysiyetini yüksek tutacağını, ölüm cezası, eza ve cefaya dayanan veya haysiyeti kıran cezaları tatbik etmiyeceğini ihtiva etmektedir. Şahsın hürriyeti, ihlâli gayri caiz olarak ilân edilmiştir. Harb zamanındaki hususi kanunlar veya olağanüstü haller müstesna muhakemeden evvel icrai kararla tevkif keyfiyeti gayri kanuni ilân edilmiştir. Tevkif edilen kimsenin hariçle teması men edilemez. Her ferd ancak Hukuk Usulüne göre yargılanır. Hiç bir kimse kanunun kabulü tarihinden önce işlediği suçlardan dolayı cezalandırılamaz. İkametgâh hususî muhabere, telgraf ve telefon muhaberelerinin masuniyeti, vicdan hürriyeti umumî âdap ve âmme intizamını muhafaza şartiyle dinî ibadetin her şekli ve makamatı mukaddeseye giriş, ziyaret ve oradan geçiş serbestisi, kelâm ve basın hürriyeti, sükûnet içinde yapılan toplanma, dernek kurma ve dilekçe vermek hakkı ve çalışma hakkı anayasa tasarısı hükümlerine göre sağlanacaktır. Üyelerinin ana dillerinde eğitim yapmak hakkı her cemaate tanınmıştır.

Teşriî kuvvet:

Anayasa tasarısına göre teşriî kuvvet genel oy verme usuliyle dört

sene müddetle seçilen mebusan meclisine verilmiştir. Kanun teklifi icra konseyine aittir. Meclisten geçen kanun imzalanıp yayınlanmak üzere Cumhurbaşkanına gönderilir.

İcra kuvveti :

İcra kuvveti, anayasa tasarısının 48 inci maddesine göre meclise karşı müştereken sorumlu Cumhurbaşkanı ve icra konseyine verilmiştir. Başkan mebuslar meclisince beş sene için seçilir ve ilâve bir devre için yeniden seçilebilir. Cumhurbaşkanı partilerle müşavere ederek Başbakanı ve bunun tavsiyesi üzerine icra konseyinin diğer üyelerini tâyin eder. Bakanların sayısı 15 i geçemez ve hepsi Mebuslar Meclisinin üyesi olmak gerektir.

Kazaî kuvvet :

Anayasa tasarısına göre kazaî **yetki mahkemelere verilmiştir.** Bunlar sulh mahkemesi, kaza mahkemesi, yüksek mahkeme, âli mahkeme ve Supreme court adı verilen Temyiz mahkemesi (court of final apeal) ile şahsî ahval ve dinî hususata yetkili olan Yahudi, Müslüman ve Hıristiyanların şer'iye mahkemelerini ihtiva eder. Şer'iye mahkemeleri müstesna olmak üzere bilûmum hâkmiler başkan tarafından tâyin olunurlar. Mahkemeler her hangi bir kanunun anayasaya muhalif olduğunu karar altına alabilirler.

Ülke, nüfus, dil :

Birleşmiş Milletlerin 29 Kasım 1947 tarihli kararına göre, İsrail ülkesi 5.678 mil karedir. Kasım 1948 tarihli nüfus sayımına göre nüfusu aşağı yukarı 782. 000 dir. Resmî dil İbranicedir. Fakat Arapça konuşan yurttaşlara ana dillerini kullanma imkânları sağlanmıştır.

İSRAİL ANAYASASI

Kabul tarihi : 17 Şubat 1949

İsrailin Küçük Anayasası

BİRİNCİ BÖLÜM

KNESSET

Meclisin ve üyelerinin adı :

1 — İsrail Devletinde kanun yapanların meclisine Knesset adı verilir. Kurucular meclisine ilk Knesset denir. Kurucular meclisinin delegesine meclis üyesi mânasına Ha Knesset adı verilir.

Kanun :

2 — Knesset'in yasama tasarrufu kanun adını alır (1).

b) Her kanun Başbakan ve kanunu uygulamakla görevli Bakan veya Bakanlarca **imzalanmış olması gerektir.**

c) Devlet Başkanı kendi imtiyazlarına taallûk edenler müstesna bilcümle kanunu imza eder.

d) Knesset'de kanunlaşan her karar (2) 10 gün içinde yayınlanır.

İKİNCİ BÖLÜM

DEVLET BAŞKANI

Devlet Başkanının seçimi :

3 — a) Devlet Başkanı Knesset tarafından gizli oyla seçilir.

b) Knesset üyelerinin tümünün yarısından fazlasının oyunu üzerinde toplayan aday Devlet Başkanı seçilmiş sayılır.

c) Çoğunluğu hiç bir aday sağlayamazsa ikinci bir oya başvurulur. İkincide de çoğunluk elde edilemezse işleme devam olunur. Her yeni oya başvurmada daha az oy alan adaylar listeden çıkarılır. Üçüncü ve bundan sonraki oya müracaatlarda oy verecek üyelerin (3) yarısından fazlasının oyunu kazanan aday seçilmiş sayılır.

Başkanın demeci :

Seçildikten sonra yedi gün içinde Başkan Knesset veya Knesset Başkanının önünde aşağıdaki demeci verir :

Ben (ismi) Devlet Başkanı sıfatiyle İsrail Devleti kanunlarına sadık kalacağıma andiçerim (4).

Başkanlık süresi :

5 — Devlet Başkanlığı süresi ilk Knesset devamı süresine yeni seçilen kamutayı işe başlama töreninden sonra üç aydır.

---

(1) Metindeki kelime Law dır. Bu kelime hem hukuk hem de kanun mânasına gelir. Bu metin kanun mânasına kullanılmıştır.

(2) Metindeki tâbir kanun mânasına Law olduğu halde kanunlaşmak tâbiri daha önce kullanıldığından bunu karar diye tercüme ettim.

(3) Metinde oy veren âza mânasına olmak üzere Voting Members denildiğine göre bu da yukarda olduğu gibi meclis adedi mürettebinin yarısından fazlası değil orada mevcut âzanın yarısından bir fazlası kasdedilmektedir. Metin bunu âmirdir.

(4) Yemin formülü metinde şöyledir : I (name) as Presidentof State sewear allegiance to State of İsrael and its laws.

Başkanın ödevleri :

6 — Yabancı devletlerle yapılan ve Knesset tarafından tasdik edilen andlaşmaları imzalar. Yetkili bakanın tavsiyesi üzerine Devletin siyasî temsilcilerini tâyin eder. İtimatname ile tâyin edilmiş yabancı devlet temsilcilerini kabul eder ve yabancı devlet tarafından tâyin edilen konsolosların vazifelerini tasdik eder. Hususî af ve cezaların hafifletilmesi yetkisi de yine başkana verilmiştir.

Başkanın imzası :

Başkanın imzalayacağı her vesika bunun hükümetçe kararlaştığını göstermek üzere Başbakan veya diğer bir Bakanın imzasını taşımak gerektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HÜKÜMET

Muvakkat hükümetin istifası :

8 — Muvakkat hükümet başkan seçiminden sonra hemen başkana istifasını verir. Fakat yeni hükümetin kuruluşuna kadar vazifesine devam eder.

Hükümet kurma ödevi :

9 — Knesset'deki parti temsilcileriyle istişare ettikten sonra Başkan üyelerden birini yeni hükümeti kurmakla görevlendirir.

Hükümetin bünyesi :

10 — Hükümet bir Başbakanla Knesset üyeleri içinden veya Knesset dışından alınmış olan Bakanlardan teşekkül eder.

Hükümetin kuruluşu :

11 — a) Hükümet seçildikten sonra Knesset huzuruna çıkar ve itimat oyunu aldıktan sonra kurulmuş sayılır.

b) İtimat oyundan sonra gelen yedi gün içinde Başbakan ve diğer Bakanlar aşağıdaki beyanatı okur ve imza ederler :

Ben (isim) hükümet üyesi sıfatiyle İsrail Devletine, kanunlarına sadık kalacağıma andiçer ve Knesset kararlarını icra etmeği taahhüt ederim.

c) Hükümet tasarruflarından dolayı Knessete karşı müştereken sorumludur. Bu tasarruflarından dolayı kamutaya hesap vermeğe mecburdur ve kamutayın itimadını muhafaza ettiği müddetçe vazifesine devam eder...

KANUNLARIMIZ VE ADALET İŞLERİMİZ (*)

Konferansı veren :
Ankara Hukuk Fakültesi
Ord. Prof. S. Ş. ANSAY

Bir hukukçuyu, gerek nazariyat ve gerek tatbikat içinde bulunan her hukukçuyu, bugün de meşgul eden mesele şüphesiz kanunlarımızın kavrayışsız, metodsuz, dağınık tedvin ve tadilleri, nüfuz edilemiyecek derecede kesret ve kesafeti, karışık tatbikatı, bunların neticesi olarak mahkeme işlerinin ezici yığınları ve bütün bunlardan hissedilen ıztırap ve duyulan şikâyetlerdir. Bu meseleler memleketi, yurtdaşları ilgilendiren adalet ve adalet tevzii işlerine taallûk etmek itibariyle ilgiyi yalnız hukukçulara hasr ve tahdit etmek doğru değildir. Her hukukdaş bundan müteessirdir. Bu şümuliyle bahsettiğimiz mevzular üzerinde ne kadar düşünülse ve konuşulsa faydasız, lüzumsuz bir tekrar sayılmamalıdır.

Hemen kaydetmek gerekir ki hukuk ve adalet cihazı tamamen beşerî bir eser ve insan zekâ ve faaliyetinin mahsulü olduğundan her halde kusurlu, noksan kalmağa mahkûmdur. Fâniliğimizin mesut veya bedbaht bir tecellisi, bir icabı olan bu kifayetsizlikten yalnız bugün değil, binlerce yıldanberi her devirde ve her yerde fertler, milletler şikâyetçi olmuşlardır. İnsan tabiatinin daha iyiye, daha üstüne ve daha mükemmele olan hasretiyle ateşlenen bu tatminsizlik, memnuniyetsizlik her milletin tarihinde, an'anelerinde, masallarında nazım ve nesir halindeki eski ve yeni eserlerinde daima görülmekte ve işidilmektedir.

Adalet herkese kendine ait olanı vermek olduğuna göre kusursuz başarılması elbette kolay olmaz. Ferdî zihniyet ve seviye farkları, menfaatler muvazenesini temin edecek katî, tam objektif kıstasların mefkudiyeti gözönünde tutulunca adalet işinde ve yolunda nihayet bir sınırla ve nisbî, müsbet bir adalet mefhumu ile yetinmek mecburiyetindeyiz. Bununla beraber, mahkemede iddiasını kaybeden bir tarafın, en iyi bir kanun ve yargıç karşısında dahi kendi haksızlığından meydana gelen zarara razı olmıyarak bunu kolayca teşkilâta, yargıçlara hamletmek istiyeceği de unutulmamalıdır.

Fakat bütün bunlar kanunlarımızın, teşkilâtımızın, yargıçlarımızın

(*) Bu tetkik 7 Nisan 1951 Cumartesi günü saat 15,30 da Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesinde Ord. Prof. Sabri Şakir Ansay tarafından Türk Hukuk Kurumu adına konferans olarak verilmiştir.

kiden yeniye intikal zahmetsiz, ağrısız olmaz. Bunlardan başka diyeceğiz ki kanunlar, hele bizim inkılâbımızın kanunları birer tarihî ehemmyiet ve kıymeti haizdirler. Aynı inkılâp yolunda ve onun umdeleri ardından yürüyüp dururken şu veya bu noktada aksaklık gösteren bir kanunu ıslah ve ikmal imkânları olduğu halde hemen bütününde yırtıp atıvermekte, Kirchmann'ın okkalık kâğıdı haline sokmakta hiç bir zevk olamaz.

Bildiğime göre İtalyanlar yeni Hukuk Yargılama Usulü Kanununu müteaddit projelerden sonra 1942 de çıkarabilmişlerdir. Napoleon'un Usul Kanunu 1935 «decret loi» sıyla da bir tadil görerek hâlâ mer'îdir. Avusturya'nın 1895 tarihli kanunu bugün de yürürlüktedir. Almanlar XX. nci yüzyıldan 23 yıl önceki Hukuk Yargılama Kanunlarını, muhtelif tarihlerde hazırladıkları, kıymetli yeni yeni projelere rağmen tadillerle iktifa ederek henüz yenilememişlerdir. Acelenin çelme atacağı bir darbımesel gibi söylenir. Bu, bilhassa yasama işinde yerinde bir sözdür. Şüphesiz bu sözlerimizle ne kanunları eski hukukumuza hâs zihniyetle ve bir edibimizin sözleriyle dışı ellenmez, içi yoklanmaz mukaddesattan saymak, ne de kanun hazırlamalarını ikinci meşrutiyet devrindeki sonu gelmez, boş komisyonlara bırakmak istiyor değiliz.

Kanunlar bir kişi veya bir heyet tarafından hazırlanabilir. Mühim kanun tasarılarının Büyük Millet Meclisine takdiminden önce gerekçesiyle mütalâa ve tenkide arzı çok faydalı olur. Hazırlıyanın kim olduğunu tanıtmak, hazırlıyanlarca ona verilecek ciddiyet ve ehemmiyeti arttırır. Bizde çok defa tasarıyı kimin hazırladığı belli olmaz ve gene tasarılar bir emrivâki halinde Büyük Millet Meclisine sevkedilir. Bizim biraz sonra bahsedeceğimiz Usul Kanunu tasarısını kim hazırlamıştır, resmen bilmiyoruz. Büyük Millet Meclisince bastırılan tasarı nüshasının ne başında, ne sonunda buna dair bir kayıt yoktur. Gerçi tasarının nihayetinde İcra Vekilleri Heyetinde dahil olanların imzaları vardır ve tasarıyı bu Yüksek Heyete Adalet Bakanı takdim etmiştir. Fakat her halde tasarıyı hazırlıyan bir heyet değildir. Adalet Bakanı da günün birinde ben bizzat tasarıyı nasıl hazırlıyabilirim; icraî, siyasî vazifelerim buna imkân verebilir mi diyerek işin içinden çıkmak, ilmî, mânevî mesuliyetten kendini kurtarmak istiyebilir. Böyle br tasarının Büyük Mecliste düzeltileceğini düşünmek yanlış bir teselli ve telâkkidir. Koskoca kalabalık bir mcelisin, hattâ adalet komisyonunun kısa bir zamanda 680 maddelik Usul Kanunu tasarısına nüfuz edebilmesi çok güçtür. Belki orada yeni baştan bir tasarı hazırlamağa kalkışılacaktır. Nitekim 1932 tarihli İcra ve İflâs Kanunumuz süratle böyle yapılıvermişti. Bu, Anayasamızdaki teşri usulüne uygun mudur? Onu bir tarafa bırakalım. Her halde bütün bunlar kargaşalık, isabetsizlik yollarıdır. Bilindiği üzere büyük hukukçu Eugen Hu-

ber'in eseri, İsviçre Medenî Kanunu, İsviçre Millet Meclisinde vukubulan müdahalelerle vahdetinden çok az da olsa kaybetmiştir. Franz Klein'in Avusturya Hukuk Usulü tasarısı —ki müstakillen kendi eseridir— parlâmentoda el sürülmiyerek kabul edildiğinden tamamiyetini muhafaza etmiş ve öğülen bir kanun olmuştur.

Hakikaten bilhassa mühim kanunlarda muvaffakiyet için, hazırlama işi —velevki tamamiyle tekniğe, tıbba, ziraate mütaallik olsun— Büyük Millet Meclisi içinde veya dışında çok yüksek iktidarda bir hukukçuya veya hukukçulardan seçilmiş ehliyet ve iktidarı haiz mahdud ve malûm kimselerden mürekkep bir komisyona verilmelidir. Bunlar bir veya bir kaç ziraat, tıp ve sair mütehassısı şüphesiz dinlerler. Fakat kanunu formüle etmek işi ancak hukukçuların, ciddî, objektif tam bir hukukçunun işi olmalıdır. Hazırlanan proje üzerinde elbette tartışmalar olur. Fakat sonunda tasarı kül halinde Meclis'ce ya kabul veya reddedilebilmelidir. Reddedilen yerine hazırlanacak yeni tasarıyı Millet Meclisi şüphesiz kabul veya redde gene muhtardır. Bir bina sahibi, bir belediye, mimarının hazırladığı plânın şurasında burasında mevcut bölmeleri, katları, çıkıntıları ve girintileri, sokakları ve meydanları kendi kendine bozamaz, değiştiremez. Yoksa binada çatlakların, çöküntülerin, hattâ yıkıntıların, Ankara şehrinde gördüğümüz acaipliklerin, rahatsızlıkların, yeni yeni ağır masrafların vuku ve zuhuru muhakkaktır.

Her memleketin muayyen bir hukuk nizamı, bir hukuk sistemi vardır. Her kanun, bu nizam ve sistem içinde olduğu gibi kanunun her maddesi de bu kanunun bütünü içinde bir cüzdür; merî olduğu memleketin, çıkarıldığı zamanın hukuk anlayışını, ilim, fen ve teknik sahalarındaki seviyesini, durumunu ifade eder. Kanun yapma işinde başka başka temellere dayanan, başka başka gayeler güden muhtelif memleketler kanunlarından koparılan veya bazı acaip icatlarımız mahsulü olan parçaları âdeta zamkla, iplikle birbirine tutturma, teyelleme kabilinden mihanikî ameliyeler kadar tehlikeli, sakat bir iş tasavvur edilemez. Bir maksadı, bir gayesi olan, insanların, hukukdaşların aklına, iradesine hitap eden kanun şuursuz olamaz. Yabancı memleketlerden aldığımız kanunların şurasına burasına bu yolda soktuğumuz veya değiştirerek koyduğumuz hükümler tatbikatta hergün sırıtmaktadır.

Burada yabancı memleketlerden aldığımız kanunlara müdahalelerimizin ne şekiller aldığına bir kaç misal vermek istiyorum: İsviçre'nin 1889 tarihli (federal) borç için takip ve İflâs Kanunundan alınan 1424 numaralı İcra ve İflâs Kanunumuz bir taraftan borçlulara ödeme emrine itiraz hakkı vermiş, öbür taraftan mahkemede haksız çıktıkları takdirde % 10' dan

lan pek yeni eserinde bu kanunun Avrupa, Asya ve Amerika devletlerinin hukukî inkişafındaki tesirlerini anlatmaktadır. Medenî Kanunumuzun 97 nci maddesine Ankara'da —Ankara'da diyorum, çünkü bazı hukukçularımız Medenî Kanunumuzdaki birtakım bozuklukları haklı olmayarak top yekûn o vakitki İstanbul Tercüme Komisyonuna yükletmektedirler— «ilân müddeti on beş gündür» fıkrası ilâve edildi. 104 üncü maddemiz İsviçre Medenî Kanununda olduğu gibi aynen «ilândan itibaren itiraz müddeti on gündür» hükmünü ihtiva eder. Yani 97 nci maddeye ilâveyi yapan zat bir kaç numara sonra yer alan bu maddedeki müddetin yazılı olduğunun farkına varmamış, gûya bir eksikliği doldurmuş, bu suretle ortaya ikili, birbirine uymaz, hükümler çıkarmıştır.

Bir misâl daha : İsviçre Medenî Kanununda rüşt çağı 20 dir. Fakat yargıç 18 yaşını bitiren kimsenin rüşdüne karar verebileceği gibi fevkalâde hallerde 18 ve 17 yaşlarını bitirmiş olan erkeğin ve kadının evlenmesine de müsaade edebilir. Bununla mütenazır olan evlâd edinme bahsinde, evlâd edinen kimsenin evlâdlıktan en az 18 yaş büyük olması şart koşulmuştur. Bu son hüküm İsviçre'den aynen tercümedir. Halbuki kanunumuzda kazaî rüşt çağı 15 yaş ve fevkalâde hallerde evlenmeye müsaade erkekde 15, kadında 14 yaş olarak değiştirilmiştir. Bu durumda evlâd edinmek istiyen bir kimse ne için kendisinden 15 yaş küçük olan birini evlâdlığa kabul edemiyecektir? Bunun gibi gene bizim kanunumuz İsviçre'den aynen tercüme suretiyle vasiyet ehliyetini ancak 15 yaşını ikmal edenlere tanımıştır. Şu halde 14 yaşında evlenebilen bir kız, hattâ evlenme suretiyle reşit olan bu yaştaki bir kadın neden vasiyet yapamıyacaktır?

Gene bilindiği üzere İsviçre Medenî Kanunu füru ile birlikde bulunan karı ve kocaya mülkiyet ve intifa haklarından birini intihap salâhiyetini verirken bu muhayyerliğin kullanılması için bir müddet koymamıştır. Fakat bunu bilerek yapmıştır, yani unutmuş, kanunda bir boşluk bırakmış değildir. Bunu İsviçre Medenî Kanunu şerhlerini okuyanlar izahlariyle görebilirler. Böyle olduğu halde burada bir boşluk var sanılarak Tapu Kanununa, mirasın intikalinden itibaren üç ay içinde muhayyerlik hakkını kullanmıyan karı veya kocanın mülkiyeti intihap etmiş sayılacağına dair bir hüküm konmuştur. Şüphesiz bu hüküm sadece lüzumsuz değildir, belki muhtelif noktalardan isabetsizdir. Bir kere Medenî Kanununun miras bahsindeki bir hükmünün Tapu Kanununda tâdil edilmiş olacağı o kanunu hazırlıyanlardan başka bir kimsenin aklına kolay kolay gelecek şey değildir. Böyle bir tâdile lüzum var idiyse Medenî Kanununda taallûk ettiği yere, maddeye konmak iktiza ederdi. Bir de Tapu Kanunu herkesin

bir cemiyetmişiz gibi ilân ve tebliğatın hukukî mahiyetini, hükmünü bilmediğimizi ispat ettik. Demiryolunun, telgraf, telefon ve uçağın meçhul olduğu zamanlara ait XIX uncu yüzyıl başlarında tedvin edilmiş olan Napoleon Kanununun ve gene 1877 tarihli Alman Usül Kanununun o günkü hükümlerinden maddeler sokarak asırlar arasını âdeta farketemedik. Diğer taraftan mahkemelerimizi kanunî duruma aykırı olarak tek yargıçlı mahkemelere çevirdik.

Bugün, bildiğimize göre, bahsettiğimiz yargılama tasarısından başka Adalet Bakanlığı bir mahkemeler Teşkilâtı Tasarısı da hazırlamış, fakat bu, henüz Büyük Millet Meclisi'ne sunulmamıştır. Bu teşkilât tasarısına göre sulh mahkemeleri ilga ve üst mahkemeler denilen istinaf mahkemeleri ihya edilmektedir. Yargılama tasarısında istinaf bahsi yoktur; fakat sulh mahkemesi sözleri geçmektedir. Mahkemeler Teşkilâtı Tasarısı Büyük Millet Meclisi'ne verilmediği halde yargılama tasarısındaki bu isticâlin sebebi nedir? Düşünülen şudur : Şimdilik yargılama tasarısı bu haliyle Meclis'ce kabul edilecek, Teşkilât Kanunu Meclis'den çıktığı takdirde üst mahkemeler kurulacak ve Yargılama Kanununa o vakit, bu üst mahkemeye ait hükümler ilâve edilecektir. Fakat bu kanunda bahsi geçen üç yargıçlı mahkemelere, sulh mahkemelerine ve ufak dâvalara ait hükümlerde bir değişiklik yapılmıyacak mıdır? Yarınki iki dereceli mahkemelerde tahkikat ve yargılama teminatı bakımından bir tâdile lüzum olmıyacak mıdır. Söylendiğine göre istinaf mahkemeleri şimdiki halde on bir milyon lira kadar bir tahsisata lüzum göstermektedir. Bu para bir tahtada bütçeye konamamaktadır. Bu halde yapılacak iş şu olmalı idi : Teşkilât Kanunu yakında çıkacaksa, yargılama tasarısı tehir edilmeli, çıkmıyacaksa veya ne vakit çıkacağı belli değilse eldeki alışılmış kanunu alt üst etmiyerek şimdilik ancak pek müstacel ihtiyaçları cevaplandıracak bir tadile teşebbüs edilebilmeli idi. Fakat hatırlayalım ki Yargılama Kanunu bundan bir yıl önce bu yolda bir tâdil görmüştür. Acaba bu son bir yıl içinde yeni ihtiyaçlar mı doğmuştur?

Bu haliyle Yargılama Kanunu tasarısını Fransız hukukçusu Thaller'in İsviçre İcra ve İflâs Kanunu hakkında dediği gibi havada bina kurma ve memleketimizin ifadesiyle çağlayan âyanına mektup yazma kabilinden bir iş saymak yersiz olmıyacaktır.

Bununla beraber bu tasarı üzerinde biraz duralım :

Tasarı tetkik edilince görülür ki genel bir gerekçeden mahrumdur. Doğrudan doğruya maddelere ait münferit mütalâalar, kısa şerh ve izahlarla iktifa edilmiştir. Halbuki asıl mühim olan, tasarının bütününde dayandığı sistem ve prensipleri belirtmektir. Bu haliyle tasarıya birden ve toptan bir bakış mümkün değildir.

kâfi görülmüş. 635 inci maddede ise «Devletler arasında andlaşma, sözleşme, kanun ve teamül icabı karşılıklı muamele esasının kabul edilmiş olmasından veya olmamasından» bahsedilmiştir. Bu çeşitlemelerin sebebi anlaşılmamaktadır. 219 uncu maddede ihtilafsız kaza terimi görülmektedir. Bu kaza nedir? Tasarı bize bu babda en ufak bir bilgi vermemektedir. Gerçe kanun bir ders kitabı değildir. Fakat merî kanunlarımızda bu terime tesadüf edilmez; teşkilâtımızda da henüz yeri yoktur. Doktirinde ve jürisprüdansda işlenmemiştir. Tasarı tesbit dâvalarını kabul suretiyle bir yenilik göstermek istemiş ise de buna müteallik maddeyi yerine koyamamıştır. Birbirine sıkıca bağlı olan üçüncü şahsın müdahelesiyle dâvayı ihbar muamelelerinin birincisine yargılama sonuna kadar, ikincisine hüküm verilinceye kadar müsaade edilmiştir. Yargılama sona erinciye kadar, hüküm verilinciye kadar sözleri dâvanın ayrı ayrı iki safhasını ifade ettiğine ve müdahele mümkün olmıyan bir safhada ihbardan bir netice çıkmayacağına göre bu iki hüküm mantıkî, amelî bir irtibat içinde değildir. Tasarının 49 maddelik temyiz faslını okuyan kimsenin, Yargıtay'ın iş çokluğundan değil yokluğundan muzdarip olduğuna hükmedeceği gelir. Bu noktaya biraz sonra avdet edeceğim. Tasarı 680 maddelik büyükçe bir hacim arzetmektedir. Buna mukabil meselâ konferansımızda sık sık adı geçen İtalyan Kanunu 473 maddeden ibarettir. Tasarıda 33 maddelik tebligat, 35 maddelik şehadet, 55 maddelik senet, 49 maddelik temyiz hükümleri bir tensik ve tasfiyeye tâbi tutulmak, Alman, Fransız ve Neuchâtel Kanunlarının bir melezi olmakdan kurtarılmak icap ederdi.

Şüphesiz burada bir saat içinde, baştan aşağı bir kanun tasarısı çizilemez. Maksadımız ve mevzumuz da bu değildir. Böyle bir teşebbüsle kendi kendimizi tekzip de etmiş oluruz. Bu itibarla tasarı hakkındaki sözleri burada keserek mahkemelerimizin ve Yargıtay'ımızın işlerini azaltma ve rasyonel bir adalet reformu başarma bakımından daha bazı mülâhazalar arzıyla konferansımıza nihayet vereceğiz.

Biliyoruz ki yıllardan beri mahkemelerimizde ve Yargıtay'ımızda işlerin çoğalmasından, bilhassa son zamanlarda adliyede bir huzursuzlukdan bahsedilmiştir. Burada Yargıçların teminatı meselesini mevzu dışı sayıyorum ve kanun ifratı (Gesetzeshypertrophie) gibi iş şişkinliği üzerinde de bir az durmak istiyorum. Yargıtay işleri hakkında adlî yıl nutuklarında verilen rakamlar acaba hakikî, ciddî iş hacminin bir ifadesi midir? İstatistik yıllığımız bu hususta tam ve vazıh değildir. Maksadım yanlış anlaşılmasın, izah edeyim: Vaktiyle yargıçlığım zamanında bir mahkemeden verilen hükümlerin Yargıtayca nakz ile iadesi halinde bu evraka, mahke-

meye yeni gelmiş bir iş gibi tekrar bir numara vermek suretiyle iş sayısının oldukça çoğalabildiğine vakıf olmuştum. Bir Bakanlık Dairesinden bütün şubelere yapılan tek bir işe ait bir tamimin şubeler sayısınca meselâ 50 ve daha ziyade numaralar aldığını da bizzat gördüm. Elden, ağızdan yapılacak ve bir iş denecek, kırtasiyeye büründürecek hiçbir değeri olmayan, hatta bir resmî muamele mahiyeti verilerek icad edilen hususların, müsveddelerle, antetli kâğıtlarla, sadire numaralarıyla, kayıt defterleriyle, bunlar için istihdam edilen memurlarla bir iş haline sokulduğu birçok resmî dairelerde görülbeilecek vâkıalardır. Bu, memleketimizin acıklı dertlerinden biridir. Çünkü devlet teşkilâtımızın kadroları, memurların tâyin, terfi, taltifleri böyleçürük rakamlara istinad ettirilmiş olursa netice elbette feci olur. Yargıtay Daireleri yanlışlıkla kendilerine sevkedilen işleri, kendi dairelerine taallûku olmadığından dolayı ait oldukları dairelere göndermektedir. Bir dairede işler birikince bunlardan bir kısmı diğer bir daireye devrolunmaktadır. Ceza Daireleri de Baş Savcılıkdan verilen tebliğnamelerde meselâ suçlunun adının, hüviyetinin yanlış gösterilmiş olmasından veya başka bir eksik görülmesinden dolayı dosyayı ayni makama iade etmektedir. Bütün bu devir ve iadeler azımsanacak miktardan üstün, yani yılda belki binlere baliğ olabilmektedir. Şu halde bu tevdi ve iadelerde işlere, dairelerce ayrı ayrı vâride ve sâdıra numaraları veriliyorsa bu tekerrür yekûndan tenzil edilmek, hakikî iş miktarına ithal edilmemek lâzım gelir.

Yargıtayın bizzat sebep olduğu bir şişkinlik, yıllarca ve halâ devam eden — fikrimizce yanlış — bir içtihatla, bilhassa Ticaret Mahkemesyile Hukuk Mahkemesi arasında sıkı bir görev ayrılığı gözetilmesinden ileri gelen şişkinliktir. Bu gözetme, Yargıtay Daireleri vazifelerinin, Yargıtay Teşkilât Kanunuyla ayrılmış olduğuna istinat ettirilmektedir. Halbuki Yargıtay Daireleri arasında bir görev, bir vazife meselesi filiyatta bizzat Yargıtay'ca tamamiyle inkâr edilmektedir. Şöyleki biraz önce işaret ettiğimiz üzere bazen Ticaret Dairesinde işler biriktiği takdirde bir kısmı başka bir daireye, diyelim ki Beşinci Hukuk Dairesine gayrimenkul işlerine bakan Birinci Dairede bir birikme olursa meselâ Üçüncü Hukuk Dairesine aktarmalar yapılmaktadır. Bu aktarmalar yıllarca muayyen bir sahada çalışmış olan bir daireyi birdenbire yadırgatabilir, belki yabancılık çektirebilir. Her halde meseleye vukuf hususunda ve işin hallinde bir isabetsizlik düşünülmese bile yeni yeni etütler icabı olarak vukuu muhakkak uzamalardan adaletin gene müteessir olacağı tabiidir. Fakat bizim burada asıl söylemek istediğimiz şudur : Mademki bu aktarmalar tecviz edilmekte, bunda bir mahzur görülmemektedir. Hukuk veya Ticaret Mahkemeleri hükümlerini mücerred görevsizlikden dolayı nakzetmemek, esas

bakımdan kanuna uygun ise dairesince tasdik edilerek hem hükmü veren mahkemeyi hem de Yargıtay'ı mükerrer işlerden kurtarmak yerinde olacaktır.

Bu görev meselesi bir tarafa, Yargıtay'ın umumiyetle verdiği kararlar da şişkinliğe sebep olmaktadır. Yapabildiğimiz tahkîke göre Yargıtay'a gelen hükümlerden en aşağı % 60 miktarı nakzedilmektedir. Bu nakiz üzerine verilen israr kararlarının tasdik edildiği çok dafa vakidir. Fakat elimizde bir istatistik olmadığından sayıları belli değildir. Acaba hükmü veren mahkemeler mi zaiftir; Yargıtay Daireleri mi nakızlar da isabet etmemektedir? Her iki halde de alınacak tedbirlerle nakız adedi eksilebilir ve bu eksilme Yargıtay işlerini şüphesiz azaltır.

Neşredilen kararlardan anlayabildiğimize göre Yargıtay Dairelerinden verilen nakız kararlarında çok dafa müphemiyet vardır. Bunun üzerine dosyayı tetkik eden mahkeme yürüyeceği yolu, yapacağı işi tâyin edememektedir. Gerek tasdik ve geren nakız kararlarındaki vuzuhsuzluk ve eksiklikler sık sık karar tashihi yoluna baş vurulmasına ve bütün bunlar Yargıtay işlerine bir kabartıya sebep olmaktadır.

Dairelerin kararları veya bir dairenin muhtelif zamanlardaki kararları arasında zuhur eden mübayenetler sık sık içtihadı birleştirme yoluna gitmeği lüzumlu kılmaktadır. İçtihadı birleştirme kararlarının zaifliği ve kifayetsizliği taallûk ettiği hâdiselerde daima müstakar bir durum temin edememekdedir; Bu kararlar çok dafa sathî kalmaktadır.

Yargıtay'da devamlı ve intizamlı bir emsâl ananesi ve usulü olmadığından ve daireler birbirleriyle temas ve fikir mübadelesi halinde bulunmadıklarından ve biraz önce işaret ettiğimiz aktarmalardan dolayı kolayca yeni yeni ihtilaflar ve işler doğabilmektedir.

Yargıtay, Dairelerinin ve Genel Kurulun temyiz ve tashih kararlarına karşı bir tavzih yolu da açık bulundurmaktadır. Bu suretle Asliye Mahkemesine ait bir hüküm yargılama safhasında, 1. temyiz, 2. tavzih, 3. karar tashihi, 4. bunun tavzihi yolu ile dört dafa ve eğer Yargıtay kararı nakzı mutazammın ise daha çok dafa Yargıtay'a getirilebilmektedir (İçtihadı birleştirme kararı 7/6/1944).

Hukuk Yargılama Kanunu, Fransız — Lâtin sistemi hilâfına olarak Alman ve İsviçre Federal Mahkeme Usul Kanunlarında olduğu gibi Yargıtay'ı, bir hükmü yalnız tasdik veya nakız ile iktifa etmeyüp o hüküm yerine başka bir hükmün ikamesine de mezun kılmaktadır. Bu usul Yargıtay'ı belki biraz daha fazla meşgul eder görünürse de işi kesip atmak ba-

kımından çok zaman kazandırır ve taraflar için de daha kesdirme ve arzuya şayan sayılabilir.

Bu suretle hükmü veren mahkeme tekrar işgal edilmemiş ve ayni işin bir kere daha Yargıtay'a getirilmesine meydan verilmemiş olur. Yargıtay daireleri bu mezuniyeti gereği gibi kullanabilse ve çok defa hükmü sadece nakız ile geri göndermese şüphesiz işlerde nisbî bir azalma elde edilebilir.

Hukuk Yargılama Kanunumuz evvelce 2500 kuruşa ve 5464 No: lu kanunla yapılan tadile göre elli liraya kadar olan dâvalara dair verilen hükümlere temyiz kabiliyeti tanımamaktadır. Fakat öbür taraftan Başsavcı bu hükümlerden kanuna aykırı olanlarını kanun menfaatine bozdurmak için Yargıtay'a müracaat edecektir. Bir yandan mahkûm olan kimsenin elini kolunu bağlamak, öbür yandan o hükmün yüksek mahkemece bozulmasına rağmen icra marifetiyle mahkûmdan paraları tahsil etmek bana acaip geliyor. Tasarı bu babdaki maddeye Fransız hukukunun mâkul sayılacak hükmünü ilâve ile iktifa etmiştir. Alman hukuku böyle bir nakız yolunu hiç, hatta cezada bile tanımaz. Hukukun emniyet ve ciddiyetini temin için velevki on lira hakkında olsun mahkeme hükümlerine karşı arzu edilen bir müracaat yolundan Yargıtay'ın işlerini azaltmak pahasına vazgeçmek zarurî sayılınca, bu ufak alacaklara tam bir himaye sağlanamayınca bizde, Fransız — Lâtin veya Romen sistemi diyebileceğimiz sistem hilâfına ve pek yerinde olarak hukuk işlerinden uzak tutulmuş olan Başsavcı'yı bu işlerle, hiç faydası olmayacak surette, oyalamamak lâzımdır. Kanun menfaatine nakzı kabul eden meselâ Fransız ve İtalyan hukukunda savcılar bizim 1295 tarihli mahkemeler teşkilâtı kanununda olduğu gibi hukuk dâvalarına geniş bir iştirâk ve müdahele selâhieytini haizdirler. Bizde ise bugün savcılar, işaret ettiğimiz üzere hukuk dâvalarında pek mahdut surette ilgili tutulmuşlardır. Bu durumda Başsavcılığı, aleyhlerine kanun yoluna müracaat edilemiyen hükümlerle — sahası dışında kaldığından dolayı — nafile meşgul etmemek, adalet kuvvetini boşuna harcamamak doğru olsa gerektir. Hatta daha ileri giderek diyeceğiz ki acaba 5000 kuruşa kadar olan alacak dâvalarını — ki alacak tâbiri ve kaydi üzerinde ayrıca durmak icabeder sanırım — bütün bütün adlî kaza dışına çıkarmak, başka mercilere vermek düşünülemez mi?

Bizde adalet kuvvetinin boşuna israflarına daha başka misâller verebiliriz. Yargıtay işlerine ait olmamakla beraber istitraden arzedeceğim bir misal şudur: İcra ve İflâs Kanunumuz, İcra Dairelerini tetkik mercilerinin murakabesine verirken ve öbür tarafdan da adalet müfettişlerinin teftişi altında bulundururken bütün bunlar yetişmiyormuş gibi bir de savcıların yılda en aşağı bir kere bu daireleri teftiş etmesini emretmektedir.

kanlarından teşkil edilen veya her yıl Yargıtay'ın yedi dairesi üyeleri tarafından aralarından seçilen yedi kişilik bir heyete verilebilir. Hatta buna lüzum yoktur. Bu kararlar hükmü evvelce bozmuş olan yedi Yargıtay dairesinde görülebilmelidir. Nitekim karar tashihlerinde böyle olmaktadır. Karar tashihi ve israr üzerine temyizi icap ettiren sebebler gerçe başkadır. Fakat her ikisinde de Yargıtay kararının bir yanlışlığı iddia edilmektedir. Yalnız bu iddiayı birincisinde taraf, ikincisinde Yargıç yapmaktadır. Şu hâlde genel kurulda geçen günlerin yılda en aşağı 42 ve her dairenin günlük randumanı söylendiği üzere en aşağı 50 iş olarak kabul edilirse yedi direde yakın bir tahmin ile yılda 14000 kadar iş kazanılmış olacaktır. Ceza dairelerinde de bu suretle takribi olarak 10000 iş kâr edilirse yekûn 24000 eder .Bu az büyük bir rakam sayılmaz. Demek ki yargıtay'ımız rasyonel ve ekonomik bir çalışma yolunda değildir. Hakikaten genel kurul yerine üyesi mahdut ve dairelerin normal mesaisini tatile uğratmayan bir heyet ikamesi halinde buradan çıkacak kararlarda elde edilecek isabet ve sürât de daha fazla olacaktır. İçtihadı birleştirme kuruluna gelince pek âla taktir edilebilir ki 12 dairenin 70 üyesinden mürekkep bir heyette ilmî, hukukî meselelerin birkaç saatte münakaşası ve karara raptı her vakıt mümkün olamaz. Hal sureti yazı mı tura mı şeklinde tecelli edebilir. Büyük «Plenum» un, dairelerin birbirine muhalif kararları veya bir dairenin muhtelif zamanlardaki mübayin kararları üzerinde hakem olabilmesi ve en uygun, isabetli kararı verebilmesi için meseleye onun lehinde ve aleyhinde söylenen mütalaa ve gerekçelere vakıf ve nafiz olması ve kurulda da bunun izah ve müdafaasına vakit ve imkân bulması iktiza eder; bütün bu hazırlıklar ve izahlar, bu yargıçları ne kadar yüksek ve olgun farzedersek edelim lâzımdır. Halbuki iddia edildiği üzere yargıtay'ımızın başını kaşımağa vaktı yoktur. Bundan dolayıdır ki içtihadı birleştirme kararları çok defa isabetsiz tecelli etmektedir. Bunun için burada da üye miktarı bakımından bir tahdit cihetine gitmek faideli, hattâ zaruridir. Bu suretle de Yargıtay zaman ve şahıs bakımından tasarruf etmiş olur.

İyi bir âdalet temini, mahkeme işlerinin, dâvaların azaltılması yolunda alınabilecek bazı tedbirlerden bahsettik. Şüphesiz daha birçok şeyler düşünülebilir. Her halde sadece istinaf mahkemeleri kurmak, istediğimiz memur adliyeyi bize vermez. 42, hattâ 44 yıllık hukukçuluk yolunda öğrendiklerime göre âdliyedeki huzursuzluğu değil, rahatsızlığı giderme bu kadar basit bir iş olamaz. Böyle olsaydı mahkeme işlerini düzeltmek, tahammül edilir hale sokmak için medenî alemin ciddî, rasyonel çalışmalarına, bu yolda düşünüp kafa yormalarına, birçok yazılar, kitaplar çıkarmalarına gülmek lâzım gelirdi.

Bir istinaf (üst) mahkemesi teşkili, genişce bir tetkik yapmadan sadecerakam toplamalarına, âlelade bir kara cümle hesabına istinat ettirilemez Bu yıl 10000 iş fazla geldiğini, bunun şu kadarı hukuk, bu kadarı ceza olduğunu bilmek ve bundan yargıtay'da bir daireye daha lüzum hasıl olduğu veya üst mahkemeler teşkilinin zarurî bulunduğu neticesini çıkarmak, âdalet işlerine akıl erdirmiş, âdalet işlerini başarmış, becermiş olmak değildir. Beceriksizliğimize, tenbelliğimize onbir milyon lira gibi muazzam bir prim vermiyelim. 1340 (1924) de istinaf mahkemeleri ilga edilirken gerekçeler meyanında ferdî ve malî zaruretler gösterildi. Diğer taraftan adalet için bir teminat olarak asliye mahkemelerinin üç kişiden kurulması kabul edildi. Bugün, bugün değil, uzun yıllardanberi bilhassa hukuk dâvalarında toplu mahkeme bir ben gibi kaldı. Yargıçlar kütüphanesiz, arkadaşsız, kalemsiz yepyeni, tamamiyle avrupaî, fakat daha önce arzettiğimiz gibi karma karışık hale getirilmiş, ardı ardınca çıkarılan yığın yığın kanunlar karşısında, bir kısmı halâ yürürlükde olan eski hukukumuzun dağınık meçhulleri içinde, hemen hemen yapyalnız bırakıldı. Elbette yargıçlardan mucize bekliyemeyiz.

Şüphesiz halde de âtide de bütçemizi savuracak değiliz. İstinaf mahkemelerini hangi parsonel ile kuracağız? Âdalet Bakanlığı nın yıllık münhâl kadrolarını doldurabilmek için aşağı yukarı 200 şahsa ihtiyaç varmış. Halbuki bugün bekleyen stajyer miktarı 400'den fazla imiş. İstinaf mahkemelerine halâ hizmette bulunan aşağı derecedeki yargıçlar yürütülerek yerlerine bu stajyerlerin tâyini suretiyle personel bakımından bir endişeye mahâl yokmuş!

Deniliyor ki istinaf mahkemeleri teşkil edilirse Yargıtay okuyacak, hukuk yaratacaklardır. Bugün Yargıtay'ımızın ufak bir kütüphanesi olmdaığını bir Avrupalı duysa ağzı açık kalır. Bu kütüphanenin tesisini istinaf mahkemelerinin kurulmasına mı tâlik etmiş bulunuyoruz. Hukuk yaratmak ne demektir? Farzedelim ki Yargıtay'ın işi azaldı, okumağa başladı ve hukuk yarattı. Alt mahkemeler işden baş almazsa, rasyonel çalışma imkân ve yollarını bulamazsa bu yaratılacak hukuk neye yarıyacaktır? Yargıçlarımıza Yargıtay'a geldikten sonra mı okumak imkânı vereceğiz. Bunun için gözlerimizi menbâlara, köklere çevirmemiz lâzımdır.

İlk mahkemelere gelen hakikî niza miktarı nedir? Bunlardan feragat kabul, sulh gibi yargıcın hükmüne hacet olmaksızın neticelenenler ne miktardir. bütün bu dâvaların nevilerine sebeb ve saiklerine göre tasnifi, nisbetleri nedir? Boşanma, ayrılık, nafaka, nesep gibi aile hukukuna taallukeden dâvaların miktarı nedir? Küçükler ve çocuklar için ara sıra düşü-

BİBLİYOGRAFYA

Dr. Zahit İMRE: Kaynak - Yeraltı Suları ve Hukukî Durumları. İstanbul İsmail Akgün Matbaası: 1951, Lira : 4.

İstanbul Üniversitesi Medenî Hukuk Doçenti Dr. Zahit İMRE, «Sular Hukuku» hakkında kıymetli bir eser yayınlamıştır.

Bilindiği üzere, Sular Hukuku, heyeti umumiyesi itibariyle, hukukun muhtelif kollarını kaplayan bir çok meseleleri ihtiva eder. Sular hukuku hususî hukuka olduğu kadar, âmme hukuku ve idare hukuku sahalarına girmektedir. Bunun tamamı ve taallûk ettiği meseleler kıymetli eserin giriş kısmında çok güzel belirtilmiştir.

Kitap, suların ancak medenî hukuka dahil olan kısmına yani kaynak sulariyle yeraltı sularına taallûk etmektedir.

Kıymetli Önsöz yazısında : Kaynaklar ve yeraltı sularının, esas itibariyle, birer medenî hukuk müessesesi olmakla beraber, burada âmme menfaatinin mevcudiyeti sebebiyle idare hukuku ile kısmî bir tedahülü olduğu bildirilmektedir. Yine Önsözde : Sular üzerinde her sınıf halkın hayatî menfaatleri bulunduğundan, bu mevzuda ihtilâflar çıktığı, bunun az veya çok dünyanın hemen her yerinde böyle olduğu, ancak meselenin İsviçre ve bilhassa memleketimizdeki ehemmiyetinin büyüklüğü, bu memleketlerin muhtelif nevi sular bakımından zenginliği ve bunlar üzerinde ziraatin, sanayiin ihtiyaçlarına, arazi maliklerinin hakları ve fert sıfatiyle de halkın bunlardan istifade taleplerinin inzimam ettiği ve sular üzerinde bir çok insanların ve zümrelerin menfaatlerinin çarpıştığı için, bunu topluluğun ve fertlerin iktisadî durum ve ihtiyaçlarını nazara alarak hakkaniyete uygun bir tarzda tanzim etmenin hukuk vazifesi olduğu işaret edilmiş ve meselenin yurdumuz için İsviçre'den de fazla bir ehemmiyeti bulunduğu, bunun bir sebebinin : İsviçre'de bu mevzuda sayısız eserler neşredildiği halde, memleketimizde meselenin esaslı ve sistematik bir şekilde incelenmemiş ve bundan maada, eski hukukumuzda mevcut sular hakkındaki hükmün bugün Medenî Kanunumuzda tanzim edilen esaslardan farklı olduğu, mecelle bugün mülga olmakla beraber, eski hukuk içtihatlarından kalma müktesep istifade haklarına Temyiz Mahkememizin içtihatlarında tesadüf edildiği, diğer taraftan, Medenî Kanunumuzun getirmiş olduğu yeni hükümler ve bunların ihhtiva ettiği esasların bazıları Türk Hukuk Tatbikatında meçhul bulunduğu, buna ilâveten, hukukumuzla isdar edilmiş olan müteaddit hususî kanunlarda da su-

lar hakkında ehemmiyetli hükümler mevcut olduğu ve bütün bunların sular hukukumuzda suların hukukî durumunu girift ve karışık bir hale soktuğu; nazariyatta bu meselelerin aydınlatılmamış olduğu, Temyiz mahkememizin içtihatlarının da bu hususta bir getirmemekte bulunduğu ilâve edilmiştir.

Müellif bu kıymetli eseriyle, Türk hukukunda şimdiye kadar tetkik edilmemiş olan medenî hukukun en muğlâk, fakat en ehemmiyetli mevzunlarından birini daha aydınlatmış bulunmaktadır.

Değerli eser, bundan sonra bu mevzuda çalışacaklara büyük faydalar sağlayacaktır.

Kitapta takip edilen usul, modern ilmin sistematiğine uygun olarak, mefhum ve meseleler vuzuh ve sadeliğe ulaştırılmıştır.

Hukuk kütüphaenmize nazarî ve tatbikî kıymetli eserlerden birini daha kazandırmasından dolayı sayın müellifi tebrik eder, kitabın müellif adresinden tedarik edilebileceğini hatırlatırız.

★

Nurettin TANTEKİN: Hukukî Prensipler. Ankara Doğuş Matbaası. Sahife : 108, Krş. 180.

Askerî Yargıtay Savcı Yardımcısı Nurettin TANTEKİN; Hukukun bütün kollarına ait ana prensipler ile, Bilginlerin seçme hukukî vecizelerini, Mecellenin kavaidi külliyesini derleyerek alfabetik olarak tasnif etmiş ve güzel bir kapak içinde yayınlamıştır.

Kıymetli esere alınan ve hukukun hemen her branşına ait ciltlerle ilmî eserlerin usaresi mahiyetinde olan prensipler ve vecizeler meslektaşlara birer muhtıra vazifesi görecek, hukukçu olmıyanlara da hukukî terimler hakkında tam bir fikir verecektir.

Kitaptaki hukukî vecize ve prensiplerin çoğu felsefî ve nazarî fikirlerden ziyade tatbikatta yer bulan mevzuatın temelini teşkil eden kaidelere ait bulunmaktadır.

Eserde bulmak ve bilmek istenen hususî bir kaide ve vecize; her hangi bir dâvanın temas edeceği kanun maddesini kolaylıkla bulmasını temin için vecize ve prensipler alfabe sırasına göre sıralanmış ve numaralanarak birbirleriyle münasebeti olanların atıfları da yapılmıştır.

Eserde, esasını İslâm hukukundan alan ve uzun zamanlar medenî münasebetlerimizi tanzim eden (Mecelle) nin çok veciz bulunan kavaidi külliyesine de sırası düştükçe yer verilmiştir. Ayrıca, her hangi bir ve-

cize ve prensibin yer aldığı kanun branşı ve madde numaraları da gösterilmiştir.

Mesleke ait kitaplarla ilmî eserlerden alınan ve ilmin malı olan ve umulmıyan sorgu ve suallere karşı komprime haine getirilen bu kaide, prensip ve vecizelerin ayrılarak yayınlanması suretiyle umumî istifadeye arzolunması çok isabetli ve takdire değer görülmüştür. Müellifi bu sahadaki kıymetli çalışmasından ve kıymetli kitabından dolayı hararetle tebrik ederiz. Eser, müellifinden tedarik edilebilecektir.

★

Dr. Orhan TUNA: Grev Hakkı; İş Mücadelelerinde Yeri ve Ehemmiyeti. İstanbul İsmail Akgün Matbaası: 1951, Sahife: 114, Krş. 171.

İstanbul Üniversitesinde Doçent Dr. Orhan Tuna; Memleketimizde günden güne inkişaf etmekte olan fabrika sanayiinde çalışan işçilerle işverenleri yakından ilgilendiren ve kendi sahasında ilk olan, tatbikî ve nazarî kıymeti haiz bulunan «Grev Hakkı; İş Mücadelelerinde Yeri ve Ehemmiyeti» adlı bir eser neşretmişlerdir.

Müellif, ÖNSÖZ yazılarında: İşçi kütlesinin millî sanayiin gelişmesi nisbetinde gittikçe büyümesi, zamanla sosyal hukukun doğup serpilmesine yol açmış bulunmaktadır. 1936 yılında çıkarılan ve 937 yılında meriyete giren İş Kanunumuzdan sonra çalışan sınıfları ilgilendiren bir çok kanun, nizamname ve talimatname çıkarılmış ise de Devletin sosyal siyaset sahasında aldığı bu tek taraflı tedbirler meseleyi; bu meselenin içinde bulunan çalışan sınıfların da birlikte halletmesi lâzım geldiği fikrini ileri sürmektedir.

Eser iki kısma ayrılmıştır :

I inci Kısımda : Grev hakkının açık iş mücadeleleri içindeki yeri ve ehemmiyeti üzerinde durularak, grevin tarifine, nevilerine, grev hakkının tahdidine matuf cereyanlarla mukabil ve muhalif istikametlere temas edilmiştir.

II nci Kısımda : Memleketimize hasredilerek bu faslıda : Grev hakkının memleketimiz bakımından tetkik ve münakaşası yapılmıştır. Ayrıca bizde grevlerin aleyhinde ortaya atılan iddialar gözden geçirilmiş, Bu iddialar etrafındaki kanaatleri, İş hayatımızdan ve dış âlemden alınan delillere dayanmak suretile teşrih edilmiş ve iş piyasasına ve sendikacılık hayatına ait mütaaddit misaller verilmiştir.

Eser; Müellifin kıymetli ve mufassal ÖNSÖZ yazısiyle başlamaktadır. Daha sonra gelen **Giriş : I. A. da :** Grev hakkının nazarî ve pratik bakımlardan tahlili; Grevin tarif ve nevileri, Siyasî ve İktisadî veya meslekî grevler; **B. de :** İktisadî, Meslekî grevlerin nevileri, Gayrimeşru, Sempati, Taarruz ve müdafaa, Meşru meslekî - İktisadî grevler; **C. de :** Grevleri tahdit ve takyit temayülleri, Tahkim ve uzlaştırma sistemi, Sisteme vâkı itirazlar, Âmme hizmetleri ve grev hakkı, Grev hakkının suiistimali.

II. A. da : Grev hakkının memleketimiz bakımından tetkik ve münakaşası; memleketimizde grev hakkının leh ve aleyhine ileri sürülen iddialar, Bu iddiaların tahlil ve tenkidi, Lehdeki ceryanlar; **B. de :** Memleketimizde grev hakkını icap ettiren sebepler, Sosyal mevzuatın tatbiki meselesi, Müteşebbis koalisyonu ve lokavt, İşçi ücretleri, Teşebbüs erbabının zihniyeti; Sosyal mevzuatımızda durdurulması gereken boşluklar, Devlet komün işletmeleri ve gerv meselesi; **C. de :** Grev hakkının tahdidine matuf problemler ve vakıalar; Sendikalarımızın durumu ve grev hakkı, İşçilerimizin zihniyeti ve umumî durumları, Umumî efkâr, Matbuat ve sosyal mesele, hülâsa ve netice bulunmaktadır.

Kitabın sonuna Türkiye'de mevcut işçi ve işveren sendikalarile sendika birliklerinin ünvanı, Âza sayısı, ve kuruluş mahallerini gösterir liste ilâve edilmiştir.

Kıymetli eser; kendi mevzuunda daima hissedilmekte olan nazarî ve tatbiki boşlukları dolduracaktır.

Müellifi işlenmemiş bir konuyu mükemmel bir şekilde aydınlatan eserinden ve başarılı çalışmasından dolayı tebrik ederiz.

*
**

Yeni Hukuk ve İçtihatlar Dergisi. Sayı : 28 - 29, Krş. 50.

Üsküdar Sorgu Yargıcı Naim Tezmen tarafından heray kıymetli makaleler ve Yargıtyaın seçme ceza ve hukuk kararlarile neşrolunan derginin 951 Nisan - Mayıs aylarına ait sayısı şu münderecatı ihtiva etmektedir :

Makale :

Kâzım Yenice: C. Savcısının âmme dâvasını açması.

Kararlar :

Yargıtay Hukuk Dairelerinin «İpotekli gayrimenkulden doğan dâva», «Boşanma dâvasında sulh teşebbüsü», «Eşyaların karıya ait olduğu hak-

165

kındaki faturaya karşı tanık dinlenebilir», «Vekâlet ücretinin, gayrimenkulün kıymetine ecrimislin de ilâvesi ile hesabı lâzımdır», «Deniz okulunda okuyup da taahhüdü ifa etmiyenin dâvası ticaret mahkemesine aittir».

Yargıtay İcra - İflâs Dairesinin : «İcra ve İflâs Kanûnunun 344 üncü maddesinin tatbiki».

Yargıtay Ceza Dairelerinin «Sanığın zararı tazmin etmesinde T. Ceza K. 523 üncü maddesi tatbik edilir», «Kabahatlerde teşebbüs cezayı müstelzim değildir», «Yalan yere şahadetten suçlu T. Ceza K. nunun 253/2 nci maddesine temas eder», «Zinada şikâyet dilekçesi ancak dilekçe tarihine kadar münasebetleri istihdaf eder», «Ceza K. nunun 273 üncü maddesinin tatbiki için hakaretin mağdurun sıfat ve hizmetinden dolayı olması lâzımdır», «Raporda tasrih edilen istirahat müddetinin işten kalmasının müddetinden sayılıp sayılmayacağının araştırılması lâzımdır», «Memur namzetleri Ceza K. nun tatbikatında memur sayılırlar», «Bere şapka demektir», «Mağdurla sanık baba bir kardeş oldukları takdirde 457 nci madde uygulanır», «Sanık ecnebi makamlarca yakalandığı tarih tesbit edilerek mevkufiyet müddeti ona göre hesaplanır», «Yünden örme başlığı giymek suç değildir»; «Mevzuatımızda sorgu yargıçlı» adlı kitap ilâve forması.

*
**

İleri Hukuk Dergisi. Sayı : 71, Krş. 75.

Mardin Milletvekili Kâmil Boran tarafından altı senedir heray muntazaman ve itina ile yayınlanan derginin bu nüshası aşağıdaki yazı ve Yargıtay kararlarile neşrolunmuştur :

Yazılar : Niğde Milletvekili Dr. Necip Bilge: Bir anayasa meselesi.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu Kararları : Deniz sigorta mukavelesinden doğan dâvalarda zamanaşımı ve tarafların bu süreyi indirmeleri ve mukavelenin hükümetçe tasdik edilmemesi halleri; Hazine kamulaştırılan gayrimenkulün mülkiyet hakkının sukutu ve tescilden tahliye tarihine kadar kira bedeli; Kira sözleşmesinin mucir hanesinde ve yollar üzerinde ayrı şahısların imzaları ve akdin hak ve borçları.

*
**

Yargıtay Ticaret Dairesi Kararları : Üzerinde rehin bulunan malların, rehin sahibi alacakların rüçhan hakkı ve masaya girmesi ve iflâsın ilânından sonra yapılan rehin satışı; Ticaret Kanunu hükümlerine ödenmiyen taksit bedelleri ve mahkeme masraflarının taksimi; Memurun açıkta kal-

dığı zamana ait maaşlar; Gayrimenkulün hissesine malik olmak ve haricen alım satım; Tümen Komutanlığındaki alacağının tahsili dâvasında zamanaşımı kesilmesi hali; İki ihale arasındaki farkın tahsili zamanı; Tebliğat, vekilinin vekâletini tevsik ve mütemmim yemin; Ticarî ihtilâflı şifahi mukavelede tanık dinlenmesi;

Yargıtay Hukuk Dairesi Kararları : İpotek muamelesinde gabin iddiasında tanık dinlenmesi; Hâdisenin vukuu tarihindeki kanunlar hükmünün tâyini ve tapu kanununun yürürlüğe girmesinden sonraki ihyalar; Medenî Kanunun neşrinden evvel ölenlerin talak isbatı ve teşçili; Salâhiyet itirazının ne zaman dermeyan edileceği; Ayrılık kararından sonra barışmayan evlilerin durumu; Bir taraflı alınan veraset senedinin hilâfı iddia ve ispat; Ölünün kitaplarının fakirlere verilmemesi; Gösterilen vesikaya karşı dâvalı veya vekilinden sorulması; Nesep iddiası ve taraflardan birinin dâvadan feragati; Drahomanın red ve iade zamanı; Gayrimenkulün harici satış suretile devri; Gayrimenkulün haricen satışında zilyedliğin devri; Gayrimenkulün alım, satım ve satış vaadi.

*
**

İstanbul Barosu Dergisi. Cilt: XXV, Sayı: 4, Lira: 1.

İstanbul Barosunca 25 yıldır heray muntazaman yayınlanan derginin Nisan 1951 sayısı şunları muhtevidir :

DOKTRİN :

Dr. Halit Kemal Elbir : Gabin unsurları.

Yargıtay Kararları Ticaret Kısmı :

«Akdin muteberiyetinin üçüncü şahsın tasdikine bağlanması» Not: F. H. Saymen, «Sigorta hukukunda müruruzaman» Not: R. Atebek.

Yargıtay Kararları Hukuk Kısmı :

«Boşanma dâvasında salâhiyet, Memur olanların ikametgâhı», «Ev kadının ayrı yaşamağa hakkı», «Mirasın hükmen reddi», «Zilyedin elde ettiği semereler», «Arazinin ifrazı», «Haksız iktisap müruruzamanı», «Asker ailelerine yardım», «Tahliye».

Yargıtay Kararları İcra - İflâs ve Usul Kısmı :

«İpotek senedine müstenit alacak takibinde salâhiyet», «Vekil ile cereyan eden muhakeme».

Federal Mahkeme Kararları :

«Tellâllık ücreti».

Kronik :

O. Aksal : Teşrîî ve tanzimî kronik (1/II/1951 : 31/III/1951).

Bibliyografya :

S. F. : Yeni çıkan eserler.

***

İdare Dergisi. Yıl : 22, Sayı : 208/209, Krş. 100.

İçişleri Bakanlığınca iki ayda bir çeşitli konulardaki yazılarla neşrolunan «İdare Dergisi» nin 951 yılı Ocak ilâ Nisan aylarına ait nüshası şunları ihtiva etmektedir :

Vefik Altuğ : Fransa'nın idare taksimatı ve teşkilâtı; Kemal Hadımlı: Çiftçi mallarının korunması; Ragıp Öğel: Türkiye Cumhuriyeti emekli sandığı; Yusuf Danışman: İngiliz polis teşkilâtı, Doğuşu, Gelişimi, Karakteristik tarafları; Memduh Ergül: Fransız jandarmasının olağanüstü hâdiselerde yardım ve istihbarat vazifeleri; Turgut Göle: Seyrisefer esasları ve mania zabıtasındaki yeri; E. Önen: İdarede şef ve rolü; Vecihi Tönük: Romanya'nın 1938 tarihli taşra idare kanunu; Mustafa Gönül: Avanos ilcesi; Genelge: Cezaevlerinden firara sebebiyet verenler hakkında yapılacak işlem v.s.

***

İş Mecmuası. Sayı: 115, Krş. 50.

İstanbul - Bayazıt posta kutusu 16 adresinde 1934 yılındanberi heray neşrolunan «İş Mecmuası» nın 1951 yılı Mart ayına ait nüshası aşağıdaki münderecatla çıkmıştır :

İ. Ş. : Bay ve bayan meselesi; O. F. : Üniversite ve orman meselesi; Salih San: Türkiye folkloru; Bir gün Rusya yıkılırsa; Medenî Kanunumuz hakkında; M. K. hakkında bir vesika; Köy hocaları; Sendikalar. İlâh.

***

Aynı Dergi. Sayı : 116.

İ. Ş. : Partiler ve memleket meseleleri; O. Prof. A. İsaac : Eczahane tesisi ve serbest rekabet prensibi; Dr. Orhan Tuna : Bizde ve başka memleketlerde eczahane tesisi; Yeni kitaplar; Tarih Kurumu ilâh müessesemidir; Nümune bir sendika; Baltacının saçmaları... ilâh...

———o———

Yargıtay Kararları

HUKUK BÖLÜMÜ

Belediyeler ve bunlara bağlı müesseseler ve Belediye Bankası Memurları Tekaüt Sandığı teşkiline dair olan 4085 sayılı kanunla emeklilik hakkı tanınan memur ve hizmetliler dışında kalan diğer aylık ücretli ve daimî memur ve hizmetlilerin de emeklilik haklarının tanınması hakkındaki 4953 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 1/6/1946 tarihinden sonra bu memurlara aldıkları aylık ücretten başka 1683 sayılı kanun gereğince tahsis edilmiş olan emekli aylıklarının da verilmesi ve bunlardan her iki aylığı da alanlar varsa tekaüt aylıklarının istirdadı lâzım gelip gelmiyeceği hakkında.

Yargıtay Tevhidi İçtihat Genel Kurulu
Esas: 15 — Karar: 2

Belediyeler ve bunlara bağlı müesseseler ve Belediye Bankası Memurları Tekaüt Sandığı teşkiline dair olan 4085 sayılı kanunla emeklilik hakkı tanınan memur ve hizmetliler dışında kalan diğer aylık ücretli ve daimî memur ve hizmetlilerin de emeklilik haklarının tanınması hakkındaki 4953 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği 1/6/1946 tarihinden sonra bu memurlara aldıkları aylık ücretten başka 1683 sayılı kanun gereğince tahsis edilmiş olan emekli aylıklarının da verilmesi ve bunlardan her iki aylığı da alanlar varsa tekaüt aylıklarının istirdadı lâzım gelip gelmiyeceği hakkında Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesinin 20/3/1948 tarih ve 4173/3284 ve 26/4/1948 tarih ve 5947/4835 sayılı kararlarını havi ilâmları arasında tahassül eden içtihat ihtilâfının halli gerekli görülmesine mebni keyfiyet Yargıtay Tevhidi İçtihat Genel Kurulunda incelenerek; sonuçta:

3656 sayılı kanunun 24 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında 1683 sayılı kanun ile tekaüt maaşı alanlardan umumî, mülhak ve hususî bütçelerden veya sermayesinin en az yarısı devlete ait olan müesseselerle memuriyet derece ve aylıkları kanunla tesbit edilmiş olan müesseselerden tahsisat ve ücret alanların tekaüt maaşlarının ne suretle verileceği gösterilmiş ve alttaki dördüncü fıkrasında da alelûmum mütekaitlerden maaşlı bir hizmete tâyin edilenlerin bu maaşlı hizmetlerde ücretle çalışsalar dahi tekaüt maaşlarının tamamen kesileceği yazılı bulunmuştur. Bu iki fıkradan birincisi yalnız ücret ve tahsisat alanlara ve ikincisi ise maaşlı yani esas tekaüde tâbi bir vazifede çalışanlara aittir.

için gidiş geliş ve eşi için yalnız gidiş bilet bedeli olarak vapurun hareketi gününden bir hafta evvel idareye 1340 lira ödemiş ve biletleri almış olduğu halde bilâhare biletler için idarece % 20 tenzilât yapılmış olduğundan fazla ödenen 280 liranın faiz ve vekâlet ücretiyle beraber tahsilini istemiştir.

HÜKÜM : Tenzilât kararı biletler alındıktan sonra meriyete girmiş olmasına ve bilet alınıp bedeli tediye edildikten sonra bedel üzerinden sonradan yapılan tenzilât taraflar için hüküm ifade edemiyeceğinden muhik görülmeyen dâvanın reddine dair verilen hüküm Yargıtay Ticaret Dairesince; dâvacının satın aldığı bilet tarifesinin % 20 tenziline tabi olan sefere ait bulunmuş olmasına göre verilen tenzilât kararından evvel bilet alınmış olması dâvacının aynı sefer için diğer yolcuların tabi olduğu bedelden fazla bedel ödemesine kanunî bir sebep teşkil edemiyezulmuşceği nazara alınmaksızın daha evvel takdim tamam olduğundan ve saireden bahisle, dâvanın reddine karar verilmesi yolsuz olduğu beyanile bozulmuş olamakla yeniden yapılan yargılama sonunda: Bazı sebep ve düşüncelerle evvelki hükümde ısrar olunmasına karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN : Dâvacı Mehmet Cemil Torfilli.

YARGITAY KARARI

Hukuk genel kurulunca incelenerek; ısrarı kapsıyan son hükmün süresi içinde temyiz edildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü.

Dâvacının satın aldığı bilet, % 20 tenzilâta tâbi olan sefere ait olup mücerret tenzilât kararının bilet satıldıktan sonra verilmesi, Tenzilâttan faydalanmasına mâni olan hallerden dulunmamasına göre bozma yerinde ve uyulmak gerekli iken ısrar olunması yolsuz olmakla ısrar kararının dahi hukuk usulü M. K. nun 429 uncu maddesine tevfikan bozulmasına ve aşağıda müferatı yazılı 600 huruş temyiz ilâm harcının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 10 1/951 tarihinde oybirliğile karar verildi.

---

1 — 1149 sayılı kanunun 16 ncı maddesi mucibince sigorta mukavelelerinin hükümetçe tasdik edilmemiş şartları hakkında umumî hükümlerin uygulanacağı.

2 — Zamanaşımı sürelerinin mukavele ile tasdik olunamıyacağı hakkındaki B. Kanununun 127 nci maddesi hükmünün Ticaret Kanununda buna dair sarahat olmadığından, sigorta mukavelelerinden doğan alacaklara da kıyas yoluyla uygulanacağı.

3 — Ticaret Kanununun 1446 ncı maddesindeki beş senelik zamanaşımı süresinin mukavele ile tadil olunamıyacağı.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Esas: T/168 - 64 — Karar: 27

DÂVA : Dâvacı vekili; Sabri Süleyman Oviç ve Cevat Söley Şirketinin (İsveçteki) bir firmaya satıp gönderdiği 4731 kutu içindeki 47310 kilodan ibaret incir İş Bankasının arzusu üzerine poliçede yazılı şartlar dairesinde sigorta eden müddealeyh şirketin malların (İsveçte) evsafı fenniyeyi gayri haiz bir depoya depo edilip bozulması üzerine sigorta bedeli olan 36 bin lirayı tediye etmesi icap ederken yapılan ihtara rağmen mezkûr mebaliği tediyeye yanaşmamış ve sözü geçen şirket tarafından sigorta bedelinin bütün hukuk vecibeleriyle birlikte mübrez 21/6/948 Tarihli Noterlikten müsaddak temlikname ile müvekkiline devrü temlik olduğundan bahisle müddeabih 36 bin lira protesto tarihinden itibaren faiz ve vekâlet ücretleriyle birlikte dâva olunan şirketten tahsilini istemiştir.

HÜKÜM : Tafsilâtı tutanak ve ilâmında yazılı olduğu üzere; Gönderilen incirlerin 2/7/947 tarihinde (İsveçteki) Firma tarafından muayeneettirilerek bozuk olduklarının tesbitedilmiş olması ve 11/8/947 tarihinde de İsveç Mahkamesi vasıtasiyle de delil tesbiti yaptırılmış bulunması ve esasen sigorta poliçesindeki 20 inci maddede kabul edilen sekiz günlük ekspertize müddetinin zikri geçen 1149 sayılı kanunun 16 ıncı maddesi gereğince Ekonomi ve Ticaret Bakanlığınca tasdik edilmemiş ve kanunen muteber bulunmamış olması dolayisiyle müddealeyh vekilinin ekspertize müddetine mütedair bulunan def'i de kabule şayân görülmemiştir. Müddealeyh vekili malların İsveçdeki Gümrük deposunda bozulduğuna müteallik def'ini ispat için temini kanaata kâfi delil ikame etmemiş ve gönderilen incirlerin soğuk hava depolu vaporlarla nakledilmemesi yüzünden yolculuk sırasında bozulduklarına toplanan delillerden kanaat getirilmiş bulunduğundan geyrı varit görülen bilcümle defilerin reddile müddeiabihin faiz ve vekâlet ücretleriyle birlikte dâvalıdan tahsiline dair verilen Hüküm Yargıtay Ticaret Dairesince; 1149 sayılı kanunun 16 ıncı maddesinde aynen «Sigorta şirketleri efradile akdedecekleri sigorta şeraiti umumiyesini ve bunun üzerine yapacakları tadilâtı Ticaret Vekâletine bidirmeğe mecburdurlar. Şeraiti mezkûre kavanini mer,iyece memnû ahkâmı muhtevi bulunmadığı takdirde vekâlet tarafından tasdik edilecektri. Hükûmetçe kabul ve tasdik edilmemiş şerait hakkında umumî ahkâm tatbik olunur.» denilmiştir. Dâvada istinat olunan sigorta mukavelesinin umumî şartlarının Ticaret Bakanlığınca onanmadığı adı geçen Bakanlığın

4/Nisan/949 Tarih ve 3228 Numaralı yazısından anlaşımakta olduğundan 1149 sayılı kanunun 16 ıncı maddesi gereğince hâdisede Umumî Hükümlerin tatbiki gerekmektedir. Sigorta mukavelesinin 24 üncü maddesiyle hasar vukuunda: hasar ve zayiata sebebiyet veren hâdisenin taayyün ve tahakkuku tarihinden başlamak suretile altı aylık bir mururu zaman müddeti kabul etmiştir. Bu suretle taraflar Ticaret Kanununun 1446 ıncı maddesinde yazılı beş senelik zaman aşımını mukavele ile altı aya indirmişlerdir. Sigorta Hhkukunun hususî mahiyetine göre kanundaki oldukça uzun olan zaman aşımının altı aya indirilmesi kanunun âmir hükümlerine aykırı düşmez. Borçlar Kanununun tahsisen üçüncü babındaki mürürü zaman zaman müddetlerine ait olan mezkûr kanunun 137 inci maddesinin kıyasen burada tatbikına imkân ve mahal yoktur. Binaenaleyh sigorta mukavelesinin 24 üncü maddesile kabul edilen altı aylık müddetin muteber bulunmadığı yolundaki asliye mahkemesi kararında isabet yoktur. Bu itibarla muteber olan mukavele gereğince işin incelenmesi ve dâvanın mukavele ile kabul edilen altı aylık müddetin mürurundan sonra ikame edilmiş olduğu anlaşıldığı takdirde reddedilmesi iktiza ettiği halde bu lüzuma riayet olunmaması yolsuz olduğundan bahsile bozularak mahalline iade kılınmakla; Yeniden yapılan yargılama sonunda: Dâvada istinadolunan sigorta mukavelesinin umumî şartlarının Ticaret Bakanlığınca tasdik edilmediği adı geçen Bakanlığın yazısile sabit olduğundan hâdisede mezhûr kanunun hükümlerine göre umumî Hükümleri tatbik etmek lâzımken Ticaret Kanununun 1446 ıncı maddesinde bu gibi sigirta ihtilâflarında beş senelik mürurı zaman müddetinin tatbik edileceğisarahaten yazılı olup dâva ve hâdise tarihleri arasında beş senelik müddet geçmemiş olduğundan müddeialeyh vekilinin mürurı zaman ref'i varit olmayıp Yargıtay İlâmında bahsedildiği gibi olayda taraflar arasında zaman aşımı müddetinin altı aya indiren ayrı bir mukavele tanzim ve imza edilmemiş, sigorta mukavelesi ayrı bir mukavele olmayıp Ticaret Bakanlığınca tasdik edilmemesi itibarile kanunen hükümsüz olduğu Yargıtayca da bozma kararında kabuul edilen sigorta genel şartlarını muhtevi mukaveleden ibarettir. Zaman aşımı müddetini altı aya indiren sözleşmenin genel şartlarında yazılı 24 üncü maddenin Bakanlıkça tasdik edilmemiş olması hasebile kanunen hükümsüz olması ve mürurı zaman altı aya tenzil eden ayrı bir mukavelenin de taraflar arasında tanzim ve imza edilmemiş bulunması müvacehesinde bozma kararı uyulmağa şayan görülmediğinden bahisle evvelki hükümde ısrara karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN VE DURUŞMA İSTEYEN : Dâvalı Anadolu Sigorta Şirketi adına vekili avukat Mehmet Vedat and.

173

YARGITAY KARARI

Duruşma icrası için tâyin olunan 25/10/951 Tarihine raslayan Çarsamba günü muayyen zamanda temyiz eden dâvalı şirket adına vekili Avukat Vedat And ve aleyhine temyiz olunan İstanbul Avukatlarından Baha Akel ve bir kıt'a vekâletname ile dâvacı vekili olduğunu bildiren Ankara Barosunda kayıtlı avukat Prof. Yavuz Abadan gelerek hazır olup temyiz müddeti hakkında aleyhinde temyiz olunan vekilinin bir diyeceği olmadığı sorularak ve temyiz dilekçesinin süresi içinde verilip kaydedildiği incelenerek anlaşılmakla hukuk genel kurulunca tarafların şifahî izahları dinlendikten sonra vaktin daraldığından ötürü işin incelenerek karara bağlanmasının başka bir güne bırakılması tensip kılınmıştı.

Bugün hukuk genel kurulunca dosyada mevcut kâğıtlar okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Ticaret Kanununun 1446 ıncı maddesinde Deniz Sigortası mukavelesinden doğan dâvalarda beş senelik zaman aşımının tatbik olunacağı tasrih olunmuştur. Her ne kadar taraflar arasında tanzim olunan sigorta mukavelesinin 24 üncü maddesile bu müddet; altı aya indirilmiş ise de bu mukavele 1149 sayılı kanunus 16 ıncı maddesi uyarınca hükûmetçe tasdik olunamamıştır. Hükûmetçe kabul ve tasdik edilmemiş şartlar hakkında umumî hükümlerin uygulanacağı; sözü geçen 16 ıncı maddede açıkça gösterilmiştir. Ticaret Kanununda; zaman aşım süresinin tadil olunacağı hakkında; bir kayıt ve sarahat yoktur. Kanunda sarih bir hüküm bulunmadıkça âmme menfaatı mülâhazasile kabul edilmiş olan zaman aşım süresinin mukavele ile tadili caiz değildir. Bununla beraber Borçlar Kanununun 127 inci maddesinde; Müruru zaman müddetlerinin mukavele ile tadil olunamıyacağı tasrih olunmuştur. Gerçi bu hüküm, Borçlar Kanununun üçüncü babında tâyin olunan zaman aşımı müddetlerini kasdetmektedir. Fakat tadil şartı; zaman aşımı ile istihdaf olunan gayeye aykırı olduğuundan bu hükmün sigorta mukavelesinden doğan alacaklara da kıyas yolile uygulanması icabeder. Kaldı ki: Ticaret Kanununun 717 inci maaddesinde satılan şeyin ayıplı çıkmasından veya muayyen şartları cami yahut numuneye muvafık olmamasından dolayı tâyin olunan altı aylıkihbar müddetinin artırılması veya eksiltilmesi caiz olduğu tasrih edilmiş olduğu halde 1446 ıncı maddedeki beş senelik zaman aşımı süresinin tadilinden bahsolunmamıştır. Bu da beş senelik zaman aşımı süresinin mukavele ile tadil olunamıyacağını teyit etmektedir. Bu sebeplere binaen mahkemece eski Hükümde ısrarakarar verilmesi usul ve kanuna uygun olduğundan yerinde olmıyan temyiz itirazlarının reddiyle Esas

hakkında inceleme yapılmak üzere Dosyanın Hususî Daireye **Tevdiine** 7/2/1951 Tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

Takdir edilen tazminatın ne miktarının maddî ve ne miktarının mânevî olduğunun tasrihi icabeder.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Esas : 2/183 — Karar : 17

DÂVA : Şiddetli geçimsizlik sebebiyle boşanmaya nafaka ve tazminatın tahsiline karar verilmesi talebinden ibarettir.

HÜKÜM : Taraflar arasında şiddetli geçimsizlik olup bu geçimsizliğe her iki tarafın da sebebiyet verdiği şahadetle sabit olmuş ve dâvalı da boşanma isteğinde bulunmuş olduğundan tarafların boşanmalarına ve 142 nci maddenin tatbikine mahal olmadığına ve çocuk rüşdünü ikmal etmiş ve babası yanında bulunmakta olduğundan bu hususta da karar ittihazına mahal olmadığına ve geçimsizlikte dâvacı da kusurlu ve kabahatli görüldüğünden tazminat talebinin reddine ve takdir olunan ayda üç yüz elli lira tedbir nafakasının hüküm kesinleşinceye kadar devamı tahsiline dair verilen hüküm Yargıtay İkinci Hukuk Dairesince; dâvalı kocanın dinlettiği şahitler karının Mersin'e gitmemesinden dolayı geçimsizliğin husule geldiğini söylemiş ise de dâvacı karı Mersin'de oturmamasının kocanın oradaki hallerinden ileri geldiğini iddia etmiş dinlettiği şahitler de dâva arzuhalindeki iddiayı teyit eder mahiyette şahadette bulunmuş oldukları halde dâvacının dinlettiği şahitler talil edilmeksizin geçimsizlikte karının da kusurlu olduğu youndaki kanaatın müstenidatı irae edilmeksizin yazılı şekilde karar verilmesi yolsuz olduğu gibi karı tarafından istenilen tazminatın ne miktarı maddî ve ne miktarı mânevî olduğu cihetle sorulup usulen tahkik ve halledilmek lâzımgelirken geçimsizlikte karı da kabahatli olduğundan bahsile tazminat talebinin red edilmesi ve tazminat talebi reddedilmiş olduğu halde dâvalı vekili için ücret takdirinde bu cihet nazara alınmaması muhalif olduğu beyaniyle bozulmuş olmakla yeniden yapılan yargılama sonunda : Bazı sebep ve düşüncelerle evvelki hükümde ısrar olunmasına karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN VE DURUŞMA İSTEYEN : Dâvacı vekili Avukat Salâhaddin Merey.

YARGITAY KARARI

Duruşma icrası için tâyin olunan 31/1/1951 tarihine rastlayan Çar-

şamba günü muayyen zamanda temyiz eden dâvacı vekili avukat Salâhaddin Merey ve aleyhine temyiz olunan dâvalı vekilleri olduğu ibraz eyledikleri bir kıta vekâletname ile anlaşılan Ankara Avukatlarından İsmail Hakkı Yücel ile Avukat Niyazi İşal ve dâvalı bizzat gelerek hazır olup temyiz müddeti hakkında aleyhinde temyiz olunan vekillerinin bir diyeceği olmadığı sorularak ve temyiz dilekçesinin süresi içinde kaydedildiği incelenerek anlaşılmakla Hukuk Genel Kurulunca tarafların şifahî izahları dinlendikten sonra vaktin darlığından ötürü işin incelenerek karara bağlanmasının başka bir güne bırakılması tensip kılınmıştı.

Bugün Hukuk Genel Kurulunca dosyada mevcut kâğıtlar okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü.

Her ne kadar şahadetin takdiri yargıca ait ise de dâvalının dinlettiği şahitler dâvacı karının Mersin'e gitmemesinden dolayı taraflar arasında geçimsizlik çıktığına ve binaenaleyh kusurun dâvacıda olduğuna şahadet etmiş ve dâvacı ise Mersin'de oturmaması; dâvalı kocanın yabancı kadınlarla ülfet ve münasebeti olduğundan ileri geldiğini iddia eylemiş ve bu hususta dinlettiği şahitlerin şehadeti bu iddiayı teyit eder mahiyette bulunmuş olmasına ve talep olunan tazminatın ne miktarının maddî ve ne miktarının mânevî olduğu izah olunmamasına binaen Hususî Dairenin bozma kararına uyularak muktezasına göre inceleme yapılmak gerekli iken şehadetin takdiri hâkime ait olduğundan bahsile eski hükümde ısrar olunması yolsuz ve dâvacı vekilinin temyiz itirazları vârit olduğundan sözü geçen ısrar kararının dahi Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 429 uncu maddesine tevfikan bozulmasına ve aşağıda müfredatı yazılı 907 kuruş temyiz ilâm harcının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 7/2/1951 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

Avukatın ücrete istihkakı için her halde vekâletname ve ücret mukavelenamesi tanzimi icabetmeyip şifahî mukavele ile de ücrete istihkak kesbedileceği.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
Esas: 4/103 — Karar: 7

Avukat Naşit Kızılay ile Nizamettin Evrentuğ aralarındaki dâvadan dolayı bozma üzerine ısrara dair Ankara Asliye Üçüncü Hukuk Mahkemesinden verilen 24/3/1948 tarih ve 111/287 sayılı hükmün bozulmasını

yukarda da belirtildiği üzere; «1337 ve 1338» yıllarına aittir. Bu gibi ücret alacakları beş senelik zamanaşımına tâbi olmak lâzım gelir. Halbuki hizmetin sona erdiği 1338 yılı nihayetinden sözü geçen tezkerenin yazıldığı 8/10/946 tarihine kadar on seneden çok fazla bir süre geçerek dâvacının hakkı zamanaşımı ile düşmüştür. Binaenaleyh; mahkemece zaman aşımı süresi içerisinde borcun ikrar edildiğinin kabul olunması zühule müsteniittir. Kaldı ki: Dâvalı Millî Savunma Bakanlığı sözü geçen tezkeresinde zamanaşımı ile düşmüş olan borcunu tanımış ve bunun edasını taahhüt etmiş olmayıp» yetkili heyetlerin bağlı raporlarında sayılı hususlar ve sefer adetleri hakkında belirtilen vicdanî kanaat ve navlun tesbiti için kabul edilne ölçünün hak ve adle uygun olduğuna Bakanlıkça kanaat getirilmiş ve bu suretle uzun senelerdenberi sürüncemede kalan bir hakkın ihkakı mümkün bir hale gelmiş ve işlem; son heyetin raporu dahilinde tebeyyün ederek dosyanın takımiyle sunulduğu ve işlem üstünün Mailye Bakanlığınca sağlanarak fedakâr bir vatandaşın sızıltı ve şikâyetlerine son verilmesi rica olunmuştur. İki Bakanlık arasında cereyan eden muhaberelerden sebkeden bu gibi rica ve temennilerle zaman aşımiyle düşmüş olan borcun tanındığı ve edasının taahhüt edildiği de iddia edilemez. Mahkemenin kabulü suretine göre de yukarıda işaret edildiği üzere; para borcunu vaktinde ödemiyen borçlu ancak geçen günlerin faiziyle sorumlu bulunmuş ve mahkemece bir taraftan bilirkişinin takdir ettiği para farkının reddine karar verilmiş iken diğer yandan harb rezikosu olarak borcun aslını iki misil zammedilmesi de mesnetsizdir. Binaenaleyh; hazine vekilinin bozma dileği bu sebeplerle vârit bulunmuş olmakla hükmün bozulmasına karar verilmiş ve dâvacı vekilinin tashihi karar talebi reddedilmiş olmakla yeniden yapılan yargılama sonunda: Bazı sebep ve düşüncelerle evvelki hükümde ısrar olunmasına karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN VE DURUŞMA İSTİYEN: Dâvalı Maliye hazinesi adına vekili Avukat Sadreddin Özkan.

YARGITAY KARARI

Duruşma icrası için tâyin olunan 31 Ocak 1951 tarihine rastlayan Çarşamba günü muayyen zamanda dâvalı mailye hazinesi adına hazine merkez müşavir avukatlarından Sadrettin Özkan ve aleyhine temyiz olunan dâvacı vekili Avukat Profesör Bülent Nuri Esen gelerek hazır olup temyiz müddeti hakkında aleyhine temyiz olunan vekilinin bir diyeceği olmadığı sorularak ve temyiz dilekçesinin süresi içinde verilip kaydedildiği incelenerek anlaşılmakla Hukuk Genel Kurulunca tarafların şifahî

izahları dinlendikten sonra vaktin darlığından ötürü işin incelenerek kararа bağlanmasının başka bir güne bırakılması tensip kılınmıştı.

Bugün Hukuk Genel Kurulunca dosyada mevcut kâğıtlar okunup işanlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Dâvacının 1513 sayılı kanunun tâyin ettiği süre içinde İstanbul defterdarlığına müracaat ettiği Maliye Bakanlığının dosyada bulunan 26/7/1944 ve 29/4/1946 tarihli yazılarında açıkça belirtilmiş bulunmasına ve sözü geçen kanunun birinci maddesinde yazılı (vesika) bir isbat vasıtasından ibaret olmasına ve müracaat keyfiyeti Maliye Bakanlığınca kabul edilmesine ve bu itibarla dâvacının müracaat vesikası ibraz etmemiş olması dâvanın dinlenmesine engel olamıyacağına; mahkemece hükmedilen üç misli ücreti nakliye işinin harb tehlikesi içinde yapılmasından dolayı o şartların icabettirdiği bir ücretten ibaret olduğuna göre, bu hususlara ait ısrar kararı doğru olup bu noktalara yöneltilen temyiz itirazları yerinde değilse de dâva konusu alacağın 1338 yılı ile bu yıla takaddüm eden zamanlarda yapılan nakliye ücreti olduğu iddia edilmesine ve alacak bu tarihte muaccel bulunmasına; zamanaşımı ise alacağın muaccel olduğu zamandan başlıyacağına; alacağa ait vesikaların geç tedarik edilmiş olması zamanaşımı süresinin cereyanına engel olamıyacağına; dâvacının idarî mercilere başvurması ve idarî mercilere işin incelenmesi zamanaşımını kesen sebeplerden bulunmadığına ve zamanaşımının tahakkukundan sonra borcun ikrarı zamanaşımının yeniden cereyanına sebep teşkil edemiyeceğine; Millî Savunma Bakanlığının 8/10/1946 tarihli onayı borcun tanınmasını tazammun etmediğine, 1513 sayılı kanun, ikinci maddesindeki sarahatine binaen zamanaşımına uğramamış olan alacaklar hakkında uygulanabileceğine ve özel daire ilâmında yazılı diğer gerekçelere göre zamanaşımı hakkındaki bozma kararına uyulmak gerekli iken bazı düşüncelerle eski hükümde ısrar edilmesi yolsuz ve temyiz itirazları bu bakımlardan yerinde görüldüğünden hükmün bu sebepten Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 429 uncu maddesine tevfikan BOZULMASINA ve aşağıda müfredatı yazılı (905) kuruş temyiz ilâmı harcının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına, bozmada ve 1513 sayılı kanuna dayanan temyiz itirazlarının reddinde oyçokluğu ile ve ücretin taallûk eden temyiz itirazlarının reddine oybirliği ile 7/2/1951 tarihinde karar verildi.

Kadastrosu ikmal edilip evrakı tapu dairesine devredilen gayrimenkullere ait dâvaların rüyeti asliye hukuk mahkemesine aittir.

Yargıtay Birinci Hukuk Dairesi
Esas: 2581 — Karar: 4955

Beyoğlunda Pangaltında Cumhuriyet Caddesinde 53 numaralı evde oturan Tatyos Hancıoğlu'nun Kartal'da Ankara caddesinde 69 numaralı evde oturan Yaşar Yazan aleyhine; Hazineden satın almış olduğu Kartal'da kâin hudut ve mevkii belli yerin bir kısmı kadastroca hiç bir esasa müstenit olmıyarak dâvalı namına geçirilmeğe teşebbüs edildiğinden Kartal Sulh Hukuk Mahkemesine açtığı men'i müdahale dâvası vazife noktasından reddedilerek evrakı dâvanın kadastro mahkemesine tevdiine karar verilmiş olduğundan bahsile dâvalının celbiyle bilmuhakeme müdahalei vâkıasının men'ine karar verilmesi hakkında açtığı dâvadan dolayı carî muhakeme sonunda son defa yapılan keşif mucibince kadastroca yapılan ilk tesbit gibi tescil yapılmasına ve yapılan ikinci tesbitin iptaline ve dâvalının dâvacının yerinin bir kısmına vâki müdahalesinin men'ine dair Kadıköy Kadastro Yargıçlığından verilen 18/1/1950 gün ve 139 - 2 sayılı ilâmın dairece incelenmesi dâvalı Yaşar Yazan tarafından süresinde verilen dilekçe ile istenilmiş olmakla gereği düşünüldü.

YARGITAY KARARI

Dâva konusu gayrimenkul 27/7/1947 tarihli komisyon kararıyle dâva edilen adına tesbit ve 15/12/1947 de kesinleştiği ve tapuya tescil edilerek 19/3/1928 de tapu senedi verildiği anlaşılmasına göre kadastro ikmal edilip evraklar tapuya devredildikten sonra açılan işbu dâvanın tetkik ve rüyeti kadastro mahkemesinin vazifesi dışında olduğu düşünülerek dâvanın görevsizlik noktasından reddine karar verilmek lâzımgelirken kabulü ile esasa girişilerek hükme bağlanması yolsuz ve temyiz itirazları bu bakımdan yerinde olduğundan hükmün H. U. M. Kanununun 428 inci maddesi gereğince yukarıda yazılı sebeplerden BOZULMASINA ve dosyanın mahkemesine gönderilmesine ve 2613 sayılı kanunun 38 inci maddesi gereğince damga resmi ile temyiz harçları alınmamasına 22/12/1950 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Miktarı belli olmıyan müteselsil kefalet mahiyetindeki öğrenci taahhütlerinde kefilin mesul olacağı muayyen miktarın, emsali talepler için vukubulan sarfiyata göre, tâyini kabil olduğundan kanunen muteber bulunduğu.

Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesi
Esas: 14305 — Karar: 8505

DÂVALI : Dâvalının oğlu Mustafa Ateş Devlet hesabına parasız ve yatılı olarak Akpınar Köy Enstitüsüne kayıt ve kabul edilmişse de devamsızlığından dolayı öğretmenler kurulu kararıyle kaydı silinip okuldan çıkarılmış olduğundan tahakkuk listesine göre yiyecek masrafı olarak 459 lira 20 kuruşla giyim ve kitap parası olarak 340 lira 12 kuruş ki cem'an 889 lira 32 kuruşun kefaleti hasebiyle dâvalıdan tahsili istemine dairdir.

KARAR : Tafsilâtı hüküm yerinde yazılı olduğu üzere mübrez taahhütnamede kefilin ödeyeceği tazminat miktarı gösterilmemiş olmasına ve kefalet akdinin muteber olması için kefilin mesul olacağı miktarına ve kefalet akdinin muteber olması için kefilin mesul olacağı miktarın muayyen olması lâzımgelmesine ve dâvalının oğlu öğrenci Mustafa'nın 1930 doğumlu olup dâva tarihinde rüşde vâsıl ve husumete ehil bulunmasına binaen bu sebeplerden dâvanın reddine karar verildiği hakkındadır.

TEMYİZ EDEN : Dâvacı Millî Eğitim Bakanlığına izafeten memuru Ömer İhsan.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosyadaki kâğıtlar okunup gereği düşünüldü.

Dâvalının taahhüdü müteselsil kefalet mahiyetinde olmasına ve hâdisede kefilin mesul olacağı muayyen miktarın emsal talepler için vukubulan sarfiyata göre tâyini kabil bulunmasına göre kanunen muteber olan mukavelenin kabulü ile dâvaya bakmak ve sonucuna göre bir karar vermek lâzımgelirken yazılı mütalâa ile karar verilmesi yolsuzdur. (BOZULMASINA) 14/12/1950 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Dâvalı, âkit olan kocasının nikâhı altında bulunduğu mire kocasiyle birlikte eve girmiş olup boşandıktan sonra kocasından devralmış yeni şagil duru-

munda bulunmadığından 5020 sayılı kanunun 1 inci maddesinin 9 uncu bendiyle alâkası olmadığı.

Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesi
Esas : 433 — Karar : 262

DÂVA : Evlerini dâvalılardan Hikmet'e kiraya vermiş olup mukavele şartlarına göre mecuru devir veya başka bir kimseyi bu yerde ikamet ettiremiyeceği meşrut iken karısı olup boşadığı diğer dâvalı Şahende'ye evi terkle çıkıp gitmiş olduğundan ve ihtara rağmen Şahende'yi mecurdan çıkarmamış ve Şahende'nin ikameti hiç bir hakka müstenit bulunmamış olduğundan mecurun boşaltılması istemine dairdir.

KARAR : Dâvacı, dâvalılardan Hikmet hakkındaki dâvasından vaz geçerek dâvasını Şahendeye hasreylemiş olmakla yapılan yargılama sonunda : Tafsilâtı hüküm yerinde yazılı olduğu üzere, Şahende'nin Hikmetle boşanmış olmasına göre ona teb'an mecurda ikameti caiz bulunmamasına binaen akdin feshiyle mecurun boşaltılmasına ve hasrı iddiaya nazaran diğer dâvalı Hikmet hakkında karar verilmesine mahal olmadığına karar verildiği hakkındadır.

TEMYİZ EDEN : Dâvalılardan Şahende vekili Avukat Ekrem Atabey.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosyadaki kâğıtlar okunup gereği düşünüldü.

Dâvalı Şahende bu eve âkit olan Hikmet'in nikâhı altında bulunduğu sırada Hikmetle birlikte girdiği anlaşılmış ve bu sebeple yeni şagil veya devralan durumunda bulunmamış olmasına göre hâdisenin 5020 sayılı kanunun 1 inci maddesinin 9 uncu bendiyle alâkası olmadığı halde yanlış tatbikatla yazılı şekilde hüküm verilmesi yolsuz ve temyiz itirazları bu itibarla vârit olduğundan hükmün (BOZULMASINA) 11/1/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Zararın hakiki miktarı belli olmıyan hallerde B. Kanununun 42 nci maddesi uyarınca zararın yargıçlıkça adalete muvafık bir şekilde tâyini icabeder.

Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesi
Esas : 516 — Karar : 341

DÂVA : Dâvalının Devlet ormanından izinsiz kestiği ağaçların tazmin bedeli olan 182 lira 75 kuruşun hükmen tahsili istemine dairdir.

KARAR : Tafsilâtı hüküm yerinde yazılı olduğu üzere dâvalının ormandan hangi cisim ve kıymette ve kaç ağaç kesmiş olduğu belli olmadığından sübut bulmayan dâvanın reddine karar verildiği hakkındadır.

TEMYİZ EDEN : Dâvacı.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosyadaki kâğıtlar okunup gereği düşünüldü.

Dâvalı 5 - 6 ağaç kestiğini kabul etmiş olmasına ve zarar miktarı hakikisi sabit olmıyan hallerde Borçlar Kanununun 42 nci maddesi hükmü dairesinde zararın adalete tevfikan yargıçlıkça tâyini icabederken bu cihetin gözönüne alınmaması yolsuzdur. Hükmün bu sebepten (BOZULMASINA) 12/1/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Hükme bağlanmış olan bir dâvadaki müddeabih tezyit edilerek tekrar dâva edilemez.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi
Esas : 6827 — Karar : 6521

Balıkesir hazinei maliyesi vekili Avukat Haydar Ocakcıoğlu tarafından Mehmet Ali Şahin ve Kadir Şahin aleyhlerine açılan okul masrafından alacak dâvasına dair Balıkesir Asliye Hukuk Yargıçlığından verilen 4/4/1949 tarih ve 134 sayılı hükmün, süresi içinde temyizen incelenmesi dâvacı hazine namına vekili Avukat Ahmet Tevfik Tekmen tarafından istenilmiş olmakla dosyadaki bütün kâğıtlar okunup gereği düşünüldü :

Dâvacı dâva dilekçesinde dâva sebebi olarak üçyüz dokuz lira 37 kuruşun tahsilini talep etmiş ve dâvacının evvelce aynı müddeabih hakkında ikame ettiği dâvanın hükme bağlandığı anlaşılmış ve müddeabihi tezyiden ikinci defa açtığı dâvanın istimaına kanunen cevaz bulunmamış olmasına nazaran, temyiz edilen hüküm usul ve kanuna uygun olup temyiz dileği yerinde görülmediğinden reddile mezkûr hükmün ONANMASINA ve aşağıda yazılı temyiz giderinin temyiz edenden alınmasına 25/12/1950 tarihinde oybirliğile karar verildi.

187

nunun 55 inci maddesile vazolunan mesuliyet esaslarının tatbiki icabetmiş ve hâdisede, istihdam eden sıfatile, Devletin sorumlu tutulması tabiî bulunmuş olmasına binaen, dâvalı hazine vekilinin yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının reddile neticeten bu esbabı mucibeye dayanan hükmün ONANMASINA ve aşağıda yazılı temyiz giderinin temyiz edenden alınmasına 30/12/1950 tarihinde oybirliğile karar verildi.

İflâs dolayısiyle haczedilen eşya hakkındaki istihkak dâvalarının iflâsa karar veren mahkemece görülmesi icabeder.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi
Esas : 6654 — Karar : 6628

DÂVA : Kendi evinde iki senedir müsafireten oturan dâvalılardan Cemil'in iflâs ederek İstanbul 4 üncü Ticaret Mahkemesince if âsına karar verilip evinde bulunan ve mülkiyeti kendisine ait bulunan eşyaları üzerine müflis Cemil'in eşyalarıdır diye İstanbul 2 nci İflâs Masası Memurluğunda haciz edilmiş olduğundan bahsile mahcuz eşyalar üzerine istihkak iddiasile haczin kaldırılması isteminden ibarettir.

KARAR : Tafsilâtı ilâmında yazılı olduğu üzere dâvalının müsafireten dâvacı yanında oturduğu şehadetle sabit olmasına ve aksi de başkaca bir delil ile isbat edilmemiş bulunmasına binaen, müflis Cemil'in borcundan dolayı iflâs memurluğunca haczedilen ve dâvacıya ait bulunduğu anlaşılan ve dosya içinde bulunan 19/12/1949 tarihli listede cins ve müfredatı yazılı eşya üzerindeki haczin fekkile dâvacıya teslimine karar verildiğine dairdir.

TEMYİZ EDEN : Müflis Cemil Özkartal masası namınaİstanbul 2 nci İflâs Masası Memurluğu.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosyadaki bütün kâğıtlar okunup gereği düşünüldü :

İflâs neticesi müflisin eşyaları haczolunurken kendi eşyalarının da birlikte haczedildiğini iddia eden dâvacı İcra ve İflâs Kanununun 228 inci maddesi mucibince istihkak dâvasını ikame etmiştir. Bu kabil vaziyetlerde umumî hükümlerin tatbikini muvafık görmeyen vazıı kanun bu ka-

idelerden ayrılarak zikri geçen madde ile hususi bir tanzim şekli kabul etmiştir. Umumî kaidelerin istisnasını teşkil eden bu madde mütalâa olunurken metne mâna vermek için evvelâ bu maddeyi havi bulunan faslın hükümlerinin tetkiki icabeder. Bu hususta kıyas tarikile tatbik edilebilecek bir hüküm mevcut olmadığı takdirde ancak umumî hükümlere gidilmesi caiz olur. İcra ve İflâs Kanununun 228 inci maddesinde dâvanın ikame merciini tâyin için mücerret «mahkeme» tabiri kullanılmıştır. Bu madde ile umumî hükümlerden tamamen ayrılarak hak iddia edenler aleyhine çok kısa bir sukutu hak müddeti koymuş bulunan vazıı kanunun bu kabil istihkak dâvalarında salâhiyet ve vazife meselelerinin tâyini için umumî hükümlerin tatbikini düşündüğünün kabulü kaziyei sukutu hak müddeti ve ihdas edilmiş bulunması keyfiyetile de telifi kabil olmaz. İcra ve İflâs Kanununun 235 inci maddesinde ise, «iflâsa karar veren mahkeme» denilmektedir. Müflise karşı mevcut olan alacakların mühim bir kısmının ticari olmayıp âdi alacak mahiyetinde olması mümkün bulunduğuna göre böylece âdi alacakların kabul edilmemesinden dolayı doğan ihtilâfların da ticaret mahkemesinde rüyetini vazıı kanun muvafık görmüştür. Bu hale göre müflisin hesabının tasfiyesine matuf muamelelerin bir elde toplanmasını ve işin süratle intacını arzu etmiş olan vazıı kanunun yalnız 225 inci maddeye müstenit istihkak iddialarının ikamesinde bu kaidenin hilâfını kasdettiğini kabul isabetsiz olup 235 inci madde delâletile 228 inci maddedeki «mahkeme» tabirinin iflâsa karar veren mahkeme olarah kabulü muvafıktır. Dâvacının İcra ve İflâs Kanununun 228 inci maddesine müsteniden açtığı bu dâvaya bakmak iflâsa karar vermiş bulunan mahkemenin vazifesi dahilinde ve umumî hükümlere mütaallik ihtilâflar rüyete salâhiyettar bulunan mahkemenin vazifesi haricinde bulunduğu gözönünde tutulmadan dâvaya bakılmış olması yolsuz bulunduğundan hükmün vazife cihetinden BOZULMASINA şimdilik diğer cihetlerin tetkikine mahal olmadığına ve aşağıda yazılı temyiz giderinin ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 30/12/1950 tarihinde oybirliğile karar verildi.

5657 sayılı kanuna göre köy enstitülerinden başarısızlıkları yüzünden ayrılanlardan masraf istenemiyeceği hakkındaki hükmün uygunsuz hareketlerinden dolayı çıkarılanlara şümulü olmadığı.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi
Esas : 8421 — Karar : 6744

Millî Eğitim Bakanlığına izafetle Millî Eğitim memuru Cevdet Baç tarafından Reşit oğlu Mehmet Önder aleyhine açılan ve köy enstitüsünde

uygunsuz hareketinden dolayı atılan dâvalının oğluna yapılan masrafın tahsili istemine mütedair bulunan dâvanın Taşova Asliye Hukuk Yargıçlığınca yapılan yargılaması sonunda : Köy ensttiülerile ilişiği keislenlerin okulca ihtiyar edilen masrafla sorumlu tutulmayacakları 5657 sayılı kanunla kabul edilmiş olduğundan mesmu olmayan dâvanın reddine dair verilen 18/4/1950 gün ve 99 sayılı hüküm dâvacı Millî Eğitim Bakanlığı adına Millî Eğitim memuru Cevdet Baç tarafından süresi içinde temyiz edilmiş olmakla dosyadaki bütün kâğıtlar okunup gereği düşünüldü :

5657 sayılı kanunda; okuldan başarısızlıkları dolayısile ilişiği kesilenlerden masraf istenilmiyeceği tasrih edilmiş olup dâvalarının oğlunun ise uygunsuz hareketinden dolayı okuldan ihraç edilmiş bulunmasına binaen, sözü geçen kanunun hâdisede tatbik yeri olmadığı halde mahkemece mezkûr kanuna yanlış mâna verilmek suretile dâvanın reddi cihetine gidilmiş olması yolsuz, usul ve kanuna muhalif olup, temyiz itirazı yerinde görüldüğünden temyiz olunan hükmün BOZULMASINA ve aşağıda yazılı temyiz giderinin ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 30/12/1950 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Emeklilik muamelesi iptal edilen dâvalının emekli kaldığı müddetçe aldığı emeklilik maaşı haksız iktisap sayılamıyacağından istirdat edilemiyeceği.

Yargıtay 4. Mukuk Dairesi
Esas : 6907 — Karar : 6645

DÂVA : Beşiktaş Malmüdürlüğünden emekli maaşı almakta iken, açtığı dâva üzerine emekliliği Sayıştayca kaldırılarak dâvalının maaş kaydı terkin edilmiş ve verilen maaş ve ikramiyenin geri alınması Maliye Bakanlığınca istenmiş ve tahakkuk ettirilen dört bin dört yüz on üç lira 4 kuruş borcunu ödemesi dâvalıya tebliğ olunmuş ve dâvalı da her ay yüz dört lira vermek suretiyle müddeabihi ödemeği kabul ve taahhüt eylemiş olduğu halde, taahhüdünü ifa etmemiş olduğundan mezkûr paranın faizile birlikte tahsili isteminden ibarettir.

KARAR : Tafsilâtı ilâmında yazılı olduğu üzere dâvalı Millî Eğitim Bakanlığı tarafından haksız olarak emekliliğe ayrılmış ve bu suretle yedi ay esas maaşını da almamış bulunmasına göre, emeklilik maaşının kendisinde istirdadı caiz bulunmamış ve dâvalı uğradığı haksız muameleye

karşı bunu tazminat olarak tutmakta haklı bulunmuş ve hazineye karşı yazdığı yazıda kat'i bir delil mahiyetinde görülmemiş ve çünkü dâvacı, memuriyet maaşlarının verileceği zannile mezkûr yazıyı vermiş olmasına binaen, emeklilik maaşı hakkındaki dâvanın reddine ve ancak emeklilik muamelesi iptal edilmiş bulunmasına göre, dâvalı aldığı ikramiyeyi iade ile mükellef bulunmuş olmakla bunun tutarı olan üç bin iki yüz on liranın dâva tarihinden itibaren faizile birlikte dâvalıdan alınarak dâvacıya verilmesi karar verildiğine dairdir.

TEMYİZ EDEN : Dâvacı hazineye izafetle Zehra Beyoğlu.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu anlaşıldıktan sonra dosyadaki bütün kâğıtlar okunup gereği düşünüldü :

Dâvanın konusu evvelce emekliye ayrılmış bulunan dâvalının Sayıştaya vâki müracaatı üzerine emeklilik muamelesi iptal edilmiş olduğundan haksız olarak iktisap emekli maaşı ile ikramiyesinin istirdadı talebinden ibaret olup mahkemece dâvalının maruz kaldığı bu haksız muamele dolayısile aldığı maaşları tazminat olarak tutmakta haklı bulunduğu gerekçesile emekli maaşının istirdadı talebinin reddine karar verilmiş ve şu suretle ortada mukabil bir tazminat dâvası mevcut olmadığı gibi, hâdisede bahis hakkı hükümlerinin uygulanması doğru bulunmamış ise de, Millî Eğitim Bakanlığınca emekliye ayrılmış olan dâvalının bu sıfatla ve kanunen kendisine tahsis edilmiş olan maaşını, emekli kaldığı müddetçe, alması haksız bir iktisap mahiyetinde bulunmamış ve esasen emekli işleminin iptalinin de dâvalının bütün hukukunu makable raci bir şekilde temin etmiyeceği tabiî bulunmuş olmasına binaen, dâvacı hazine vekilinin yerinde görülmeyen temyiz itirazlarının reddile sonucu bakımından usul ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA ve aşağıda yazılı temyiz giderinin temyiz edenden alınmasına 30/12/950 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Tapuda kayıtlı gayrimenkulün haricen satış bedeli olarak verilen öküzün, ferağdan nükûlü üzerine. bedeli dâva edildikte ferağdan nükûl tarihindeki değerinin tahsiline hükmedilmesi icabeder.

Yargıtay 5. Hukuk Dairesi
Esas : 509 — Karar : 1539

DÂVA : Müvekkillerinin murisinin tapu ile mutasarrıf olduğu yeri ve sınırları belli 400 lira değerindeki bağa dâvalıların fuzulen müdahale

mesi ilâmile ortaklarla müşterek zilyedliğine hükmolunan dâva dilekçesinde yer ve sınırları yazılı bahçeye dâvalıların fuzulen müdahale etmekte olduklarından bahsile vâki müdahalenin menine karar verilmesi istenilmiştir.

SON KARAR : Sabit olmayan dâvanın reddine dair evvelce verilen karar Yargıtayca karar tashih yolile zilyedlik iddiasının tanıkla gerçekleştirilmek gerekirken bilirkişi beyanile yetenilerek karar verilmesi yolsuz olduğundan bozulmuş olmakla bozma kararına uyularak yeniden yapılan yargılama sonunda tafsilâtı tutanak ve ilâmında yazılı olduğu üzere dâva konusu yerin dâvalı İbrahim'in zilyedliğinde bulunduğu bozma kararı dairesinde dinlenen tanıkların beyanlarile sübut bulmuş olmasına mebni yerinde olmayan dâvanın reddine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN : Dâvacılar vekili Hüseyin Akın.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu görüldükten ve dosyadaki bütün kâğıtlar okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Hükmüne uyulan bozma kararı gereğince yapılan yargılamada iki tarafın gösterdiği tanıklar dinlenmiş ve tapuda kayıtlı olmayan bahçe halinde iken arsa haline gelen nizalı yerin dâvalı İbrahim'in zilyedliğinde bulunduğu dâvalı tarafın takdiren kabul olunan tanıkların şahadetile mahkemece sabit görülmüş ve delillerin takdirinde de bir yolluk bulunmamış olduğundan bozma kararı gereğince uygun bulunan hükmün ONANMASINA ve aşağıda yazılı 770 kuruş temyiz masrafının temyiz edenlerden alınmasına 30/11/1950 gününde oybirliğile karar verildi.

Harici satışa müsteniden otuz beş sene dâvalıların elinde bulunan gayrimenkulün dâvacıların 323 tarihinde vefat eden murisi namına olan tapu kaydı hukuki kıymetini kaybetmiştir.

Yargıtay 5. Hukuk Dairesi
Esas : 473 — Karar : 1543

DÂVA : Murisleri babaları Molla Ali ve Ali oğlu Hüseyin'den intikal eden tapunun 315 yoklama tarih ve 436 ve mütaakip sayılarında kayıtlı yerlerle sınırları belli 4 parça tarlaya dâvalıların fuzulen müdahale etmekte olduklarından bahsile vâki müdahalelerinin önlenmesine karar verilmesi istenilmiştir.

SON KARAR : Kısmen müdahalenin menine ve kısmen de dâvanın reddine dair evvelce verilen karar Yargıtayca Gürpınar mevkiindeki tarlanın keşif tutanağında Mehmet Turgudun fiili tasarrufu altında bulunduğu yazılı bulunmuş olmasına göre işbu tarlaya aid tapu kaydının hukuki değerini kaybedpi etmediği yönünden gerekli inceleme yapılarak varılacak sonuç dairesinde bir karar verilmek gerektiği beyanile bozulmuş olmakla bozma kararına uyularak yapılan yargılama sonunda : Bozma kararında sözü geçen tarlanın harici satışa istinaden dâvalının malik sıfatı ile 35 senedenberi dâvalının elinde bulunduğu uyulan bozma kararı dairesinde yapılan inceleme ve dinlenen tanıkların beyanlarile anlaşılmış ve dâvacıların dayandıkları tapu senedi hukukî kıymetini kaybetmiş olmasına mebni işbu tarla hakkındaki dâvanın da reddine karar verilmiştir.

TEMYİZ EDEN : Dâvacılar.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu görüldükten ve dosya içindeki kâğıtlar okunup iş anlaşıldıktan sonra gereği düşünüldü: :

Hükmüne uyulan bozma kararından sonra yapılan yargılama ve incelemede 323 tarihinde ölen dâvacıların miras bırakanı Hüseyin adına tapuda kayıtlı bulunan dâva konusu tarlaya dâvalıların harici satışa müsteniden 332 yılındanberi sağlığında babaları Ahmet ve ölümü ile mirasçıları dâvalılar Mehmet ve Ziya Turgud'un malik sıfatı ile nizasız ve fasılasız zilyed bulundukları şahadetle gerçekleşmiş olmasına ve dâvalı tanıklarının şahadeti karşısında olayda and içirilmesine mahal bulunmamış olmasına ve hükmün dayandığı gerekçelere göre yerinde olmıyan temyiz itirazlarının hepsinin reddile hükmün ONANMASINA ve aşağıda yazılı 470 kuruş temyiz masrafının temyiz edenden alınmasına 30/11/1950 gününde oybirliğile karar verildi.

Nakliyecinin, kendisine tevdi edilirken beyan edilmemiş olmasından dolay ziyaından mesul olmıyacağı eşya, Ticaret Kanununun 909 uncu maddesinin son fıkrasında yazılı, zikıymet eşya, nükut deyin senediyle hisse senedi, tahvilât, evrak ve vesaikten ibaret olup ambalâjlı olarak kendisine teslim edilip yolda zayi olduğu tesbit edilen eşya hakkında bu fıkra tatbik edilemeyip bunların ziyaından mesul olması icabeder.

Yargıtay Ticaret Dairesi
Esas : 5888 — Karar : 97

DÂVA : Dâvacı vekili, müvekkilinin İzmir'den almış olduğu eşyaların Çine'ye kadar nakil ve teslimini dâvalı taahhüt ederek teslim almış

olduğu eşyalarının dâva arzuhalinde müfredatı yazılı olan kısmını yolda zayıa uğratmış olduğundan bedeli olan 627 lira 42 kuruşun vekâlet ücretiyle beraber dâvalıdan tahsilini istemiştir.

HÜKÜM : Dâvacı mürsel nakliyeci olan dâvalıya eşyaları birer birer teslim etmekle beraber bunların cins ve miktarı ve kıymetlerini dâvalıya bildirmemekle ilâmda yazılı maddeler gereğince mürsel olan dâvacı kusurlu bulunup bu itibarla dâvalıya mesuliyet teveccüh edemiyeceğinden ve saireden bahsile dâvanın reddine karar verildiğini natıktır.

TEMYİ ZEDEN : Mehmet Özer vekili avukat Rıfat Kadri İnceoğlu.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu görüldükten ve dosya içindeki kâğıtlar okunduktan sonra işin gereği hakkında görüşülüp oylaşıldı :

Hâdisenin taallûk ve temas ettiği Ticaret Kanununun 909 uncu maddesinin mahiyet ve kıymetleri beyan edlimeksizin nakliyeciye tevdi edilen eşyanın ziyaından mütehassıl zararın her hâdisenin ahvali hususiyesine ve bilhassa müddeinin şahsına nazaran tâyin ve tesbit edileceği zikredilmiş olmasına ve dâvacının mübrez faturalarda yazılı satın aldığı eşyayı anbalâjlı olarak dâvacıya nakledilmek üzere teslim ettiği hususu da kabul edilmiş bulunmasına göre ziyaı iddia edilen miktarlar hakkında dâvacının irae ettiği deliller ve yukarıda yazılı madde hükmü nazara alınarak bu dairede gereken yargılama yapılmak ve hasıl olacak neticeye göre bir karar verilmek muktazi bulunduğu halde bu cihetler gözönünde tutulmaksızın ve hâdise ile bir gûne ilgi ve münasebeti bulunmayan maddelerden ve yukarıda zikri geçen 909 uncu maddenin son fıkrasından bahsile dâvanın reddine karar verilmesi yolsuz ve temyiz itirazları bu itibarla varit bulunduğundan hükmün bu sebeple Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 428 inci maddesi gereğince BOZULMASINA ve aşağıda yazılı 870 kuruş temyiz masrafının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına 8/1/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Müddeti içinde asliye mahkemesine açılan tahliye dâvasının görevsizlik noktasından reddedilip Usulün 193 üncü maddesi mucibince on gün içinde sulh mahkemesine müracaat edildiği takdirde sulh mahkemesindeki dâva asliyeye ikame edilmiş olan dâvanın devamı olacağından müddeti içinde açılmış sayılacağı.

Yargıtay Ticaret Dairesi

Esas : 5672 — Karar : 141,

DÂVA : Dâvacı vekili, müvekkili ile dâvalı Tekel Baş Müdürlüğü arasında vâki gayrimenkul tahliyesi ve 1200 lira tazminat dâvasının yapıl-

makta olan yargılaması sonunda ittihaz olunan ara kararında tahliye hakkındaki dâvalıların sulh hukuk mahkemesince rüyet edileceğinden bahsile görevsizlik kararı verilmiş ve tazminat hakkındak idâvaları atiye talik edilmiş olduğundan müvekkiline ait hanın tahliyesine karar verildiğini istemiştir.

KARAR : Kira müddetinin hitamında bir ay içerisinde dâva açılması icabederken müddet geçtikten sonra açıldığı anlaşılan dâvanın reddine karar verildiğini natıktır.

TEMYİZ EDEN : Hamdi İstanbullu vekili avukat Talât Barış.

YARGITAY KARARI

Temyiz isteminin süresi içinde olduğu görüldükten ve dosya içindeki kâğıtlar okunduktan sonra işin gereği hakkında görüşülüp oylaşıldı :

Dâvacı asliye mahkemesine ikame ettiği dâvayı kira sözleşmesinin hitamından itibaren bir ay zarfında açtığı anlaşılmış ve mahkemece tahliye talebine ait dâva hakkında asliye mahkemesince verilen 7/2/1950 tarihli vazifesizlik kararı üzerine dâvacı, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 193 üncü maddesi hükmüne uygun şekilde ve 10 gün içinde sulh mahkemesine müracaat etmiş olmasına göre asliye mahkemesinde ikame edilmiş olan dâvanın devamı mahiyetinde olan işbu dâvaya bakılarak varılacak neticeye göre bir karar verilmek gerekli bulunduğu halde bu cihet ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 193 üncü maddesi hükümleri nazara alınmaksızın dâvanın müddeti içinde açılmadığından bahsile ret kararı verilmesi yolsuz ve temyiz itirazları bu itibarla varit bulunduğundan hükmün yukarıda yazılı sebeplerden dolayı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 428 inc imaddesi gereğince BOZULMASINA ve aşağıda yazılı 600 kuruş temyiz masrafının ilerde haksız çıkacak taraftan alınmasına 11/1/1951 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

İlâma müstenit bir alacağı, kefaleti sebebiyle icraya ödeyip borçluya rücu eden kimse, ilâma müstenit alacaklının halefi olup bütün hukukunu istihlâf ettiğinden her icra dairesinde takipte bulunabilir.

Yargıtay İcra ve İflas Dairesi
Esas: 4816 — Karar:5613

«Hâdisede takib isteyen alacaklının rücu hakkına müsteniden takibte buulunduğu anlaşılmasına ve borçlunun ileriye sürdüğü salâhiyet ve

zamanaşımı iddiaları da varid görülmemesine binaen vâki itirazın ref'i ile icranın devamına karar verildiği beyanından ibarettir.

TEMYİZ EDEN: Borçlu.

YARGITAY KARARI

Temyiz dilekçesinin süresi içnde verlip kaydedildiği anlaşıldıktan ve dosyadaki bütün kâğıtlar okuunduktan sonra işin gereği görüşülüp düşünüldü:

Hâdisede ilâma müstenid olan alacağı kefaleti sebebile icra dairesine ödemiş olan ve borçluya karşı rücu hakkını kullanan alacaklının asıl alacak sahibinin haklarına halef olmasına ve ilâmların icrası da İcra ve İflâs Kanununun 34 üncü maddesi g ereğince her icra dairesinden istenebileceğine binaen alacaklının kendi aleyhinde ilâmın icraya konduğu mahalde borçluyu takip hakkını haiz bulunmasına göre borçlunun yerinde görülmeyen bozma dileğinin reddiyle kanuna uygun olan merci kararının İcra ve İflâs Kanununun 366 ve H. U. M. Kanununun 438 inci maddeleri gereğince (ONANMASINA) ve aşağıda yazılı masrafın temyiz isteyenden alınmasına 5/12/950 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Mahcuz makinenin, istihkak iddiasında bulunan üçüncü şahsa aidiyeti hakkındaki hüküm kesinleşmiş olduğu gibi alacaklının üçüncü şahıs aleyhine mezkûr makine satışının iptali hakkında istihsal etmiş olduğu hükümde kesinleşip bu suretle tarafları ve sebebi aynı olan iki ilâm bulunduğundan birisi ortadan kalkmadıkça diğerinin infazı kabil olamayıp mercice alacaklıya iadei muhakeme yoluna müracaat etmek üzere mehil verilerek neticeye kadar icranın tehiri icabeder.

Yargıtay İcra ve İflas Dairesi
Esas : 5792 — Karar : 5994

Hâdisede alacaklının borçlu aleyhinde satış akdinin iptaline dair istihsal etmiş olduğu ilâm ile üçüncü icra memurluğunun 948/2139 sayılı icra dosyasında mukayyet diğer ilâm hükümlerinin yreine getirilmesini istemesi üzerine yapılan icra muamelesine karşı borçlulardan Ali Özgül tarafından vaki olan şikâyet üzerine sözü geçen takip dosyasına göre haczedilip yediemin sıfatile şikâyetciye teslim edilen prese makinesının kendisine aidiyetinden bahisle adı geçen şikâyetci tarafından açılan istihkak dâvası neticesinde mahcuz makinanın müstahakka ait olduğu ibraz edilen satış senedi ve sair delil ile sübut bulduğu 13/12/948 tarihli kesinleşmiş merci kararı münderecatından anlaşılmış ise de alacaklının ahiren icrasını

istediği 3/5/950 tarihli ilâm hükmünce istihkak dâvasına mesnet olan satış senedi ibtal edilmiş ve hukukî bakımdan istihkak idiasına müteallik kararile mahkemenin iptal kararı arasında bir mübayenet ve muhalefet de bahis mevzuu bulunmaması olduğundan ve haciz zımnında açılan istihkaka dâvası dorçlu ile müsatahik arasında hukukî münasebeti ihlâl etmiyeceğinden ve mahkemeden iptale dair verilmiş olan hüküm İcra ve İflâs Kanununun 283 üncü maddedeki hukukî neticeleri tevlit ettiğinden bahisle icra memurluğu kararına karşı ileriye sürülen şikâyetin reddine karar verildiği beyanından ibarettir.

TEMYİZ EDEN : Üçüncü şahıs ,

YARGITAY KARARI

Temyiz dilekçesinin süresi içinde verilip kaydedilği anlaşıldıktan ve dosyadaki bütün kâğıtlar okunduktan sonra işin gereği görüşülüp düşünüldü:

Hâdisede alacaklının tahsilini istediği alacaktan dolayı üzerine haciz konan makinenin kendisine aidiyetini iddia eden üçüncü şahıs Ali tarafından açılan istihkak dâvası neticesinde mezkûr makinenin dâvacıya aidiyeti sübut bulmuş olmasına binaen haczin kaldırılmasına dair mercice ittihaz olunan kararın kesinleştiği anlaşılmakla beraber alacaklı tarafından üçüncü şahıs aleyhine açılan iptal dâvası neticesinde satışın iptali hakkında mahkemeden hüküm istihsal edilmiş ve bu hükümde kesinleşmiş olmasına göre iki tarafı ve sebebi müttehit bir dâva hakkında evvelce verilmiş bir ilâma mugayir diğer bir ilâmın mevcudiyeti ve her iki ilâmında kesinleşmesi halinde icra tetkik merciince bu ilâmlardan birisi ortadan kalkmadıkca diğerinin infazı cihetine gidilemiyeceğinden H. U. M. Kanununun 445 inci maddesinin 10 numaralı bendi hükmünce alacaklı tarafından iadei muhakeme talebinde bulunulmak üzere kendisine münasip mehil verilmesi ve neticeye kadar icranın durdurulması gerektiği halde hilâfına mütelâa beyanile alacaklı lehinde icranın devamına karar verilmesi kanuna aykırı olduğundan temyiz olunan kararın bu sebebten İcra ve İflâs Kanununun 366 ve H. U. M. Kanununun 428 inci maddeleri gereğince (BOZULMASINA) ve aşağıda yazılı masrafın ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 26/12/950 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Yargıtay Kararları

CEZA BÖLÜMÜ

İkramiyeleri havi kader ve kısmet diye on kuruş mukabilinde halka arz edilen bisgüvi paketlerinin mutat satış bedeli ile kazanç arasındaki nisbet nazara alınarak bilirkişiye tesbiti ile neticesine göre bu hareketin 569 uncu madde hükmü dairesinde takdiri lüzumundan zuhul olunması yolsuzdur.

Yargıtay İkinci Ceza Dairesi
Esas :13760 — Karar :13441

Kumar oynatmaktan sanık Mehmet Öztürk hakkında 3005 sayılı kanuna göre yapılan duruşma sonunda: 5435 sayılı kanun nazara alınarak C. K. nın 567 nci maddesine gööre bir gün hafif hapis ve ikiyüz elli lira hafif para cezası ile tecziyesine ve 80 nci maddenin tatbikine mahal olmadığına ve emanetteki sekiz adet pisgüvinin müsaderesine ve sekiz yüz elli kuruş harç alınmasına dair Gerede S. C. Yargıçlığından verilen 18/10/949 t. kararın Yargıtayca incelenmesi sanık tarafından süresinde istida edilerek dâva evrakı C. Başsavcılığının 17/12/494 t. tebliğnamesiyle daireye gönderilmekle okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı düşünüldü:

Sanığın, içine ikramiyelerini yazarak paket halinde kader ve kısmet diye on kuruş mukabilinde halka arzeylediği bisgüvi paketlerinin mutat satış bedeli ile kazancı arasındaki nisbeti nazara alınmak suretiyle yetkili bilirkişiye tesbitiyle neticesine nazaran hareketinin 569 uncu madde hükmü dairesinde takdiri lüzumundan zuhul edilmesi ve Harç Tarifesi K. nın 47 inci maddesi delâletiyle 5435 sayılı kanunun 19 uncu maddesinin 3 üncü fıkrasındaki nisbet kaidesine ve tâyin olunan cezaya göre fazla harç hükmedilmesi.

Yolsuz ve temyiz itirazları bu bakımdan yerinde olduğundan tebliğnamedeki onanma isteminin reddile hükmün BOZULMASINA ve beşyüz kuruş bozma harcının haksız çıkacak tarafdan alınmasına 31/12/949 t. oybirliğiyle karar verildi.

5677 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin (9) bendi yalnız cürümlere matuf ve münhasırdır.

Yargıtay İkinci Ceza Dairesi
Esas : 11640 — Karar : 9994

Sarhoşluktan sanık ve tutuk Memik Erturan hakkında 3005 sayılı kanuna göre yapılan duruşma sonunda: C. K. nın 571 inci maddesi delâlefiyle 572/2 nci madde gereğince doksan gün hafif hapsine ve yediyüz kuruş harcın sanıktan alınmasına ve tutuk kaldığı sürenin icrayı mahsubuna dair (Gaziantep) S. C. Yargıçlığından verilen 9/8/950 t. karaın Yargıtayca incelenmesi sanık tarafından süresinde istida edilerek dâva evrakı C. Başsavcılığından 2/10/950 t. tebliğnamesiyle daireye gönderilmekle okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı düşünüldü:

1 — 5677 sayılı kanunun ikinci maddesinin (g) bendi yalnız cürümlere matuf ve münhasır bir hüküm ihtiva ettiğinden sanığın bu kanunun mer'iyetinden önce işlediği sarhoşluk suçundan mezkûr kanunun birinci maddesi gereğince umumî affa tabi olarak bütün neticeleri ile ortadan kalkmış bulunduğu nazara alınmaksızın cezanın 572 nci maddenin ikinci fıkrasına tevfikan artırılması.

2 — Sevka göre Ceza Mahkemeleri Usulü Kanununun 258 inci maddesi hükmünün gözeltilmemesi.

Yolsuz ve itirazlar bu itibarla varid görüldüğünden hükmün BOZULMASINA ve bozma sebebine göre sanığın diğer bir sebeble hükümlü veya tutuk bulunmadığı takdirde salıverilmesi için C. Başsavcılığına müzekkere yazılmasına ve 500 kuruş bozma harcının ileride haksız çıkacak taraftan alınmasına 10/10/950 t. oybirliğiyle karar verildi.

Sivil elbiseyi lâbis subayın şehir dahilinde tabanca taşıması ruhsatsız silâh taşıma suçunu teşkil eder.

Yargıtay İkinci Ceza Dairesi
Esas : 13024— Karra : 14237

Şehir dahilinde ruhsatsız tabanca taşımaktan sanık üsteğmen Selman Kerestecioğlu hakkında yapılan duruşma sonunda: 5435 sayılı Kanun nazara alınrak T. C. K. nun 549, 89, 94, ve 36 ıncı maddelerine göre otuz lira hafif para cezasiyle hükümlülüğüne, cezasının ihtar yapılarak ertelenmesine ve ikiyüz kr. harç alınmasına ve emanetteki tabanca ve teferru-

atının zoralımına dair Bursa 1. S. C. Yargıçlığından verilen 15/9/950 tarihli kararın Yargıtayca incelenmesi sanık tarafından süresinde istida edilerek dâva evrakı C. Başsavcılığının 29/11/950 tarihli tebliğnamesiyle daireye gönderilmekle okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı düşünüldü:

Ordu kıyafet kararnamesinin «subayların tabancalarını kıt'a ve nöbet hizmeti dışında göze görünmiyecek şekilde taşıyabilecekllri» hakkındaki 15 inci maddesi subayların kıt'a ve nöbet hizmetleri gibi tabancanın görünecek şekilde taşınacağı ahval haricinde ve fakat yine diğer bir hizmetin ifası sırasında ne suretle taşınması lâzım geldiğine müteallik bir hükmü ihtiva edip subaylar için tabanca taşıma müsaadesinin ancah askerî bir hizmetin ifası sırasındaki lüzum ve zarurete hasru tahsis edilmiş olmasına ve aynı kararnamenin «subayların görev dışında sivil elbise giyebilecekleri ve bu tadirde zabıta memurlarının vâki olacak kanunî tebliğatına riayet etmek mecbuuriyetinde bulundukları» na dair 5 inci maddesine göre hâdisede sanık sivil elbiseli subayın durumu askerî tabanca taşıma müsaadesininmesnedi olan ahval ve şerait içinde mütalâa edilemiyeceği cihetle varit olmayan itirazlarla tebliğnamedeki düşüncenin reddiyle hükmün ONANMASINA ve mahalli mahkemesince alınan harç kadar temyiz harçının sanıktan alınmasına 6/12/950 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

Berenin medeni milletlerce kabul edilmiş olan ve şapkadan madut bulunan serpuşlardan bulunduğu düşünülmeksizin mahkûmiyet hükmü verilmesi yolsuzdur.

Yargıtay İkinci Ceza Dairesi
Esas: 3113 — Karar: 2937

Şapka Kanununa muhalefetten sanık Mehmet Puğ hakkında yapılan duruşma sonunda: T. C. K. nun 526 ve 36 ıncı maddelerine göre otuz lira hafif para cezasiyle tecziyesine ve cezasının ertelenmesine mahal olmadığına ve ikiyüz kuruş harçla ikiyüzelli kuruş bilir kişi ücretinin sanıktan alınmasına ve berenin zor alımına dair Fatih S. C. Y. lığından verilen 26/1/951 t.li kararın Yargıtayca incelenmesi sanık tarafından süresinde istida edilerek dâva evrakı C. Başsavcılığının 14/3/951 tarihli tebliğnamesiyle daireye gönderilmekle okunup iş anlaşıldıktan sonra icabı düşünüldü:

Berenin medenî milletlerce kabul edilmiş olan ve şapkadan madut bulunan serpuşlardan bulunduğu düşünülmeksizin yazılı şekile mahkûmiyet kararı verilmesi.

Yolsuz olduğundan hükmün itiraz ve istem gibi BOZULMASINA ve beşyüz kuruş bozma harcının ileride haksız çıkacak tarafdan alınmasına 20/3/951 tarihinde oybirliğile karar verildi.

Bir kaç parça menkul eşyayı yakan ateşin agyrimenkule sirayet etmemiş olmasına göre unsurunun tekevvün etmediği gözetilmeden mahkûmiyet kararı verilmesi yolsuzdur.

Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi
Esas : 1383 — Karar : 1383

Dikkatsızlik ve tedbirsizilk sonucu dükkanında yangın çıkamsına sebebiyet vermekten sanık Hüseyin Dikerin; yapılan yargılama sonunda: T. C. K. nun 383,89 uncu maddeleri ile 5435 sayılı kanun gereğince bir hafta hapis ve on lira ağır para cezaları ile hükümlülüğüne ve cezasının ertelenmesine dair Niğde asliye ceza yargıçlığından verilen 6/2/951 günlü hükmün Yargıtayca incelenmesi oyer C. Savcılığı tarafından süresinde istida edilerek dâva evrakı bozma isteyen tebliğname ile daireye gönderilmekle oluru düşünüldü.

1 — Bir kaç menkul eşyayı yakan ateşin gayri menkule sirayet etmemiş olmasına göre unsurunun tekevvün etmediği gözeltilmeden mahkûmiyet kararı verilmesi.

2 — Kabul bakımından 413 üucü maddeye yer olacağının düşünülmemesi.

Bozmayı gereklendirmiş olduğundan hükmün itiraz ve istem gibi BOZULMASINA 2/3/951 de oybirliğile karar verildi.

Saatına birer lira ücret verilmek suretile bisiklet kiralamak ve bunları iade etmeyerek satmaktan ibaret olan hareketin 508 inci maddeye uyacağı gözetilmeden bu fiilin dolandırıcılık olarak tavsifi yolsuzdur.

Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi
Esas : 1352 — Karar : 1405

Kurtiş Maloktan kira ile aldıkları bisikletleri başkasına satmak suretile inancını kötüye kullanmak ve İsmaili hataya düşürerek aldıkları

bisikletleri satma ksuretile dolandırrıcılıktan sanık Ertaç Alpago ve Hüsnü Mısırcıoğlu ile bunları bu suçlara azmettirmek ve ayrıca Mecit ve Erdoğonın bisikletlerini çalmaktan sanık ve tutuk Seyfi oflasın yapılan yargılama sonunda; sanıklardan Faruk ve mümeyyiz olmadığı anlaşılan Ertamın teahhütname ile ebeveynine teslimine ve T. C. K. nun 64,508, 503/1, 491/1, 522, 525, 69,76 inci maddeleri gereğince Hüsnünün bir ay on altı gün hapis ve 245 lira ağır para cezalariyle mahkümiyetine ve Seyfinin beş ay yirmi beş gün hapis ve 347 lira ağır para ve üç ay yirmi iki gün emniyeti umumiye nezareti altında bulundurulma cezasiyle mahkümiyetlerine ve 225 lira tazminatın Seyfiden alınarak Mecide verilmesine ve Hüsnü ile Seyfinin tutuk kaldıkları günlerin sayılmasına dair İzmir 4 üncü asliye ceza yargıçlığından verilen 29/12/950 günlü hükmün temyizen incelenmesi sanık lardan Seyfi ve Hüsnü ile oyer C. Savcılığı tarafından istida edilerek dâva evrakı bozma isteyen tebliğname ile daireye gönderilmekle incelendi:

Şartını yerine getirmeyen Seyfinin temyiz dilekçesinin reddne ve 400 kuruş harç alınmasına. Dosyadaki nüfus suretinde doğum tarihi 1332 olarak gösterilen ve duruşmada 932 doğumlu olduğunu söyleyen Seyfinin doğum tarihleri arasındaki ayrılık hal edilmeden cezasının 56 inci madde ile indirilmesi yolsuzluğu savcılık temyizinin laha olması itibarile aleyhe bozma sebebi sayılmamıştır ancak:

1 — Saatına birer lira ücret verilmek suretile bisiklet kiralamak ve bunları iade etmiyerek satmaktan ibaret olan hareketinin 508 inci maddeye uyacağı gözeltilmeden İsmail aleyhinde ki suçun dolandırıcılık sayılması.

2 — Aynı suçta Seyfiye 65 inci maddenin uygulanılması gerekirken hareketinin azm ettirmek olarak kabulile tam ceza tâyini.

3 — Onbeş yaşını bitirmemiş olmasına rağmen farık ve mümeyyiz bulunmadığı yolunda rapor verilen Hüsnünün nufus kaydında bir yanlışlık olup olmadığının araştırılması ve olmadığı takdirde raporun kendisine aklî maluliyeti gibi bir nakisemi tesbit etmekte olduğunun heyeti sıhhıyeden sorulması gerekirken zuhul olunması.

4 — Ertacın ebeveynine teslim kararındaki para cezasının mıktarının kısa ve geniş kararda mütefavut yazılması.

Bozmayı gereklendirmiş ve itirazlarla istemler bu bakımdan yerinde görülmüş olduğundan hükmün BOZULMASINA 3/3/951 de oybirliğile karar verildi.

14/5/1950 gününün son saatine kadar olan münasebetlerin af sebebiyle suç olmadığı cihetle o tarihten sonra vukubulup suç teşkil eden münasebetlerin buna raptına imkân olmamasına ve 15/5/1950 de olan ilk münasebet tarihine göre 1/11/1950 de verilen şikâyet dilekçesinin mehlinde bulunmasına binaen tebliğnamedeki mütalâa ve dosyaya, gerekçeye ve takdire nazaran itirazlar yerinde olmadığından reddiyle hükmün onanılmasına depo paralarının irat kaydına ve 700 er kuruş harç alınmasına 6/3/1951 de oybirliğiyle karar verildi.

Sevk ve idare etmekte olduğu kamyondaki yolcuları indirdikten sonra manevra yapmış olduğunun tahakkuk etmesine göre habersiz olarak kamyona binen mağdurun ölümünden sanığın sorumluluğu bahis konusu olamaz.

Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi
Esas: 1454 — Karar: 1454

Sevk ve idare etmekte olduğu kollektif şirketine ait kamyonu tedbirsizlikle devirerek içerisinde bulunan işçi Hayrettin Şugul'un ölümüne sebebiyet vermekten sanık şoför Mehmet Yiğitvar'ın yapılan yargılama sonunda: T. C. Kanununun 455/ilk ve 5435 sayılı kanunun ikinci maddeleri gereğince bir sene hapis 150 lira ağır para cezalariyle mahkûmiyetine ve sanığın tutulmasına dair Akçadağ Asliye Ceza Yargıçlığından verilen 25/1/1951 günlü hükmün Yargıtayca incelenmesi sanık tarafından süresinde istida ve şartı ifa edilerek dâva evrakı onama isteyen tebliğname ile daireye gönderilmekle oluru düşünüldü.

1 — Sanığın makinede bulunduklarını bildiği kimseleri indirdikten sonra manevra yapmış olduğunun tahakkuk etmesine göre habersiz olarak makineye bindiği şahadetten anlaşılan mağdurun ölümünden sanığın sorumluluğuna imkân olmadığı gözetilmeden mağdurun makineye habersiz bindiği yolundaki şahadetlere aykırı olarak aksini kabuliyle mahkûmiyet kararı verilmesi.

Bozmayı gereklendirmiş ve itirazlar bu bakımdan yerinde görülmüş olduğundan onama isteminin reddiyle hükmün BOZULMASINA ve 500 kuruş bozma harcının haksız çıkacaktan alınmasına ve sanığın salıverilmesine 6/3/1950 de oybirliğiyle karar verildi.

Duruşmada sanığın söylediği hüviyetle nüfus cevabında ana adı ve doğum senesi itibarile mevcut ayrılıklar birleştirilmeden doğum tarihinin 307 olarak kabulü yolsuzdur.

Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi
Esas: 1466 — Karar: 1466

Meryem'i burnunda sabit bir iz kalacak ve bir hafta işinden kalacak derecede kesici aletle yaralamaktan sanık Mehmet İnan ve mağduru âdiyen döğmekten sanık Fatma İnan ve Nuriye İmez'in; yapılan yargılama sonund : Bunlardan Fatma ve Nuriye'nin hareketleri mağdureyi âdiyen v emüstakillen döğmekten ibaret bulunmasına mebni dâvacı tarafından usulüne göre şikâyetname verildiği takdirde icabına bakılmak üzere usulün 253/2 nci maddesi uyarınca bunlar hakkındaki duruşmanın tatiline ve diğer sanık Mehmet'in T. C. Kanununun 456/2, 457 nci maddeleri gereğince bir sene iki ay hapsine dair Şırnak Asliye Ceza Yargıçlığından verilen 11/12/1950 günlü hükmün Yargıtayca incelenmesi sanıklardan Mehmet ile oyer ve üst dereceli Siirt C. Savcılıkları tarafından süresinde istida ve şartı ifa edilerek dâva evrakı C. Başsavcılığından;

1 — Hazırlık tahkikatındaki zabıtta tanık olarak gösterilen Hatice Ağat da dinlendikten sonra neticeye göre karar verilmesi icabettiğinin düşünülmemesi yolsuz olduğundan ve Mehmed'e mâtuf diğer bir sebepten bozma isteyen tebliğname ile daireye gönderilmekle oluru düşünüldü.

Suçüstü zabıt varakasında Ayşe kızı Hatice'nin âdiyen müessir fiilden mağdur ve sanık olduğunun tasrih edilmesine ve müdahale talebinde bulunmadıkça zabıtaya mağdur olarak müracaat edenlerin dinlenilmesini gerektiren bir sebep olmamasına ve sanık bulunduğu âdiyen müessir fiilden ademi takip kararı verilmiş olmasına binaen tebliğnamenin birinci bendi ve dosyaya, gerekçeye ve takdire nazaran itirazlar yerinde olmadığından reddiyle Fatma ve Nuriye haklarındaki hükmün onanılmasına.

1 — Duruşmdaa sanığın söylediği hüviyetle nüfus cevabında ana adı ve doğum senesi itibariyle mevcut ayrılıklar birleştirilmeden sanığın 307 doğumlu olarak kabulü.

Bozmayı gereklendirmiş ve itirazlarla istemler bu bakımdan yerinde görülmüş olduğundan Mehmet hakkındaki hükmün BOZULMASINA ve depo parasının geri verilmesine 7/3/1951 de oybirliğiyle karar verildi.

---

2 — Sanıklara paylaştırılan mahkeme masraflarının usulün 408/2 nci maddesince müteselsilen kefaletlerinin tasrih edilmemesi yolsuzdur.

Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi
Esas: 1513 — Karar: 1513

Birbirlerini döğüp yaralamaktan sanık Sadık Tatar, Hacı Onuk, Hasan Sevim ve Tevfik Uysal'ın; yapılan yargılama sonunda: Sadık'ın âdiyen döğmekten hakkındaki kamu dâvasının; şikâyet dilekçesi bulunmamasına mebni düşmesine ve birbirlerine on günden fazla yirmi günden az işlerinden kalacak derecede döğmekten diğer sanıkların T. C. Kanununun 456/1, 51/3 üncü maddeleri gereğince Tevfik Uysal'ın bir ay hapsine ve tutuk kaldığı yirmi günün mahsubuna, Hacı Anuğun onbeş gün hapsine, tutuk kaldığı sekiz günün sayılmasına, Hasan Sevim'in on beş gün hapsine mahkûmiyetini mevkufen ikmal ettiğinden yeniden infazına mahal olmadığına, 400 er kuruş duruşma harcı ile 700 er kuruş davetiye masrafının her üç sanıktan alınmasına dair Şırnak Asliye Ceza Yargıçlığından verilen 26/12/1950 günlü hükmün Yargıtayca incelenmesi sanık Tevfik ve Hacı ile üst dereceli Siirt C. Savcılığı tarafından süresinde istida ve şartı ifa edilerek dâva evrakı bozma isteyen tebliğname ile daireye gönderilmekle oluru düşünüldü.

17/1/1951 de tebliğ olunan hükme karşı süresinden sonra 25/1/1951 de verilen Hacı Onuk'un temyiz dilekçesinin reddine ve 400 kuruş harç alınmasına.

1 — Her sanık aleyhindeki deliller ayrı ayrı gösterilecek yerde bütün şahadetlerin sıralanmasiyle iktifa olunması.

2 — Yaraların kesici olduğunun raporlarda tasrih edilmesine göre 457 nci maddeye yer olup olmadığının tartışılması gerekirken zühul olunması.

3 — Sanık Sadık Tatar hakkında 456/1 hükmü ile Hacı'yı yaralamaktan kamu dâvası açıldığı halde bu hususta bir karar verilmemesi.

4 — Sanıklara paylaştırılan mahkeme masraflarının Usulün 408/2 nci maddesince müteselsilen kefaletlerinin tasrih edilmemesi.

Bozmayı gereklendirmiş ve itirazlarla istemler bu bakımdan yerinde görülmüş olduğundan hükmün BOZULMASINA 10/3/1951 de oybirliğiyle karar verildi.

---

celi Bursa C. Savcılıkları tarafından süresinde istida edilerek dâva evrakı bozma isteyen tebliğname ile daireye gönderilmekle oluru düşünüldü:

1 — Kavgada fevren söylenilen sözlerde tehdit unsuru yokken bundan da ceza verilmesi.

2 — Kabul bakımından tehdit para cezasının 5435 sayılı kanunun ikinci maddesile misil artırmasına tabi tutulmaması.

3 — Harcın para cezasının üç lirası bir gün hesabile muayyen iki nevi ceza tutarı bir ay on iki güne muadil iken fazla gösterilmiş ve savunma tanıkları dinlenilmiş iken tam tâyini.

Bozmayı gereklendirmiş ve itirazlarla istemler bu bakımdan yerinde görülmüş olduğundan hükmün BOZULMASINA 10/3/1951 de oybirliğile karar verildi.

Mukavemet suçunun başlamasından önce polislere olan hakaret müstakil suç teşkil eder.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi
Esas : 1630 — Karar : 1630

Rezalet çıkaracak derecede sarhoş olduğu halde Sabriye adiyen sövmek ve görev sırasında polis memurlarına mukavemet göstermekten sanık Emin Özcan'ın Suçüstü K. nuna göre yapılan yargılama sonunda T. C. K. nun 572, 482/3, 258/1-4, 69 ve 73 üncü maddeleri gereğince takdiren ve neticeten iki ay yedi gün hapis ve on lira ağır para cezalariyle mahkûmiyetine ve yüzer liradan 200 lira manevî tazminatın sanıktan alınarak müdahil polis Halil ve Abdulkadime verilmesine ve nezarette mevkufiyetlerinin mahubuna dair Hatay Asliye Ceza Yargıçlığından verilen 8/2/1951 günlü hükmün Yargıtayca incelenmesi sanık tarafından süresinde istida ve şartı ifa edilerek dâva evrakı onama isteyen tebliğname ile daireye gönderilmekle oluru düşünüldü:

Mukavemet suçunun başlamasından önce polislere olan hakaretin müstakil suç teşkil ettiğinin gözedilmemesi yolsuzluğu aleyhe temyiz olmadığından bozma sebebi sayılmamıştır. 258 inci maddenin müstakil 3 üncü fıkrasının 4 üncü fıkra olarak yazılması daktilo hatasından ibaret görülmüştür.

213

Dosyaya, gerekçeye ve takdire göre yerinde olmayan itirazların reddile hükmün istem gibi onanılmasına ve depo parasının irat kaydına ve onama harcı olarak 1200 + 400 = 1600 kuruş alınmasına 13/3/1951 de oybirliğile karar verildi.

Görev halinde görevliye hakaretin bir taraftan 266 ncı maddei mahsusayı ihtiva etmesi itibarile diğer tarafdan 480 ve 273 üncü maddeler hükümlerini müstelzim olup 79 uncu madde gereğince daha ağır olan 480 ve 273 üncü maddelerle ceza tâyini gerekmesinin 266 ncı maddesile haiz olduğu re'sen takibe tabiiyeti ortadan kaldıramaz.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi
Esas : 1645 — Karar : 1645

Görev sırasında muhtar Mustafa'ya hakaret etmekten sanık Rıza Mutafın yapılan yargılama sonunda : suçun görevde madde tâyini suretile hakaret mahiyetinde ve T. C. K. nun 480 ve 273 üncü maddeleri müstelzim bulunmasına ve bu suretle usuluna uygun yazılı şikâyeti bulunmamasına mebni C. M. U. K. nun 253 üncü maddesi gereğince dâvanın muvakkat tatiline dair Mudurnu Asliye Ceza Yargıçlığından verilen 22/11/1950 günlü kararın Yargıtayca incelenmesi oyer C. Savcılığı tarafından süresinde istida edilerek dâva evrakı C. Başsavcılığından kararın mahyietine göre temyiz kabiliyeti olmadığından temyiz istidasının reddini isteyen tebliğname ile daireye gönderilmekle oluru düşünüldü :

Suçun ayni zamanda vazifede hakaret mahiyetine haiz ve dolayısile re'sen takibe tabi olması bakımından beraete müntehi olan kararın temyiz kabiliyeti derkâr olmakla tebliğnamedeki red mütalâasının reddine karar verildikten sonra gereği müzakere olundu:

1 — Görev halinde, görevliye hakaretin bir taraftan 266 ncı maddei mahsusayı ihtiva etmesi itibarile diğer taraftan 480 ve 273 üncü maddeler hükümlerini müstelzim olup 79 uncu madde gereğince daha ağır olan 480 ve 273 üncü maddelerle ceza tâyini gerekmesinin 266 ncı maddesile haiz olduğu re'sen takibe tabiiyeti ortadan kaldıramayacağı gözedilmeden yazılı şekilde karar verilmesi .

Bozmayı gereklendirmiş olduğundan hükmün itiraz gibi BOZULMASINA 13/3/1951 de oybirliğile karar verildi.

Adalet Dergisine abone olma ve kitap alma şartları

1 — Adalet Dergisine abone olmak ve Adalet Bakanlığı tarafından bastırılan kitaplardan satın almak istiyenler :

a) Yayım Müdürlüğüne bir mektupla adreslerini ve abone veya kitap isteklerini bildireceklerdir.

b) Kitap veya abone bedelini bulundukları yer mal sandığına yatıracaklar ve karşılığında alacakları (hasılatı müteferrika) makbuzunu ya mektuplarına bağlı olarak gönderecekler, yahut ta oturdukları yer C. Savcılığına teslim edeceklerdir.

c) C. Savcılığı teslim aldığı makbuzu ve istenilen kitap veya aboneyi ve alıcının adresini Adalet Bakanlığına gönderecektir.

d) Kitap ve dergiler ayrıca posta ücreti istenilmeksizin Bakanlık Yayım Müdürlüğünden alıcının adresine yollanacaktır.

e) Adalet Dergisinin kapağında gösterilen kitaplardan başkasını almak istiyenler o kitabın mevcudu olup olmadığını daha önce Yayım Müdürlüğünden sormaları ve ona göre istemeleri lâzımdır.

Dergiye konulması istenilen yazılar doğrudan doğruya Bakanlığa gönderilir. Yazıların Dergiye konulup, konulmayacağı bildirilmez ve konulmıyan yazılar geri verilmez. Dergideki yazılarda öne sürülen düşünce ve inanlar yazarların düşünce ve inanlarıdır.

ADALET DERGİSİ

Sayısı 100, yıllık abonesi 1000 kuruştur.

Adalet Bakanlığı tarafından bastırılan veya satın alınan ve mevcudu bulunan kitapların adları, fiyatları, aşağıda: Elde etme yolu da kapağın içinde gösterilmiştir.

Adı	Fiyatı Kr.	Adı	Fiyatı Kr.
Avukatlık Kanunu	50	Deniz Ticaret Kanunu	50
Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu	175	Devletler umumî hukuku	300
Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu (1951)	300	Deniz ticaret hukuku	300
Adalet Mantığı	300	Hâkimler Kanunu	50
Aynî Haklar 1 inci kısım ...	600	1950 yılına ait İçtihadı Birleştirme Kararları Ceza ve Hukuk kısımları broşürleri	100
Aynî Haklar 2 nci kısım	750	Meşhut Suçlar Kanunu	15
Bağlamlar Kanunu Şerhi (H. Oser)	150	Meşhut Suçlar Kanunu Talimatı	15
Ceza Kanunu üzerinde bir inceleme	75	Madrid Konferansı	100
Cezalı kanunlar ve bunları tatbik eden merciler kanunu mülâhazalar	40	Noter Kanunu	50
Ceza Muhakemeleri Kanununun esbabı mucibesi	50	Tamimler Mec. (1928-1937) ..	175
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu üzerinde bazı izahlar ...	50	Tamimler Mec. (1938)	100
Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu alfabetik fihristi	25	Tamimler Mec. (1939-1940) ..	100
(1941 - 1942) yılları Yargıtay Ceza Kararları	300	Varşova Konferansı	75
(1941 - 1942) yılları giriş ve kişinin hukuku	300	Z. Ş. Aile Hukuku (1949) ...	300
		Zürih Şerhi Borçlar Hukuku C. 1	300
		942-949 Tamimler Mecmuası..	300
		Zürih Şerhi Borçlar Hukuku C. 2.	300
		Z. Ş. Giriş ve Kişinin Hukuku C. 2.	300
		Z. Ş. Zilyedlik ve Tapu Sicilli	300

Dergiye konulmak üzere gönderilen yazılar yeni Türkçe terimlerle yazılmış olmalıdır.

220